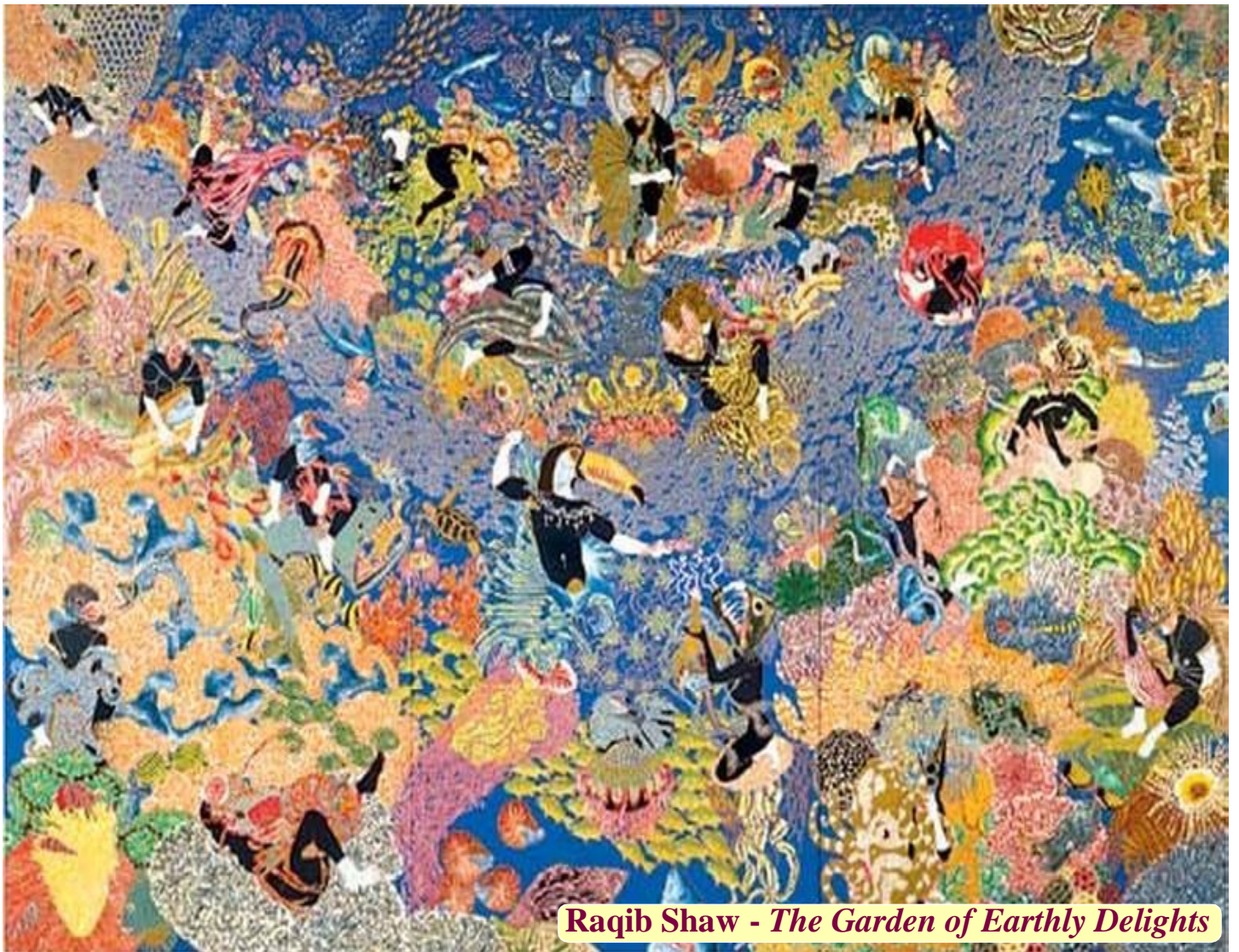

Per aspera ad astra

Constelații 5 diamantine

Revistă de cultură universală
editată sub egida Ligii Scriitorilor Români
și a Uniunii Ziarștilor Profesioniști din România

Anul XV, Nr. 11(171)
Noiembrie 2024

Raqib Shaw - The Garden of Earthly Delights

Semnează:

Madalina Virginia Antonescu, Marin I. Arcuș, Mihai Caba, Cornelia Calaidjoglu,
Gelu Dragoș, Doina Drăguț, Ioan Gâf-Deac, Petre Gigea-Gorun, Mihai Gîndu,
Alicja Kuberska, Reynaldo Lacamara, Gaetano Longo, Carmen Manea,
Vasile Dan Marchiș, Nicolae Mareș, George Petrovai, Ioan-Aurel Pop,
Ion Popescu-Brădiceni, Florentin Smarandache, Filip Tudora, Mircea Tutunaru,
Al. Florin Țene, Ionuț Țene, Ovidiu Țuțuianu, Ioan Voicu

Sumar

Ioan-Aurel Pop , <i>Limba română, ca izvor istoric</i>	pp.3-7
Nicolae Mares , <i>Presiunea propagandei iredentiste maghiare de după Anschlause în favoarea dezmembrării Europei</i>	pp.8-12
Doina Drăguț , <i>Jocul minții</i>	p.12
Ionuț Țene , <i>Prima atestare documentară a etnonimului "român" într-o cronică din sec. XIV</i>	pp.13-15
Nicolae Mares , <i>Maxime și aforisme</i>	p.15
Mihai Caba , <i>Fenomenala Iulia Hasdeu și tragicul ei destin</i>	pp.16-19
Silviu Doinaș Popescu , <i>Ieșirea spre cer</i>	p.19
Marin I. Arcuș , <i>Richard Wagner - o existență fascinantă (II)</i>	pp.20,21
Carmen Manea , <i>Concursul internațional "George Enescu", ediția 2024</i>	pp.22,23
Madalina Virginia Antonescu , <i>Elemente sufiste în poezia medievală persană</i>	pp.24-29
Ioan Gâf-Deac , <i>Poezia poeziei</i>	p.29
Carmen Manea , <i>Testamentul muzical al lui Frederich Chopin</i>	pp.30,31
George Petrovai , <i>Cinghiz Aitmatov și vocația sa de neasemuit povestitor</i>	pp.32-37
Al. Florin Țene , <i>Eul poetei Daniela Vasiloschi în căutarea sinelui sub presiunea timpului</i>	p.38
Ion Popescu-Brădiceni , <i>Constantin Șişiroi - în fața contemporanilor</i>	p.39
Mircea Tutunaru , <i>Graiul tainic al pietrelor din Plaiul Cloșani</i>	p.40
Gelu Dragoș , <i>Nostalgile comunismului și realitatea occidentală din România se întretaie în romanul lui Al. Florin Țene</i>	pp.41,42
Petre Gigea-Gorun , <i>Înfruntând furia Dunării - în primăvara anului 1970</i>	pp.43-45
Vasile Dan Marchiș , <i>Poeme</i>	p.45
Florentin Smarandache , <i>Neutrosfia transcende opozițiile binare în mitologie și folclor</i>	pp.46-50
Gaetano Longo , <i>Poeme</i>	p.51
Reynaldo Lacamara , <i>Poeme</i>	p.52
Cornelia Calaidjoglu , <i>Poeme</i>	p.53
Ovidiu Țuțuianu , <i>Poeme</i>	p.54
Alicja Kuberska , <i>Poeme</i>	p.55
Ioan Voicu , <i>Solidaritate, încredere și globalizare</i>	pp.56,57
Mihai Gîndu , <i>Corespondența dintre Carmen Sylva și Lev Tolstoi evocată în Constelații diamantine</i>	pp.58,59
Filip Tudora , <i>Picătură de pictură</i>	p.60

Constelații diamantine

Revistă de cultură universală

Fondată la Craiova,

în septembrie 2010

- apare lunar -

Redactor-șef: DOINA DRĂGUȚ

Secretar general de redacție: NICOLAE MAREȘ

Redactori literari: LIVIA CIUPERCĂ
IULIAN CHIVU
SILVIU DOINAȘ POPESCU
IONUȚ ȚENE

Redactor artistic: FILIP TUDORA (UK)

Redactor muzical: CARMEN MANEA

Grafică & DTP: DOINA DRĂGUȚ

Redactori asociați:

FLORENTIN SMARANDACHE, SUA
CRISTIAN PETRU BĂLAN, SUA
VIOREL ROMAN, Germania
MARIANA ZAVATI GARDNER, Anglia
GALINA MARTEA, Olanda
LIDIA GONȚA GROSU, R. Moldova

Pe site-ul Academia Premium, la adresa https://www.academia.edu/125137196/Constelatii_Diamantine_Nr_171_2024 se poate citi:

Constelații Diamantine is one of the best Romanian literary journals of today. It has an international editorialship and collaborators from all over Romanian diaspora around the world. Poems, prose, essays, illustrations.

[Constelații Diamantine este una dintre cele mai bune reviste literare românești ale zilelor noastre. Are o redacție internațională și colaboratori din toată diaspora românească din întreaga lume. Poezii, proză, eseuri, ilustrații.]

Responsabilitatea privind conținutul materialelor publicate în revista Constelații diamantine aparține strict autorului care semnează textul.

Materialele se pot trimite la adresa:
doinadragut2014@gmail.com

Adresa redacției:

Cartier Lăpuș, Bd. Decebal, bl. S2, ap. 13, Craiova, Dolj,
România, cod: 200440

ISSN 2069 – 0657

Ilustrația revistei: Raqib Shaw

**Fondatori: Doina Drăguț, Al. Florin Țene,
N.N. Negulescu, Janet Nică**

Ioan-Aurel POP

Limba română, ca izvor istoric

Ca orice limbă, nici româna nu a fost și nu este o limbă perfect unitară și uniformă, vorbită și scrisă la fel peste tot. Chiar și procesul de romanizare nu a avut în toată aria geografică locuită ulterior de români aceeași intensitate, iar în unele locuri acest proces istoric nici nu a avut loc în secolele al II-lea și al III-lea, pentru simplul motiv că acele locuri nu fuseseră cucerite de romani. În locurile vecine provinciei Dacia, romanizarea s-a extins după retragerea aureliană, iar în regiuni mai îndepărtate s-a produs, după finalul etnogenezei, chiar un proces târziu de românizare. Totuși, în anumite regiuni puternic romanizate încă din timpul stăpânirii romane sau aflate sub influența directă a acestei stăpâniri, moștenirea lingvistică latină este mai bogată.

În Oltenia s-a produs unul dintre cele mai intense și mai îndelungate procese de romanizare dintre toate regiunile cucerite de romani la nord de Dunăre și dintre toate ținuturile care aveau să alcătuiască România modernă. Oltenia a fost integrată oficial în Imperiul Roman încă în anul 102, la finele primului război dacic (dar influențe romane a suferit chiar de dinainte), pe de o parte, și nu a resimțit așa de acut retragerea aureliană din 271-275, pe de altă parte, deoarece stăpânirea Romei la nord de fluviu, mai ales în jumătatea de sud a Câmpiei Dunării, a continuat secole la rând, prin Imperiul Roman de Răsărit. În acest fel, stăpânirea romană în Oltenia a fost nu doar mai îndelungată, ci și mai intensă decât în alte regiuni. Pentru vigoarea latinității oltene sunt mai multe argumente, dar mă mărginesc să dau aici doar un exemplu lingvistic. Acesta se referă la prezența vie în graiul oltenesc a perfectului simplu, conservat aproape ca în limba latină (*fui, fuisti, fui, fuimus, fuistis, fuerunt* sau *fuere*) și perpetuat peste secole mult mai bine decât în alte ținuturi românești. Se fac uneori glume, în necunoștință de cauză, pe seama perfectului simplu păstrat așa de bine la olteni, fără să se înțeleagă ce tezaur lingvistic identitar arhaic reprezintă acesta. Acest obicei al românilor olteni de a folosi perfectul simplu urcă vag pe Valea Jiului și pe văile Jiurilor până în țara Hațegului și spre Munții Apuseni.

Se știe că sistemul verbal este coloana vertebrală a oricărei limbi evoluată, iar sistemul verbal românesc vine, în dreaptă moștenire, din latină, mai ales din latina populară, vorbită de toți coloniștii, indiferent din ce parte a imperiului veneau. În graiul oltenesc, frecvența verbelor, a modurilor și timpurilor verbale păstrate din latină este sensibil mai mare decât în multe alte regiuni ale țării. La fel de aproape de limba originală latină este și imperfectul verbului *a fi*, prezent în tot spațiul românesc: eram, erai, era, eram, erați, erau. În latinește, imperfectul aceluiași verb (*sum, esse, fui*): eram, eras, erat, eramus, eratis, erant. Asemănarea este tulburătoare și nu este prezentă întocmai în alte limbi romanice.

Transilvania propriu-zisă și unele zone vecine direct cu aceasta a păstrat o moștenire lingvistică romană genuină foarte puternică și care a fost fortificată în Epoca Modernă, sub influența benefică a Școlii Ardelene. În Transilvania rurală se păstrează elemente latinești surprinzătoare, dispărute sau inexistente în alte părți ale țării. Un astfel de termen vechi este „arină” (însemnând nisip sau prund), provenit din latinescul *arena*. Astfel, acolo unde au fost provincii

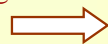
romane bine organizate și durabile, au existat și arene, adică locuri circulare acoperite cu nisip, situate în mijlocul unor amfiteatre, circuri (le-am numi astăzi stadioane). Pe nisipul arenei călcau oamenii și animalele în circuri, în amfiteatre, pentru delectarea spectatorilor. Când se vărsa sânge - lucru întâmplat de cele mai multe ori - se presăra nisip în plus, pentru acoperirea petelor roșii. Arina, adică nisipul, în Transilvania, se cernea în tindă și în casă, după lipirea cu lut a pavimentului, pentru primenirea locului, ca semn al curățeniei. Până târziu, în secolul al XX-lea, după ce se impusese moda podirii camelelor cu lemn, tinda și târnașul (pridvorul) au rămas încă acoperite cu arină.

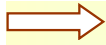
„A la” este un alt verb românesc de origine latină (*lavo, lavare*), care are și formele „a lăua” sau „a lăia”. La indicativ prezent, persoana I, forma este „eu (mă) lau”. În vestul țării, se zice „a lăia”, cu indicativul prezent „lai, lai, laie, lăiem, lăiați, laie”. În funcție de zonă, sensul este „a (se) spăla (pe cap)”, „a umezi”, „a(-și) unge părul” cu o substanță grasă pentru a-i da strălucire, „a (se) pieptăna” după spălarea părului, „a trata părul” împotriva paraziților, „a(-și) curăța blana” prin lingere, „a dojeni”, „a spăla rufe”. De altminteri, și verbul aproape sinonim „a pieptăna” este tot de origine latină, ca și substantivul „pieptene”. În legătură cu verbul a la se află substantivul, adjectivul sau adverbul „lăut”, adică spălat, curat. Duminica și în alte sărbători, copilul era „lăut”, adică spălat pe tot corpul și primenit cu haine curate. Forma literară latinească era *lavatum*, iar cea populară și târzie este *lautum*.

Tot din trecutul îndepărtat vine și adverbul „anțărț”, însoțit cel mai adesea de alt adverb, anume „mai” („mai anțărț”). Ambele cuvinte sunt de origine latină, „mai”, provenind din *magis*, iar „anțărț” din *annotertio*, adică „anul al treilea”. „Anțărț” înseamnă „în urmă cu doi ani” sau „acum doi ani”, fiindcă la romani și apoi în Evul Mediu latin se număra și anul (ca și luna sau ziua) de la care se pornea numărătoarea. Astfel, „al treilea an din urmă” înseamnă, de fapt „acum doi ani”, fiindcă se pornește de la anul în curs și se numără și acesta. „Octavele”, adică „acum opt zile” se referă, de fapt, la exact o săptămână în urmă, deoarece se ia în calcul și ziua de la care începe numărătoarea regresivă. „Anțărț” este socotit de unii regionalism, iar de alții arhaism (arhaism regional), fiindcă se folosește numai pe alocuri și din ce în ce mai rar. Termenul vine din cea mai directă latinătate și arată păstrarea neîntreruptă în limbajul popular colocvial românesc a unei formule romane străvechi.

La fel de vechi sunt termenii care numesc o legumă cunoscută din antichitate, anume usturoiul. În multe locuri din Transilvania, planta respectivă este numită „ai” (din latinescul *al(l)ium*), cu pronunție identică în limba franceză. Din ai derivă aiturile, adică răciturile, piftia, ori cotoagele din alte zone. Termenul usturoi e tot latinesc și se trage din verbul *a ustura*, provenit din latinescul *ustulare*. De origine latină sunt ambii termeni care denumesc *curechiul* ori *varza*. Primul provine din *coliculus* sau *cauliculus* (lujer, lăstar, varză mică), iar al doilea din *viridia* (verdețuri), derivat din *viridium* (verde).

Termenul *nea*, pentru zăpadă sau omăt, s-a păstrat mai mult în Banat, Crișana și, răzleț, în nordul Transilvaniei. Se trage din lati-

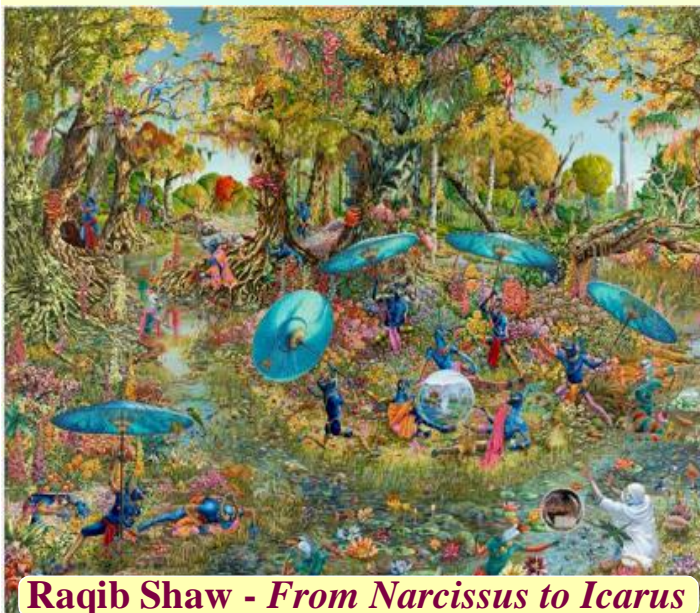
nescul *nivem* (acuzativul sg. al lui *nix, nivis*). George Coșbuc spune, în poezia „Săniuța”, devenită cântec: „Neaua peste tot s-a pus,/ A venit iarna drăguța ...”.

Cuvântul „amăgire” este tot latin, dar provine, se pare, dintr-o sintagmă veche, având în centru substantivul latinesc *magus* (preot păgân), provenit din grecescul *magos*. Până la un moment dat, spre finalul antichității și începuturile lumii medievale (prin anii 400-600, d. Hr.), termenul respectiv trebuie să fi fost *admagire*, formă din care se poate deduce mai ușor originea, aflată în expresia *ad magos ire*, adică „a merge la magi”. Credem că prin secolele al IV-lea - al VI-lea, când mai erau destui traco (daco)-romani, care nu primeau învățătura creștină de la preoții rânduți și continuau să meargă la vechii „magi”, acești „rătăciți” erau ostracizați sau priviți uneori cu înțelegere și compasiune. Ei erau niște „amăgiți”, atrași pe căi greșite de către servitorii cultelor vechi.

Important este și regionalismul „merinde”, folosit în Transilvania, Moldova și în alte regiuni, devenit tot mai mult arhaic și înlocuit cu nelipsitul „sendviș”, preluat din engleza la modă. Merindea era prânzul intermediar între amiază și seară, hrană rece, alimente, gustare luată la drum sau când nu te afli acasă. Termenul este moștenit din limba latină și prezent în mai multe limbi romanice. Din românește, în Transilvania și în arii vecine sau apropiate acesteia, termenul merinde a trecut în ungurește (meringya), în ucraineană, în graiul rutean (merinde), și în slovacă (merenda). Din păcate, acest frumos cuvânt românesc moștenit din latină iese tot mai mult din uz și devine tot mai puțin cunoscut.

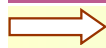
Dintre cuvintele latinești moștenite în limba română, dar nu și în alte limbi romanice (în total peste 100), amintim „împărat”, „oaie”, „a apuca”, „mare” (adjectiv), „creștin”, „lingură”, „plăcintă” etc. Ne vom referi la primele două dintre ele. Împărat, provenit din latinescul *imperator, -oris*, este un împrumut târziu în celelalte limbi romanice, primit sub influența latinei culte. La noi, el s-a perpetuat prin evoluția firească a latinei dunărene. Cuvântul însemna inițial conducător, cap, șef, lider militar, stăpân, diriguitorul vieții oamenilor. Abia din secolul I d. Hr. are sensul de șef al statului. La Pliniu cel Tânăr apare expresia *Nerva imperator*. Primul „împărat” - considerat a fi Augustus (27 î. Hr. - 14 d. Hr.) - a fost, sub aspect oficial, doar principe (*princeps*). Este interesant că la români noțiunea de împărat nu s-a referit niciodată la șeful local, la capul statelor românești, ci la un șef excentric, cu sensul de îndepărtat, mitic chiar. Capii locali s-au numit, la români, în moduri diferite, cu termeni, de regulă, dubli, proveniți din latină și slavă. Salba de cuvinte latine pentru liderii români este *jude*,

ducă (dacă acesta a existat cu adevărat în româna veche), *domn*, iar cea slavă este *cnez, voievod, gospodar (gospodin)*. Judele era, de regulă, șeful local, cu atribuții inițial judecătorești în cadrul satului (obștii), el prezidând sfatul „oamenilor buni și bătrâni”. Cu timpul, judele a ajuns să fie și șef social-economic, cu avere și putere în cadrul comunității. În Țara Făgărașului și nu numai, termenul este cunoscut, încă din Evul Mediu, și ca nume de familie, în forma Jude sau Judele. Când a început conviețuirea latinofonilor traco-daco-romani cu slavii (cel mai timpuriu prin secolele V-VI, în jurul anilor 500), a pătruns în vorbirea dunăreană, pentru aceeași funcție, termenul *cnez (cneaz)*, cu sensul conducător. La ruși, acesta a ajuns să fie sinonim cu principii, cu marii șefi, chiar cu șefii statelor, pe când la noi a rămas cu înțelesul de șef mărunț, local. De aceea, în limbajul istoric românesc preferăm forma *cnez-cnezi* și nu *cneaz-cneji*, potrivită pentru lumea slavă răsăriteană. Este de notat că termenul *cneaz (cneag, cnig)* nu este la origine slav, ci este luat de vechii slavi de la vechii germani, din forma arhaică *cuning (cunig)*, care a evoluat în *König* (în germană) sau *king* (în engleză). Conform unui pasaj din *Gesta Hungarorum*, pe la anii 900, ar fi existat (în limbajul local, în românește?) cuvântul *ducă*, desemnându-l pe comandantul unei cetăți de pământ, pe comandantul militar al unui loc (*in lingua eorum duca vocabatur*). Dacă este așa (este vorba aici doar de o ipoteză), atunci româna veche ar fi avut pentru șeful armatei un termen provenit din latinescul *dux, -cis*, derivat în chip firesc din acuzativul singular *ducem*. Altminteri, toți conducătorii politico-militari din cronică respectivă (Arpad, Menumorout, Glad, Gelou etc.) sunt numiți duci (*duces*), în latinește. Cum îi vor fi numit oamenii lor e greu de spus. Numai șeful pomenit mai sus este chemat *duca*, după vorba din limba locală. Și pentru acest termen latin, *ducă*, a apărut însă un sinonim slav, care s-a impus apoi, anume *voievod*, însemnând comandant de război sau șef militar. Primii noștri duci/voievozi au fost juzi/cnezi mai vrednici, cu însușiri militare și cu prestigiu de șefi. Adunarea juzilor/cnezilor îl alegea periodic pe judele cel mai vrednic drept voievod, mai ales atunci când se ivea pericolul extern. O astfel de adunare a cnezilor pentru alegerea voievodului este pomenită în Maramureș (*Terra Maramarusiensis*) la 1349. Aici, se pare, ierarhia era mai complicată: cnezii satelor unei văi (15-20 de sate) își alegeau pe cnezul văii, iar cnezii de vale se reuneau conduși de voievod. La fel se petreceau lucrurile, pe la 1250, și în Oltenia (numită pe atunci Țara Severinului, adică *Terra de Zeurino*), când se consemnează expresia *Terra kenezatus Lituoi vaivode*, adică „țara-cnezat a lui Litovoi voievodul”. Cu alte cuvinte, Litovoi era cnez la el acasă, pe moșia (în țara) lui și voievod peste mai multe cnezate. Când a apărut nevoia unei centralizări mai accentuate, în jur de 1300, s-a născut „marele voievod”, prin impunerea în frunte a unuia dintre voievozii locali. În Transilvania, procesul a fost întrerupt de stăpânirea ungară, dar la sud și est de Carpați, deși frânat mult de tătari și de alții, el s-a derulat aproape firesc și a dus la nașterea celor „două libertăți românești”, cum a numit Nicolae Iorga Țara Românească și Moldova. Și în Transilvania, însă, noțiunea și funcția de voievod s-au menținut sub unguri, doar că nu era vorba despre un conducător suveran, ci despre un dregător numit de rege. Singurii mari dregători din Regatul Ungariei care s-au numit în întreg Evul Mediu voievozi (*waywoda, vayvoda*), ca și conducătorii Țărilor Române extracarpatice, au fost liderii Transilvaniei. Termenul de „mare voievod” denumea o mare funcție militară, dar nu se referea la puterea supremă, la puterea politică supremă din stat. Pentru aceasta, românii au un termen moștenit din latinește, *domn*, din *dominus, -i*. El a fost tradus în textele slavone sub forma de „gospodin”, „hospodar” sau „gospodar”, forme care nu a fost utilizate în limba română vorbită cu același sens, adică de șef de stat. „Gospodar” a ajuns să însemne cu totul altceva

Raqib Shaw - From Narcissus to Icarus

în românește, deși cu rezonanțe ale vechiului înțeles slavon, anume un domn la casa lui, un bun chivernisitor al familiei și bătătorii lui. Pentru șeful statului, cel cu puterea venită, prin ungere și sfințire, de la Dumnezeu, nu a existat în românește decât cuvântul domn („rege” este neologism latin, iar „crai” este un arhaism slav). El, domnul, nu există în marile limbi romanice cu sensul din românește. Sinonimele pentru domn din italiană, franceză, spaniolă portugheză sunt înrudite cu senior, provenit tot din latină și însemnând mare, bătrân, prestigios. De ce am moștenit noi cuvântul domn, din latină, pentru șeful statului, este greu de spus. Este drept că a existat o epocă în istoria Imperiului Roman numită dominat (284-476 d. Hr.), în care împăratul era numit, la început, *Dominus et Deus* („Domn și Zeu”), dar la 284 (când a început acea perioadă) cea mai mare parte a Daciei nord-dunărene nu mai era stăpânită direct de imperiu. Pe de altă parte, la fel de ciudat e faptul că multe dintre popoarele romanice din țările care au fost provincii romane în epoca dominatului nu au moștenit termenul ori l-au moștenit cu alt înțeles. Pentru noi însă, cel puțin sub aspect lingvistic, moștenirea respectivă are sens, fiindcă cuvântul *dominus*, cu sensul de stăpân, exista în latină de mult, fiind atestat cu secole înainte de cucerirea Daciei. Pe de altă parte, s-a demonstrat prin surse că și după anul 275 au fost mereu în Dacia mici stăpâni la teritoriu, pe care populația latinofonă îi va fi numit domni. Ulterior, în Transilvania, este atestată expresia „domnii de pământ”, adică stăpâniului locului. Era, astfel, normal ca, în românește, tot Domn să fie și marele stăpân din ceruri.

Cum rămâne cu noțiunea de împărat, moștenită din latinește numai în română? Trebuie să notăm că și aceasta are un pendant străin, nelatin, anume cuvântul slavon țar, consemnat destul de târziu. Termenul acesta este, la origine, tot latin și provine din *Caesar*, dar noi l-am luat prin filiera slavă. Cuvântul țar este însă mult mai puțin uzitat, de-a lungul istoriei, de către români decât cuvântul împărat. Ambii termeni au o ciudățenie comună: nu se referă, cu rare excepții, la șefii locali, ci la cei străini sau imaginari. Țarii sunt la Țarigrad („Orașul țarilor”), iar împărații sunt mai mult în povești, în basme, colinde sau legende. Iisus este „marele împărat”; în basmele românilor apar „Verde împărat”, „Roșu împărat”. Astfel, trebuie să spunem că, pentru români, șefii pământești cei mai mari erau domnii. Deasupra lor nu era decât Dumnezeu. Târziu, românii de rând și-au dat seama că există în lume și conducători mai mari ca rang (nu neapărat ca putere) decât domnii. Acest fapt a fost conștientizat numai atunci când occidentalii au tradus și asimilat funcția (supremă la noi) de domn cu cea (subordonată) de prinț sau chiar de duce. Inițial, și principii occidentali aveau putere supremă (Octavian August fusese doar principe și chiar regii medievali erau numiți în documente principii), dar ulterior, după fixarea „piramidei feudale”, lucrurile s-au schimbat. În tot Evul Mediu și în mare parte din Epoca Modernă (până în secolul al XIX-lea), românii au considerat că funcția supremă pe pământ era aceea de domn sau de „mare voievod și domn, din mila lui Dumnezeu, singur stăpânitor...”.

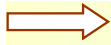
Rămâne, totuși, nelămurită chestiunea păstrării numai în română a cuvântului împărat, la fel de fascinantă ca și cealaltă, similară, dar și mai spectaculoasă: conservarea numelui etnic de roman numai la români (excepție: retoromanii). Noi am fost foarte puțin timp sub stăpânire efectivă romană (vreme de cam șase generații, adică vreo 175 de ani) și suntem singurii care ne numim, de aproape două milenii, romani! De ce? Fiindcă eram singurii romani din zonă, singurii care aveam amintirea Romei, singurii care ne distingeam ca romani de slavi, fino-ugrici, germanici și alții. Cu împăratul tot așa trebuie să fi fost. Eram singurii din zonă care făcuserăm efectiv parte din împărăție, din adevărata împărăție, singurii care avuseserăm cândva un împărat în frunte, unul adevărat, modelul de împărat universal. În Occident erau multe popoare romanice care făcuseră parte, prin strămoși, din Imperiul Roman și, în consecință, faptul nu era unic, nici neobișnuit.

Așadar, românii au avut conștiința împărăției, fapt unic în raport cu toți vecinii lor. Alt factor explicativ ar putea fi natura stăpânirii împărătești, care, în forme variate, nu a lipsit niciodată de la Dunărea de Jos și chiar de la nord de fluviu. Astfel, după retragerea aureliană, au revenit la Dunăre împăratul Constantin cel Mare (306-337), apoi împăratul Iustinian (527-565) și alți împărați bizantini. Noi îi numim bizantini printr-o convenție târzie, dar ei erau „împărați ai romanilor”, fiindcă imperiul s-a chemat întotdeauna roman, până la prăbușirea din 1453. Astfel de împărați erau - în chip paradoxal - și sultanii de care am depins din secolul al XVI-lea încolo. Apoi, în secolul al XVII-lea, în Transilvania au ajuns stăpâni împărații de la Viena, și ei împărați romani, sau romano-germani. Cu alte cuvinte, deși pare greu de crezut, mereu am făcut parte din împărății și am avut conștiința existenței unui împărat deasupra noastră, depărtat, dar real, câteodată la fel de real și de îndepărtat precum „Împăratul cel Ceresc”. Este ciudat, dar unele cuvinte ni se păstrează în limbă și pentru că nu avem ceea ce denumesc ele, dar visăm mereu să avem și să „pipăim” acel lucru, să putem spune, precum Arghezi, „este!”. Am avut și câțiva domni care s-au vrut și s-au considerat împărați, dar această chestiune nu are legătură cu studiul de față.

Moștenirea cuvântului *oaie*, din latinescul *ovis*, -is, este la fel de tulburătoare. Francezii au *mouton*, din substratul celtic, spaniolii *oveja*, din latinescul *ovicula*, italienii au *pecora*, înrudit cu *pecorarius* (păcurar). Se știe azi că, în Imperiul Roman din perioada stăpânirii sale la nord de Dunăre, în Dacia, cea mai răspândită noțiune spre a denumi oile era *oves* (forma de plural). Daco-românii erau mari crescători de oi și producători de alimente derivate din lapte, carne, de obiecte făcute din lână. Ei alimentau cu astfel de produse și provinciile din jur. De la daco-romani până la românii de astăzi, nu a existat nicio perioadă istorică în care să se fi întrerupt oieritul. Românii, prin comparație cu toate popoarele din jur, au fost cei mai mari crescători de oi. Uneori, etnonimele ajung să aibă și alte sensuri decât cele inițiale sau, dimpotrivă, anumite substantive comune ajung să denumească etnii. Astfel, de-a lungul timpului, în anumite regiuni, termenul vlah a devenit sinonim cu păstor sau oier. Darea cea mai importantă pe care o plăteau românii regelui Ungariei se chema datul oilor sau *quinquagesima ovium* (cincizecimea oilor) și ea deriva din cea mai importantă ocupație a românilor din zonele montane și colinare. Darea respectivă se mai chema *quinquagesima Valachorum* sau cincizecimea românilor (la fiecare cincizeci de oi se percepea o oaie, cu miel și cu mioară). În Balcani, până târziu, brânza valahă alimenta piețele din Constantinopol și nu exista alta mai bună. Termenii *brânză* și *stână* sunt dacici, iar *oaie*, *berbec*, *miel*, *mia*, *mioară*, *ied*, *capră*, *lapte*, *caș*, *urdă*, *lână*, *staul*, *turmă*, *pășune*, *a paște*, *iarbă* etc. sunt latini. Paradoxal, popoarele care fac brânză bună sunt popoare sedentare, în ciuda pendulării cu turmele pentru aflarea locurilor de vârat și de iernat. Aș spune că obsesia oieritului a păstrat de două mii de ani cuvântul oaie pe aceste meleaguri. De aici, și epopeea noastră chemată „Miorița”. În variantele din Transilvania ale „Mioriței”, cei trei ciobănei devin trei păcurărei, fiindcă termenul „cioban” (de origine turcică, probabil cumană) a intrat târziu în uzul românilor transilvăni, mai ales al celor de la nord de Târnave și de Mureș, care continuă să zică și azi „păcurar”, din latinescul *pecorarius*.

S-au mai întrebat lingviștii - și nu doar ei - de ce nu am moștenit în românește termenul latinesc *merda*, care înseamnă murdărie (de un fel anume) și care este prezent în toate limbile neolatine. Dar, iată că există în limba noastră verbul *a dezmerda* sau *a dizmerda*, provenit din latinescul târziu *dismerdare* și care are un înțeles inițial pe care mulți l-au uitat: a curăța copilul mic, a-l primi și înfășa, a îndepărta murdăria. Firește, atunci când făceau asta, mamele și bunicile își revărsau și dragostea, alintau și mângâiau copiii, scoțându-i din

starea de disconfort. Dezmiardarea noastră, din curățire fizică, a ajuns să însemne curățire sufletească, alintare și dragoste.

Mai sunt și alți termeni latinești păstrați în româna arhaică și aproape uitați astăzi¹. Bucinul este un instrument muzical de suflat de mari dimensiuni, folosit de către păcurari (păștori) la stână; trâmbiță. În latină, *bucina*, *-ae* denumea cornul, trompeta, goarna, trâmbița, iar verbul *bucino*, *-are* avea înțelesul de „a suna” din corn, din trompetă ori din trâmbiță. Când au început să apară autocamioanele și automobilele în Maramureș și Transilvania septentrională, oamenii bătrâni nu ziceau despre acestea că au claxonat, ci că *au bucinat*. Pe Valea Izei, la hotarul dintre Săliște și Săcel, spre sud, se află un deal înalt despădurit, de pe care există o foarte bună vizibilitate de-a lungul văii până departe și unde se poate improviza un bun post de observație, iar acest deal se numește „Gruiul Bucinilor”. Probabil că de acolo se dădea alarma prin suflatul din corn sau din tulnic, în vreme de primejdie, de năvălire a altor neamuri asupra locurilor respective. Și primul cuvânt (*grui*) care compune numele dealului maramureșean este tot latinesc și se trage din *grunium*, *-i*, adică deal mic, colină, delușor, movilă, vârful de deal, coastă de deal. Regional, grui mai înseamnă grumaz, lemn din osia de dinainte a carului de care se prinde proțapul, pisc, drug de lemn la sanie care leagă piscurile sau cărmacele celor două tâlpi.

Iasca - un alt exemplu - este o ciupercă parazită care crește pe trunchiul copacilor și care se mai cheamă vâcălie. În vechime era folosită ca aliment și medicament. În stare uscată, servea și la facerea focului, iasca aprinzându-se de la scânteile ce săreau la lovirea unei bucăți de cremene cu un amnar de oțel. În latină, *esca*, *-ae* înseamnă hrană, mâncare, momeală pentru prin pești și păsări.

Leuruș, cuvânt semnalat prin partea meridională a Munților Apuseni, înseamnă viță de vie sălbatică. Pare înrudit cu *lăuruscă* (*lăuruste*), reînviat pentru publicul larg de George Topârceanu, prin a sa poezie „Primăvara”: „Sub cerdac, pe lăuruscă,/ Cum trecură Babele./ A ieșit un pui de muscă/ Să-și usuce labele”. Iar acest *lăuruscă* vine, fără îndoială, din latinescul *labrusca*, el regăsindu-se și în italiană (*lambrusca*), în franceză (*lambruche*, *lambrusque*), în spaniolă (*labrusca*) etc.

Rămasul peste noapte undeva la o gazdă se cheamă (în româna veche) *mas* și este legat de verbul *a mâne*, adică a înnopta în altă parte decât acasă, a sta peste noapte. *Masalăul* (termen de origine latină cu terminație ungurească) era locul unde dormeau vitele pentru

o vreme scurtă, un sinonim al acestui substantiv fiind staul, care vine tot din latină (*stabulum* = locaș, locuință, adăpost, azil, grajd, stână, viziună, coteț, stup). Verbul *a mâne* (ca și compusul său *a rămâne*) vine din latinescul *maneo*, *manere*, respectiv *remaneo*, *remanere*, care înseamnă a opri, a staționa, a poposi, substantivul *mansio*, *-nis*, însemnând oprire, ședere, adăpostire, popas.

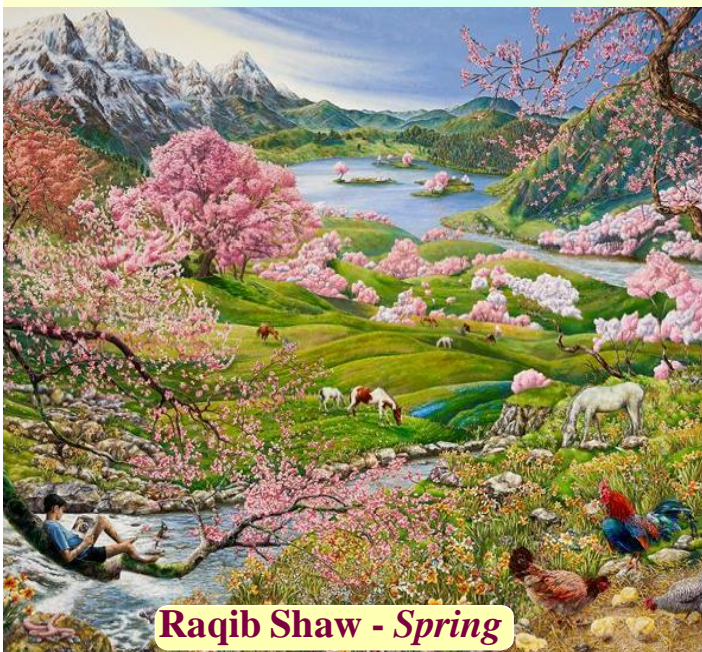
La fel de surprinzătoare este păstrarea cuvântului *mur*, cu sensul „zid de piatră”, provenit din latinescul *murus*. Sunt lingviști care susțin, probabil pe bună dreptate, proveniența sa cultă și relativ recentă, dar eu l-am întâlnit, în vacanțele copilăriei mele din zona Gherlei, rostit de țărani fără școală și care-l știau, desigur, de la înaintașii lor, tot țărani. Fundația caselor de demult, făcută din piatră de râu, se chema *mur*, iar mortarul prin care erau legate pietrele se numea *mu-ruială*. Verbul *a murui* a ajuns să însemne și a vărui, a zugrăvi peretele de zid sau a acoperi pereții unei case cu un strat neted de lut muiat cu apă. Alte sensuri, foarte apropiate: a astupa crăpăturile sau golurile mici din pereții lucrărilor subterane cu un material argilos; a uda cu apă sau a unge cu ou, grăsime etc. suprafața unui aluat înainte de a-l băga în cuptor; a unge cu ceva care murdărește, a mângâli. Termenul de *mur*, cu sensul de „zid”, este absent din *Lexiconul de la Buda* (probabil pentru că latiniștii ardeleni nu îl credeau moștenit), dar este apoi introdus de Laurian și Massim în *Dicționarul limbei române*, primul dicționar academic. Chestiunea nu este lămurită nici astăzi, dar prezența lui *mur* în dialectul aromân (a se vedea dicționarul lui Tache Papahagi) ar putea fi un argument pentru păstrarea din latină, în fondul lexical primar. Aromânii nu l-au putut împrumuta din italiană. Cercetări viitoare ar putea arăta dacă nu cumva se făcea diferență între *mur* ca zid de piatră (care nu se tencuia, adică nu se mu-ruia), și *perete*. Opinia unor lingviști care trag originea verbului românesc *a murui* (prezent nu doar în Transilvania și Maramureș) din verbul ucrainean „murovati” nu mi se pare sigură și nici demonstrată. S-ar putea ca în ucraineană verbul respectiv să provină din română sau din latina medievală și modernă timpurie, din moment ce unirea ucrainenilor occidentali cu Biserica Romei s-a produs încă din secolele al XVI-lea - al XVII-lea, când elita intelectuală a acestui grup a fost educată în limba latină.

Varga este nuiaua subțire și flexibilă cu care se aplicau uneori pedepse corporale copiilor. Cuvântul românesc vine din latinescul *virga*, *-ae* (sau *virgula*, *-ae*), adică nuielușă.

Vintre înseamnă pânțece, abdomen, burtă. În latină este termenul *venter*, *-tris* și *ventriculus*, *-i*, adică stomac. *Vintre* vine direct din acuzativul singular al lui *venter*, anume *ventrem*.

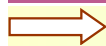
Cu mai multe decenii în urmă, un foarte serios lingvist, profesorul Vasile Frățilă, înregistra în satul Luna din zona Turdeii (județul Cluj) - unde se petrecuse un intens proces de romanizare - adjectivul *car*, devenit substantiv în expresia *caru mamei* („dragul mamei”). Descoperitorul credea că era vorba, probabil, de urmașul lat. *carus*, păstrat în centrul Transilvaniei². În vocabularul principal al limbii române și în limba literară s-a impus adjectivul *drag*, provenit din salvă, dar existența în vechime a dualității *car-drag* nu ar fi neobișnuită, în condițiile în care avem în românește zeci de cuvinte-perechi, unul de origine latină și celălalt de origine slavă, aflate în raporturi de sinonimie sau cu sensuri apropiate: *jude-cnez*, *domn-gospodar* (voievod), *dragător-sfetnic*, *secure-topor*, *față-obraz*, *urât-hâd* (slut) etc.

Băuturile distilate din fructe se cheamă în românește țuică, rachiu, palincă, horincă, votcă, vinars etc., dar, mai nou și „coniac”, „brandy”, „scotch”, „scotch whisky” sau „whisky”. Chiar dacă unii specialiști văd deosebiri notabile între unele dintre aceste produse (mă refer la cele cu nume generalizate și vechi în limba română), de multe ori, în mediul rural din Transilvania, termenii respectivi sunt sinonimi. De exemplu, în multe sate din nordul Transilvaniei istorice și din Mara-

Raqib Shaw - Spring

mureș, cuvântul palincă nu este cunoscut, în locul lui folosindu-se exclusiv termenul vinars („jinars”). Acesta înseamnă în locurile menționate băutură dublu distilată de toate felurile, inclusiv de prune (asta deși, etimologic vorbind, „vinars de prune” este un nonsens, fiindcă „vinul ars” ar trebui să fie doar de struguri, un fel de coniac). Spre deosebire de celelalte nume de băuturi (toate sau aproape toate de origine slavă sau turcă, unele preluate prin maghiară), vinarsul vine din două cuvinte românești („vin” și „ars”) de origine latină, deși se spune că este calchiat după germanul *Branntwein*. Este posibil, deși distilarea fructelor era cunoscută (de la babilonienii încoace) și în Imperiul Roman.

Mai dau câteva exemple de moșteniri latine în limba română, prezente încă în nordul Transilvaniei și în Maramureș (dar multe sunt prezente și în alte zone): a abate oile în sat (adică a le aduna în sat), din lat. *abatere*; adinte pentru adineauri (din lat. *ad-de-ante*); afund, pentru adânc (din lat. *ad fundum*); aratru pentru plug (din lat. *aratum*); arete pentru berbec (din lat. *arietem*); arm pentru coapsă la animale (din lat. *armur*); bute pentru butoi, din lat. *butem*; caier din lat. *caiulus*; cătinel/ cătilin pentru încetișor, din lat. *catilinus*; celar pentru cămară la stână, din lat. *cellarium*; comandă pentru masă de înmormântare (din lat. *commendare*); a cura pentru a curăța un teren (din lat. *curare*); cute, adică piatră de gresie (din lat. *cutem*); faur pentru făurar, din lat. *faber*; fărină pentru făină (din lat. *farina*); a jugăni, adică a castra, din lat. *jugum*=bou); jurăție pentru tribunal; larice (varietate de conifer), din *laricem*; macru, adică slab (din lat. *macrum*), mascur sau porc mascul (din lat. *masculus*); moare, adică zeamă de varză (din lat. *muria*=saramură); nan sau persoană mică (din lat. *nanus*); nat, adică om, persoană, rudă, mulțime, lume, comunitate (din lat. *natus*=născut, prin naștere, urmaș); pănură (din lat. *paenula*=manta de lână cu glugă); prier, adică luna aprilie (din lat. *aprilis*); răpciune, adică septembrie din lat. *raptionem*=seceriș); rărunchi (din lat. *renunculus*); runc sau loc împădurit (din lat. *runcus*); sâm, adică suntem (din lat. *simus*, formă de conjunctiv cu valoare de indicativ prezent, plural, persoana I); Sânziană (din lat. *Sanctus Dies Iohannis*), Nașterea Sf. Ioan și nume de floare; strâmtură sau strâmtoare, loc strâmt (din lat. *strinctura*); tiară, adică război de țesut (din lat. *tela*=urzeală, război de țesut); tindă (din lat. *tenda*=cort) și tindeu, adică tindă mică; ușor, adică stâlp vertical la ușă, la fereastră (din lat. *osteolum*=portiță); a via, adică a viețui (din lat. *vivere*); volbură (din lat. *volvula*) etc. Nu excludem ca unii dintre acești termeni să fi pătruns în limba română mai târziu, poate chiar în secolul al XIX-lea, în urma efortului de „purificare” a limbii de slavisme și de revigorare a moștenirii latine (fie și prin cuvinte noi, extrase din limba lui Vergiliu), efort deus de Școala Ardeleană.

Închei această scurtă incursiune cu doi termeni prezenți (în alte forme, apropiate) în slavă și pătrunși în limba noastră târziu (probabil spre finalul conviețuirii româno-slave sau la începutul folosirii slavonei ca limbă a bisericii, a cancelariilor și a culturii scrise), ca majoritatea slavismelor. Unul este substantivul „nemernic”, cu sens de neisprăvit, nevolnic, deși în trecut semnifica străin, pribeag, pripășit. Termenul se referă la vremea destrămării comunităților rurale închise (obștilor), când nu se mai respecta întocmai endogamia, adică luarea soților și soțiilor din interiorul aceluiași sat (aceleiași comunități). Fata care-și alegea soțul din afară și nu se muta la soț, aducea în comunitate un nemernic, adică unul care nimerise („nemerise”) în comunitate și nu prea avea ce căuta acolo. De regulă, acesta era privit cu ochi critic, ca unul care „se măritase” în loc să se însoare. Nu-și duse soția la casa lui, după obicei, ci venise el de genere la părinții miresei. El era omul care venise să tulbure ordinea stabilită și să ia din aversea obștii. Astfel de lucruri de petreceau în Evul Mediu, începând cu secolele al VIII-lea - al IX-lea. Alt termen similar este „stânjenirea”,

alături de verbul „a stânjeni”. Inițial, substantivul și verbul se refereau la măsurătoare. Stânjenul era o unitate de măsură pentru lungime, cu valoarea de circa doi metri. Sensul de acum vine tot din obștile sătești de odinioară, neobișnuite cu măsurătorile. Românii, în vechime, nu măsurau pământul și nu puneau haturi. Pământul era al tuturor și se împărțea în funii, bătrâni sau sortți, în mod aleatoriu, an de an, în funcție de marginile sale naturale (ape, văi, râpi, culmi de dealuri etc.). Muncile câmpului se derulau în comun, de la pornirea aratrilor (plugurilor) până la culesul „poamei” (roadelor) și la rânduital pentru iarnă. Cu vremea, a apărut nevoia măsurării (adusă de slavi?), fapt care a deranjat vechea ordine și vechea regulă. Măsurarea a devenit sinonimă cu tulburarea, cu stricarea felului de a fi al comunității organizate după tradiții egalitare.

„Stânjenirile” acestea ale localnicilor latinofoni, produse de unii migratori, vor fi avut, inclusiv pe temeiul argumentelor lingvistice pe care le avem, un impact destul de puternic asupra mentalității colective. Astfel, ne putem întreba de ce cuvinte ca trudă, năuc, nărod, silă, osândă, război, rană etc., provenite toate din slavă (probabil din slava veche, nu din cea medievală bisericească) au în limba română conotații negative, adică exprimă nu binele, ci răul. Această observație este cu atât mai tulburătoare cu cât în limbile slave actuale - în speță, în limba rusă, luată aici drept martor - multe din ele nu au un asemenea sens negativ. Astfel, *trud* înseamnă în limba rusă muncă, *nauka* înseamnă știință, *narod* este popor, „Sila” semnifică în rusește putere, forță, tărie, vigoare, vitalitate și abia apoi violență. O glumă din vremuri de dominare rusească și sovietică asupra noastră spune că, la ruși, munca este trudă, poporul este nărod, iar știința este năucă. Dincolo de glumă, însă, aceste sensuri românești negative ale unor cuvinte de origine slavă amintesc despre ciocniri violente și despre o dominare (într-o anumită perioadă de timp) a unei elite a acestor migratori asupra autohtonilor latinofoni, înainte ca această elită subtilă să fie complet asimilată de români.

Am pornit această căutare pasionantă de la latina medievală și de la primii termeni românești descoperiți în documente latine medievale. Am ajuns la concluzia că cele mai frumoase, mai multe și mai neașteptate cuvinte cu origine latinească se află tocmai în regiunile românești în care stăpânirea romană a fost cea mai intensă, mai activă, acolo unde urbanizarea a fost mare și unde colonizarea a fost masivă. Maramureșul nu este un contra-exemplu, dimpotrivă. În Maramureș, romanitatea este foarte veche și datează încă din vremea provinciei romane Dacia. După retragerea aureliană, roirile de sate cu populație romanizată din fosta provincie spre nord au fost tot mai intense.

De ce oare, termeni precum smântână (slav), cioban (turcic), zăpadă (slav), sunt aproape necunoscuți în Transilvania de până la Unire, în locul lor fiind folosiți alții, precum groțior (din gros, adică lapte gros), păcurar, nea, toți de origine latină? De ce oare perfectul simplu se păstrează așa de bine și de intens în Oltenia și pe Valea Jiului ardelean, cu prelungiri spre Apuseni? Toate aceste întrebări au un răspuns evident: el atestă intensul proces de romanizare, continuitatea de locuire a daco-romanilor și apoi a românilor în interiorul arcului Carpaților și faptul că așa-zisa teorie imigraționistă nu este decât o alcătuire politică târzie, reluată din interese naționaliste și iredentiste. Prin urmare, cuvintele sunt tulburătoare mărturii, ele vorbind direct despre latinitate și despre conviețuirea noastră cu ceilalți, despre conservarea identității.

¹ Vezi Marius Sala, *101 cuvinte moștenite, împrumutate și create*, București, 2010. Nicolae Iuga, *O seamă de cuvinte din latina vulgară în graiul arhaic maramureșean* (<https://www.salutsighet.ro/o-seama-de-cuvinte-din-latina-vulgara-fosilizate-graiul-arhaic-maramureșean-prof-univ-dr-nicolae-iuga/>).

² Vasile Frățiță, *Etimologii. Istoria unor cuvinte*, București, 2000, p. 28.

Nicolae MAREȘ

Presiunea propagandei iredentiste maghiare de după Anschluss în favoarea dezmembrării Europei

Primirea, la Galați, la 20 octombrie 1938, a „vizionarului” ministru de externe polonez, Józef Beck, cel care l-a urmat cu fidelitate pe Hitler din 1934, de la semnarea Tratatului de neagresiune germano-polon, în demersurile lui până la începutul lunii aprilie 1939, a propus, părții române, monarhului și ministrului de externe, Nicolae Petrescu-Comnen, ca România să devină părtașă la dezmembrarea Cehoslovaciei. Încercarea lui s-a soldat cu un fiasco total. Poziția regelui Carol al II-lea se află consemnată în scrierile sale:

„După München situația devine și mai acută, prestigiul german ajunsese la punctul său culminant. Beck, dorind a profita de planurile viitoare ale agresorilor, întărește prietenia cu Ungaria și spre a se răzbuna pe cehi participă la vivisecția țării lor. Are îndrăzneala de a veni să îmi propună ca România împreună cu Polonia să participe la această urâtă faptă. Refuzându-l, cu indignare, i-am răspuns că dacă același lucru se va întâmpla țării lui, a mea nu va fi între acelea care să ajute la dezmembrarea cadavrului unui prieten”.⁶⁰

Din pură curtoazie, pentru că de la Beck nimeni în România nu se mai aștepta la acțiuni credibile proromânești i s-a agreat ideea acestuia de-a se pune pe r o l în slujba m e d i e r i i unor raporturi cât mai bune maghiaro-române. N-au trecut însă nici două săptămâni de la „angajamentul” luat de colonel, că ambasadorul român la Varșovia, Richard Franasovici, a și comunicat la Palatul Sturdza: „propagandiști în solda Poloniei au trecut deja în Rusia Subcarpatică”.⁶¹

Astfel, la 2 noiembrie 1938, printr-un arbitraj germano-italian, înfăptuit la Viena, s-au smuls, după raptul hitlerist din toamna aceluia an, și alte zone din Cehoslovacia de sud și partea sudică a Ucrainei Transcarpatice (Rutenia Carpatică), teritorii care le-au fost oferite Ungariei. Dictatul respectiv, ca și cel românesc din 1940, vor fi declarate nule de Tratatul de pace de la Paris din 1947..

Italia a jucat un rol de primă vioară la Viena

Ministerul Afacerilor Străine al României, care cunoștea de la Berlin, încă de la data de 28 octombrie, că: „guvernul german nu este favorabil anexării Rusiei Subcarpatice la Ungaria”, avea să afle cu tristețe că faptele au fost altele.

Autorii dictatului, șefii german și italian ai externelor au cedat în fața cererilor de recunoștință ale Ungariei, urmare a atașamentului manifestat de Budapesta față de axa Roma-Berlin. Aderarea respectivă a fost prețul plătit de guvernul ungar Italiei și Germaniei. Cât de mare a fost acel preț era greu de evaluat în acele momente la București.

Dezamăgirea noului acord semnat la Viena a fost destul de mare și la Varșovia. Aici, conducerea ministerului afacerilor externe își

manifesta nemulțumirea față de atitudinea Germaniei în materie, mai ales în ceea ce privea expulzarea evreilor polonezi. Pentru a-și menține neatins prestigiul autoproclamat de *mare putere*, Varșovia hotărâște să răspundă imediat și dârz la orice acțiune neprietenească din partea Berlinului.

Declanșarea pretențiilor germane față de Polonia

Nimeni din exterior, și nici la București, nu se aflase de pretențiile teritoriale ridicate deja de ministrul german, von Ribbentrop, ambasadorului polonez la Berlin, Józef Lipski, la 24 octombrie 1938, deci la șase zile de la vizita efectuată de Beck la Galați, pretenții care vor înăspri pe zi ce trece. Data menționată mai sus va duce în mod ireversibil la înrăutățirea raporturilor polono-germane, disputele ireconciliabile trecând pe prim-planul politicii externe poloneze.

La București, ziarul *Timpul* din 4 noiembrie 1938 consemna, din surse pragheze, că: „Cercurile oficiale cehoslovace, împreună cu întreaga presă și opinia publică, au luat cunoștință cu cele mai adânci sentimente de recunoștință față de atitudinea guvernului regal român în timpul ultimelor tratative internaționale privitoare la problemele generale din Europa centrală și, mai ales, în fața problemelor cehoslovace și subcarpato-ruse. În aceste clipe grele, politica României a dovedit calități cu adevărat cavaleresti. Numai la nevoie se cunosc prietenii adevărați; și poporul ceh, împreună cu cel slovac, au avut, în nenorocirea lor, mângâierea de a putea constata lealitatea desăvârșită a României și nobilului ei rege, căruia acum doi ani i-au făcut în împrejurări mult mai senine o primire plină de entuziasm. Cehoslovacii nu vor uita niciodată dovezile de cinste și credință pe care i le-au dat poporul român și nobilul sau rege”.⁶²

Beck simte pe propria piele că nu poate aduce Ungaria la simțul realității

La 9 noiembrie, urmare a relatărilor făcute de Bossy despre atmosfera incendiară de la Budapesta în relațiile cu România, cât și a intensificării unei propagande iredentiste antiromânești de nedescris, partea română având la dispoziție o colecție enormă de material găsit asupra călătorilor veniți din Ungaria, Franasovici primește misiunea de a-l întreba pe Beck, - cum concepe el posibilitatea unei amiciții cu Ungaria, țară „care persistă în atitudinea ei vrăjmășească împotriva noastră”.

În instrucțiunile date de ministrul Petrescu-Comnen ambasadorului Franasovici acesta i-a indicat diplomatului român să-i reamintească lui Beck faptul că a fost rugat în două rânduri, ca - potrivit propriei sale propuneri -, să intervină cu toată influența pe lângă factorii budapeșteni: „pentru a se pune un termen agitațiilor maghiare”.

Ungaria - departe de simțul realităților

Șeful român al externelor preciza că, România este și azi ca și altădată, dispusă să se înțeleagă cu ungurii. „Ne temem însă, ca purtarea acestora față de noi să nu facă orice înțelegere imposibilă. Opiniunea noastră publică este extrem de excitată și Budapesta ar trebui să înțeleagă că toate răbdările au o limită”.⁶³

Nădăjduia Nicolae Petrescu-Comnen că: „o intervenție mai energetică din partea domnului Beck la Budapesta ar putea aduce Ungaria la simțul realităților, făcând astfel cu puțință reluarea conversațiilor”.

Abia acum, după intervențiile poloneze la Budapesta, Beck „împărtășește în (întru) totul modul românesc de a vedea”. Îi spune lui Franasovici, la 12 noiembrie: „că /Polonia/ a atras în mod serios atențiunea Guvernului ungar asupra imposibilității de a ajunge la o destindere între România și Ungaria, destindere atât de dorită și de Polonia, dacă această atmosferă și aceste manifestațiuni revizioniste nu încetează”.

Nu se debarasează însă ministrul polonez până la capăt de spiritul său ungarofil, apreciind că *nu guvernul ungar* (sublinierea mea: N.M.) ar fi autorul actelor respective ci „opiniunea publică îmbătăită de succesul obținut până acum”.⁶⁴ Crede, totuși, că guvernul are datoria de a le împiedica. Era exact ceea ce România a sperat dintotdeauna.

Campania revizionistă a două milioane de unguri în America, Italia, Marea Britanie

Este momentul să amintim că șeful Legației Regale a României de la Washington, Radu Irimescu, a trimis la 11 octombrie 1938, deci înaintea întâlnirii de la Galați, un raport amănunțit Ministerului Afacerilor Străine, însoțit de un grupaj substanțial de materiale privind *campania revizionistă ungară desfășurată în Statele Unite*, inclusiv în Italia. Documentele respective se constituie și azi în dovezi palpabile privind *recredința* revizionismului maghiar din SUA și din lume. Șeful misiunii României de la Washington informează la București că acțiunea a fost declanșată înainte de semnarea acordului de la Munchen și pe măsura desfășurării evenimentelor ea a crescut

Raqib Shaw - Allegory of Memories

în intensitate. Aflăm, totodată, că demersurile au fost făcute, în primul rând, de către înalți prelați ai parohiilor ungare din Statele Unite. Documentele dezvăluie întreg planul de propagandă iredentistă maghiară cu implicații tot mai adânci.

Astfel, cu ocazia conflictului germano-ceh, colonia ungară din America, ce cuprindea cca două milioane de unguri, a adresat opt telegrame patetice premierului englez, Chamberlain, lui Mussolini și președintelui Roosevelt, cerând sprijinul acestor fruntași politici pentru reîntregirea Ungariei prin restituirea tuturor teritoriilor ungare. Cererile lor nesăbuite au fost reproduse și în ziarele coloniei ungare din America, presa americană i g n o r â n d u-le însă. Pastorii maghiari se încurajau nu numai între ei, ci spuneau și americanilor că „fără Hitler și Mussolini nu s-ar fi pus în mișcare avalanșa revizuirii ungare”, pe care toată ungurimea era chemată să o sprijine după forța și capacitatea fiecărui individ, inclusiv din punct de vedere financiar.

Așadar Acordul de la Viena din 3 noiembrie 1938 este, în mare parte, și opera de presiune și persuasiune a diasporei maghiare din lume, mai ales a celei din spațiul italian și american.

Iată o formulare strecurată într-un text, care cuprinde, printre altele, propunerea de a se organiza zeci de acțiuni cu caracter revizionist, accentul fiind pus pe răspândirea de broșuri: „Experiența ne dovedește că americanilor nu le place să citească cărți voluminoase. Ei sunt prea ocupați. De aceea este de recomandat ca americanilor de rând să le dăm broșuri cât mai concentrate. Cel mai potrivit ar fi să le procurăm broșura-memorandum, intitulată „Shall millions die for this Cechoslovakia”. Este de datoria noastră ca din această lucrare excelentă să înmănăm mii de exemplare americanilor influenți. Ea poate fi procurată la Geneva, 10 Rue de la Croix d'Or. (De fonduri nu se ducea lipsă! - N.M.)

Lu m i n a r e a americanilor - ținta revizioniştilor unguri

„Pentru bibliotecă și profesori trebuie să trimitem excelentele cărți ale lui Apponyi și alții, ca de exemplu „Justice for Hungary” sau „Tragedy of Hungary” de Birinyi.

Mai departe: „Fiecare ungar american fără excepție să devină apostolul revizuirii /frontierelor/ în fabrici, mine, prăvălii, societate etc.

Să-i l u m i n â m pe americani /sărmanii! - NM/ și pe compatrioții noștri răătăciți, slovaci, români și croați asupra adevărului.

Fiecare ungar american să scrie imediat rudelor, prietenilor și cunoscuților din Cehoslovacia, să voteze pentru unirea cu Ungaria cu ocazia plebiscitului”.

Iată, de asemenea, textul telegrammei adresate liderului italian: „Aprecieri extraordinare și rămânem recunoscători pentru simpatia ce ați arătat Ungariei și poporului ungar. În numele a 100.000 de cetățeni americani, în cea mai mare parte de obârșie maghiară, vă rugăm să interveniți pentru asigurarea unui plebiscit și a dreptului de autodeterminare pentru milioanele de unguri, care astăzi sunt obligați să trăiască sub guverne străine. Pace permanentă nu se poate realiza fără revizuirea păcii de la Trianon și a înfăptuirii dreptului de autodeterminare stabilit de Woodrow Willson. Cerem dreptate pentru Ungaria și pentru milioanele de unguri, care, de la 1919 încoace, suferă nedreptăți nespuse și de nedescris sub guverne străine”.⁶⁵

Constatând impasul în care au intrat raporturile ungaro-române, pentru a-și asigura și un fel de respiro după Acordul de la Viena, Ungaria propune lui Carol al II-lea, pe cale diplomatică, via Varșovia, o întâlnire secretă între personalități neoficiale, sugerând din partea ungară pe Conte Bethlen - care se bucură de toată încrederea Regentului Horthy - iar din partea României un Consilier Regal, în persoana lui Argetoianu sau eventual Tătărescu.

Întreaga acțiune urma să se realizeze prin mijlocirea lui Beck, dat fiind prietenia acestuia pentru ambele State. Ministrul extraordinar

maghiar Hory, în post la Varșovia, i-a cerut lui Franasovici să ia propunerea respectivă drept: o „sugestie pur personală”, făcută cu siguranță, cu asentimentul guvernului său - cum aprecia și ambasadorul român în Polonia.

Intenția a rămas până la urmă doar un nou balon de încercare pentru dialog, asupra căreia nu s-a mai revenit.

România și-a respectat angajamentele internaționale asumate

Trebuie spus că și alți diplomați români, precum Duiliu Zamfirescu și Raoul Bossy, la Budapesta, asupra activității prodigioase se cuvine să revenim, la fel Brabetzianu la Berlin, Crutzescu la Praga, Grigorcea și Tilea la Londra, Irimescu la Washington, și nu numai aceștia, ci diplomația românească, în ansamblu, s-a pus în slujba păcii, informând în cea mai mare parte, corect centrala ministerului afacerilor străine și autoritățile românești cu privire la intențiile politice și de perspectivă ale guvernelor sau liderilor din țările în care erau acreditați.

Este meritul lui Nicolae Petrescu-Comnen, pentru perioada anului 1938, cât și al lui Grigore Gafencu, la conducerea Ministerului Afacerilor Străine din 22 decembrie 1938 că au înțeles la adevărata lor valoare angajamentele internaționale asumate de România, și că n-au picat în plasa propunerilor de extindere teritorială pe care le-a făcut-o și chiar le-a argumentat Józef Beck, la Galați, cât și în vagonul salon al trenului cu care s-au deplasat în România.

Documentele românești arată că șeful diplomației poloneze își pierduse de câțiva ani întreaga lui credibilitate în fața liderilor români, încât propunerea lansată - chiar ca idee - nu intra în filosofia românilor ca modalitate de soluționare a problemelor internaționale.

Numai la câteva luni, tot într-un vagon salon, cel care îl transporta de data aceasta pe Grigore Gafencu, în aprilie 1939, în vizita ce o întreprindea, la Berlin, la invitația lui Ribbentrop, apar alte chestiuni care îl frământau pe liderul polonez, care îl așteaptă „în drum”, pe omologul său, în vechea capitală poloneză. Coincidență, tot în tren, pe ruta Cracovia-Katowice, a avut loc convorbirea memorabilă dintre șeful diplomației de la București și a celui din Varșovia, redată în toate subtilitățile ei umane și diplomatice de G. Gafencu în cartea de referință: *Ultimele zile ale Europei*.

De data aceasta, Beck, cel care - potrivit publicistului și exegetului neîntrecut al acelei perioade - „se dedicase diplomației cu un spirit viclean și alura nonșalantă a unei feline” încerca, de acea dată, să facă din Gafencu „o săgeată”, fără să țină seama din ce lemn o confecționa, cum ironic scria diplomatul român. De fapt, Beck dorea să transmită prin Gafencu direct Furerului (la care colonelul a avut căile bătătorite din 1934), mesajul de avertizare că Polonia ar avea de partea ei Anglia și Franța în eventualitatea unui conflict germano-polon. De data aceasta pe Hitler, care își încărcase dăsași în căruța războiului, nu îl mai înspăimântau asemenea mesaje. Că Jozef Beck se găsea și de data aceasta într-o gravă eroare o confirmă peste ani istoricul englez menționat mai sus, Norman Davies, care a constat că gesturile britanice ca și cele franceze, de care Beck era atât de mândru aveau drept scop de a-l descuraja eventual pe Hitler și nu pentru a-i ajuta pe polonezi.⁶⁶ „În mod straniu, cea mai nepărtinitoare și mai clară evaluare a sortii Poloniei n-a fost făcută nici de Londra, nici de Varșovia, ci de tabăra Axei, de contele Ciano, ministru de externe și gi-nerelul lui Mussolini”.⁶⁷

După ore de destăinuirii și discuții între cei doi miniștri despre situația internațională (multe discutate și în timpul vizitei oficiale ce o făcuse Gafencu în 4-6 martie la Varșovia, asupra cărora vom reveni pe larg cu un alt prilej), și mai ales despre raporturile polono-germane, pe prim plan au fost puse cele româno-poloneze, Gafencu concluziona:

„M-am despărțit de el (de Beck) luând cu mine imaginea tulburătoare a unei ființe încăpățănate, care lupta împotriva destinului. Turbulent în momente de acalmie și calm în timpul furtunii, Beck

avea sufletul violent și orgolios al unui cavaler medieval. Patriotismul său era fierbinte, dar neîncrezător, preferând să se bizuie mai degrabă pe cuvântul unui adversar decât pe asigurările unui prieten. De aceea, era periculos pentru alții (căci n-avea „prejudecata” dreptului terților), dar însă și mai periculos pentru sine însuși. Era convins că făcuse dovada unei extraordinare abilități degajându-și țara din țesătura politică genoveze, pentru a o lăsa la discreția presiunilor explozive ale celui mai mare demolator al vremurilor prezente. Înclinația sa romantică pe care o lua drept realism, nu era lipsită de grandoare; el avea strălucirea insolită a acelor personaje care par destinate a fi la comanda evenimentelor, când, de fapt, ele sunt deja instrumentele fatalității”.⁶⁸

Concluzia trasă de rege, după vizita ministrului său de externe la Berlin, în contextul internațional dat, a fost exprimată fără echivoc: „Trebuie să executăm, cu sfințenie și bună-credință, acordul economic (cu Germania) și într-un conflict să rămânem cât mai mult timp neutri, căci azi nu mai avem nimic de revendicat”.⁶⁹

Varșovia își va mai da încă o dată arama pe față, afirmând public că va sprijini ținte revizioniste oriunde s-ar manifesta acestea. Astfel, la 19 aprilie 1939 întreaga presă polonă a dezinformat opinia publică transmițând o știre falsă privind „pretinsa decizie a statelor înțelegerii Balcanice de a înapoia Bulgariei teritoriile pierdute în război”. În timpul vizitei la Varșovia a ministrului Gafencu, într-o convorbire avută cu ambasadorul bulgar, acesta a făcut aluzii la schimbarea frontierei româno-bulgare, ministrul român punându-l la punct în legătură cu propunerea neîntemeiată ce s-ar face. Cert este că Bulgaria acționa, după modelul maghiar, de a găsi în Beck un mediator în această chestiune.

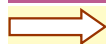
Confiscarea în România a ziarelor poloneze

Secretarul general al MAS, Al. Cretzianu, cere imediat ambasadorului român la Varșovia să prezinte grabnic părții polone un mesaj cu privire la: „efectul deplorabil pe care îl fac /asupra românilor/ asemenea știri publicate în mod proeminent de presa unui stat aliat”. Varșovia va afla, totodată, că România a fost obligată să confiște toate zărele polone tipărite cu data respectivă. Protestul a fost transmis și Ambasadei Republicii Polone la București, aceasta din ordinul și în baza instrucțiunilor date de însuși Președintele Consiliului de Miniștri, Armand Călinescu.

M. Arciszewski, adjunctul lui Beck, personajul caracterizat de C. Argetoianu, în 1934, când acesta era în post la București, că ar fi „o cutră”, a primit înștiințarea de mai sus, fără a prezenta părții române vreo scuză, fâgăduind numai o supraveghere mai aproape a presei /poloneze/ pe viitor. În diplomație peste asemenea gesturi nu se trece cu ușurință, pentru că ele lasă urme.

Arbitrajului de la Viena din noiembrie n-a convenit lui Beck

La începutul lunii decembrie 1938, Franasovici trimite un raport la București în care încearcă să dovedească faptul că, după arbitrajul de la Viena raporturile polono-germane s-au mai răcit, dar nu într-atât încât să schimbe pe fond politica externă poloneză. Omul camarilei face o nouă gafă în aprecierea sa cu privire la realitățile poloneze. Raportul este încă o dovadă a amatorismului diplomatului român, trimis de Carol al II-lea în fotoliul lui Vișoianu, fără a cunoaște profesia și realitățile din țara în care era acreditat, dar și în cultivarea unor relații credibile, lipsit fiind de intuiție politică și geo-strategică elementară. Preciza Franasovici că în chestiunea Rusiei Transcarpatice, „Cercurile politice din Varșovia consideră problema ucraineană ca o afacere comercială, în care, la momentul oportun, trebuie negociat cu Germania spre a ști ce participare la câștig vor avea țările interesate - Germania, Polonia și România”.⁷⁰

În ceea ce îl privește pe ministrul Beck - scrie trimisul regal - el „va continua politica externă de până acum, adică un joc de echilibru, de basculă, aplecat însă mai mult spre Germania. Cine cunoaște direcțiile politice moștenite de conducătorii de atunci ai Poloniei de la Mareșalul Piłsudski, știe că o înțelegere și o politică cu Rusia Sovietică nu pot fi anvizajate.

În legătură cu o declarație polono-rusă emisă în cursul evenimentelor, Franasovici a apreciat-o drept o reacțiune caracteristică firii lui Beck, care „după cum imediat în urma hotărârii de la München a trimis Cehoslovaciei ultimatum în chestiunea Teschen-ului, acum - în urma arbitrajului de la Viena - a voit să atragă atențiunea Germaniei asupra nemulțumirii sale și asupra altor posibilități decât cele germane, pe care le-ar avea Polonia”.⁷¹

Franasovici recunoaște că poziția Poloniei n-a impresionat Germania. N-a intuit sub nici o formă pașii care vor urma, mai ales că nemții aveau deja elaborate proiectele, s-a dovedit că unele au fost meticolos puse în pagină la Berlin. Ambasadorul german la Varșovia, von Moltke, îi arătase diplomatului român o hartă în care culorile Pomeraniei și Gdańsk-ului, care nu erau încă identice cu cele ale suprafeței Reich-ului, dar care ar fi trebuit să devină, în viziunea diplomatului german, și el bățios ca și polonezii de la Budapesta, de aceeași culoare cu cea a Germaniei, dar n-a știut să tragă concluzia care se impunea. Ce ușor se vedea în silueta politică a lui von Moltke o sosie a lui Orłowski de la Budapesta, care îi trecea pe la urechile lui Bossy tot felul de idei cu ținte revizioniste. Cum de n-a reținut ambasadorul român nimic din aluzia atât de transparentă a omologului său în ceea ce privește viitorul raporturilor germano-polone?

Se va afla, în curând, că Litvinov își dorea la rândul-i să dea declarațiilor polono-ruse un caracter ostil Germaniei, ceea ce Polonia nu putea să nu refuze.

Intuiește corect însă ambasadorul Franasovici că: „Polonia ar dori să facă ca abcesul ucrainean să se spargă cu un moment mai devreme”, fiind conștientă că izbucnirea crizei respective nu este în funcție de voința ei. De aceea - își dorește să fie pregătită. „Ea (Polonia) nu dorește să grăbească acest moment, dar vrea, ca atunci când el va surveni, să nu rămână simplă spectatoare și să participe la rezolvarea problemei”.⁷²

Diplomatul român avea convingerea, nu lipsită de temeii, că rezolvarea fără participarea Poloniei, a chestiunii respective, însemna soluționarea în contra intereselor ei. De aceea problema ucraineană rămânea prezentă în mintea tuturor conducătorilor Poloniei, oameni politici și militari.

Raqib Shaw - Kashmir Landscape

Cu alte cuvinte, cercurile politice din Varșovia puneau problema ucraineană la tarabă, urmând ca detaliile să fie negociate cu Germania cât se poate de riguros, pentru a hotărî ele participarea la câștig a țărilor interesate - Germania, Polonia și România.

Varșovia va lua măsuri ca nu cumva 90% din beneficii să rămână Germaniei și numai restul Poloniei și României (aceasta bineînțeles admitând ipoteza că România s-ar alia planului germano-polon).

Cu raportul întocmit de el, Franasovici mai dovedește o dată că diplomații de obicei nu au puterea de judecată a istoricilor, singurii capabili să tragă din evenimentele în joc judecări ori premoniții pentru viitor. Devenise cât se poate de clar că Germania, la rândul ei, nu va mai avea răbdare, iar drept recompensă pentru rapoartele sale, Franasovici va fi trimis în plină criză internățională să reprezinte România la Paris.

Acestea și altele se văd cât se poate de clar într-o *notă de convorbiri* pe care Franasovici /sau un diplomat din centrala M.A.S./, a întocmit-o pe 16 decembrie, în timpul unei vizite făcute de ambasador în țară, pentru a discuta cu siguranță ultimele evoluții din politica externă poloneză, cu repercusiuni și asupra României, din care rezultă:

1) Hotărârea luată de autoritățile poloneze de a nu mai tolera *lanțetele* germane /lanțetă - instrument chirurgical constând dintr-o lamă cu două tăișuri, folosit la vaccinări și operații - N.M./ Pentru elucidarea situației partea polonă avea în vedere efectuarea unei vizite a lui Beck în Germania sau a lui Ribbentrop în Polonia. Pe agenda convorbirilor se prefigurează a fi abordată problema rusă, în special, cea ucraineană. Varșovia avea două ipoteze de lucru: „Dacă propunerile Germaniei vor fi convenabile, Polonia este dispusă să meargă „à fond” cu ea. Dacă nu, vor duce la o schimbare de front de 180 de grade”.

2) „Chestiunea Cehoslovaciei - în fapt a Rusiei Subcarpatice -, nu este sfârșită. Armata polonă ar intenționa, dacă autoritățile polone nu obțin un răspuns categoric la cererile ei, să pășească la ocuparea în circa 10 zile a Rusiei Subcarpatice, Varșovia motivând că aceasta ar fi pe placul Franței și Angliei, ca un baraj împotriva Germaniei. De asemenea Italia ar fi favorabilă acțiunii Poloniei”.

3) La Varșovia se aprecia că România nu va ceda, deoarece autoritățile românești doreau ca Ungaria să nu fie cea care să ocupe provincia respectivă, lucru care la Galați, după cum am văzut, nu s-a dorit.

La Varșovia se mai sublinia că România nu va avea altceva de făcut decât să meargă alături de Reich, deoarece are Ungaria în spate, țară care poate fi oricând asmuțită și susținută de Germania împotriva ei.

4) În ceea ce privește tratatul polono-român /care funcționa din 3 martie 1921/, acesta privește numai partea *defensiva față de o agresiune rusă*, ceea ce nu va fi cazul pentru a fi modificat.

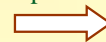
5) Prin misiunile diplomatice poloneze din Stockholm, Praga, Budapesta, Paris, Roma etc., Polonia caută a fi pregătită atmosfera nemulțumirii Varșoviei față de Berlin, pentru ca Reich-ul să-și dea seama că ea este într-adevăr nemulțumită și că nu mai este hotărâtă să accepte starea de fapt a unei guerile ca cea de azi.

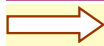
6) Conteles Ciano va propune între altele Ungariei să intre în pactul anti-comintern.

Cererile lui Ribbentrop adresate Poloniei prin ambasadorul polonez la Berlin, J. Lipski, la 24 octombrie 1938, despre care în România nu s-a știut nimic, privind asigurarea unor „facilități” solicitate de Germania în comunicarea acesteia cu nemții din Gdańsk, a devenit s c â n t e i a, care va declanșa pârjolul.

Șeful diplomației poloneze, după concediul de sărbători și de Anul Nou, petrecut la Monte-Carlo, debutează în noul an 1939, în plan extern, cu o vizită în Germania, unde se va întreține cu Hitler și von Ribbentrop.

În ciuda demersurilor insistente ale noului șef al diplomației române, Grigore Gafencu, de a afla prin trimisul român la Varșovia unele aspecte privind poziția lui Hitler cât și a raporturilor polono-

germane, telegramele și informațiile primite de centrala Ministerului Afacerilor Străine de la București au fost până la vizita pe care ministrul român o va face, la începutul lunii martie 1939, la Varșovia, ca valoare informativă destul de „subțiri”, în general insignifiante, la fel ca și informările asigurate direct de Raczyński la București.

Nu vom trece cu vederea informarea care a venit pe filiera Arciszewski, din care reținem o anumită subestimare a capacităților militare românești din partea fostului ministru polonez la București, cu privire la dotarea armatei române și șansele de izbândă ale acesteia, ba chiar o tentă jignitoare, mai puțin uzitată direct, la nivelul respectiv. Nu i se poate nega rolul omului de dialog pe care îl avea Franasovici, fie și în postura de „informator” al său, că nu se manifesta a fi sincer.

De pe alte canale, la București se știa că România era puternic vizată de acțiunile revizionismului german. Regele și guvernul simțeau nevoia să își definească mai bine politica externă, mai ales în urma gafelor comise de Carol al II-lea la întoarcerea din Germania, care prin ordinul dat de suprimare a comandantului Gărzii de fier și a numeroase căpetenii ale acesteia a produs o criză extrem de puternică în raporturile româno-germane.

Cu un nou șef al portofoliului la externe, la sfârșitul anului 1938, în ziua de 28 decembrie, Consiliul de Coroană hotărâște ca, în domeniul politicii internaționale, România să promoveze o politică „de destindere și de pașnică organizare a păcii în bazinul dunărean”.

Să fie acesta un răspuns la avertismentul lui Nicolae Iorga din mai 1938 în care spunea: „Ferește-te popor al meu, căci mari primejdii ți se pregătesc”?

A doua zi, la 29 decembrie, Grigore Gafencu a prezentat un expozeu la radio București în care face un bilanț al politicii internaționale românești din această perioadă grea. Abordează, printre altele, și problema relațiilor României cu vecinii. La acest capitol el a spus bine articulat: „România îndeplinește pașnicile ei îndatoriri față de vecinii săi și cu toate Statele ce o înconjoară pe temeiul unei desăvârșite neafârări și a deplinei ei integrități teritoriale. Sunt bunuri câștigate cu sânge și pe bună dreptate. Ele constituie un patrimoniu sfânt. Nici un român nu va îngădui știrbirea lor. Ținându-se departe, de curentele ideologice, cari frământă și uneori însângerează Europa, România va respinge cu toată hotărârea orice amestec din afară în treburile ei de Stat, ca și orice uneltire ce ar tinde să tulbure gândul ei și viața ei, să slăbească așezămintele, puterea de apărare, unitatea sufletească și credința ei în libera împlinire a înaltei ei meniri”.⁷³ Pre-siunile din exterior au fost însă prea mari ca această linie înțeleaptă să poată fi menținută.

⁶⁰ Carol al II-lea, *În zodia satanei*, București, 2008

⁶¹ AMAE, Fond 71 - Polonia, vol. 8 fila, 240; idem Nicolae Mares, *Alianța româno-polonă între destrămare și solidaritate*, Editura Bucureștilor, 2010, p. 90.

⁶² Apud, Nicolae Mares, *Alianța româno-polonă...* p. 99

⁶³ Idem, *op. cit.* p. 100

⁶⁴ Idem, *op. cit.* p. 100

⁶⁵ AMAE, Legațiunea Regală a României la Washington nr. 4380, din 11 oct.; idem, *op. cit.* p. 100

⁶⁶ Ibidem, pp. 347-348

⁶⁷ Idem, p. 348

⁶⁸ Grigore Gafencu, *Ultimele zile ale Europei*, Editura Militară, București, 1992, p. 62

⁶⁹ Carol al II-lea, *op. cit.* p. 340; idem *Alianța româno-polonă între destrămare și solidaritate*, p. 107

⁷⁰ AMAE, Fondul 71 România, vol. 69/1929-1940, f. 46-49; idem Nicolae Mares, *op. cit.* pp. 107-108

⁷¹ Ibidem, *op. cit.* p. 107.

⁷² Ibidem, *op. cit.* p. 108.

⁷³ Ibidem, pp. 107-108.

Doina DRĂGUT

Jocul mintii

fluviul de lumină

se sparg în fluturi goi
geamurile universului meu
urmele mele se văd în aer
viața e o pregătire pentru
trecerea fluviului de lumină

fantezii nestingherite

o plăcere infinită
din afară mă împovăra
în dorințe timpul se pierdea
revărsări de fantezii
nestingherite
în al vieții cerc goneau

îngrădiți de timp

îngrădiți de timp
- cel în care locuim -
simțim mulțimi de curgeri
unite-n mare
- în marea care nu se umple
niciodată -
ceea ce cunoaștem
nu este pe măsura
a ceea ce nu cunoaștem

căutarea luminii

unii se întorc spre sine
ca să caute lumina
alții se aruncă-n brațele
văzduhului
ca să o culeagă
și unii și alții
ceea ce nu știu
este profund
iar ceea ce știu
este superficial

lumină și gând (1)

când cobor lumina scade
ziua tot mai strâmtă mi se pare
mă cuprinde farmecul
când mă înalț
noaptea mi se face depărtare
și într-un timp evanescent
pierderea duratei într-o liniște

subtilă
mă îndeamnă-ntr-un urcuș
ca-ntr-o curgere
în adâncime

lumină și gând (2)

oglinzile se sparg de umbra
unui gând
în fluturi de cuvinte
inima în veșminte de fiori
se-mbracă
pe umeri falduri de credință
se înalță
din fantezii voi întocmi cărare
din ape mulțimi de curgeri
voi împleti

prin valuri de liniști
voi ajunge la tine

lumină și gând (5)

clătînându-mi vântul firea
în lumină și în gând
plin de taine timpul mă adună
în însumări de goluri ce discret
se revărsă-n jurul meu
și mă-ndrumă să mă sprijin
printr-un fluviu de culori
de dragostea celor din jur
printre clipe faima
se scufundă în deschideri
prăvăliri în adevăr
mă răspândesc în amănări

lumină și gând (8)

prin trupul meu curg depărtări
cu despărțiri apropiate
dorul meu arzând
mă înalță tot mai sus
într-un cer de aripi despicat
unde totul se petrece
într-un aer de mirare
(ne mirăm că existăm)
în lumină și în gând
și-ntr-o faimă temporară
iar tăcerea crește-n zori
mirajul urmelor de rouă
pe copite rătăcite-n iarbă

Din vol. *Gânduri de lumină*, ed. UZP, 2019

Ionuț ȚENE

Prima atestare documentară a etnonimului „român” într-o cronică din sec. XIV

Români de la verbul „a rămâne”?

Istoria etnogenezei românești ține de durata lungă a istoriei, cum ar spune istoricul francez Fernand Braudel, de un autentic „imobilism istoric”, de fapt de o „fermentație” etno-culturală ce a durat secole, din veacul IV până în veacul XII/XIII, când românii deja erau constituiți ca popor cu limbă și valori religioase distincte față de migratori sau populațiile înconjurătoare. Despre această etiologie complicată s-au scris cărți numeroase și s-au emis teorii.

Cei drept proto-românii sau stră-românii au navigat într-o durată istorică aproape imobilă, ca o pânză freatică specifică, „subterană” care a ignorat secole istoria mobilă și dinamică a popoarelor migratoare sau a primelor state medievale. Acest anistoric sau immobilism istoric „enigmatic” (apud Gh. Brătianu) i-a salvat pe strămoșii noștri de la dispariție în vârtoarea migrației și a războaielor de cucerire ale statelor medievale în ascensiune. Românii și-au spus de când au conștientizat că sunt un popor distinct, întotdeauna auto numindu-se „români” sau „rumâni”.

La începutul evului mediu, bizantinii sau slavo-germanii le spuneau autohtonilor latinofoni „valahi”, cu derivatele arhicunoscute din cronicile timpului - „vlah”, „voloh”, „olah”, „blachi” etc.

La 980 împăratul Vasile al II-lea Bulgaroctonul amintește de o populație din Balcani necunoscută până atunci: valahii. Etonimul valah se repetă într-un hrisov din 1020 în favoarea episcopului din Akris (Ohrida) și în care se vorbește despre „Valahii de prin toată Bulgaria”. Reiese de aici că populația de valahi era destul de numeroasă și trăia pe un spațiu geografic larg din arealul balcanic. De la început valahii au fost percepuți ca locuitori latinofoni, mai ales că toate populațiile barbare numeau pe celto-galo-romani ca „volcae” și apoi identic pe locuitorii romanizați. Pentru greci „valah” a devenit similar cu „păstor nomad”, iar la albanezi cu profesiunea de cioban. Valahii negri erau de la nord de Dunăre, iar cei albi de la sud de Dunăre, conform cronicilor medievale. Culoarele s-au considerat, de altfel, sinonime cu punctele cardinale: alb la sud, negru la nord, albastru la vest, iar roșu la est. „Punctele cardinale colorate” le-au preluat și turcii. Există în istoriografia noastră două teorii: una, că valahii sunt autohtoni în arealul balcanic, iar a doua paradigmă, că valahii au venit prin transhumanță de la nord de Dunăre spre sud. Ani la rândul prin lecturile și cercetările efectuate consider că valahii sunt de aici, autohtoni din tot arealul balcanic și din întreg spațiul carpato-danubiano-pontic, care erau într-o perpetuă mișcare pastorală, valahii trăind alături de popoarele migratoare. În nordul Dunării, valahii negri au reușit apoi să-și întărească etnia și poziția, întemeind state românești medievale începând cu secolul XIII. La valahii sud-dunăreni noțiunile de bază ale credinței creștine sunt moștenite din limba latină. La sud de Dunăre, stăpânirea romană a fost mult mai îndelun-

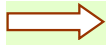
gată ca la nordul Dunării. Romanizarea valahilor sud-dunăreni a fost mai accentuată. De aceea împăratul erudit Constantin Porfirogenetul în lucrarea „*De administrando imperio*”, făcând referiri cu ocazia cuceririi orașului Salona de către slavi în secolul VII face diferența între cetățenii imperiului bizantin, greci și populația romanofonă a regiunii, pe care o numește categoric, de cinci ori, „romanoi”, precizând că aceștia se numesc „romanoi pentru că au venit din Roma și poartă acest nume până astăzi (anul 945)”. (Neagu Djuvara, coord. Cicerone Poghiric, *Romanizarea lingvistică și culturală în Aromânii, istorie, limbă, destin*, Ediția a II-a revizuită, Ed. Humanitas, București, 2012, p. 14-21). Poporul autohton cu rădăcini traco-iliro-geto-dacorumane, numit valah de cronicile străine, s-a auto-numit întotdeauna „români” sau „rumâni”, care a devenit și denumirea unei categorii sociale de țărani. Valahii aveau conștiința propriei denumiri, de „români”, prin filiația imperială romană.

Dar pentru prima dată într-un document occidental, în afara numelui de „valah” apare etnonimul „român”, nu de „valah” - într-un document de la începutul secolului XIV în Italia.

Istoricul clujean Șerban Turcuș publica în anul 2000 un articol-document de excepție în care apărea pentru prima dată etnonimul „român”. Articolul a devenit de referință pentru istoriografia românească și europeană subliniind recunoașterea internațională a etnonimului „român” pe lângă cel uzual de „valah” cu variantele sale diverse, care intraseră în circulația istoriografică bizantină și slavogermană de la începutul evului mediu. Iată ce scria atunci istoricul clujean, care mi-a fost profesor la facultatea de istorie din Cluj-Napoca: „Textul la care facem referire se găsește la Biblioteca Apostolica Vaticana, manuscrisul *Chigi M.V. 116*, foile 63 retro - 105 retro și a fost descoperit, după cum am mai precizat, de Patrick Gautier Dalche. Textul în cauză este o variantă a unui text de cronică universală copiat între 21 iulie și 30 august 1394 de către un membru al unei mari familii florentine, Amaretto Mannelli.

Manuscrisul *Chigi M.V. 116* este o variantă în trei părți. Ceea ce ne interesează pe noi este cea de-a doua parte, foile 65 verso - 72 retro, parte constituită dintr-o descriere a lumii, a cărei origine se pare că este toscană, ținând seamă de particularitățile de limbă. Dacă anumite indicii ar sugera că sursa primară a alcătuirii acestei descrieri geografice ar putea fi datată la sfârșitul secolului al XIII-lea (precizări relative la faptul că locuitorii Livoniei sunt păgâni sau pomenirea coloniei genoveze de la Caffa în Ghazaria fondată pe la 1266), alte indicii sugerează ca dată a alcătuirii acestei descrieri un interval mai târziu, adică între 1313-1341. Mai concret, este indicat faptul că în Salmazia (Sarmatia) domnește un împărat „che ssi chiama l'Osbeccho”. Este

vorba de Oshăg, hanul Hoardei de Aur, care a domnit între anii anterior amintiți. Dacă luăm în considerare că în manuscris moartea împăratului Henric de Luxemburg - 1313, înmormântat în Domul din Pisa, este ultimul indiciu cronologic folosit de cronică într-un catalog al împăraților, putem conchide că întregul text a fost scris în zona anilor 1313-1314-1315. (Lector universitar Șerban Turcuș, Prima mărturie străină despre etnonimul român (1314). în: „Cele Trei Crișuri” ... seria 3, anul 1, 2000, nr. 7-9, iulie-septembrie 2000, p. 2-14).

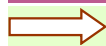
Despre folosirea prima dată a etnonimului în cronicile medievale a scris și istoricul academician Ioan Aurel Pop, după studiul unui manuscris italian medieval din secolul XIV scos în lumina cercetării științifice de către istoricul sus-amintit Șerban Turcuș. „Faptul că românii foloseau în Evul Mediu denumirea de rumân (român) pentru a se numi pe sine și că exista dualitatea vlah-rumân/ român sunt realități menționate. Astfel, o descriere a lumii, probabil de origine toscană (dintr-un manuscris de la Biblioteca Apostolica Vaticană, pusă recent în valoare pentru istoriografia română), spune că, în jurul anului 1314, în „provincia” 1- numită Ungaria, care era reame (regat, structură politică), trăiau, în afară de unguri, și românii: „In quella medesima provincia sono i Rumeni e i Valacchi, e quali sono due grandi gienerazioni e anno reame e sono paghani”. 2 - Prin urmare, autorul din Peninsula Italică știa la începutul secolului al XIV-lea că cei pe care occidentalii îi numeau valahi se chemau pe sine români (rumeni), că aveau anumite structuri politice organizate (reame) și că nu erau „creștini”, mai exact nu erau „creștini adevărați” sau catolici. Cu alte cuvinte erau „schismatici”. Mai sunt exemple în epocă, adesea din mediul franciscan, când credincioșii bizantini erau numiți nu doar „schismatici”, ci și „eretici” sau „păgâni”, nefiind plasați între „creștini”. Autorul textului știe cumva, în mod vag și mitic, despre cele două nume, din care face două „ramuri” sau „generații”, cam în genul în care apar aceste nume în legenda despre frații Roman și Vlahata, eroii eponimi ai românilor. Aceeași dualitate de etnonime, de această dată în limba latină, se remarcă într-un cunoscut document al papei Clement la VI-lea, de la 1345, în care românii sunt chemați Olachi Romani. Aici, în redacție papală, apar ambele nume (ca și în exemplul anterior), și cel de vlah (olah), dat de străini, și cel de rumân, dar de românii înșiși.” (Acad. Ioan Aurel Pop - *Discurs de recepție. Istoria și semnificația numelor de român/valah și România/Valahia*, Academia Română, 2013. Vezi și Ș. Turcuș: *Prima mărturie străină despre etnonimul „român”* (1314), în „Cele trei Crișuri” (Oradea), seria a III-a, an I (2000), nr. 7-9 (iulie-septembrie), p. 6). Ioan Aurel Pop consideră cu acrimă caracteristică că documentul este „o descriere a lumii, probabil de origine toscană (dintr-un manuscris de la Biblioteca Apostolica Vaticană, pusă recent în valoare pentru istoriografia română), spune că, în jurul anului 1314, în „provincia” numită Ungaria, care era reame (regat, structură politică), trăiau, în afară de unguri, și românii: „In quella medesima provincia sono i Rumeni e i Valacchi, e quali sono due grandi gienerazioni e anno reame e sono paghani”. Prin urmare, autorul din Peninsula Italică știa la începutul secolului al XIV-lea că cei pe care occidentalii îi numeau valahi se chemau pe sine români (rumeni), că aveau anumite structuri politice organizate (reame) și că nu erau „creștini”, mai exact nu erau „creștini adevărați” sau „catolici.” (ibidem). Astfel, cronică anonimă italiană publicată de Gautier Dalché pare a conține prima atestare a etnonimului „rumeni”. Semnalată atât de Șerban Turcuș și după el de academicienii Ion Aurel Pop și Victor Spinei. Însă istoricul Dan Ungureanu într-un articol polemic, construit pe o teză preconcepțiv negaționistă are o altă opinie constatând că atestarea e bazată pe o simplă eroare de transcriere a lui Gautier Dalché. Consultarea manuscrisului (*Chigi M V 116*) ne arată că e vorba de o simplă eroare de transcriere a cuvântului cumeni, cumani, scris cu r,

litera c en potence, conform lui Dan Ungureanu (https://www.academia.edu/44472261/Prima_atestare_a_rom%C3%A2nilor_sub_numele_de_rom%C3%A2ni).

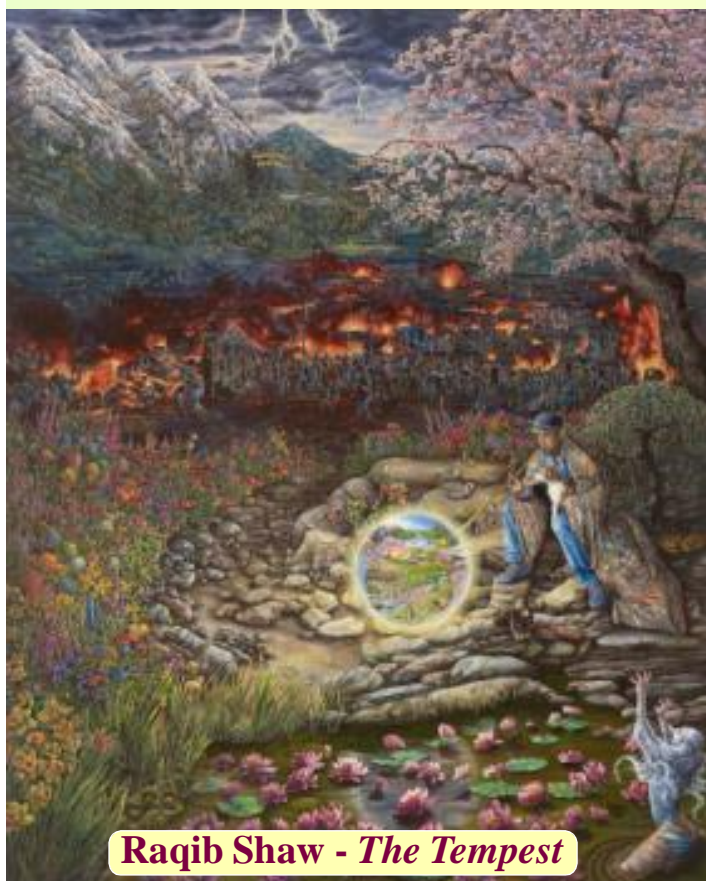
În volumul „*Națiune și europenitate. Studii istorice în onorarea magistri Camilli Mureșanu*”, Editura Academiei Române, București, 2007, acad. Victor Spinei are publicat un articol exhaustiv despre acest etnonim de „român” apărut într-o cronică occidentală la începutul secolului XIV. „*Românii în cronică atribuită lui Amaretto Mannelli*”, iar la pag. 19-22 face următoarele precizări: „Despre „provincia Ungaria” cronică toscană face precizarea că avea calitatea de regat și că era locuită de mai multe neamuri, dintre care o parte creștini, o altă parte, alcătuită din români (bracchi), fiind păgâni: La VII Provincia Ungheria, e anche ha Reame, e sono molta gente, non vha contadi grandi; confina colla Magna dall una parte; dall una parte sono Cristiani, e avvi comuni, e bracchi, che sono due grandi generazioni, e hanno Reame, e sono Pagani. A VII-a provincia este Ungaria, care este totodată regat, deține multe neamuri, nu are ogoare întinse; se mărginește cu Germania într-o parte; într-o altă parte sunt creștinii; [există] strămoși comuni și vlahii, care sunt două rase mari și au regat și sunt păgâni”. Față de paragraful asupra „provinciei Ungaria” din manuscrisul păstrat la Biblioteca Apostolica Vaticană, reproduș mai sus, textul din Cronichetta conține câteva deosebiri, dintre care unele majore. În primul rând s-a operat eliminarea etnonimului Rumeni, vreme ce, în loc de Valacchi, s-a adoptat forma bracchi, redată fără majusculă. Totodată, s-a înlăturat și precizarea potrivit căreia populația creștină din regat a fost alcătuită din unguri (Vngheri). Chiar dacă a renunțat la Rumeni, copistul a menținut aprecierea che sono due grandi generazioni, dar sesizând că numeralul due rămâne nemotivat, a adăugat înainte de bracchi apelativul avvi comuni, ceea ce nu salvează totuși logica propoziției. Dacă omiterea etnonimului Vngheri ar putea datora unei neatenții a copistului suprimarea lui Rumeni a reprezentat foarte probabil un gest premeditat, întrucât acesta nu numai că nu i-a perceput sensul exact, ci, mai mult, l-a considerat o intruziune. După cum se știe, până în epoca modernă maniera de autodesemnare a românilor a rămas foarte puțin cunoscută popoarelor cu care aceștia nu coabitau sau cu care nu se învecinau în mod direct. astfel că procedura copistului din Toscana nu este de natură să surprindă. Substituirea lui Valacchi cu bracchi a constituit, de asemenea, un act conștient cel care a comis-o realizând indubitabil sinonimia celor două etnonime, ambele de altfel, în uz în cronică peninsulară medievală. Forma Bracchi a fost folosită de Giovanni Villani...” (vezi și V. Spinei, *Românii și marea invazie mongolă în lucrările cronicarilor florentini din prima jumătate a secolului al XIV-lea*, în volumul *Închinare lui Petre S. Năsturel la 80 de ani* (2003) p. 189-203). Obsesia aproape compulsivă a lui Dan Ungureanu privind confuzia copiștilor din manuscrisul medieval, care face din litera „c” un „r” explicându-se astfel folosirea din greșeală a etnonimului „ruman” (roman) ține mai degrabă de tezism și ideologie decât de știință. E interesant cum adepții demitizării istoriei românilor identifică mereu subterfugii ideologizante de a destructura teoriei continuității daco-romane. Întotdeauna numai la cronicile despre continuitatea și identitatea românilor în acest spațiu geografic, dovezile au fost greșite de copiști în manuscrise? Subliniez că „rumeni și valachi” sunt păgâni numiți în sens religios - schismatici, adică nu erau catolici, ci ortodocși. Era o practică medievală curentă pe care Dan Ungureanu pare că nu vrea să o observe.

Un răspuns la această controversă poate veni și din literatură, nu numai dinspre istoriografie. Romancierul albanez de origine aromână Thanas Medî, care este considerat de critica de specialitate, cel mai mare scriitor din Albania după Ismail Kadare, a scris un roman excepțional despre arhetipul ciobanilor valahi din Balcani:

„Ultimul cuvânt al lui Socrat Buba” (Ed. Eikon, București, 2020). În roman, autorul clarifică lucrurile privind denumirea autentică a vlahilor. Scriitorul s-a născut și a trăit în mijlocul unui spațiu pastoral dedicat transhumanței, al valahilor sau aromânilor din Albania. Scriitorul ne spune argumentat că întotdeauna ciobanii valahi și-au spus sieși „illo tempore”, doar „rămâni” sau „români”. Valahi le spuneau doar popoarele și cronicile străine. Chiar denumirea de „aromân” dată de scriitorii și cronicile secolelor XVIII și XIX pentru această populație latinofonă din Balcani, nu înseamnă că acești păstori își spuneau „aromâni”, ci pur și simplu „rămâni”, „rumâni” sau „români”. Până la urmă termenul „român” provine de la „roman”, așa cum susține istoriografia română de la Grigore Ureche, Miron Costin, Dimitrie Cantemir și Școala Ardeleană încoace, ca urmași ai unei populații autohtone latinofone ce a luat numele ocupantului, în speță ale cetățenilor imperiului roman. În arealul carpato-danubiano-pontic au venit, așa cum spunea Eutropiu, populații din toată lumea română, după cucerirea traiană, deci nu doar din peninsula italică, ci dimpotrivă mai ales din Orient și partea răsăriteană a imperiului. Erau cetățeni romani, dar de etnii diferite, greci, sirieni, parți, din Africa de nord etc. Acești coloniști din populații diverse acasă posibil să fi vorbit mai degrabă limba maternă, nu latina. Lingvistic numele pe care și-l dădeau valahii din Balcani, conform lui Thanasi Medi era „rămâni”. Ar putea fi o extracție din verbul „a rămâne”, adică autohtonii traco-iliro-geto-romani care spuneau la plural „rămânem” sau la singular „rămân” celor care veneau din toate colțurile Asiei să ceară vorba poetului „pământ și apă”. Verbul „a rămâne” provine etimologic din latinescul „remanere”. Deci este tot o rădăcină lingvistică latină. Deci „rămân”, „rumân” sau „român” e posibil să provină și de la alt extract lingvistic, nu numai din mândria juridică a cetățeniei romane: Civis romanum sum. Sigur este o ipoteză greu de probat, dar se pliază perfect pe încăpăținarea autohtonilor de a rămâne în acest spațiu balcanic imens din Acarnania-Pind până în Carpații Păduroși sau din Panonia până dincolo de Bug, localnici care și-au spus întotdeauna: „români”.

Raqib Shaw - The Tempest

Nicolae MAREȘ

Maxime ȘI Aforisme

- * Aștept să vină cât mai grabnic mult așteptatele vremuri noi - ale desecretizării sumelor ascunse la Cotroceni. Aștept ca poporul lui român să i se restituie fiecare leu, jefuit de plimbăreții sibieni în cele patru zări.
- * Tare trist, să fii azi liberal-iohannist.
- * Ce *ghinion* frate, să ai șapte case, toate furate. Doar în Sibiul lui Iohannis, al rudelor și-al protectorilor lui se poate.
- * Azi, liderii mondiali, atât de îmbătrâniți și de orbiți, nu mai pot vedea că pacea poate fi mai ieftină decât războiul.
- * Dacă n-am gândi, în hău ne-am prăvăli.
- * Femeie fudulă = minte puțină.
- * Înțeleptul, nu se lasă, el și de la lupi învață.
- * Unora, vârsta le luminează viața.
- * Ce n-ai, nu poți să dai!
- * Doar cei cu moț, se dedau la dezmăț!
- * Te sfădești? - Sigur pierzi!
- * Nu mi-e rușine de ceea ce nu se referă la mine.
- * Doar Arta mai cizelează câteodată din realitatea posacă.
- * Tonul a făcut și face Omul.
- * De poți - fă. De nu - învață.
- * Dacă Rațiune/Minte n-aveți nimic nu aveți.
- * Mâna lui Dumnezeu nu acționează întâmplător.
- * Mulți din cei ajunși sus = Păcălici.
- * Prost = Individ care de viață își bate joc.
- * Ultimele două decenii ale României = Făcut-am zei din mișei.
- * Viața ne-arată = Progresează - cei care învață.
- * Cai verzi pe pereți, puteți vedea câți vreți.
- * În momente de cumpănă, viața ni se surpră.
- * Șeful cu moț = Primul la dezmăț.
- * Când în fruntea neamului s-a instalat o putoare - Țara moare.
- * Cu slogane îmbătată, puterea rățăcește; ea nu mai vede calea dreaptă.
- * Îndobitocire = Prigonire.
- * Școală bună în lume = Viitor prosper mâine.
- * Puterea care nu știe carte - dați-o deoparte.
- * Fără să dea nimănui socoteală, *lebăda dâmbovițeană devenită neagră*.
- * Imperiul hoțomanist/iohannist, fărdelegii nenumărate a săvârșit. Ele se cuvin a fi grabnic puse pe răboj. Numai așa va înceta să-i creadă pe români proști.
- * Imediat ce, animalul politic *se maturizează*, lumea întreagă o sfidează.
- * Aștept moartea morții, să dau crezare vieții.
- * Rodie = Sănătate = Bucurie.

Mihai CABA

Fenomenala Iulia Hasdeu și tragicul ei destin

*Eu nu urăsc viața, de moarte nu mi-e teamă,
Că ea este lumină puternică și caldă...*

Iulia Hasdeu

Pe răbojul timpului nestatornic ce se scurge imperturbabil în nesfârșirea veacurilor, iată că, în joia lui 14 noiembrie a acestui an se marchează cu majuscule luminoase împlinirea celor 155 de ani de la nașterea în București, la 14 noiembrie 1869, „în casa familiei din strada Carol I nr.14”, așa cum menționează „sursele”, a Iuliei Hasdeu, unica fiică a familiei Hasdeu, mama, fiind Iulia (n. Faliciu) Hasdeu - o ardeleană bine instruită de la Roșia Montană, iar tatăl, Bogdan Petriceicu Hasdeu - descendent al unei vechi familii de boieri cărturari din ținutul Hotinului, cel care, până la data nașterii fiicei sale, se impusese deja în mediul cultural ieșean și românesc prin numeroasele sale preocupări de poet, prozator, dramaturg și mai cu seamă de ziarist, întru susținerea cauzei pașoptiste și apoi a celei unioniste. De aici încolo, a continuat cu și mai multă ardoare aplecarea spre noi preocupări de: eseist, istoric, folclorist, filolog, lingvist, filosof și arhitect, om politic și membru titular al Academiei Române, devenind, după aprecierea unanimă exprimată, una dintre cele mai de seamă personalități ale culturii române din toate timpurile.

Dacă ar fi să ne limităm fie și numai la monumentală sa lucrare „*Etymologicum Magnum Romaniae*”, un amplu dicționar enciclopedic al limbii române, în 5 volume, aprecierea făcută nu ar mai avea nevoie de nicio altă acoperire. Însuși strălucitul filozof Mircea Eliade avea să-l denumească „*un geniu de o înspăimântătoare vastitate, care face parte din galeria spiritelor enciclopedice ilustre ale neamului românesc*”.

Așadar, din naștere, ca fruct împlinit al fericitei căsătorii a părinților săi, oficiate cu patru ani în urmă, în 1865, fiica lor, Iulia Hasdeu, este propulsată norocos în mijlocul unei familii cu largi vederi culturale, a cărei fastă influență se va răsfrânge miraculos asupra începutului vieții sale. Primind la botez prenumele mamei sale, între cele două Iulii Hasdeu, mamă și fiică, se va instala din chiar „fașa prunciei” o atracție irezistibilă, urmare a căreia mama, lăsând deoparte grijile casei, nu se mai dezlipește de fiică, supraveghindu-i, „*cu o atentă dragoste maternă, orice gest, orice mișcare a copilei sale*”, după cum aveau să noteze cu destulă luare aminte, mulți dintre viitorii biografi.

Și ca o prevestire a unui destin genial, micuța Lilica, obișnuitul ei „*alint*” în familie, va face cunoscute în chip miraculos, la vârste fragede, primele sale „*dovezi de precocitate*”, potrivit cărora, „*la doi ani știa să vorbească în franceză*”, iar „*la patru ani începuse să scrie*”, ba, chiar mai mult,

Iulia Hasdeu

„*la cinci ani începuse să compună și primele sale povestiri*”, iar „*la șapte ani scrie povestiri istorice despre Mihai Vodă Viteazul și compune poeme despre Țepeș Vodă*” (!); toate acestea fiind adevărate momente de uluire nu doar pentru familia care o înconjură cu toată dragostea părintească, „*ci și pentru apropiații ce treceau deseori pragul acestei case, mulți dintre aceștia fiind intelectuali de vază*”, precum avea să noteze destul de recent și exegetul Răzvan Moceanu.

Un asemenea episod aproape incredibil din acea vreme este relatat de către Alexandru Macedonski, poetul rondelurilor, aflat deseori în vizită în casa Hasdeu. Într-una dintre acestea poetul i se adresează micuței Iulia: „*Știi să-mi spui vreo poezie?*” Sigură pe ea, micuța copilă îi întoarce întrebarea: „*Dar tu?*”. Conformându-se, poetul i-a recitat o poezie pe care Iulia i-a ascultat-o cu mare atenție, iar, apoi, câteva minute mai târziu, copila i-a reluat recitarea poeziei, nescăpându-i nici măcar un singur cuvânt; poetul rămânând mut de uimire în fața acestui neașteptat „*miracol*”.

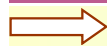
De bună seamă, biografii și exegeții care s-au aplecat pentru o cercetare detaliată a biografiei vieții și a operei literare a fenomenalei Iulia Hasdeu, aveau să explice lămuritor că la baza excepționalei „*precocități*” a micuței copile a stat cu desăvârșire atenția permanentă acordată „*tot timpul și cu toată energia*” de către mama sa, îndreptată cu nespusă iubire asupra iubitei sale fiice, Lilica, pentru a-i modela educația intelectuală și a-i insufla îndemnul reușitei în viață.

Sub imboldul mamei sale și/sau a dorinței probării calităților sale excepționale de acumulare a cunoștințelor, în 1877, în vârstă de opt ani încă neîmpliniți, va susține „*examenul cumulat pentru clasele I-IV*” la Școala Primară de băieți nr.2, unde era director exigentul Dem Demetrescu. Trecut cu succes, la 27 septembrie 1877, i se eliberează „*atestatul de clasele primare de băieți*”. Este și anul în care Bogdan Petriceicu Hasdeu, tatăl său, în semn de recunoaștere a operei sale și a spiritului său enciclopedist, este titularizat în Academia Română,

Poate de aceea sau poate altcumva, tot atunci, Iulia, absolventă cu dispensă de vârstă a claselor primare, „*care nu mai fusese acordată până atunci în învățământul românesc*”, își strânge toate povestirile sale, scrise „*parte, în limba franceză și parte, în limba română*”, reunindu-le într-un volum intitulat: „*Istorie pentru amicele mele și pentru copile de la 10 și până la 20 de ani*” (!), consemnându-și astfel debutul editorial.

Și seria fenomenalei precocități a Iuliei continuă în aceleași ipostaze uluitoare; ea devenind din toamna aceluiași an, 1877, elevă „*particulară*” a gimnaziului Liceului de băieți „*Sf. Sava*”, prezentându-se doar la examene în rândul școlărilor gimnaziști „*frecvenți*”, pe care îl va absolvii „*cu re-*

zultate excelente” în vara anului 1881, în vârstă de unsprezece ani.

Desigur, în accepțiunea acestui ultim succes, cel al absolvirii cursurilor gimnaziale, trebuie avute în vedere, așa cum au fost acestea evidențiate și în precizările multor biografi, condițiile deosebite oferite de părinții săi privind îndrumarea și meditarea cunoștințelor iubitei lor, Lilica, de către preparatori speciali, „atât la obiectele de cultură generală și limbi străine, îndeosebi cele de greacă și latină, cât și la cele speciale de pian și canto”; acestea din urmă completau buna sa instruire la Conservatorul de Muzică, pe care îl frecventa în paralel, din anul 1879, fiind „îndrăgostită de muzică și înzestrată din pruncie cu o voce extraordinară”. A absolvit Secția de Canto și Pian a Conservatorului de Muzică bucureștean tot în același an 1881, fiind deținătoarea premiului întâi.

Se pare că vârsta de unsprezece ani i-a fost Iuliei Hasdeu una de încununare a multiplelor și diferențiatelor sale preocupări, astfel că, în afară de solida sa cultură umanistă căpătată, sub supravegherea ilustrului tată și de cea muzicală probată și exersată la Conservator, ea dovedește cu prisosință certe și prolifrice înclinații literare, evidențiate în scrierea mai multor piese de teatru, între care: o tragedie în 3 acte, intitulată „Dama de circ”, comedia „Amorul e scânteie”, două piese de teatru într-un singur act, scrise în franceză, „Adieu et Bonne Arrive” și „Les enfants ne jurent pas”, cum și povestirile: „Trandafirul moșului” și „Etoile et celeste”, foarte apreciate.

Genialitatea precoce a Iuliei Hasdeu ajunsese să se facă bine cunoscută și apreciată în cercurile intelectualității bucureștene ale acelei vremi, dar, așa cum se întâmplă câteodată, au existat și unele „voci din public” care contestau succesele uimitoare ale copilei, considerându-le exagerate sau altele, „din invidie sau din pricini neargumentate”, punându-le mai cu seamă pe „influența tatălui său academician asupra examinatorilor și îndrumătorilor fenomenalei sale fiice”. Desigur, toate acestea s-au dovedit ulterior simple *invective și clevetiri răutăcioase*, taxate de însăși Iulia Hasdeu prin continuata sa evoluție uimitoare a devenirii sale.

Pentru continuarea studiilor liceale, la îndemnul tatălui său și sub însoțirea ocrotitoare a iubitei sale mame, Iulia pleacă în vara lui 1881 la Paris. O dată sosită aici, în doar câteva săptămâni obține echivalarea studiilor de până atunci făcute în țară, dar nu reușește să se înscrie la un liceu de băieți, cum își dorea, așa încât se înscrie la Collège Sévigné, un liceu particular de fete. Pe lângă obișnuitele

Iulia Hasdeu - studentă

discipline din programa liceală, Iulia face aici și studii de literatură com-

parată, studii filosofice și numeroase traduceri. Devenind o „adeptă a romantismului francez”, cu pseudonimul Camille Armand, își semnează numeroase și cuprinzătoare manuscrise, între care: *poezii, cugetări, jurnal, ciclul «Canevas», ciclul de poeme «Muguri de aprilie», povestiri, nuvele, romane, însemnări de călătorie, sce-nete, drame istorice și tragedii în versuri*.

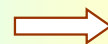
Tot în această perioadă parisiiană liceana Iulia începe să frecventeze și cursurile de la *École des Hautes Études* din Paris, Dornică să acumuleze cât mai multe cunoștințe, „lua lecții de pictură și de canto de la profesori celebri ai vremii. Era sănătoasă și ambițioasă, puternică, veselă și glumeață”, cum o descriau biograful.

Dar viața la Paris nu s-a dovedit deloc „roză”, precum și-a închipuit-o. Bani de început destinați șederii în „capitala luminată” s-au consumat mai repede decât se credea, astfel că, de prin 1883, du-pă ce au fost epuizate toate formele de reducere a cheltuielilor curente, însemnând: „dese schimbări ale odăilor închiriate, renunțarea la ajutorul din casă, preluarea menajului de către mama sa, în ciuda bolilor de care suferea și multe altele”, scrisorile detaliate ale Iuliei adresate frecvent tatălui său, pe lângă obișnuitele succese raportate în pregătire, au început să conțină dese și insistente cerințe de bani. Iată ce-i scria Iulia tatălui său într-o scrisoare trimisă în noiembrie 1883: „Ah, rău lucru e banul! Ne lipsește cu totul în acest moment. Asta-i trista realitate. Iarna sosește (...) trebuie să faci focul, cărbunele e scump, eu nu am o haină de iarnă. În fine, suntem într-o situație de milă!” Într-o alta, trimisă la începutul anului 1884, Iulia scria alarmant: „Nu mai avem un ban în casă. Suntem pe punctul de a muri de foame. Te rugăm să mergi la bancherul de la București și să ieși măsuri urgente.”

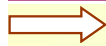
Pentru a face față situației disperate în care se aflau „din lipsa banilor”, mama Iuliei a ajuns să-și amanezeze argintăria și bijuteriile fiicei și să primească în gazdă „tinere românce care doreau să studieze la Paris.”

Toate acestea și câte alte „chinuri financiare” îndurate de mamă și fiică la Paris s-au putut afla din volumul „Iulia Hasdeu - Epistole către tatăl său, B.P. Hasdeu”, editat în 2015 de către Jenica Tabacu, „fostă directoare a Castelului Hasdeu de la Câmpina”. Cuprinzând 186 de scrisori salvate, scrise în cea mai mare parte în franceză și traduse, volumul înfățișează veridic „difícilul episod parisiian” care avea să-i aducă în cele din urmă Iuliei Hasdeu o strălucită și uimitoare împlinire a fenomenalei sale precocități.

Deși cu mare întârziere, banii necesari continuării studiilor au ajuns la Paris, „după ce tatăl său a reușit să îmbine directoratul de la Arhivele Statului cu deputăția”. Ba, și mai mult, banii trimiși de tatăl ei ajungeau acum să acopere și „cheltuielile de revenire în țară a fiicei și a soției sale în vacanța de iarnă (la care renunțaseră demult),

Castelul de la Câmpina

dar și pentru a le putea vizita și el mai des la Paris pe timpul verii.”

Din cale afară de ambițioasă, urmându-și îndeaproape țelul propus și „îndârjită de sărăcie”, programul de lucru al Iuliei era unul infernal: „Se trezea de cele mai multe ori la ora 4 dimineața, cu mult înaintea bonei, și lucra până la ora 8, când pleca la cursuri. Seara îi era destinată lecțiilor private de pian, teatru și pictură; acestea din urmă descoperindu-i un real talent pentru arta desenului.” Și toate-i mergeau de minune, „fiind acoperită de elogiile ale profesorilor și de obținerea premiilor întâi.”

Cu toate acestea, în martie 1884, mama sa o retrace de la Collège Sévigné, „fiind convinsă că Iuliei i se fac nedreptăți”. Totuși, aici își va susține examenul de bacalaureat, examen care se întindea pe parcursul unui întreg an, cuprinzând în prima parte probe, scris și oral, la științele umaniste, franceză, engleză și latină, iar în a doua parte probe, scris și oral, la științe și filosofie.

Prima parte a bacalaureatului, trecută cu strălucire în noiembrie 1885, la 16 ani neîmpliniți, îi prilejuiește Iuliei, în 12 noiembrie, vestirea iubitelui său tată de reușita sa deplină: „Am, în sfârșit, acest faimos bacalaureat! Îl am și l-am câștigat cu sudoarea frunții mele și mă laud cu asta! S-a petrecut foarte bine! Compunerea mea de franceză, mi-a spus Dl. profesor Gazier la oral, că a fost cea mai bună din seria mea. La fel și la engleză.(...) Asta înseamnă ceva, când din 24 de candidați nu au fost decât 8 admiși. (...) În fine, sunt mulțumită și mama, care a fost bolnavă de teamă, este aproape bolnavă de bucurie.”

Partea a doua a bacalaureatului din vara lui 1886 era cât pe ce să fie „ratată” de Iulia din cauza unui document din țară, sosit în extremis, „din neglijența unui funcționar de la Ambasada României la Paris, care a greșit adresa.”

Trecând cu brio și examenele de la științe și filosofie, în 24 iulie 1886, în vârstă de 16 ani, Iulia Hasdeu este „bacalaureată complet”, surclasându-i pe „cei alți candidați, care aveau 26 sau chiar 30 de ani”, așa cum i-a mărturisit tatălui său într-o altă scrisoare.

Se întoarce bucuroasă și victorioasă în țară, împreună cu mama ei, pentru un scurt timp de răgaz, după care se întoarce la Paris și se înscrie la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității Sorbona, devenind astfel, la 16 ani, prima studentă româncă acceptată de această prestigioasă instituție de învățământ universitar a întregii lumi.

Nedezmințită, și aici la Sorbona, Iulia Hasdeu avea să-și uimească ilustrii magiștri ai universității prin impresionanta sa capacitate de a-și însuși cunoștințele predate, prin talentul său literar, exprimat în numeroasele sale poezii compuse în limba franceză, dar și prin faptul că la acea vârstă fragedă se putea exprima fluent în cinci limbi străine. De altfel, ea îndrăgise de timpuriu limba și cultura franceză și dovedea un cult deosebit pentru cele trei mari personalități ale Franței: Napoleon, Ferdinand de Lesseps și Victor Hugo; suferind la sfârșitul din 1885 al celui din urmă.

D-șora Hasdeu pe catafalc (după natură de Hența)

Aflată la vârsta iubirii, Iulia se destăinuie: „Fiecare om are în el darul de a iubi. Dar obiectul dragostei diferă: unul iubește aurul, altul știința, un altul arta, altul plăcerile; un altul, și pe acesta îl plâng, se iubește pe sine. Câți au mai rămas ca să-și iubească semenii?” Cu toate că a scris mai multe poezii de dragoste, o decepție cauzată de „un tânăr englez, cu ochi de peruzea, student la arhitectură și poet în timpul liber, cu care s-a văzut de câteva ori, au schimbat câteva cuvinte și care a dispărut în Indii”, i-a pus pecete iubirii Iuliei.

Ca studentă la Sorbona, interesată îndeosebi de teme filosofice, Iulia Hasdeu va susține aici două conferințe, una mai interesantă ca alta: „Logica ipotezei” și „A doua carte a lui Herodot”, fiindu-i apreciate, deopotrivă, atât aprofundatul lor conținut, cât și remarcabila distincție a talentului ei oratoric.

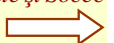
Cu succesul repurtat și încredătoare în sine începe să-și pregătească de pe acum teza de licență, al cărei titlu ales face trimiterile la neuitata sa obârșie românească, de care era mândră: „Filosofia populară la români, logica, psihologia, metafizica, etica și teodiceea”. Era în prima parte a anului 1887, atunci când, pe fondul intensei preocupări științifice a Iuliei, încep să se facă vizibile primele semne ale unei temute boli, neluate în seamă decât ca pe o simplă...răceală, tocmai din dorința de a se deda cu totul studiilor. În cele din urmă, situația înrăutățindu-se, tardivul control medical avea să fie unul fără echivoc: tuberculoza - cumplita boală infecțioasă a veacului!

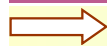
În vacanța de vară a anului 1887 Iulia se întoarce în România și împreună cu părinții face o vizită la Curtea de Argeș, apoi continuă să scrie poezii și cugetări și în toamnă se întoarce la studiile de la Paris. Din nefericire, necruțându-se nici de această dată, boala ei se agravează, astfel că în aprilie 1888 este nevoită să-și întrerupă studiile. Alarmați, părinții au dus-o imediat la tratament în Elveția, la Montreux, fiind asigurați de către medicii specialiști de acolo că boala Iuliei va putea fi vindecată. Din păcate, n-a fost să fie așa, ba mai mult, „starea Iuliei s-a deteriorat vizibil”. Revenind în România, după o fragmentată și obositoare călătorie, părinții săi o duc „în aerul curat și sănătos al mănăstirii Agapia”, iar de acolo o duc la București, fără ca starea ei să cunoască o cât de mică îmbunătățire.

Resemnată și „împăcată cu destinul”, pe patul de spital scrie poezia „Moartea”, ale cărei primele două versuri impresionante am găsit de cuviință să le folosesc drept „motto”. Și, aidoma celor scrise în ultima strofă a poeziei premoniționale: „Dar sufletul se-avântă-n necunoscuta lume / Și-n alte corpuri trece când poate ști să ierte, / Așa din cupa sacră cu toții bem anume / Și niciodată nimeni nu poate s-o deșerte...”, la 29 septembrie 1888, Iulia Hasdeu „a băut netemătoare din cupa sacră și a trecut în necunoscuta lume” a morții, la vârsta adolescentină a celor optsprezece ani ai săi... Au trecut de atunci alți 136 de ani ai veșniciei sale...

A fost înmormântată, cu jalea mare a numerosului alai funerar, în Cimitirul Bellu.

Clipele tragice și cumplite au zdruncinat definitiv viața de familie a iubitelor ei părinți, Iulia și Bogdan Petriceicu Hasdeu, rămași împietriți în durere. Durerea a fost și mai mare atunci când, în urma tragicului destin al Lilicăi, odorul lor neprețuit, tatăl a descoperit impresionantul ei „tezaur literar”: poezii, cugetări, comedii și drame neterminate, capitole întregi ale tezei de licență, o multitudine de însemnări zilnice, între care și un „jurnal de viitor”, anticipat până în 1979 (!), cum și nenumăratele file scrise în ultimele săptămâni pe patul de suferință. Considerându-le „un fel de consolare”, potrivit celor menționate de același, Răzvan Moceanu: „tatăl găsește de cuviință să publice câteva poezii ale fiicei sale în periodicul «Revista Nouă», al cărui director era, expediind un exemplar și colegului Michel Bréal de la Paris, care a confirmat intenția de a-i publica operele tinerei în capitala Franței.” Drept urmare, în 1889, „casele de editură Hachette și Socce

au lansat cele trei volume «Oevres postumes» de Iulia B.P. Hasdeu; primul dintre acestea apărând în martie 1889, cu titlul dorit de poetă, «Bourgeois d'Avril».

În felul acesta, prin valoroasa-i operă postumă, se adevărea într-utotul sorțiul botezului creștin al noii născute, atunci când, „dintre toate obiectele de pe tava de argint, oferite la alegere, mânuța sa prinse voinic condeiul de aur, unul dintre darurile nașului, Ionel C. Brătianu, prietenul politic al tatălui”, cum va relata mai târziu autorul C. Manolache, în „Scânțietoarea viață a Iuliei Hașdeu”. Ed. Saeculum.

În scurta-i viață, o dată prins, Iulia Hasdeu n-a lăsat condeiul de aur să-i scape din mână, lăsându-ne drept moștenire o operă literară bine individualizată.

Adânc îndurerat, încetându-și activitatea curentă, „bătrânul” său tată, savantul Hașdeu, a încercat să găsească o explicație plauzibilă pentru tragicul sfârșit al iubitei sale fiice, „așteptând fără încetare un semn de la ea...” Credibil sau nu, „semnul” a venit în martie 1890, „la un an și șase luni după moarte”, când mâna lui, „într-o mișcare fătă astâmpăr” a înscris pe coala de pe birou „ceva ce se putea citi foarte limpede: «Je suis heureuse; je t'aime; nous nous reverrons; cela doit te suffire. Julie Hasdeu» (s.n.), semnat cu slova fiicei mele”, fapt mărturisit de savant.

Din acel moment straniu B.P. Hasdeu se refugiază în „spiritism” și, urmând „semnele” Iuliei, va edita „Sic cogito” - prima carte de spiritism a literaturii române. „Spiritismul” lui Hasdeu nu-i scapă nici ilustrului critic G. Călinescu, menționându-l în monumentală sa *Istorie*, la pagina 323: „Hasdeu se apucă să strângă publicații spiritiste”, iar la pagina 327 îi include și fotografia fiicei sale, Iulia Hasdeu.

Mănat în acțiune de aceleași „semne”, în amintirea fiicei sale Iulia, în 1891, transformă într-un adevărat templu mormântul ei de la Bellu, pe care, „ferindu-l de spirite rele”, l-a legat cu lanțuri și l-a împrejmuțat cu gard de fier.

Dar adorația postumă nu se oprește aici, astfel că, în perioada 1893-1896, pe baza „planurilor” primite de la fiica lor, familia Hasdeu înalță Castelul de la Câmpina, „o clădire stranie și futuristă pentru acea epocă”. Numit și „Marele templu de Dincolo”, edificiul ridicat, cu „înfățișare de fortăreață” este format din trei turnuri crenelate, „având în centrul său un templu cu rol de biserică, o cameră de primire, sufragerie, biroul lui B.P. Hasdeu și o cameră pentru ședințele de spiritism”. Și la vremea respectivă, dar și astăzi în jurul acestuia s-au țesut și încă se mai țes legende și fabulații despre „aparitia pe creneluri sau în grădina a frumoasei Iulia în rochie albă, despre pianul Iuliei care cântă uneori singur” și câte altele...

Neostoită în durere, la 2 iulie 1902, se sfârșește mama sa, Iulia, nu înainte de a-i fi reamintit soțului său promisiunea donării Castelului Academiei Române. De asemenea, potrivit testamentului, după sfârșitul din 25 august 1907 a lui B.P. Hasdeu și bogata sa bibliotecă personală a intrat în proprietatea Academiei.

Devenit „Muzeul Hasdeu”, începând din 1990, la fiecare 2 iulie, aici se desfășoară tradiționala manifestare culturală: „Sărbătoarea celor două Iulii - fiică și mamă - cele două văpăi care au însuflețit existența ilustrului om de cultură, Bogdan Petriceicu Hasdeu@”.

La cei 155 de ani de la naștere și ai celor 137 de ani de la tragicul ei sfârșit, posteritatea fenomenalei Iulia Hasdeu, geniala copilă a literaturii române, rămâne de-a pururi luminoasă și-n veacul de acum și în vecii veacurilor care se vor mai scurge pe răbojul timpului nestatornic...

Pentru încheiere, ca un binemeritat omagiu ce i-l aduc, găsesc de cuviință să citez o apreciere de esență făcută în 1894, cu 130 de ani în urmă, de către istoricul Gheorghe Ionescu-Gion: „A scrie, a cugeta și a descoperi singură noi orizonturi era pentru Iulia Hasdeu petrecerea cea mai de frunte. A trăi era pentru ea a scrie, citi și cugeta. Iulia Hașdeu străbătea fără încetare întreg orizontul științei”.

Silviu Doinaș POPESCU

Jeșirea spre cer

„Jeșirea spre cer” e o carte experimentală autoreferențială pe care când o iei în mână întâi o răsfoiești pe toată. Fiecare titlu de ciclu, fiecare titlu de poem și de sonet lasă la vedere elementele care definesc procesul și poetic și metapoetic ca fiind o alchimicomagie tetradică: grefată adică pe orfism, narcisism, apolinic și dionisiac.

Însă toate aceste aspecte sunt recentrate într-un nucleu graalic - erotic, deci poetul se comportă ca un ereziarh care-și livrează creația literară în structuri mitocondriale de un livresc asumat și de o intertextualitate (chiar arhitextualitate) afișată cu aceeași imperturbabilă dezinvoltură și elocvență transmodernistă.

E un statut deja fixat al scriiturii lui Ion Popescu-Brădiceni: unul axat pe translarea dicțiunii înapoi spre ficțiune. Liricul infuzează epical într-o echilibrată lucidă și simultan ludică.

Asumându-și postura de bijutier autentic, autorul „Jeșirii spre cer” redefiniște sonetul, învățând de la Shakespeare și Șt. Aug. Doinaș; diafanul, mirarea, cunoașterea artelor cuvântului sunt resursele științei textualiste recalibrate pe axa pricinii și sensului literaturii.

Ion Popescu-Brădiceni evadează din Scriitopia, ca să poată inventa „formele de dincolo ale Creațiilor sempiternelor”; e un pariu asumat par-sifalic și cu aceeași tragică mândrie, în numele Limbii Poezești cu temelii reînnoite prin meșteșug și inspirație, ori rediscutate, într-un teritoriu virtual, „la o ceașcă de absint cu Baudelaire”. Poetul ne asigură că are „șipuri cu esențe de Orient” pe care le soarbe într-un ritual în care, angajat solemn, Eul are „drept condei o sfântă rază”, iar scrierea e un „răsfăț suprem” cu „un stil ascuns”.

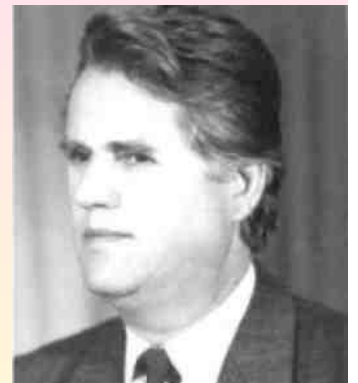
„Ultima aventură” scriptorială pare să fie „întoarcerea la arhetip”, urmată cumva motivat axiologic de „demnitatea de stoic cugetător”, acuzabil oricând de „delict de sfruntare” a orizontului de așteptare al criticilor literari, prin tensiunea ce exige spiritului un efort hermeneutic în întregime nou; până acum, această categorie de inși n-a răspuns provocărilor cutezătoare ale scriitorului Ion Popescu-Brădiceni hotărât să facă o Nouă Lume „literar-poetică; dar deocamdată „poetul și Zidul” se află față-n față, „bătălia” de surpare a lui fiind în toi, căci, luptător temerar, nu se lasă intimidat, evident si(n)gur pe uneltele sale de revoluționar transmodernistm contemplator „de reverii ce-n zare scânțiează”, renăscând „profet și mag pe-al său, străvechiul prag”, „avansat de cruciat la modul antic voină a-și întocmi slova”.

Abstractul și concretul se lasă absorbite de „litere larvare” ca să se închebe poemul „învățat să deie lucrurilor cheie magică” și uneori mesajului ambiguu și cast „caracterul antifrast”: „E o formă fixă totuși/ deși-i abur peste lotuși;/ deși-i joc rotund de apă./ Iar limbajul și-l tot scapă/ din strânsoarea unui cod./ În esență e un mod/ de rostire-a unor legi,/ chiar în roi de carnelegi.” - ne asigură autocriptofanic maturul poet târgujian, cu „dragostea din aporii arborată sus pe creste”, vaticinar și desigur fantast.

Astfel, poemul/ sonetul ba-i o „litanie pe rug”, ba-i un „etos transmodern”, ba-i „Cartea Vie” ce-și ia forma din sine: cald miriapod de simboluri, semne, imagini, metafore, alegorii, parabole etc. Ba-i totodată confesiune sub Parâng, magnet vrăjit, ars erotica, un tablou cu mense-streli, cuib de Oul Eului, o poveste cu o mireasă sau o alta eleată și o transdantescă „cu origini baroce”, sau exercițiu anamnetic, elogiu al artei pure; în fine chiar bocet de despărțire. Însă voi reveni după „Seri...”.

Marin I. ARCUȘ

Richard Wagner - o existență fascinantă

O dragoste mai înfocată: Wagner - Mathilde (II)

Wagner și-a dorit să aibă o casă la țară cu aspect plăcut, cu grădină (Wagner pretindea a trăi și a lucra în condiții de lux) și lângă el „o inimă, un spirit, un suflet de femeie care să-l înțeleagă în întregime”.

Rândunica, ființa care i-a înțeles pateticul apel, n-a fost alta decât Mathilde care a convins pe Otto Wesendonck să-i cumpere o casă fărănească vecină cu proprietatea lor de pe Colina Verde, iar Wagner să plătească chirie mai ales în muzică. Wagner a simțit o pace adâncă-adâncă, fiind eliberat de grijile ce-l împovărau.

Bucuros, Wagner îi scrie lui Liszt și arată că Wesendonck este unul din cei mai mari binefăcători căruiua îi mulțumește și-l asigură de respectul și rezultatul muncii sale. Scrie primul act din *Siegfried* și muza fiindu-i prielnică a scris și al doilea act. Adesea, rândunica venea să-l viziteze în cuibul pe care i-l făurise, vizite care-l inspirau. Când „scumpa muză era departe, sufeream din pricina absenței ei”. Wagner iubea și era iubit. Între vilă și căsuța de la țară se dădea bună ziua, se făceau vizite și urări, iar Mathilde îi făcea prietenului său mici cadouri. Care era unicul bun pentru Wagner? **Dragostea sau Arta? Amândouă. Arta inspirată de Dragoste.**

Wagner a găsit poemul lui *Tristan* la un scriitor din Strasbourg în baza căruiua va scrie o importantă dramă muzicală - un Everest wagnerian. Sub imperiul dragostei puternice, cu o iuțea extraordinară Wagner a scris textul poemului, plătind lui Wesendonck prima rată a chiriei. Față de Mathilde plătea în alt chip. În 1857 a terminat poemul. De aici, o nouă viață pentru Wagner căruiua ființa inspiratoare îi spune: „Îți mulțumesc îngerul meu minunat, plin de dragoste!”.

Îmbătat de miremele acestei iubiri din care nu trebuia să piardă nimic, după ce se adăpase la licoarea Amozului și a Morții, Wagner scrie muzica fermecătoare și îmbătătoare a lui *Tristan*. Nu înălța un monument unui vis, ci realității vii a unei pasiuni tragice. Mathilde trăia exaltarea acestei pasiuni. Îi reușise mult pasajul în care mărturiile lor îi dădură o semnificație precisă. Și când a scris „scena exploziei” dintre Tristan și Isolda el a strigat: „Sunt în culmea fericirii” - ceva similar cu bucuria fără margini exprimată de Faust-ul lui Goethe: „Rămâi [clipă] ești atât de frumoasă!”.

Unele versuri din poem cu o semnificație aparte.

Prea fericit,
Smuls durerii,
Liber și curat,
Pentru totdeauna al tău.
Plânsul și renunțările
Lui Tristan și Isolda
În jurul cast al sunetelor
Lacrimile, sărutările lor
Pun totul la picioarele tale
Spre a celebra îngerul
Care m-a purtat mai sus.

Care a fost poziția față de Otto? O înțelegere mai mult tacită.

Într-o scrisoare, Wagner mărturisește gelozia crescândă a lui Otto, iar măreția conduitei soției sale, din primul moment ea i-a făcut cunoscută soțului starea inimii ei, aducându-l *poco a poco* (puțin câte puțin) la cea mai completă resemnare. Mathilde a reușit să triumfe amenințându-l în cele din urmă că se omoară; el a consimțit a nu mai avea contact cu ea, lăsându-i tandra ei dragoste față de Wagner. Otto a trebuit să cedeze din dragoste față de copiii pe care nu voia să-i lipsească de mama lor, arătându-i lui Wagner o totală și cordială amicitie.

Spre a ameliora situația, Wagner a plecat pentru un timp la Paris, iar la întoarcere, doamna Wesendonck a avut ideea organizării unui concert la ea în holul mare al vilei spre a sărbători aniversarea nașterii soțului ei, rugând pe Wagner să conducă. Orchestra a executat fragmente simfonice din Beethoven, cu motive vesele, exceptând sublimul *Adagio* din *Simfonia a IX-a* cu care s-a încheiat concertul. Drept cadou, Wagner a primit de la fițița soților Wesendonck o baghetă de fildes sculptat. «Femeia te urcă, femeia te coboară!»

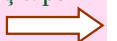
În timp ce gazdele erau încântate de onoarea făcută de prietenul

lor, Wagner a simțit o impresie melancolică pe care a împărtășit-o doamnei Wille și Mathildei, ceea ce în Autobiografia sa menționa: „Noua dragoste a vieții mele atinsese apogeul, se întrecuse pe sine, coarda arcului era prea întinsă”

Ca un ecou al operei *Tristan und Isolda*, iată unele mărturisiri sincere. „Ești a mea? în sfârșit! pe ini-

Wagner și Mathilde

ma mea! Ești în adevăr tu, aceea pe care o simt? Ochii tăi? Gura ta? Măinile, inima ta? Sunt eu? Ești tu? O! deliciile sufletului! O dulce, sublimă, ardentă, magnifică, fericită voluptate! Beția bucuriei! Extazul fericirii! Tu și cu mine! Totdeauna uniți! Totdeauna, totdeauna uniți!” O pasiune a inspirat o mare capodoperă. Pe scenă, regele Marke, soț înșelat. Minna e soția trădată care-i surprinde și vrea să-i despartă pe cei doi amaniți.

Deja Minna se plânsese de manierele tinerei doamne Wesendonck atât de disprețuitoare și mândră. S-a făcut o pace care n-a durat. Minna nu se arăta geloasă. „Se întâmplă adesea, spunea ea, ca oamenii să aibă o legătură în afara căminului lor; de ce n-aș suporta ca să se petreacă la fel și cu soțul meu?”

Totuși Minna suferea. Se murmură și se bârfea. Otto se resemnase cu situația dată. Ca părinte făcea figură bună într-o căsătorie rea. Otto își interzicea să fie curios ce cuprind sursele celor doi. Minna era însă curioasă. Avea nevoie de certitudinea pe care i-o da biletul citit. Wagner îi reproșa că nu a înțeles semnificația reală, adâncă a cuvintelor. S-a dus în camera lui Wagner de la etaj unde a făcut o scenă violentă, plângându-l pe sârmanul Wesendonck, ea neputând să suporte asemenea înșelăciune.

Wagner i-a vorbit cu severitate, i-a impus să fie liniștită și să evite lipsa de tact față de vecinii lor. Fiindcă Minna suferea de o boală de inimă care da gânduri negre și o agitație continuă, lui Wagner i s-a făcut milă de ea și s-a silit s-o calmeze pentru a preveni un incident neașteptat. Minna avea în intenție vizitarea familiei Wesendonck unde să-și exprime nemulțumirea. Wagner a căutat să nu se producă evenimentul. A instalat pe Minna la o stațiune de lângă Zürich spre a urma un tratament prescris. Vizita Minnei îl face pe Otto să surâdă, în timp ce Mathilde fusese adânc tulburată.

Când soții Wesendonck au plecat în nordul Italiei, Minna își urma cura de sănătate, iar Wagner schița delicate acorduri din scena nocturnă, actul II din *Tristan* și muzica la un lied pe versuri de Mathilde Wesendonck care avea un gingaș talent poetic. La primirea acestui cadou regal, ea a scris două versuri ale Isoldei: „Ales pentru mine, pierdut pentru tine/ Iubit pe vecie”

*

La Brestemberg, grav bolnavă, cu inima care se zvârcolea ca și cum ar fi vrut să explodeze, Minna petrecea nopți groaznice pe care nu le-ar fi dorit nici celui mai rău dușman. În plus, era torturată de vizita făcută soților Wesendonck, plângând slăbiciunea lui Otto.

Din cauza acestor neînțelegeri, Wagner se temea că nu mai poate locui în acel Azil atât de greu găsit care răspundea întru totul exigențelor carierei sale artistice; avea în gând să nu mai trăiască cu o femeie care nu-l înțelege. Atunci Minna a înțeles situația devenind blândă și duioasă, a rostit o tânguire resemnată și, cu umilință, a sărutat mâna soțului. Această resemnare sinceră și pocăită l-a mișcat pe Wagner care și-a dat seama de nedreptățile și mânia lui autoritară, de orgoliul și caracterul său nestatornic. I s-a făcut milă de nefericita lui soție pe care, dintr-un capriciu al tinereții, o luase de soție!?!

În pofida acestei situații a Minnei, iubirea Wagner-Mathilde continuă. El lucra la actul al II-lea din *Tristan*, scriind Mathildei patetic: „Ce minunată naștere plină de durere a copilului nostru!”

Revenită de la spital, în loc să se pregătească împăcarea, s-a grăbit ruptura. Minna încâpățanată și stângace a făcut cu neputință împăcarea pentru a pierde Azilul sau casa țărănească oferită de soții Wesendonck. Wagner i-a scris prietenului său Liszt că nu va mai pleca de-acolo decât atunci când mișcătoarea poveste a lui Siegfried și a Brünhildei va fi complet realizată.

Ascultând ordinul formal al lui Wagner, Minna face o vizită rivalei ei. Fiecare își apără partea, Minna plângându-l pe Otto. Ea, Minna, a consimțit în chip spontan să facă o efort dureroasă pe care Ri-

chard i-o cerea, adică să accepte prietenia dintre Wagner și Mathilde. „Bietul Wagner are două inimi: de partea aceea e ținut cu o funie; în același timp legătura obișnuinței îl ține lângă mine”

Minna nu judeca greșit. Richard avea două inimi: una făcută din milă pentru creatura stângace și mărginită, nefericită și bolnavă care împărțea cu el existența de aproape 22 de ani, cealaltă, de dragoste față de tânăra femeie atât de frumoasă și de bine înzestrată, atât de delicată și pasionată care-l admira și îl iubea.

Între Wagner și Mathilde se juca o dramă mai tragică decât acelea cu care geniul său îmbogățea scena muzicală. Își scriau, dar scrisorile lor se resimțeau de groaznice piedici ce se ridică împotriva lor.

Cum să învingem demonul? „Cât suntem de plâns! Nu ne mai aparținem. Diavole, fă-te Dumnezeu! Diavole! Diavole! fă-te Dumnezeu!”! Deja scrisese câteva măsuri la *Parsifal* care avea să urce atât de sus în ceruri și să proclame triumful lui Dumnezeu asupra diavolului, măsuri pe care voia să le trimită „scumpei lui copile răătăcită”, care tocmai atunci îi adresa nobile și frumoase versuri. Dorința lor arzătoare și inimile lor se căutau, dar viața veșnic neiertătoare se ridică împotriva.

Scrisorile către Liszt atât de profunde și nobile sunt un cântec închinat amicitiei și în același timp relevă tendințele și secretele unei arte noi. Scrisorile adresate Mathildei sunt poemul dragostei (...) care exprimă - cu câtă sinceritate! - plenitudinea vieții sale pătimașe. Când împărțășise lui Otto hotărârea de a rupe relațiile au urmat frământări sufletești fără limite. Pentru mine, a pleca de aici înseamnă să pier. Cu această rană în inimă n-aș putea fi eu.

Îmbătrânise, tâmpilele îi albisera, o voce îl îndemna spre repaus pe care în anii târzii îl făcuse *Olandezul* din *Vasul fantomă*. Accepta să moară „privind luminos și liniștit în surâsul divin al victoriei atât de frumos obținută. Și nimeni nu trebuie să sufere când suntem învingători! Adio înger scump, mult iubit”.

Părăsind Azilul ca un învingător, într-un ultim mesaj îi spunea: „Plec liniștit. Oriunde m-aș afla voi fi întru totul al tău. Fă astfel încât să-mi păstrezi Azilul. La revedere! La revedere ființă scumpă a sufletului meu! Adio... și la revedere!”.

Raqib Shaw - Summer Solitude

Carmen MANEA

Concursul Internațional „George Enescu”, ediția 2024

În perioada 31 august-27 septembrie 2024 s-a desfășurat cea de-a XIX-a ediție a **Concursului Internațional „George Enescu”**. Inițiată în 1958, competiția și-a câștigat în timp un renume mondial bine meritat. Ediția actuală a Concursului internațional „George Enescu”, a putut fi audiată în direct pe postul de Radio România Muzical.

Concertul de deschidere din 31 august a fost susținut pe scena sălii mari a **Ateneului Român** de **Orchestra Națională Radio**, aflată sub bagheta dirigoarei bulgare **Delyana Lazarova**. În postură solistică au evoluat trei tineri muzicieni valoroși - câștigătorii concursului din anul 2022: violonista **Maria Marica**, violoncelistul **Benjamin Kruithof** și pianista **Alexandra Segal**.

Competiția din acest an a atras un interes internațional ridicat, cu un număr record de 667 de tineri muzicieni înscriși cu vârste cu-prinse între 13-35 de ani, proveniți din 57 de țări. În cadrul etapelor de preselecție, juriile de specialitate au selectat 160 de tineri pentru a concura la București în cele patru secțiuni: *Vioară*, *Violoncel*, *Pian* și *Compoziție*. Ca noutate, în ediția actuală s-a organizat un *Masterclass de interpretare dirijorală, instrumentală și aprofundare în studiul muzicii*, susținut de dirijorul **Cristian Măcelaru**, Directorul artistic al Concursului și Festivalului Internațional George Enescu. În continuare mă voi referi la Concertul din deschiderea Concursului Internațional George Enescu.

În prima parte a evenimentului muzical din 31 august 2024, a fost interpretată în premieră absolută: *Simfonia nr. 1 „Consolations”* compusă de coreeanul **Shin Kim**, câștigătorul Secțiunii de Compoziție a Concursului Enescu din anul 2022. La pupitrul Orchestrei Naționale Radio s-a aflat dirigoara **Delyana Lazarova** - prima femeie dirijor ce deschide Concursul Enescu. Remarcabilă prin complexitatea discursului muzical și profunzimea problematicii pe care o tratează, *Simfonia nr. 1 Consolation* a impresionat audiența. „Consolations” este o călătorie emoțională profundă, reflectând realitățile întunecate și grele ale vieții umane, dar și lumina speranței și consolarea care

vin în ciuda acestor obstacole. Structurată în cinci mișcări, simfonia explorează spectrul complet al trăirilor umane, de la durere și suferință până la speranță și pace interioară, „Hymnus Caelestis”, ultima mișcare, încheie simfonia cu un imn ceresc, ce aduce lumină și liniște.

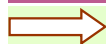
Dirigoara bulgară Delyana Lazarova

Muzica lui Shin Kim tratează trei mari teme: religia, narațiunea și fenomenele psihologice, acordând o mare atenție accesibilizării muzicii simfonice clasice-contemporane pentru o categorie cât mai largă de public.

Compozitorul coreean Shin Kim

La Ateneul Român, creația sa simfonică de anvergură a impresionat prin maturitate, prin complexitate și originalitatea sonoră. Versiunea realizată de dirijoarea **Delyana Lazarova**, aflată la pupitrul **Orchestrai Naționale Radio** a evocat un univers fascinant și personaje marcate de probleme existențiale. În partea a doua a programului am ascultat creații reprezentative scrise de **Paul Constantinescu** și **George Enescu**.

Triplul concert pentru vioară, violoncel, pian și orchestră a fost compus în anul 1963, în ultimul an de viață al compozitorului **Paul Constantinescu** și este una dintre lucrările reprezentative ale creației românești din secolul XX. Prima înregistrare a concertului i-a avut ca soliști pe maeștrii **Valentin Gheorghiu** (la pian), **Ștefan Gheorghiu** (la vioară) - câștigătorii premiului pentru cea mai bună interpretare a *Sonatei a 3-a pentru vioară și pian* de **George Enescu** în 1958) - și pe **Radu Aldulescu** (la violoncel). Dirijorul **Iosif Conta** s-a aflat la pupitrul Orchestrai Naționale Radio.

În 31 august a.c., soliștii **Maria Marica** (vioară), **Benjamin Kruithof** (violoncel) și **Alexandra Segal** (pian) - câștigătorii ediției a XVIII a Concursului Enescu din 2022, aflați în compania ONR și a dirijoarei **Delyana Lazarova** -, au oferit publicului o versiune cuceritoare a lucrării concertante. Odată cu trecere timpului, muzica lui Paul Constantinescu și-a păstrat și amplificat prospețimea și vigoarea prin melodică sa inspirată, prin măiestria tratării instrumentale și orchestrale, prin originalitatea armonică și contrapunctică. Echilibrul celor trei părți constitutive, se bazează pe o tematică ingenioasă, originală prin inspirația din melosul folcloric, precum și prin utilizarea modalismului specific. În concertul din 31 august, protagoniștii au subliniat convingător energia și optimismul pe care le transmite prima mișcare, *Pesante, Allegro deciso*. A urmat mișcarea a doua, *Andantino comodo*, remarcabilă prin caracterul ei doinit, introspectiv. Împreună cu dirijoarea și cu orchestra, soliștii au realizat o versiune plină de fantezie și sensibilitate, care a evocat starea de tensionare dramatică, îmbinată subtil cu meditația poetică și de sobrietatea discursului muzical. Finalul *Allegro molto* a dezvăluit colaborarea fructuoasă dintre soliști, dirijor și orchestră, care a evidențiat plenar sinteza creatoare unică realizată de Paul Constantinescu în muzica românească modernă. La cererea publicului, protagoniștii au oferit transcripția plină de sensibilitate a unui lied de Franz Schubert.

Așa cum era firesc, în încheierea programului a fost prezentată „*Poema Română*” - lucrare de valoare excepțională, scrisă de **George Enescu** la vârsta de 16 ani -, în care, alături de **Orchestra Națională Radio** a participat **Corul Academic Radio**, pregătit de dirijorul **Ciprian Țuțu**.

Cu prilejul prezentării creației enesciene în Orașul Luminilor, presa pariziană a elogiat creația inspirată a tânărului muzician român. „Este o lucrare care ar fi putut fi semnată de un maestru [...]. El a făurit o creație personală, ceea ce este o mare raritate a epocii noastre.” (în *Nouvelle Revue Parisienne*, Paris, 12.02.1898).

„Din prima lovitură, acest tânăr a făurit o creație de maestru și a fost călduros sărbătorit”. (A. Boisard, în revista *Le Monde Illustré*, Paris, 19.02.1898).

Poema Română, opus 1 (scrisă în 1897), prima lucrare numerotată a compozitorului, a răsunat la Paris în concertele *Colonne* în 6 februarie 1898. Ea marchează debutul internațional al compozitorului

și maturizarea acestuia. În elaborarea lucrării, compozitorul a urmat un anumit program, al cărui imagini au fost sugerate prin intermediul unor melodii folclorice alese cu mult rafinament; muzica se remarcă prin prospețimea inspirației, prin ineditul sonorităților, prin înveșmântările ingenioase armonice și polifonice, prin culoarea și parfumul specific românesc. În finalul lucrării este intonat imnul național al românilor. Dirijoarea **Delyana Lazarova**, **Orchestra Națională** și **Corul Național Radio** au oferit o versiune emoționantă a creației enesciene, care a impresionat profund audiența.

Sâmbătă, 31 august 2024, cu prilejul deschiderii oficiale a celei de a XIX-a ediții a Concursului Internațional George Enescu, au fost anunțați și câștigătorii **Secțiunii Compoziție**. Juriul acestei secțiuni a fost prezidat și la ediția de anul acesta de către celebrul compozitor și pianist polonez **Zygmunt Krauze**. Alături de maestrul Krauze, în juriu s-au aflat binecunoscuții compozitori: **Tim Benjamin**, **Dan Dediu**, **Adrian Iorgulescu**, **Doina Rotaru**, **Pascal Dusapin**, **Outi Tarkiainen**, **Jennifer Higdon**, **Magnus Lindberg**, **Gerard McBurney**, împreună cu **Elsa Vautrain**, Director artistic al Universal Music - Durand Salabert Eschig.

Juriul a acordat următoarele premii:

Premiul pentru muzică de cameră:

- **Daniele Di Virgilio** (n. 1990, Italia), pentru lucrarea „*SINE Memoria*”

Premiul pentru muzică simfonică:

- **Voltz Alexander** (n. 1999, Australia), pentru lucrarea „*DUNROSSIL ELMS*”

Premiul pentru originalitate:

- **Santamaria Diego** (n. 1993, Italia), pentru lucrarea „*THE STONE AND THE IVY*”

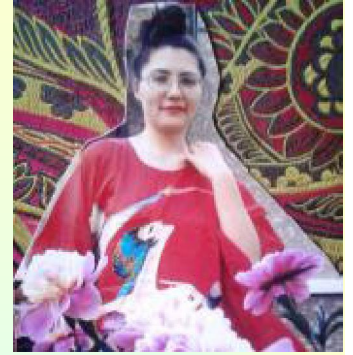
În 27 septembrie 2024, pe scena Ateneului Român s-a desfășurat **Concertul de închidere a Concursului Internațional George Enescu 2024**. Posturile de Radio România Muzical și România Cultural au transmis în direct din sala Ateneului Român, concertul susținut de dirijorul **Cristian Măcelaru** și de participanții la masterclassul de dirijat, aflați la pupitrul **Orchestrai Române de Tineret**.

De la stânga spre dreapta: Maria Marica, Alexandra Segal și Benjamin Kruithof.

Madalina Virginia ANTONESCU

Elemente sufiste în poezia medievală persană

Khadgiu; Attar din Nişapur; Zahir din Tabriz (simbolistica medievală persană a grădinii cu roze - o imagine vedică a paradisului); Onsori (poemul Boarea-n Noo-Ruz)

Aparținând perioadei medievale a liricii persane (1290-1352), poezia khadgiană își are inspirația în gazeturile lui Saadi, adăugând la dimensiunea ontică (definită ca fiind o condiție a iubirii) pe cea mistică, a sufiștilor. În poemul *Acoperișul cerului*, **Khadgiu** deschide porțile universului folosind metoda interogației retorice, prin repetitive întrebări ce definesc rostul poetului-observator al magnificenței operei divine: aștrii sunt vizualizați, în tente ariene amintind de influențele religioase ale Avestei, ca prezențe depărtate, și totuși accesibile privitorului (metafora „acoperișul cerului” reflectă apropierea paradoxală a ființei poetice de înălțimile spațiului luminos (plin de aștri, denumiți alegoric „luminații lumii”, printr-o raportare personalizată la popoare și seminții necunoscute ce se cer a fi descifrate). Întregul gazel exprimând o combinație dintre mistica sufistă, religia zoroastriană și filozofia Vedantelor (o etapă proto-sanscrită, venită dintr-un cult arhaic al soarelui, al aștrilor, al cerului, probabil având rădăcini în civilizațiile regilor-păștori de acum 4700 de ani din Asia Centrală) se conturează ca o invitație a ascultătorului de a contempla și de a reflecta nemărginirea cosmică în raport cu un așa-numit punct fix (ființa umană, supusă paradoxal, efemerității).

Pentru Khadgiu, dimensiunea celestă este definită simultan prin categoriile „depărtare” și „apropiere” (aștrii, indicația a planului inaccesibil, rezervat divinității însă în același timp, se revelează și ca elemente ale unui spațiu familiar - „stau pe acoperișul lumii”); întregul univers se definește misticului ca fiind o casă ce se cere definită, înțeleasă, transmutată în scriere, simbol al cunoașterii omenești, textul reprezintă o supremă artă la care poetul-contemplator este chemat să dovedească expresia măiestriei sale. „*Cupola de turcoază*” aduce în gnoza deschisă poetului-mistic arciuirea largă a unui dom sacru plin de pietre prețioase ale căror nuanțe albastre puternice sunt potențate de aștrii comparați cu „luminații lumii”, cu „purtători de facle prin azur” însă întrebarea rămâne, ilustrând omeneasca preocupare și neliniște a omului, mirarea de a descoperi splendoarea Creației divine: „...ce nume au?/ ...până când se vor roti?/ ...din ce seminție sînt?/ ...cum se numesc?”. Această enumerare de interogații-versuri compun

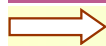
peste nivelurile cosmic-fizice, arciuri suprapuse ale prezenței umane (definite prin dileme și neliniști, prin aplecarea spre cercetare și transformarea ei în experiența mistică dar și în prilej de a filozofa, într-un melanj de stări sufletești complicate, alcătuint unicitatea ființei umane).

Întrepătrunzând bolta cerurilor de turcoaz se înalță mii de arciuri-interogații ale omului, tot atâtea bolți gnostice, adăugând la poezia Creației divine percepția creatoare a ființei umane. Numirea, timpul, originea, din nou numirea reprezintă încercări repetate, obositoare, ale poetului de a înțelege și descrie lumea celestă ca expresie a însemnificanței omului ce se definește în funcție de coordonate determinate precum seminția, numele, durata de existență, clanul. Aștrii sunt martorii originii universului, semnalizați metaforic prin sintagma „bășinașii de prin țării”, elemente ale focului sublimat, celest, „purtătorii de facle” (motiv de inspirație vedică, zoroastriană dar și cu similitudini la jainiști). Pare că eu-l poetic se transportă spre înglobarea rădăcinilor lumii, putându-se identifica elemente comune cu imnurile vedice dar și cu poezia eminesciană creaționist-filozofică (*Satira I*).

Motivul privirii (prilej de contemplare și definire vedică a omului spiritual, asemeni perechii neolitice de gânditori de la Hamangia) formează prin răsfrângerea micro-cosmosului

(ochi ațintit asupra oceanului spațial) în macrocosmos acea *imago mundi* (lumea se oglindește în ea însăși, „bolta de azururi este-oglindea lumii-ntregi”); dinspre ochiul omenească ca privire spirituală din adânc (din profunzimea ființei poetice) de unde apare și se proiectează spre înalțuri „oglindea-nchipuirii” (forța imaginației creatoare) nu poate veni o definire cuprinzătoare a lumii celeste. Omul este incapabil să stăpânească lumea aștrilor, prin descrierea „chipului și culorii” locuitorilor astrali ai bolții celeste (aștrii-bășinași). Versurile gazelului mistico-filozofic al lui Khadgiu se apropie de viziunea poetică a florentinului Dante (*Divina Comedie*) privind transmeccanica celestă (aștrii ce se mișcă împinși de forța iubirii, schimbând fața cosmosului, dincolo de orice determinare mecanică) însă la poetul persan rămâne suspendată întrebarea „pentru ce se-nvârt într-una?”. Între opțiunea pentru mișcare (a se învârti mereu) și cea de

a reprezenta un punct fix în cercul celestial, aștrii servesc drept model pentru ars poetica lui Khadgiu: ei sunt prezentați ca fiind „comori de însușiri”, „cu condeie fără vârfuri - haruri multe ne menesc” (verbul a meni fiind preferat de talmăcitor ca un arhaism vedic în loc de verbul a destina, tocmai spre a rămâne circumscris unei definiții specifice spațiului persan străvechi, zoroastrian). Aștrii sunt personificați, ei fiind „luminații lumii”, „dau lumină, nu doar ploii ca norii albi”, surprinși într-o mișcare rotitoare („se-nvârt într-una”) dar și în alte stări tainice („chiar și cei ce nu se mișcă, să nu crezi că stau pe loc”) sugerând lipsa stagnării, atribut al neputinței creatoare; la Khadgiu universul se refuză definirii omenești, arătând limita și neputința cunoașterii măruntelor ființe asupra necuprinsului, asupra rosturilor misterioase ale Creației divine. „Oglinda-nchipuirii” (puterea imaginației) nu cuprinde și nu definește aștrii, elemente celeste luate ca motiv principal al poemului; întregul gazel stă sub semnul pietrei turcoaz (simbol al infinitului), amintită atât în primele versuri cât și în ultimul vers („Aștrii de pe-acoperișul cerului - ce nume au?/ Sub cupola de turcoază-până când se vor roti?”, „fiecare nici nu știe că există, și-mbătați,/ beau din cupa de turcoază-a zămislișilor dintii”). Din nou, remarcăm această influență vedică a personificării aștrilor accesând o stare de beatitudine: „care beau din cupa” primordială („de turcoază”, mineral văzut aici ca un element inițial de la temelia Creației - turcoazul fiind și un simbol al inspirației, al poeziei, al visării, al depărtării). Este singurul element ceremonial sacru ce apropie aștrii de eul poetic, deoarece în rest, corpurile celeste rămân definiți prin negație-paradox „chiar și cei ce nu se mișcă, să nu crezi că stau pe loc” sau printr-un șir de enumerări negaționiste (a nu fi), prin absența veghetorilor-paznici, urmate imediat de personificări hărăzite a sublinia apropierea de lumea oamenilor: sunt „darnici”, „dau lumina, nu doar ploii” (o diferențiere de norii albi, prezențe atmosferice familiare omului).

Alteori, aștrii sunt definiți prin interogații, menite a potența misterul Creației divine: „din amurg, în orice seară ies pe-acest acoperiș,/ ori stau, zi și noapte, veșnic, pe-acest colț de-acoperiș”, unde verbele a ieși, a sta veșnic sunt folosite drept categorii filozofice ale mirării (ori... ori...) fără a se reuși un răspuns clar, expresie a nimicniciei omului, a neputinței lui de a concluziona ceva cu privire la nemărginirea Creației. Poemul folosește o singură dată numirea („aștrii de pe-acoperișul cerului”) și referirea directă la motivul principal (lumea celestă), pentru a încerca ulterior să definească prin numeroase alegorii și interogații substanța lor și dimensiunea axiologică.

Comparațiile-interogații ale poetului sunt surprinzătoare, relevând interesul pentru dimensiunea matematicii, a măsurătorilor ce nu pot măsura nemărginirea sau care relevă prezența ascunsă a Creatorului: „oare au compas, și cerul cu o ghiară îl descriu./ cu cealaltă ghiară-nfiptă-n punctul negrului pământ?”; întrebarea retorică plasează aștrii la capătul de sus al unui instrument tehnic de măsurare a macro-cosmosului („cerul cu o ghiară îl descriu”) având capătul de jos prins într-un mod fix de a exista prin rotire (succesiunea sus-jos, unde verbul activ este „il descriu”, sugerând rotirea-definire-parcursul a cerului; și jos, unde verbul activ este a înfige, sugerând acțiunea de a fixa, de a stabili, de a identifica un centru pământului; de asemenea, antiteza simbolistă între culori: aștrii „purtători de fapte” prin azur, „bolta de azururi”, „cupola de turcoază”, „verdele Cort” versus „negrul pământ”); rotirea marelui compas, această unealtă familiară astronomilor persani medievali împătimiti de algebră și de mecanica aștrilor, este sugerată de verbele la timpul prezent, a avea („au compas”) și a descrie (a efectua mișcarea de rotire, încercuirea bolții).

O altă întrebare se adaugă însă, schimbând perspectiva (de la definirea prin mișcarea rotundă, simbol al primordialului cerc, la definirea prin static li punct): „ori sînt înșiși punct în cercul verdelui acesta Cort?”, aștrii fiind aici supuși tentației de a fi ei înșiși o axă centrală,

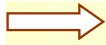
ombelico del mondo, ca și cum ar fi strânși în mijlocul universului (punctul în cerc). De la descrierea hiperbolică a compasului cu două gheare asemeni unui feline fabuloase agățate cu o labă de țăriile cerului, și cu cealaltă înfiptă în mijlocul negrului pământ, într-o disperată încercare de a cuprinde teluricul și celestul deopotrivă, de a le lua în stăpânire (a descrie, a înfige), de a își însuși Creația divină, poetul trece la o definire antagonică: aștrii nu mai sunt animalul care pretinde să pună gheara pe univers și pe pământ ci se lasă pradă spiritului luciferic, cel de a fi ele însele axa, punct de reper pentru întreaga Creație; astrele devin punct în cerc, ceea ce înseamnă o distrugere a Creației, deoarece ar dezzechilibra starea de ordine hotărâtă de divinitate (starea de împărțiere a aștrilor, fiecare având locul său bine stabilit în univers; concentrarea aștrilor în centrul cercului-univers duce la o stare de tensiune anticipând implozia („...sînt înșiși punct în cercul...”).

Poezia Khadgiană este una izvorâtă din contemplarea astronomului dar și din revelația sufistă, îmbinând întrebările pornite din contemplația vizuală a observatorului cu stările de extaz mistic de la sfârșitul poemului (aștrii „nu sunt băutori de vinuri și nici de băut nu dau”, nefiind conștienți asemenea omului de existența lor dar accesând starea începuturilor Creației, *illo tempore* (o contopire - concluzie a eului poetic proiectat hiperbolic asupra cosmosului, cu aștrii; dacă în finalul poemului, ele-mentele celeste sunt prezentate precum simple obiecte neînsușite („fiecare nici nu știe că există...”), asistăm la dilatarea mistico-ontică a ființei poetului spre dimensiunile cosmice prin fraze construite misterios, fără subiect (presupunem doar că sunt aștrii) dar care întorc privirea spre observator („...și-mbătați./ beau din cupa de turcoază - a zămislișilor dintii”). Ultimul vers al poemului duce la Ziaua Dintâi a Creației, evocate prin zămislișirea-cupă de turcoază. Dacă primul cuvânt asociat la începutul poemului culorii divine turcoaz este „cupola” (aștrii care stau sub „cupola de turcoază”), sfârșitul poemului propune o altă sintagmă la care să reflectăm („cupa de turcoază”).

Trecerea de la contemplarea „cupolei de turcoază” la condiția extatică a poetului (contopirea cu aștrii) - sugerată prin acțiunea „aștrilor-poet” care bea în același timp din „cupa de turcoază”, se face prin întreaga serie de interogații definind condiția dilematică dar și mirarea inocentă a cercetătorului copleșit de complexitatea Creației divine. Această condiție a contopirii ființei umane prin extazul mistic (definit de poemul sufist) cu planul celest este descrisă în termenii paradoxului (aștrii „nu sunt băutori de vinuri și nici de băut nu dau”, „...și-mbătați./ beau din cupa de turcoază - a zămislișilor dintii”), asistăm la o accesare de către inițiatul-poet a stării de beatitudine. Alte paradoxuri apar în interogații asupra originii și nevoii de a înțelege starea astrală, așezarea lor în micro-cosmosul uman sau în marele univers (concepții renascentiste ale micului cuprins în mare, amintind de Leonardo da Vinci): înăuntrul, în afară („dacă-s din lăuntru firii, de ce frumusețea lor/ strălucește din afară?”. Antiteza este folosită, cu sublinieri pleonastice ale nemărginirii, cu privire la aștrii: tărie, acolo, foc versus apă, bezna, ocean, la care se adaugă interogația specific umană (condiția dilematică a poetului „oare...?”): „oare, - acolo în tărie, -s dintr-un foc neprihănit?/ Ori sînt apă vie-n bezna întunecatului ocean?”.

De la viziunea mecanicistă asupra universului (compasul rotindu-se cu precizie și definind în mișcarea sa geometrică, un contur al cercului ca formă inițială a Creației - cupola de turcoază, cupa de turcoază, cerul-univers arcuit ca o boltă, pământul-punct), Khadgiu trece prin condiția paradoxală a cosmosului (foc versus apă, focul cel celest și pur al țăriilor versus apa vie care definește bezna oceanului-cosmos, amintind de apele primordiale peste care se plimba Duhul Sfânt, anterior Creației, în cheia biblică). De la această viziune, poetul atrage atenția privitorului înspre imaginea paradisului: dincolo de lumea dualităților se întinde tărâmul paradisiac (acel *paradesha* vedic), arătând o accesare a grădinilor celeste (inspirație a Golestanului); aștrii sunt „iz-

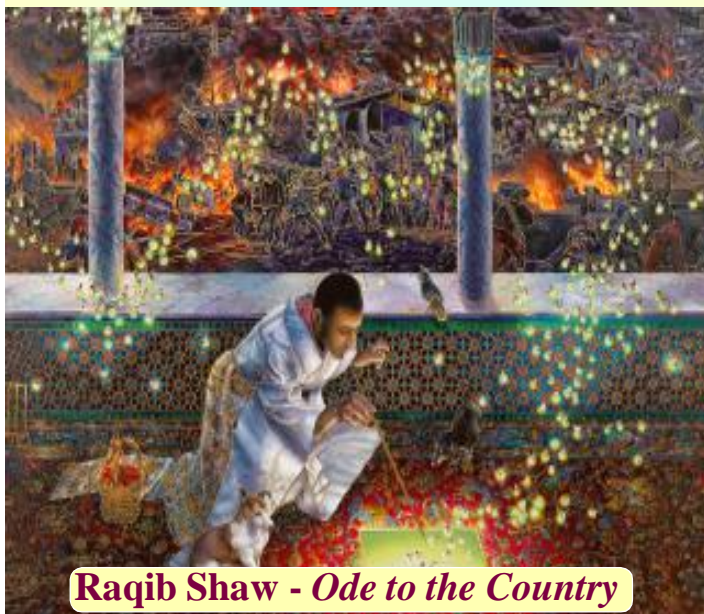

vor al luminii”, „stol”, „parcă-s păsări ...când trec în / cozi rotindu-și ca păunii sau în pas de potârnică./ Din amurg, în orice seară ies pe-acest acoperiș...”. Hiperbola și alegoria cu lumea păsărilor produce o imagine sacră, apropiată de *olimpul-grădină al Herei*, ale cărei păsări sacre sunt păunii; însă influențele vedice și zoroastriene sunt prezente în straturile adânci ale poemului, dincolo de orice influență grecească am putea să identificăm; păunul ca ființă sacră a Indiei sanscrite ariene fiind *imago mundi*, cu ochii-universuri fixați pe rotitoarea coadă-imensa boltă în culori *turcoaz-verde-galben*, așa cum indică subtil poetul, într-o paletă coloristică presărată pe parcursul poemului-călătorie: *cupola de turcoaz, bolta de azururi, verdele cort, aștrii-izvor al luminii, cupa de turcoaz*.

Ne amintim și de specificul persan al grădinilor terestre, din Șiraz, Ispahan, Tabriz, pline de păuni, ape susurând și trandafiri, reprezentări în miniatură ale paradisiului (dimensiune spre care trebuie să tindă, într-un cult al frumuseții ca ordine divină, toți muritorii, ca o obișnuință cu starea paradisiacă dăruită omului de Dumnezeu). Anti-tezele se precipită însă din nou, făcând trecerea dinspre starea paradisiacă de percepție a cosmosului în mișcare, cu roiuri de aștri și galaxii, constelații ori ploii de comete trecând în „stol”, în aceeași mișcare în desfășurare, arcuită („cozi rotindu-și ca păunii”), unde trimiterea la aceste păsări arată aceeași descriere a cerului-cerc precum compasul sau cupola de turcoaza, cuvinte-cheie ce sunt amintite în poem de poetul-astronom spre a susține ideea formei geometrice perfecte (cercul în perpetuă rotire); însă compoziția universului este mereu un crochiu, desenat în carbune asemeni unui pictor grăbit: semi-cercurile se întretaie, într-un alt desen, peste cercuri (aștrii par „cozi de păun rotindu-se”; „pentru ce se-nvârt într-una”; „cerul cu o ghiară îl descriu”, „cu condeie fără vârfuri” - o ultimă metaforă ilustrând starea de potențialitate a pictorului-poet, cel care nu mai are cuvinte-text spre a surprinde miracolul Creației dar ilustrând și un abandon al aștrilor-naratori ai poveștii universului).

Ca participanți la „zămislirile dintâi”, aștrii sunt asimilați condiției poetului-explorator („Beau din cupa de turcoază” - un element vedic ce amintește de extazul mistic al sorbirii științei gnozei începuturilor Creației, de către poetul-hothar, așa cum erau numiți în Vedante și Upanișade, preoții immurilor Creației și Veghetorilor). Pare că poetul este prezent, prin contemplarea aștrilor „de pe acoperișul cerului”, la ipostazele de început ale Creației, oscilând între misticismul sobru sufist și reminiscențe zoroastriene străvechi venind din adâncurile ținuturilor aride ale Persiei.

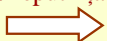

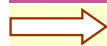
Raqib Shaw - Ode to the Country

*

Unul dintre cei mai mari poeți sufiști ai Persiei medievale este **Attar din Nişapur** (1220), autor al unei opere vaste, cuprinzând *Divanul liric* și două masnavi (*Cronica preceptelor și Colocviul păsărilor*). Poemul *Pragul lăcașului ceresc* debutează cu imaginea unui sufist celebru, Baiazid (mort în 875) contemplând cetatea adormită, asemeni unei lumi întrerupte din frământarea sa cotidiană (condiția umană fiind ilustrată aici printr-un verb, *a se frământa*, ilustrând dilema axiologică a poetului-contemplator, verb al contradicției, al neliniștii, al întrebărilor și al grijilor cotidiene în a căror pânză este prinsă întreaga omenire: „Baiazid ieșit-a noaptea din cetate/ și-a văzut că lumea nu se mai frământă”. Motivul lunii pline, astru care „luminează puternic” este augmentat prin hiperbolă până ajunge la dimensiunile scânteietoare ale unui soare („...că se luminează noaptea: zi-n amiază!”) (semnul exclamativ sugerând uimirea transformării selenare în solaritate, a nopții în „zi-n amiază” (momentul plenitudinii luminoase a astrului solar). O asemenea metamorfoză a aștrilor contrastează cu tăcerea lumii care și-a încetat agitația, lăsându-se cuprinsă de îmbrățișarea somnului, de starea onirică (stare ce anulează interogațiile, așteptarea răspunsurilor și dialogurile dintre oameni); starea de noapte este însă una de lumină plină („zi-n amiază!”); motivele romantice specifice (luna plină, noaptea, somnul, aștrii) se convertesc în motive mistice, ale unui dialog între poet și Dumnezeu Atoate-Făcătorul; încetarea conversațiilor mundane, a dimensiunii artificiale și vulgare a existenței, face posibilă adevărata conversație cu divinitatea. Copleșit de magnificența bolții celeste, poetul trăiește o experiență spirituală amestecată cu fiorii unui eros evocând chipul iubitei: „ceru-avea podoabe și cercei de aștri./ aștrii-aveau podoabe și cercei de ceruri!”. Inversiunea și exclamația sunt menite a sublinia confuzia cer-pământ, născută din apropierea obiectului contemplat (bolta înstelată, locaș al divinității) de privitor (ființa insignifiantă ce este martoră la imensitatea briliantă a cerului, ocupație tradițională a magilor zoroastrieni dar și a poezilor sufiști din Persia antică).

Este evocată imaginea șecului, singurul punct rătăcitor între două infinituri (cel al deșertului, element teluric arid, lipsit de viață și cel al cosmosului, locaș al divinității), al conducătorului străbătând deșertul neclintit, sub nemișcarea bolții celeste asemuite mistic cu ciorchini de aștri scânteietori, atârând într-o contopire luminoasă (aștrii de ceruri și cerurile de aștri), asemeni unor candelabre de galaxii și roiuri de stele apăsând pe umerii omului surprins în condiția sa de peregrin prin viață; lumile străbătute de șec sunt aparent stagnante („nimic în cale, nici o tresărire”) căci Marea Prezență a lui Dumnezeu Atoate-făcătorul i se revelează faptuirii umane într-un dialog pe verticală („se iscă-n adâncu-i mare tulburare” căruia îi urmează răspunsul divinității, în maniera cognoscibilă și în limbajul accesibil omului: „glas din cer răspunde”, dialog acoperind întreaga Creație, suspendată într-o clipă de nemișcare, teluric și celest. Accesarea planului divin se face acut-senzitiv, prin proiectarea interogației pornite din „mare tulburare” (prin contrast cu somnul cetății care și-a oprit freamătul cotidian); singur într-o lume adormită, poetul-șec mărturisește starea sa de zbcium interior: „Doamne, n piept îmi bate inima, mă zbcium/ îngenunchi în pragul măreției tale/ și mă-ntreb: lăcașul tău de ce e oare/ gol, pustiu de oameni dornici să te vadă?”. Antiteza dintre oprirea freamătului cetății și încordarea interioară, tensiunea interogației poetului-șec este dublată de miraculos („luna plină” luminează noaptea ca „ziua-n amiază”), evocând prezența divinității în cerul ca un sfeșnic plin de luminiciorchine; poemul este construit pe condiții paradoxale (a poetului-sufist ce nu doarme, versus cetatea căzută-n somn; zbciumul interior din care se conturează întrebarea către divinitate și lumea în-cremenită în somn („nici o tresărire”); pătruns de conștiința nimicniciei sale omul îngenunche în pragul măreției divine; întrebarea sa vizează neputința

umanității obișnuite de a accesa planurile sublimale ale existenței, de a întreba; în vreme ce toată lumea șade într-o condiție obișnuită, a somnului, singurul poet devine un veghetor al cetății, extrăgându-se condiției onirice prin accesarea condiției lucid-contemplative și paradoxal, mistice; poetul este singura ființă care cercetează noaptea și observă indiciile bolții cerești ce anunță prezența ascunsă a divinității ca interlocutor al omului (luna plină, hiperbolizată la dimensiunea unui soare, care covârșește și sublimază noaptea obișnuită într-un pretext pentru miraculos, pentru revelație).

Asemeni lui Moise care contemplă imaginea divinității revelate sub chip de rug de foc, șeicul este pătruns de prezența divinității prin observarea elementelor extraordinare ale naturii (noaptea, lipsa oricărei mișcări, cerul încărcat de aștri care se contopesc într-o imagine unică „cercei de ceruri”, luna plină strălucind asemeni soarelui la amiază). Întrebarea adresată divinității, titlul poemului de fapt, este observarea lipsei oamenilor din lăcașul ceresc, adică a neputinței omului mediocru de a accesa și înțelege în profunzime misterul Creației și ipostaza de Pantocrator al divinității. Pustietatea lăcașului ceresc este semnul nimicniciei celor din cetate, abandonată în urmă de poet, în condiția lor lumească, într-un somn ce-i lipsește de revelația divinității, de deschiderea oferită de noapte ca pretext mistic pentru a își deschide sufletul spre dimensiunea cosmică și de acolo, spre divinitate.

Spre deosebire de poet, oamenii cetății dorm lipsiți de verbul dilematic (a se frământa, a întreba, a se adresa, a dialoga, a cunoaște); lumea celor cuprinși de somn, a oamenilor mediocri este lumea încremenită în timp și spațiu (lumea celor fără nicio tresărire, lumea care nu opune niciun obstacol privirii poetului); șeicul nu găsește nicio contrapondere în calea sa, liberă și nocturnă; întinericul este absent, căci întreaga dimensiune celestă își arată întreaga ei splendoare (luna plină, asemeni soarelui în amiază; ghirlandele de stele și cerceii de ceruri, sugerând semicercuri suprapuse, tot atâtea arcuri de timp-spații cosmice atârând unele sub altele).

Singur în macro-cosmos, poetul-astronom deschide prin întrebarea născută din „mare tulburare”, prin emoție adevărată, unică tresărire umană dintre cele două planuri (deșert și spațiul celest) toate aceste nivele astrale („cerceii de ceruri”), pătrunzând până la lăcașul ultim celest; dialogul este centrat pe ideea pustietății acestui lăcaș celest, ca și cum poetul ar dori să afle dacă există o șansă pentru om după izgonirea din paradis a primilor oameni; glasul care-i răspunde din cer poetului folosește adresarea la persoana a treia, un stil rece, depărtat, menit a ilustra esența nepătrunsă, de necunoscut a Pantocratorului, asemuit cu șahul; prin contrast cu șahul, poetul este „o umbră călătoare”, definiția cea mai cuprinzătoare a omului, tributar propriei sale efemerități, umbra; dar omul este definit și prin zbuciumul interior, prin dorința de a afla dacă mai este posibilă sublimarea condiției umane, revenirea omului în brațele lui Dumnezeu; el nu este aici reprezentat ca un Părinte iubitor ci sub ipostaza Sa veșnică și incognoscibilă, acceptabilă doar parțial, prin revelație (Nepătrunsul): mirarea poetului, singurul capabil de interogație, în fața goliciunii lăcașului ceresc (absența oamenilor de lângă Dumnezeu) semnifică faptul că omul nu este aici coroana Creației ci mai degrabă se caracterizează prin condiția mediocră, vulgară, care-l lasă pentru totdeauna captiv freamătului mundan, al cetății, asemeni unui mușuroi de furnici.

Cercetând mai atent poemul, dincolo de emoția răspunsului „din cer”, observăm că glasul celest nu pare a fi al divinității, evocate la persoana a treia (El, prin metafora „șahul”, care „nu primește în pragul său orice ins”, tocmai ca o formă de cinstire): omul mediocru, cel care și-a refuzat condiția poetică și dilematică (de tip *cogito ergo sum*) este exclus de la a bate la poarta lăcașului ceresc, mai mult, i se refuză ferm accesul: „țină-se departe de a noastră poartă/ oricine întinde mâna să cerșească!”. Omul vulgar, antiteză a poetului ce se zbuciumă, refuzându-

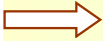
se condițiile mediocre (o permanentă construcție antitetică a poemului), este cel definit prin adormire, nefiind vrednic „a bate la poarta împărăției cerești”, rezervate celor ce își exersează noapte și zi scânteia divină ascunsă în ei; prin contrast cu măreția împărăției cerești care dăruie lumină, oamenii cetății sunt lăsați în voia unei rutini-cochilie în care se fosilizează treptat (adormirea); nu este acel oniric întâlnit la romanticii europeni, care deschide cerurile, dimpotrivă, asistăm aici la o stare de înțepenire ontică, a celor mulți, contrastând cu poetul, singurul liber și călător în lume; un contrast final așezat în ultimele versuri definesc paralelismul dintre om și divinitate: oamenii „adastă ani de nopți și zile”, prinși în așteptarea fără scop, mulțimea informă, opusă condiției omului de geniu, cel ales pentru a înțelege sublimarea omenescului („dintr-o mie - Domnul să aleagă unul” (remarcăm opunerea numărului, a cantității (o mie), a lipsei de importanță a mulțimii, față de unul, alesul, poetul care decantează esența subtilă a mirării spre a adresa interogația către cer (privind condiția umană definită ca absență, refuzare a condiției celeste, lângă Creator).

*

Născut în Faryab, poetul **Zahir** se declară continuator al stilului panegirist al lui Anvari și Khaghani, fiind interesat și de forma gazelului; poemul **Zori de ziuă** se conturează ca un pastel oriental apropiat de Poemele lui Dimitrie Bolintineanu (*Florile Bosforului*), de Macedonski și Alecsandri, alcătuind un *spațiu liric al Orientului latin*, indiferent de cronologie și de rigoarea încadrării acestor creatori în vreun curent literar determinat. Regăsim în motivele poeziei zahiriene elemente florale și de iubire romantică similară liricii evului mediu timpuriu din Europa cruciadelor, influențat de civilizația maură. Contactul cu Orientul din timpul cruciadelor (în urma ocupării Spaniei de către mauri) deschide gustul tinerei culturi feudale apusene pentru rafinamentul și imaginile poetice ale culturii orientale (arabe, persane, maure) precum și gustul pentru miraculosul păgân. Tema *amour courtois* (iubirii curtene), a liricii trubadurilor de pe lângă castelele seniorale, încurajând sentimentul frumosului vieții, al cultului formeii dar și explorarea sublimată a iubirii față de femeia adorată până la idealizarea ei, creând ornamentații florale-mistice similare motivelor grădinii-paradis le întâlnim la trubadurii din Sudul Franței, sub influența liricii arabe.

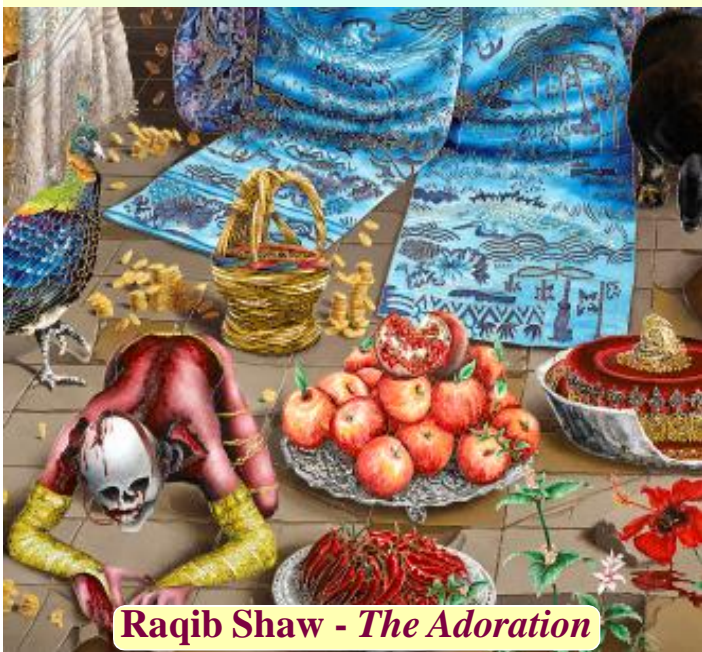
Metaforele, comparațiile zahiriene sunt cultivate cu atenție, creând prin acumularea lor o cascadă de efecte vizuale și auditive pline de gingășie, emanând emoții feerice, prin observarea primelor tresăltări ale plantelor sub razele proaspete ale dimineții; pare că poetul ne invită să participăm la ceremonia interzisă a deșteptării florilor de roză (alegorie a femeii iubite, precum în lirica truveră provensală) ieșind din ultimele valuri ale nopții înspre auroră: „roza iese din iatacu-i gingaș/ ...și acum pășește/ din serai în foișoru-i verde”, comparație focalizând privirea poetului spre acțiunea delicată și aproape imperceptibilă a desfacerii bobocului de trandafir, floare cultivată a grădinilor persane (încă din tradițiile străvechi, ariene, ale asocierii rozei cu *ruja/raja*, cu strălucirea regească a obrajilor îmbujorați de soare și fericire, ai frumoasei, chip al raiului concentrat în perfecțiunea elementului vegetal surprins și suspendat în eternitatea extremei sale înfloriri). Grădina mistică este spațiul care abolește timpul, asigurând fericirea nesfârșită, pacea lăuntrică și sentimentul specific oriental, cu multiple sensuri și nuanțe, de *huzur*, opus *spleen*-ului baudelaire-ian dar și *dorului sau jalei* rumânești; eonii-trandafirii plutesc într-o serafică lumină, cumulând frumusețea amețitoare a florilor clătânându-se sub boarea soarelui proaspăt al dimineții, roză (substantiv conectat cu verbul francez *arroser* / a stropi cu apă rozele) fiind la persani un indiciu vedic al mării civilizații ariene trans-continentale neolitice și a epocii bronzului, un simbol al regalității feminine (raja-ruja-roza), împreună cu simbolul culorii roz, în toate nuanțele sale, ca element al frumuseții feminine, al nobleții, al inocenței și desăvârșirii, al blândeții și al diafanului sentiment al iubirii spiritualizate, pe undeva șăgalnice.

Așa cum în civilizația chineză culoarea galbenă este rezervată împărăteselor, împreună cu floarea bujorului, poemele persane insistă pe motivul rozei și al grădinilor înmiresmate, în plină inflorescență dominate de unicitatea trandafirilor. Trebuie să remarcăm și similitudinea lingvistică în limba română între *poem* și *poem*, sugerând trimiteri la grădina paradisiacă plină de arbori ai cunoașterii mistice, ale căror fructe parfumate îmbie poeții și poetesele să le remarce, să se lase inspirați de frumusețea lor asemeni unor *poame-idei*, accesibile doar lor, inițiaților lirici, celor cărora li se deschide drumul către tărâmurile interzise ale ideilor-concepte, ale cuvintelor-forme. Poeții și poetesele devin prin accesarea spațiului paradisiac al grădinilor cu *pomi-poeme* încărcate de roade (denumite în limba țărănească rumână, *poame*, al spațiilor arhaice românești în care poezia se îmbină cu ruralitatea fabuloasă), un fel de *pani (stăpâni)* ai cuvintelor-idei, înglobate în pârguiți ciorchini de fructe atârând în jurul lor.

Poemul *Zori de ziua* debutează cu adverbul „când”, spre a indica clipa suspendată în timp, o viziune fugitiv întrezărită printre porțile paradisiului, surprinzând momentul „împurpuratului nor ce își-nalță cortul în grădină”, o accesare a unui *illo tempore* propriu tărâmurilor zeești („vremea-atât de dulce și senină”, urmată de o adresare retorică la persoana a doua singular, privind ego-ul poetului-pictor, al cărui portret zugrăvit cu un kalem „ar prinde viață”); interogațiile introduse în poem accentuează starea de admirație a poetului, înconjurat de minunatele flori și de mulțimea păsărilor („din ce pricină atâtea păsări/triluie-n extaz, și cine oare/ zvârle de pe crengi potop de roze?”). Pare că sunt ghicite mișcărilor unor ființe nevăzute aruncând brusc „potop de roze” deasupra privitorului fermecat de „trilurile în extaz ale unei diversități de specii de păsări. De la registrul auditiv-vizual al elementelor feminine (roze, păsări, la care sunt alăturate emoții omenești sugerate prin adjectivele „dulce”, „senină”) apar în observația poetului și elementele masculine vegetale fășnind într-un verde viguros și zvelt, surprinse prin aceeași interogație personalizată, în mișcare: „de ce bate-n palme foșnitoare/ verdele stejar când încă zveltul/ chiparos nu s-a pornit să joace?”. Extragerea drept modele ale planului vegetal masculin a copacilor stejar și chiparos sunt menite a sublinia prezența unor stăpâni ai teluricului, *axis mundi*, proiectându-și seva și puterea într-o linie dreaptă, pe verticală. Simbol al autorității regale vedice dar și al longevității și puterii (un domn al pădurilor) stejarul, alături de chiparos) simbol al eleganței, grației împletite cu puterea, simbol al aspirației spre sublim dar și al tinereții veșnice) sunt copacii inițiatici

Raqib Shaw - The Adoration

sub care poetul, asemeni unui sacerdot antic, stă să mediteze asupra rosturilor tainice.

În același timp, poemul înfățișează un moment din eonul tărâmului interzis al divinității al cărei pas grațios se ghicește în roua ierbii abia atinse; totul respiră delicatețe și admirație, adunând și revărsând în același timp, sentimentele cele mai pure, ale unei iubiri față de natură amintind de emoțiile animiste ale vremurilor arhaice ale omenirii.

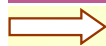
Pare că poetul descoperă însăși vârsta de aur a umanității, accesând memoria începuturilor Creației, fiind doar un observator la porțile paradisiului; însă nu este orice spațiu sacru, înmiresmat și plin de triluri suave - evocând începuturile Creației divine, cele de dinaintea perechii primordiale; în „a grădinii mireasă”, revelându-se în întreaga splendoare a imaginii sale („se arată-n lume”) își face loc senzația unei răcoreli parfumate (din nou, elementul hibrid, liant între cer și apă, boarea și nourul): „boarea dimineții-a mosc miroase/ și din nour cad mărgăritare”, creând senzații olfactive și vizuale extatice (ploaia sub forme de boabe de rouă scânteietoare, împletindu-se cu parfumurile amețitoare și tari de mosc, element teluric puternic, senzual, însuflețind un univers oriental al florei și faunei încă ne-desăvârșite (anterioare oamenilor); natura se destăinuie pe sine însăși, în culorile și parfumurile sale apropiind poezia zahiriană de elemente simboliste întâlnite și la Tudor Arghezi, Paul Verlaine sau la Arthur Rimbaud.

Suntem încă în eonul de dinaintea perechii Adam-Eva, adică într-un paradis imperfect; seria de alegorii și personificări ale naturii ține însă loc de prezențe umane, indicând o lume bucolică, magică, o ferie orientală: „iarba verde încă de pe buze/ nu și-a șters colastra”, fiind asemuită unor tineri „cărora le mijeste/ umbra verde a primelor tuleie”, în timp ce narcisului i se aplică o elaborată metaforă menită a sugera frunzele încețoșate de rouă, prin motivul beției (pretext al egoului poetic de a reflecta la rostul lumii, la fatalitate și hazard, la deșertăciunea lucrurilor, la sine însăși sau la imaginea iubitei, motiv frecvent întâlnit în poemele *mistice sufiste persane*: „beat, narcisul își cufundă fruntea/ grea în somnul de după beție./ când din ochi mai fumegă alene./ aburii de roua - ai mahmurelii”, unde termenii „mai fumegă, alene” indică o stare specifică a poezilor persani, oscilând între starea extatică și viziunea poetică, accesând starea paradisiacă într-o sfortare umană zadarnică de a capta florul primei lumi, a tărâmurilor interzise rezervate doar divinității. Doar poetul este cel inițiat să acceseze această lume prin misticism, transformând starea bahică dintr-o stare mundană, accesibilă oricui, într-o stare poetică sacră, un glas al adevărului, care denunță ipocrizia și mediocritatea cotidiană, un glas al aparentului nebulos împărțind lumii ceva din înțelepciunea tainică, din multitudinea de senzații, din viziunea *eonilor-roze plutind în grădinile paradisiace* (motiv pe care-l întâlnim în special la Hafez și în catrenele lui Omar Khayyam).

*

Poetul persan **Onsori** (1040), maestru în ode, panegirice și gazeluri ne propune peste timpuri, descifrarea poemului *Boarea-n Noo-Ruz*, închinat zilei de Anul Nou, rememorare a Creației, care începe la 21 martie (sărbătoarea de Noo-Ruz). Așteptarea zilei celei noi și a Anului Nou (semnificând lumea nouă, care este re-construită după domnia iernii dar și ziua cea dintâi a Creației) este tema principală a acestei poezii medievale timpurii, laolaltă cu motivul grădinii (paradisul). Începuturile lumii dar și noua lume, sunt definite aici de primul cuvânt al textului liric, „boarea” (o mixtură între elementul acvatic și cel aerian, noros). De la acest cuvânt-cheie, poetul începe să re-clădească lumea-grădină prin cumulări de metafore și comparații, de alegorii și inversiuni, într-o atmosferă evocând primăvara: momentul inițiativ al începutului de an este totodată și începutul primăverii, în civilizația persană, invitând privitorul să observe transformarea elementului floral în alcătuirii diafane pline de grație, construite din vapori efemeri

de apă: „boarea... e sculptor și zugrav e în grădină;/ mâna-i măiestrește pomii...”. Folosirea verbului *a măiestri* trimite încă o dată la medievale ghilde și meșteri nevăzuți împodobind și fasonând grădina în forme semi-acvatice, din vapori de apă sclipitoare.

Momentele de inflorescență ale pomilor sunt asemuite cu bogăția de „brocarturi și mătăsuri colorate” revărsate din prăvăliile negustorilor spre a încanta și a atrage privirile mușterilor; trimerile la cotidian sunt menite să conecteze frumusețea grădinii-paradis cu lumea oamenilor, aflată în plină sărbătoare a Anului Nou și doritoare a atrage ceva din plenitudinea paradisiacă. Vântul devine o tarabă a parfumierilor, îmbătând cu miresme iar elementul îngeresc, simbol al curăției și al perfecțiunii, crinul, își licărește argintul; personificarea Pământului într-o planetă feerică, peste care se revărsă boarea dimineții începuturilor unui ciclu de viață se face prin adjective menite să evoce prospețimea primăverii: „pământul-nfrăgezit e ca obraji de frumoase”. Întregul poem se concentrează pe ideea metamorfozării vaporose, a transstanțierii naturii („când apare, când se-ascunde”), după modelul soarelui (element de astă dată feminin, asemuit „mândrelor sub negre valuri”, care „cochetează după nouri”). Verbele sunt unele la timpul prezent, arătând disiparea acțiunii de ornamentare și înfrumusețare prin intermediul elementului feeric (boarea) la nivelul întregii lumi: măiestrește, îmbată cu miresme, licărește, se preschimbă, cochetează, crește, râde.

Puterea acestui element feeric (boarea, care poate fi un element aerian, precum vânticelul de primăvară adiind ușor sau acvatic, precum picăturile de rouă sau hibrid, precum ceața diafană picurând boabe de rouă în dimineți însorite) se vădește în metamorfozarea obiectului banal sau vulgar (precum un umil bulgăre) în materialul prețios gata țesut (mătase chinezească) în timp ce coroana copacilor se umple de boabe de rouă asemuiți plastic, tot prin trimitere la personaje feminine nevăzute, precum huriile paradisiului („și-n urechi de ramuri spânzur' mii de cerceii de giuvaier”).

Prin contrast cu aceste elemente feminine surprinzătoare (soarele, arborii înrouați, pământul-nfrăgezit), elementul masculin este unul dispus pe verticală (muntele se înalță, are coroana argintată, ochi albaștri, chip fraged și pleata neagră); verbele sugerând expansiunea luminii deasupra și prin materie, transmutându-o în diafană substanță, sub puterea boarei (o plinătate a elementului aerian-acvatic, specific divinității sugerând începuturile, noua lucrare a Nevăzutului asupra banalității și vulgarității lumii) se ghicește și din folosirea verbelor *crește, râde*: această creștere a zilei este personificată și hiperbolizată, prezentându-se în întreaga sa splendoare, tronând deasupra întregii lumi („ziua crește, cu puterea unui prinț urcat în tronu-i”, momentul investirii princiare fiind un simbol al ascensiunii astrului solar pe bolta cerească, a elementului diurn covârșind întreaga lume-grădină, care se conectează la sfera divinului în fiecare din elementele sale, părăsind fie și efemer, planul vulgar: „grădina ...râde-n orice floare”; adverbul „zilnic” este unul surprinzător, fiind ultimul cuvânt folosit de poet, o concluzie a poemului, ilustrând comparația dintre elementul buneii sorți (norocul) ce în dorințele oamenilor, trebuie să însoțească lumea pentru durata întregului an, odată cu începuturile zilei noi (de la Noo-Ruz la o expansiune a grației divine în fiecare zi a omului, ca o floare care râde „zilnic”).

Poezia onsoriantă surprinde aici momentul apariției boarei, simbol specific al venirii primăverii și al re-creării lumii, al re-investirii ei cu emoția tinerească a miraculosului, a grației și a capacității de a admira natura, pe care omul mediocru le-a ignorat dar la înțelegerea cărora este chemat în fiecare început de an a le descoperi și astfel, a se înnoi.

Ioan GÂF-DEAC

Poezia poeziei

Poezia poeziei este iubirea nesfârșită a vieții peste vieți,
descătușarea cuvintelor în cuvinte,
 nașterea sunetului în sunet,
 neadunarea pierderilor
 și întindere de fericire nefericită
 peste cerul restrâns în petale de simple flori.
 O tâmplă de gând pe treptele dimineții întoarce zenitul,
 pe-o culme întinde fiori de ecou
 cu înzecite uniri de imagini vegetale,
 când timpul în răni toarnă vise din urne aprinse.
 Se-ncometă mișcarea să se oprească într-un infinit plâpând,
 în cercuri arse se-nchid oceane cu margini triste.
Singurătatea-i străină statuie,
 un surd orizont de lavă încremenită.
 Aprinsă-i noaptea și-arde-n candelă de smoală,
 desprinsă-i șoapta ce pierde un ritm
 Și scoală mineralele din veșnicia apropiate.
 Un viscol către vis deplânge coerența formei de frunză de inimă,
 apoi răsfârânge speranța uitată în camere știute
 doar de-nalte păstrări de iubiri.
 Un cântec al cântecului este ecou,
 erou al pântecului de cer pur.
 Ura întoarsă în binele întreg
 al sacrei vorbiri de-nfrumusețare, -
 drept cuvânt de cuvânt este
 în uciderea propoziției otrăvite.
 Vin vine de ascunse caințe
 când **timpul neutru se naște continuu.**
 Lună de lună pe-un cer multiplu se vede
 și strună în urmă de cântec
 visează sunete de piatră.
Nici rațiunile nu-s singure,
 nici formele de puncte nu duc lipsă,
 când corpul se-nstrăinează mereu
 în atomi dulci,
 în orbite personale,
 zburând spre înțepenite orizonturi neideale.
Sunt noi oglinzile din oglinzi,
 se-adună drepte ochiuri în sincere forme,
 departe popoare de cocori tremură
 în multiplicare chingi de iarnă întrezărite.
 Verb pur tresare în **ecoul material,**
 deschisă lume recurge la căderi prevăzute
 prin dulcea repetiție
 a poeziei murind în fiecare altă poezie.

¹ Ovidiu Drâmba, *Istoria literaturii universale*, vol. I, ed. Saeculum I.O., București, 2008, pp. 141-143.

² Idem, p. 142.

Carmen MANEA

Testamentul muzical al lui Frédéric Chopin

Motto: *Amintirea lui Chopin va fi venerată de artiștii care, urmându-i se glorifică a fi vrednici de el!* (Franz Liszt)

Frédéric Chopin este considerat creatorul mazurcii pentru pian, gen muzical ce îmbină trăsăturile dansurilor poloneze *mazur*, *kujawiak* și *oberek*, păstrând în mare măsură ritmica acestora. Mazurcile constituie o permanență în creația compozitorului și una dintre componentele naționale cele mai importante, care reflectă admirația și atașamentul muzicianului față de folclorul polonez. Chopin a compus 60 de mazurci pe tot parcursul vieții sale (din anul 1825 și până în 1849); elaborate în forme miniaturale, ele au fost ordonate în cicluri de 3, 4 sau 5 piese. Pe bună dreptate compozitorul polonez Stanislaw Moniuszko arăta că nu s-a lăsat păcălit de „titlul atât modest de mazurcă” pe care l-a dat Chopin miniaturilor sale originale, care se desfășoară „pe parcursul a câtorva măsuri” și constituie „admirabile poeme muzicale”.

Analiza comparativă a mazurcilor elaborate în cele trei perioade de creație evidențiază existența unor diferențe stilistice și estetice pregnante. Miniaturile, create în perioada petrecută în Polonia, au în general un aspect alert, marcat de ciocniri insolite între teme (care evocă personaje cu caractere și psihologii variate), de contraste realizate prin trecerea bruscă de la o stare sufletească la alta (uneori diametral opuse) și, în anumite cazuri, de un deznodământ neașteptat. Chopin dezvăluie prin mijloacele muzicale specifice o întregă gamă a comicului, pigmentat de glumă, de umor, ironie, ajungând uneori până la sarcasm.

Aflat departe de patrie, acesta va încerca să redea amintirile copilăriei și adolescenței, deschise, sincere, optimiste, care-i transmiteau multă lumină și gingășie. Există în mazurcile create în perioada maturității, o tainică poezie, ce redă muzical acea complexitate a trăirilor polonezilor, transmisă prin sentimentul **zal**; artistul a știut să evoce ca nimeni altul, îngemănarea originală a bucuriei și speranței, cu nostalgia, tristețea și meditația filozofică. Efectul original al muzicii își are inspirația în acel miraculos buchet de amintiri decantate cu grijă și întruchipate în forme poetice de o rară frumusețe.

Lucrarea pe care o analizăm a fost elaborată în ultima perioadă de creație în care compozitorul evocă natura poloneză, învăluită în amintirile, în visele și sentimentele sale cele mai profunde; generatoare de stări de intensă emoție artistică, natura patriei constituie pentru Chopin un prilej de reflecție asupra unor teme existențiale.

Mazurca opus 68 nr. 4 în fa minor a fost scrisă în vara anului 1849, cu aproximativ două luni înainte de moartea compozitorului. Chopin a lăsat-o sub forma unei schițe neclare, pe care violoncelistul Auguste Franchomme a descifrat-o cu mare

dificultate și a transcris-o în vederea publicării postume. Din păcate, Franchomme a lăsat departe secțiunea în Fa major, pe care a considerat-o lipsită de interes. *Mazurca* a fost publicată în anul 1855 de Julian Fontana în varianta incompletă, ABA, figurând în cadrul *opusului* 68 cu nr. 4.

La mai bine de un secol, în anul 1965, muzicologul polonez Jan Ekier a realizat o nouă reconstituire a manuscrisului chopinian, din care a rezultat lucrarea integrală, în variantă tripentapartită ABACA, așa cum a fost scrisă de compozitor. În exemplul muzical nr. 1 este prezentată integral secțiunea C, care se remarcă prin originalitatea succesiunilor armonice. Între cele două versiuni există și alte diferențe; una dintre ele se referă la dimensiunile determinate de forma în care a fost publicată (62 de măsuri pentru prima variantă și 101 pentru cea de-a doua).

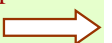
Ex. nr. 1
Mazurca opus 68, secțiunea C

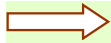

Cea mai importantă diferență între cele două versiuni se referă desigur la acordul din măsura nr. 14 a ediției lui Fontana, pe care Ekier nu îl preia cu fa bemol, ci cu fa becar. Majoritatea muzicologilor polonezi (printre care Tadeusz A. Zielinski și Wojciech Nowik), consideră însă valabilă prima versiune, aceea pe care și Wagner a cunoscut-o și din care s-a inspirat în elaborarea celebrului *acord al lui Tristan*. Ultima mazurcă a lui Chopin este importantă din mai multe puncte de vedere; ea dezvăluie inovațiile chopiniene din domeniul armoniei, al formei, precum și măiestria compozitorului în arta miniaturii, sintetizând totodată trăsăturile caracteristice ale perioadei târzii de creație. În opinia mea, *mazurca opus 68 nr.4* reprezintă un poem mu-

Fr. Chopin, în perioada maturității artistice

zical, remarcabil prin unitatea expresivă și spirituală; este o meditație în fața misterului trecerii în eternitate, ce marchează aspirația către perfecțiune a autorului și, într-un fel, concepția sa despre moarte. Marea sa artă constă în sugerarea unei stări inefabile de neliniște, provocată de pendularea între viață și moarte. Privind ordinea cosmică și conștientizând statutul său de muritor, muzicianul trăiește o stare de contemplare meditativă, dublată de o profundă tristețe. Lucrarea constituie un emoționant poem, care poate fi abordat și ca testament spiritual al muzicianului polonez, care încearcă să asculte „vociile cele mai profunde ale memoriei sale”. În opinia muzicologului Jules Combarieu, lucrarea, de o „modernitate surprinzătoare”, se înscrie, printre acele creații ale compozitorului „care ar fi de ajuns pentru a-l clasifica între marii maeștri”. În acest original poem, percepem tendința de a aborda o idee filozofică prin limbajul muzical specific. Poemul are aspectul unei introspecții întreprinse de compozitor la sfârșitul vieții. Meditând asupra propriului destin, muzicianul polonez nu mai are forța, nici curajul să întrebe ca Eminescu „Mai avea-voi oare parte / De-al tău glas, iubite corn”?

Muzica sugerează ideea curgerii lente a vieții către moarte, într-o îngemănare eternă. Originalitatea concepției estetice și rafinamentul expresiei ating perfecțiunea în această ultimă creație, bazată pe ritmul de **kujawiak** și pe **cromatismul total**. Caracterul elegiac și dureros al muzicii este exprimat într-un limbaj sonor de o impresionantă subtilitate. Personajul principal al poemului este compozitorul însuși. Lirismul profund nu provine din evocarea amintirilor și peisajelor de altă dată, ci din emoția reconstituirii lor. Melodia tristă a **temei** prin-cipale a primei **secțiunii** (A), purtând indicația *sotto voce*, se bazează în mare măsură pe un material cromatic, prezentat în combinații strânse. Motivul muzical de la care pornește compozitorul poartă amprenta melodicii sale. Acest motiv melodic cantabil și interiorizat, în care sunt inserate cromatisme, este antrenat într-o progresie descendentă.

Repetarea temei, începând cu măsura 9, prilejuiește compozitorului ocazia de a opera modificări subtile în cadrul melodiei și al armoniei. În măsurile 13-14, Chopin introduce o succesiune cromatică deosebit de originală, care va revoluționa cercetările viitoare din domeniul armoniei, realizate de mulți compozitori din cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

În continuare, din măsura 40 este reluată **prima secțiune** (A); pentru Chopin, acesta este un prilej de a opera subtile modificări în cadrul armonic. Urmează cea mai interesantă **secțiune** (C), aceea care pune în valoare plenar originalitatea limbajului armonic chopinian.

Ex. nr. 2

Mazurca opus 68 nr.4, măsurile 13-14

Ex. Nr. 2 a

Richard Wagner - Acordul lui Tristan
(debutul operei *Tristan și Isolda*)

Elaborată din 16 măsuri, această secțiune (menționată în exemplul muzical nr. 1), redusă ca dimensiuni este alcătuită dintr-o succesiune acordică inedită, marcată de numeroase cromatisme. Este remarcabil modul în care muzicianul a selecționat și înlănțuit acordurile (adeseori

disonante), dacă ne raportăm la epoca în care acesta a compus lucrarea. Autorul apelează la procedee de retorică melodică în elaborarea succesiunii de acorduri în pătrimi. În opinia mea, acest moment demonstrează prezența idiomului reflexiv. În cadrul acestei secțiuni armonia și melodia fac corp comun, fiind practic inseparabile, iar discursul muzical urmează mai degrabă în metrica binară decât în cea ternară.

În încheierea lucrării este repetată **secțiunea A**, care transmite un plus de sensibilitate și noblețe sufletească. Cromatisme și succesiunile de note atât de originale, care stau la baza armonizării acestei mazurci, aparțin cercetărilor sonore avansate ale compozitorului. În ultima perioadă de creație, Chopin s-a angajat pe drumul părăsirii sistemului tonal clasic, în vederea extinderii materialului sonor și îmbogățirii timbrului armonic propriu-zis.

Însetat de frumusețe și de adevăr, muzicianul condensează în ultima sa creație nostalgia bucuriei (pe care nu a cunoscut-o prea mult în timpul vieții), nostalgia patriei și nostalgia morții. Nu este greu să percepem dincolo de aceste duioase amintiri, un om care monologhează despre viață și moarte, prin mijloacele artistice specifice. Într-un articol apărut în *Gazeta Poloniei* din Varșovia la scurt timp după moartea artistului, Antoni Woykowski consemna: „Inspirat de o idee fericită, Chopin (...) a făcut din mazurca noastră o operă de artă, fără a-i pierde caracterul particular de dans”; artistul genial a reușit prin aceste capodopere pianistice să reflecte cu fidelitate „stadiul actual al sufletului polonez”. De aceea, pianistii se simt copleșiți de emoție și de o mare responsabilitate pe care o implică interpretarea mazurcilor. În fața lor se derulează scene ale vieții de toate zilele, care generează în anumite situații momente comice, antrenante, dar și drame ce zdobesc soarta oamenilor, sau le spulberă speranțele.

Chopin a știut să dezvăluie aspectele comice ale vieții, dar și substratul lor tragic. Această particularitate a umorului polonez - când aspru, când indulgent - este întruchipată cu măiestrie în miniaturile sale pentru pian, cu precădere în mazurci. Ciclurile de muzurci pot fi asemănate cu niște tablouri policrome; dacă desprindem din ele o singură piesă, imaginea își pierde relieful, profunzimea și perspectiva. Spiritul novator și originalitatea acestor creații de dimensiuni miniaturale, pe care muzicianul le-a investit cu o impresionantă forță de sugestie și autenticitate, au făcut ca mazurcile chopiniene să exercite o înrâurire benefică asupra multor compozitori.

La fel ca în cazul altor miniaturi pianistice (*Preludii, Studii, Impromptu-uri*), mazurcile stau mărturie pentru idealul de perfecțiune artistică profesat de compozitor; aplecându-se cu minuțiozitate pentru a rețușa fiecare detaliu în parte, Chopin pare a fi de acord cu principiile poetului francez Alfred de Vigny (1797-1863), care îi îndemna pe artiști să revină de o sută de ori asupra lucrărilor lor (*Cent fois sur le métier, remettez votre ouvrage*).

Unice și inimitabile, ca toate capodoperele care fac viața mai frumoasă și mai înțeleaptă, ciclurile de mazurci înfruntă timpul, așteptând din partea pianistilor noi versiuni interpretative. Rari sunt soliștii care pot cuprinde într-un singur recital toate mazurcile lui Chopin.

Bibliografie selectivă

1. Bлага, Lucian - *Trilogia cunoașterii*, Editura Fundației Regale, București, 1944
2. Combarieu - *Jules La musique, ses lois, son évolution*, Édition Flammarion, Paris, 1907
3. Dumitrescu, Adina - *Despre melodii și melodie*, Teză de doctorat, București, 2005
3. Eminescu, Mihai - *Poezii*, Editura Biblioteca pentru toți, București, 1962
4. Huneker, James - *Chopin. The Man and This Music*, New-York, 1972
5. Liszt, Franz - *Chopin*, Editura Uniunii Compozitorilor, București, 1958
6. Manea, Carmen - *Eternul Chopin*, Editura UNMB, 2008
7. Pourtalès, Guy de - *Chopin*, Édition Gallimard, Paris, 1927
8. Zielinski, T. A. - *Frédéric Chopin*, Édition Fayard, Paris 1995

George PETROVAI

Cinghiz Aitmatov și vocația sa de neasemuit povestitor

Impresionat de forța artistică a nuvelistului, romancierului și formidabilului povestitor Cinghiz Aitmatov (1928-2008), cu certitudine cel mai cunoscut scriitor kirghiz, iată ce spuneam despre el în articolul *Rolul de frunte al povestitorului în marea literatură rusă* din 10 septembrie 2011: „Dintre scriitorii sovietici de după Gorki, cu siguranță că cel mai înzestrat povestitor este kirghizul Cinghiz Aitmatov. A făcut din plin dovada înzestrării sale de narator chiar de la apariția splendidei nuvele *Geamilia*, un emoționant poem închinat dragostei atotbiruitoare.

Talentul lui de excepțional povestitor iese în evidență și din scrierile sale de maturitate, precum romanele *O zi mai lungă decât veacul* și *Eșafodul*, în care încântarea cititorului este permanent ținută trează atât prin fluența istorisirii și prin suplețea criticilor la adresa regimului totalitar, cât și prin fermecătoarele povestiri concepute aidoma unor paranteze, ca de pildă tulburătoarea istorie a mankurtului, povestiri care au menirea să dilate și să îmbogățească acțiunea din punct de vedere emoțional și artistic”.

Da, în marea literatură rusă (inclusiv partea valoroasă a celei sovietice), care știm prea bine că este plină ochi de redevabili povestitori (Nikolai Gogol, Lev Tolstoi, Anton Cehov, Ivan Bunin, Maxim Gorki, Mihail Șolohov și alții), căci după ce în anul 1956 este admis la Institutul de Literatură „Maxim Gorki” din Moscova, iar în perioada 1958-1966 devine corespondentul ziarului Pravda în Republica Kirghiză, el scrie cu aceeași determinare și folos cultural în limba rusă și maternă.

1. Nuvelistica aitmatoviană

Recitind în aceste zile câteva dintre cele mai izbutite și cunoscute nuvele ale lui C. Aitmatov, incluse de Editura Albatros (București, 1989) în volumul *Cântecul stepei, cântecul munților (Geamilia, Ploșorul meu cu băsmăluță roșie, Vaporul alb, Cocorii timpurii)*, ba chiar și captivantele romane *O zi mai lungă decât veacul* și *Eșafodul*, mi-am zis că nu strică să-mi sistematizez în scris impresiile artistice (și nu numai) zămislite de aceste proaspete și atente lecturi, astfel încât - cu conștiința lucrului temeinic făcut - să mă bucur că ele vor ajunge la mulți iubitori de bine, frumos și adevăr.

Da, dar nu înainte de-a face cuvenita precizare că avem parte de asemenea delicii spirituale prin străduința unor admirabili traducători: George Lesnea, Mircea Aurel Buiciuc, Nicolae Iliescu și Ion Covaci din limba rusă, Ion Frunzetti, Edgar Papu și Sorin Mărculescu din spaniolă, Petre Solomon și Ion Frunzetti din engleză, Al. Philippide, Teodora Popa-Mazilu și Marcel Gaftone din franceză, Eta Boeriu și Tudor Moise din italiană, Ștefan Aug, Doinaș și

Al. Philippide din germană etc.

Apărută în anul 1958 (prima creație aitmatoviană referențială), nuvela *Geamilia* l-a impresionat atât de mult pe scriitorul Louis Aragon, traducătorul ei în franceză, încât a considerat-o „cea mai frumoasă poveste de dragoste din lume după *Romeo și Julieta*”. Adică o capodoperă, care cunoaște numai în Franța șapte ediții...

Acțiunea nuvelei se petrece într-un aul/ail (sat) kirghiz în timpul celui de-al doilea război mondial, aul în care - ca pretutindeni în localitățile sovietice din acei grei ani - munca trudnică de bărbat căzuse pe umerii femeilor, bătrânilor, invalizilor și adolescenților, toți aceștia trebuind nu numai să-și asigure cele necesare traiului de zi cu zi, ci și să sprijine „frontul îndepărtat, undeva între Kursk și Oriol” cu hrană.

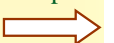
Tocmai de aceea, scriitorul dedică nuvela „Tuturor celor de-o vârstă cu mine (cu naratorul, *nota mea, G.P.*), care au crescut cu mantalele părinților și ale fraților mai mari”, iar naratorul-adolescent, cumnatul Geamiliei (soțul ei Sadik era pe front!) ne înfățișează epuizanta muncă din timpul secerișului: „Săptămâni întregi nu treceam pe acasă, zile și nopți în șir ne aflam pe ogor, la arie ori în drum spre gară, unde erau cărate grânele”.

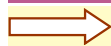
Raporturile dintre narator și Geamilia sunt excelente: el îi spune *gene* (nevasta fratelui mai mare), iar ea îl alintă cu *kicine-bala* sau „băiețelul”, „deși nu mai eram deloc băiețel și ca vârstă nu ne despărțeau prea mulți ani”. Însă datina/tradiția cerea cumnatei „să se adreseze fraților mai mici ai bărbatului cu *kicine-bala* ori *kaini*”.

În plus, Geamilia fiind „fără asemănare”, ei se simțeau formidabil împreună: „(...) eram voioși și puteam să râdem din nimic, să ne fugărim prin curte”. Acea „fără asemănare” a Geamiliei rezultă din tușele impecabil aplicate de autor pe portretul ei fizic („Bine făcută, zveltă, cu părul aspru și drept, împletit în două cozi groase, își lega cu iscusință basmaua albă, trăgând-o pieziș pe frunte; îi ședea bine și îi punea în valoare pielea smeadă și netedă a feței”) și pe definitoria succesiune a schițelor moral-spirituale (ca fiică de herghelie, se pricepea foarte bine la cai și călărit; „în firea ei se făceau simțite oarecare trăsături bărbătești, ceva aprig, uneori violent”; știa să se înțeleagă cu vecinele, însă „dacă era jignită pe nedrept, n-o întrecea nimeni în cuvinte de ocară, ba, uneori, mai și târnuia pe vreuna dintre buclucașe”; îi respecta pe vârstnici și-i asculta, fără să-și plece cu fățarnicie capul în fața lor și „nu se ferea să-și exprime părerile” cu curaj și în mod deschis; nu în ultimul rând, era veselă „ca un copil”, fapt pentru care „dădea buzna în curte” când se întorcea de la muncă și-i plăcea să cânte, îngânând mereu ceva, „fără să se sfiască de cei bătrâni”), dar neasemănarea tinerei eroine se afirmă până

Cinghiz Aitmatov

la șocant atunci când se îndrăgostește lulea de nearătosul Daniar (fire închisă, necomunicativă, cu un picior beteag, ochi visători și o singură bluză de soldat, pe care o îmbrăca umedă după ce și-o spăla singur în râu), mai exact de cântecele lui răscolitoare despre munți și stepă (în astfel de momente, mărturisește naratorul-adolescent, „îmi venea să mă culc la pământ și să-l îmbrățișez puternic, numai pentru că îl poate iubi într-atât”), așa încât - mai înainte de întoarcerea lui Sadik și fără să se sinchisească de gura consătenilor sau de năvalnica afecțiune a lui *kicine-bala*, singurul martor tăcut al revirimentului celor doi - pleacă pentru totdeauna în lume cu omul iubit.

Da, pentru că însetată de dragostea îndelung așteptată și nepriimită în scurta conviețuire (de doar patru luni) cu soțul legiuit, la arie Geamilia îl caută pe Daniar („am venit, singură am venit”), unde simțind mai profund ca naratorul-adolescent „că sufletește e mult mai bogat ca noi toți” - îi face această declarație-rugăciune a femeii împlinită sufletește prin atotputernicia dumnezeiescului sentiment: „N-am nevoie de el (de soț, *nota mea*, *G.P.*), de dragostea lui târzie, zică lumea ce o vrea! Iubitul meu, singuraticul meu, n-am să te dau nimănui! Eu te iubeam de mult, și când nu te cunoșteam - te iubeam și te așteptam, și tu ai venit de parcă știai că te aștept!”

Scrisă într-un limbaj cuceritor de simplu și curgător (traducătorul Nicolae Iliescu a preferat să utilizeze termeni neaoși, precum: *ail*, *adal*, *arık*, *ketmen* sau *gighit*, dând la subsol explicațiile trebuin-cioase), nuvela *Geamilia* impresionează atât prin sublima ei armonie lăuntrică, principalul izvor al uriașei sale bogății artistice, cât și prin frumusețea „picturilor” (prezente, de altminteri, în toate scrierile acestui mare maestru al cuvântului): „Se făcuse noapte, pe cer scăpărau roiuri de stele, stepa picotea somnoroasă, și numai cântecul lui Daniar curma tăcerea, răsuna și se stingea în depărtarea blândă, întunecată”.

Întrucât celelalte trei nuvele din volumul *Cântecul stepei, cântecul munților* nu se ridică la valoarea artistică a *Geamiliei*, le voi prezenta în nuce.

De pildă, nuvela *Plopșorul meu cu băsmăluță roșie* este compusă dintr-o introducere (întâmplătoare întâlnire a povestitorului cu un șofer ciudat), două povestiri (prima a șoferului Ilias, reîntâlnit de autorul-ziarist în compartimentul trenului spre Kirghizia, cealaltă a faimosului cantonier/picher Baitemir Kulov din munții acestei țări) și un scurt Epilog: angajamentul lui Ilias că va începe o nouă viață, după ce marea dragoste Asel (căsătorită cu el peste vrerea părinților ei) se satură de bețiile și derapajele lui, își ia copilul și pleacă în lumea largă; de fapt, ea este găzduită de vrednicul și nefericitul Baitemir, a cărui familie și casă fuseseră „măturată” de o avalanșă, pentru ca după mai mulți ani și în urma unui accident provocat de conducerea camionului sub influența alcoolului, Ilias să fie găzduit chiar în casa cantonierului, unde-și întâlnește familia complet înstrăinată de el (Asel nu vrea să-l cunoască, băiatul nu-l mai ține minte).

Dincolo de captivanta ei fluentă, nuvela *Plopșorul meu cu băsmăluță roșie* reține atenția cititorului prin două caracteristici: (a) Partea cea mai consistentă este spovedania lui Ilias în *Povestirea șoferului*, modalitate narativo-artistică ce te duce de îndată cu gândul la celebra nuvelă *Sonata Kreutzer* a lui Lev Tolstoi (noaptea, într-un compartiment de tren, nefericitul Pozdnîșev își descrie chinurile provocate de gelozie și evoluția acesteia până la uciderea soției sale), apoi la F.M. Dostoievski, în a cărui operă, ea (spovedania) este mereu întrebuintată, atât de sufletele pure (prințul Mișkin, Alexei Karamazov), cât și de cele infernale (Nikolai Stavroghin, Dmitri Karamazov); (b) Nespusa duiosie aigmatoviană însoțește ca o umbră mai multe personaje (Ilias, Asel, Baitemir), greu încercate de război și de atrocitățile sovietice postbelice (magistrală este denunțarea acestora în romanul *O zi mai lungă decât veacul* prin legenda mankurtizării!), însă cu toții le depășesc și se salvează, fie prin conștientizarea lor și prin sinceră

căință (cazul lui Ilias), fie prin voință și providențiala întâlnire a sufletelor înrudite (Asel și Baitemir).

Extrem de duiosă nuvela *Vaporul alb*, înfrățită prin temă cu scrierile lui Charles Dickens și în plan artistic cu întreaga literatură universală a genului, înfățișează puținele bucurii (poveștile bunicului Momun, îndeosebi aceea despre Maica Cerboaică cea Cornută - străbuna *bughinilor* din munții Tian-Șan și din vecinătatea lacului Issik-Kul, oceanelor cu care privește vaporul alb de pe marele lac endoreic, visând că el - prefăcut în pește - înoată până la vas, unde se întâlnește cu tatăl său care este marinar, care l-a părăsit și acuma, aidoma mamei stabilită la oraș, are o altă familie, mult îndrăgitul ghiozdan dăruit de bunicul pentru prima lui zi de școală, pe care-l culcă în pat alături de el și cu care discută ca și cu un bun prieten, ba chiar stâncile botezate de el „cămila culcată”, „șaua”, „lupul” și „tancul”), dar mai ales multele și tăcutele suferințe ale unui băiețel de șapte ani și fără nume (cu siguranță că autorul a dorit să facă din el exponentul tuturor copiilor nefericiți!), abandonat de ambii părinți (noroc cu bunicul Momun, singura ființă care îl iubește și-i pasă de el) și fără prieteni, dar atât de impresionabil și înzestrat (fratele mai tânăr al mult înzestratului și nefericitului Janko din scurta nuvelă *Janko-muzicantul* a lui H. Sienkiewicz), încât - martor fiind la ticăloșiile unchiului Orozkul: beții, bății administrate sterpei Bekei, fata mai mare a lui Momun, nu în ultimul rând disprețul și grosolanția cu care-și tratează socrul - ajunge să-și pună întrebări alarmant de grave pentru frageda lui vârstă: „De ce trăiesc oamenii astfel? De ce unii sunt răi, iar alții sunt buni? De ce unii sunt fericiți, iar alții nefericiți? De ce sunt unii de care se tem toți și alții de care nu se teme nimeni? De ce unii au copii, iar alții nu au?”

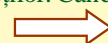
Iar atunci când, sculat de pe patul de boală, asistă cu dezgust la ciopârțirea și înfulecarea superbe Maici Cerboaică cea Cornută, împușcată prin indirecta vrea a lui Orozkul chiar de inimosul și serviabilul Momun Descurcărețul (e drept, a pângărit acest lucru sacru „pentru fiica lui nenorocită și chiar pentru el, pentru nepot”), băiatul mai suferă un șoc îngrozitor la vederea bunicului mort de beat (nu-l mai văzuse niciodată așa) și, deci, incapabil să-i audă jelană: „Auzi, ata (tată) mă fac pește, plec pe râu în jos”...

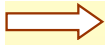
Deplângând această inumană stare de lucruri în multe familii sovietice (și nu numai), autorul aduce la final un mișcător omagiu copilului fără nume, ce respinge răutatea și urâtenia lumii înconjurătoare: „Ai trăit ca un fulger care a strălucit o dată și s-a stins”.

Mai puțin realizată în plan artistico-ideatic, nuvela *Cocorii timpurii* are acțiunea plasată în preajma celui de-al doilea război mondial și în primii ani ai conflagrației, iar lumea este văzută în prima parte prin ochii copilului Sultanmurat (dragostea față de părinți și frați, călărirea și îmblânzirea măgărușului Coamă Neagră, mânatul cailor pe neuitatul drum făcut cu tatăl lui la oraș), apoi prin ochii adolescentului, cel mai voinic din clasa a șaptea, când tata este mobilizat, scrisorile de pe front vin rar, mama este disperată și epuizată, școala este încălzită cu paie, care „duduie ce duduie în sobă, dar fără niciun folos” și când el se îndrăgostește de Mîrzagul, cea mai frumoasă colegă.

Dar iată că în una din zile intră în clasă directorul, împreună cu Tinaliev, președintele colhozului, și Sultanmurat (Sultan îi spun apropiații), împreună cu încă trei colegi zdraveni, sunt retrași de la școală pentru arăturile de primăvară din stepă. Toate merg strună în primele zile (aratul, ba chiar bucuria flăcăiandrilor la vederea cocorilor timpurii), până când, într-o noapte, sunt atacați și imobilizați de niște hoți, care le fură câțiva cai. Cu chiu, cu vai Sultanmurat reușește să se rostogolească până în spatele celui mai apropiat ortac și-i eliberează mâinile, ca acesta să poată veni în ajutorul celorlalți.

Pe urmă încălecă în grabă pe Ceabdar, minunatul cal al lui taică-său mai înainte de colectivizare, și pornește pe urmele hoților. Când

ajunge aproape de răufăcători și cere caii furați, unul dintre ei îl împușcă pe Ceabdar, el cade și-și julește mâinile și fața, apoi - înarmat cu frâul, curelele și zăbala calului - așteaptă atacul lupului flămând, scenă nefinalizată de Aitmatov, ci făcută cadou imaginației cititorilor...

Cum spuneam, Cinghiz Aitmatov are sublime descrieri ale naturii (îndeosebi stepa și munții, de unde și numele volumului), plasticizări comparabile cu numeroasele și inspiratele tablouri ale lui Wladyslaw Reymont din tetralogia *Țăranii*. Iată o elocventă probă în acest sens: „Vremea era frumoasă, deși cerul era noros. Printre nori însă, se deschideau largi ferestre senine, și soarele ba se arăta, ba se ascundea, pământul încălzit aburea, mirosea a pământ reavăn, eliberat din strânsoarea zăpezilor”.

2. Romanul *O zi mai lungă decât veacul*

Apărut în anul 1981 în fostul URSS, și parcă intuind glasnostul lui Mihail Gorbaciov (din 1985, Aitmatov devine consilierul reformatorului și apoi ambasador al Uniunii Sovietice la ONU și Bruxelles), romanul *O zi mai lungă decât veacul*, ne spune Alexandru Mușina în Postfața *A treisprezecea zodie* la această carte cu exact 12 capitole și tradusă de Ion Covaci și Denisa Fejes (Editura Univers, București, 1996), întocmai ca *Ulysses* (celebra scriere a lui James Joyce), se „întrepează” într-un *loc sacru* (halta Boranlî-Burannî, „un cătun cu opt căsuțe” din imensitatea spațiilor deșertice Sarî-Ozeki, lucru statornicit de autor prin laitmotivul: „Pe aceste meleaguri trenurile goneau dinspre Est spre Vest și dinspre Vest spre Est... Iar de o parte și de alta a căii ferate se întindeau marile spații deșertice Sarî-Ozeki - Ținutul stepelor galbene. Pe aceste meleaguri, toate distanțele se măsurau pornind de la calea ferată, ca de la un meridian Greenwich... Iar trenurile goneau dinspre Est spre Vest și dinspre Vest spre Est...” și un *timp sacru* în limitarea lui (acțiunea romanului, ne înștiințează prefațatorul, „durează exact o zi, dar această zi e «mai lungă decât veacul», deoarece pe parcursul ei personajul principal, Burannî Edighei, un fel de Leopold Bloom, își trăiește întreg trecutul, dar și ascultă sau își reamintește vechi legende locale și, în final, se confruntă cu ceva care va marca, pentru secole de aici înainte, destinul întregii umanități”), fapt care - prin „racursiuri temporale”, dese întoarceri în timp și prin introducerea unor elemente științifico-fantastice - fac din această creație aitmatoviană, de-o simplitate „sinonimă cu viața”, un captivant și instructiv „roman inițiativ”.

Toate legendele și amintirile lui Edighei Jangheldin, botezat în ținut Edighei Burannî (pentru că, ne lămurește autorul, „lucra la halta Boranlî-Burannî încă de când se întorsese din război”) sunt adorabile neucle, pe care Aitmatov, urmând celebrul exemplu cervantesc din nemuritorul roman *Don Quijote de la Mancha*, le altoiește în chip firesc și logic pe firul acțiunii, astfel conferind scrierii sale multiple planuri, dimensiuni, componente și sensuri, care necesită efort din partea cititorilor interesați, întru descoperirea și decriptarea lor.

De pildă, fermecătorul poem în proză *Tânguirea lui Raimalî-aga către fratele său Abdilhan* sau poemul despre „un Goethe al stepei”, nu este decât tragică poveste kazahă-kirghiză a îndrăgostirii bătrânului și vestitului cântăreț Raimalî (prin extensie a artistului genial) de tânara, nonconformista și înzestrata Beghimai, cântăreț și poet care - spre deosebire de marele bard german - va fi condamnat la moarte de mărghiniții membrii ai familiei sale, în principal de nătângul lui frate Abdilhan, el însă - bătut și legat de un mesteacăn - continuând să viersuiască până în ultima clipă a vieții: „Când tabăra va coborî din munții vineții./nu m-aștepta, iubită Beghimai:/de bunăvoie m-am suit la ceruri...”

Dar cea mai izbită inserție artistică și cu cel mai mare impact socio-cultural, despre care Alexandru Mușina susține că „nu are doar o valoare etiologică”, ci constituie chiar „*pattern*-ul care struc-

turează cartea lui Aitmatov și care ne permite să descoperim semnificația și complexitatea legăturilor simbolice între planurile cărții, legături altfel doar «semnalizate» din când în când”, este terifianta legendă a *mankurtului*, inventată sau poate preluată și magistral prelucrată de scriitorul kirghiz.

Cu atât mai mult cu cât, pe tot parcursul romanului (pentru Edighei, de exemplu, mărunțul și flecarul activist Sabitjan, fiul defunctului și vrednicului Kazangap, este un *mankurt*!) suntem avertizați că „«*mankurtizarea*» este omniprezentă, că ea se manifestă sub deghizările cele mai neașteptate, că ea reprezintă o primejdie potențială în orice clipă a vieții noastre, în orice moment al evoluției omenirii” (Al. Mușina).

De altfel, continuă postfațatorul, „lupta împotriva *mankurtizării* nu ia niciodată sfârșit, cu atât mai puțin în «era cosmică», depinzând doar de noi „ca a *treisprezecea zodie*, «*Zodia Mankurtului*», să nu le înlocuiască - definitiv! - pe toate celelalte”.

După prima citire a romanului în urmă cu mai mulți ani, iată ce scriam în articolul *Schimbarea la față a mankurtizării*: „*Legenda mankurtului*, una din cele mai teribile și mai terifiante utopii negre, este magistral prezentată în superbul roman *O zi mai lungă decât veacul* a scriitorului kirghiz Cinghiz Aitmatov.

Într-o manieră cuceritoare, grație echilibrului și forței de expresie, marele artist relatează înfricoșătoarea istorie a *mankurtului*. Cândva, se spune, în întinsele stepe de la Sarî-Ozeki năvălise blestematul popor al juaștilor, popor nomad, sălbatic și războinic, în permanentă căutare de pradă și robi. Printr-o barbarie demnă de cele mai tenebroase perioade ale istoriei, aceștia le aplicau prizonierilor un „tratament” ce-i aducea în starea de *mankurt*, adică de robi desăvârșiți: li se uidea memoria!

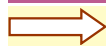
Nefericiții erau tunși chilug, după care li se aplica pe capul astfel pregătit un *șiri*, un fel de «căciulă» din pielea de pe gâtul unei cămile, anume sacrificată pentru această operațiune. Apoi prizonierii, astfel dichisiți, erau expuși la soarele torid al stepei. Fâșiile de piele se uscau și strâneau capul victimei ca niște cercuri de fier. Mulți mureau din cauza durerilor insuportabile. Dar dacă vreuna dintre victime trecea această probă de foc, după câteva zile trebuia să mai reziste la o încercare înspăimântătoare: firele de păr creșteau și, neputând să iasă prin platoșa de piele, ele se răsuceau și pătrundeau în țeasta condamnatului la acest supliciu!

Într-un asemenea mod inuman se obțineau robi de mare preț: complet idiotizați prinuciderea rațiunii și a aducerilor aminte, respectiv *mankurții* funcționau ca niște roboți eficient programați! Cu voința complet neutralizată și fără urme de dorințe umane, ei erau devotați stăpânului până la sacrificiu și-i îndeplineau ordinele fără crâcnire, chiar dacă aceste ordine vizau săvârșirea unei crime.

În stilul său duios-răscolitor, Cinghiz Aitmatov narează peripețiile lui Naiman-Ana (o altă Vitoria Lipan), plecată din aul (sat tătarec) pentru salvarea fiului ei, devenit *mankurt* după ce căzuse prizonier în mâinile juaștilor. Sărmanul rob nu-și mai recunoaște mama, se arată complet insensibil la dovezile ei de dragoste și la rugămintele ei fierbinți de a pleca împreună, ba mai mult, la ordinul stăpânului, singura autoritate care-l pune în mișcare, tânărul *mankurt* își ucide mama...

Termenul de *mankurt* a fost aplicat oportuniștilor bolșevici, care de regulă (cel puțin în faza de început) își trădau țara, familia și prietenii, pentru a deveni fideli executanți în slujba unei ideologii asazine. Prin extensie, oricare zelos activist de partid, ce punea/pune cu nădejde umărul la fărîrea universului concentraționar (naționalizare, deportări, colectivizare, torturi, crime, globalizare), se comporta/se comportă aidoma unui *mankurt*. E drept că acolo unde metodele «pașnice» de îndocinare, respectiv de absorbție și spălare de creiere, nu dădeau rezultatele scontate, se trecea fără șovăire la arsenalul

mijloacelor brutale: privare de drepturi și libertate, neconținută teroare fizică și psihică, bătăi și torturi, prin care se urmărea «remodelarea» victimelor vizate, adică anularea socio-intelectuală a «înraiiților» ce refuzau compromisul și colaboraționismul, chiar cu riscul de a-și pierde viața. Nu așa s-au petrecut lucrurile la noi prin atrocele programe de reeducare, concepute de Nikolski și uneltele sale? O asemenea unealtă în mâinile securiștilor a fost însuși Eugen Țurcanu, teribilul călău prin intermediul căruia s-a derulat acest program. Dar când tăcerea a fost sfâșiată de răcnetele torturaților (din păcate nu toți au rezistat la acest crâncen test) și de protestele străinilor, securiștii n-au ezitat să-l dea morții pe Țurcanu...

Regimul ceaușist s-a străduit la rândul lui să creeze omul nou, o monstruoasă docilă, lașă, lingușitoare, mincinoasă, leneșă, primejdios ticăloșită în substanța sa intimă. E drept, nu mai erau la modă metodele barbare anterioare, însă scopul urmărit prin mijloacele mai rafinate de erodare psihică aveau aceeași nedeținută finalitate: ascultarea oarbă de preceptele comuniste și distrugerea oricărui germen de opoziție! Or, între omul nou și *mankurt* cu siguranță se poate pune semnul egalității.

Am sperat că după Decembrie '89 lucrurile vor intra pe un alt făgaș. Din nefericire, cele peste trei decenii scurse de la acest eveniment, nu ne-au convins de bunele intenții și de capacitatea moral-intelectuală a guvernanților de care am avut parte până în prezent. Cu foarte puține excepții, cu totul neconcludente, putem spune cu mâna pe inimă că subtilitatea formelor utilizate pentru ca grosul electoratului să «gândească» cu capul partidelor aflate la putere, ne duc nesmintit cu gândul la opiul lui Marx și la *mankurtizarea* lui Aitmatov'.

Cu aceste informații suplimentare, ne vine mult mai ușor să-i identificăm în roman pe siniștrii urmași ai juanjuanilor: securistul Tansıkbaev (Ochi-de-erete îi spune Edighei), cel care pe ultima turantă a stalinismului (cu puțin mai înainte de moartea tatălui) îl arestează pe blândul, inimosul și cultul Abutalip Kuttıbaev pentru „amintiri dușmănoase” (are un jurnal cu amintiri despre partizanii iugoslavi, alături de care luptase după fuga din captivitatea germană, fără să țină cont de faptul că Stalin la acea vreme îl ura pe Tito); revizorul care l-a turnat pe Abutalip; locotenentul Tansıkbaev, șeful gârzii cosmodromului Sarı-Ozeki (peșemne fiul nkvd-stului Ochi-de-erete), care nu nu numai că nu le permite să intre în strămoșescul cimitir Ana-Beii pentru a-l înmormânta după datină pe Kazangap (până la urmă va fi înmormântat în stepă, loc ales de Edighei), cimitirul fiind încorporat în cosmodrom și îngădit, dar chiar refuză să vorbească cu Edighei în limba kazahă („Vă rog să vorbiți rusește, sunt în exercițiul funcțiunii!”); jonicul și mărunțul activist Sabitjan, cel care dorește să se descotorosească în orice condiții și cât mai repede de părintele lui, potrivit zicalei „Mortu-odată îngropat, de o grijă ai scăpat”, deși Kazangap era cu respect numit „patriarhul cătunului”; nu în ultimul rând conducătorii programului spațial ruso-american Demiurg, transformat pe urmă în Obruci (Cercul).

Sigur că da, când lucrurile s-au așezat în „normalitatea” poststalinistă (denunțarea cultului personalității lui Stalin, lichidarea lui Beria și a acoliților săi), prin străduința veteranului Edighei este reabilitat nevinovatul Abutalip, cel care moare la scurt timp după arestare, respectiv după îndepărtarea de familie (soția Zaripa și cei doi băieți), singura rațiune a existenței sale într-un regim ateu și criminal. Edighei merge la Alma-Ata, iar aici - cu ajutorul geologului Afanasi Ivanovici Elizarov - reușește ceea ce și-a propus, astfel ajutându-i pe băieții lui Abutalip, deși Zaripa alesese cu ani în urmă să părăsească halta în lipsa lui și să se stabilească într-o localitate neștiută de foștii ei ve-cini și tovarăși de trudă, unde (asta a aflat mai târziu și pe căi lăturale) s-a recăsătorit. Da, a suferit atât de mult Edighei după plecarea Zaripei, încât la un moment dat chiar s-a gândit să-și dea demisia și să plece

cât mai departe de aceste locuri nesuferite fără prezența femeii iubite. Noroc cu Kazangap, care i-a spus fără înconjur că Zaripa a avut mai multă minte ca el, plecând cu demnitatea neștirbită, și că oriunde va pleca, de el și de chinul lui n-are unde să fugă. Așa că a rămas la haltă cu înțeleapta Ukubala, cu cele două fetițe și cu duioasa-i nostalgie...

Cum în romanele aitmatoviene nu poate fi omisă relația specială a omului cu animalele, motivul se învederează în *O zi mai lungă decât veacul* prin strânsa legătură dintre Kazangap și cămila Belogolovia, respectiv dintre Edighei și atanul/cămiloiul necastrat Karanar („frați de lapte”, dacă se are în vedere faptul că atât puiul de cămilă, cât și rânitul în război au băut amândoi din laptele Belogoloviei, doar astfel omul însănoșindu-se).

Nu doar atât, căci cele două cămile descind din animalul mitic Akmaia, alba cămilă a legendarei Naiman-Ana, „femeia venerată de generații întregi pentru că a murit încercând să-și salveze fiul devenit «mankurt»” (Al. Mușina).

Vasăzică, atractiva acțiune a romanului *O zi mai lungă decât veacul* rezultă uneori din împletirea, alteori din alternarea celor trei dimensiuni: realistă, mitică și științifico-fantastică (cosmonauții 1-2 și 2-1, aflați la bordul stației *Paritet*, iau legătura cu extraterestrii, aceștia vin cu un aparat ce se deplasează cu viteza luminii, se cuplează prin aderență electromagnetică la trapa de ieșire în cosmos a stației, îi iau pe cei doi pământeni și-i duc pe planeta lor, numită Liman Împădurit, dorind comunicarea cu toți pământeni, însă *mankurti* conducători ai programului cosmic se opun prin varianta *Obruci*).

În sfârșit, dar nu în ultimul rând, romanul este grațios ornat de autor cu pasteluri ca acesta: „Soarele se buhăise și se îngreunase acum, spre sfârșitul zilei, și cădea parcă sub propria lui povară tot mai jos, spre orizont. Lumina astrului ostenit scădea din clipă în clipă. În pânțele asfințitului se zămislea, pe nesimțite, bezna, îndesându-și cețurile vinete în strălucirea aurie dimprejur și stingând-o”.

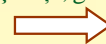
3. Romanul *Eșafodul*

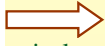
Multiplele sensuri și simboluri ale romanului *Eșafodul* (publicat în anul 1987, iar la noi în 1991 în impecabila traducere a lui Nicolae Iliescu, deci după demararea *glasnostului* și *perestroikăi* de către Mihail Gorbaciov), purced chiar din titlu, dicționarul arătând că, prin extensie, termenul „eșafod” exprimă „condamnarea la moarte, mai ales prin tăierea capului”.

Adică, extrem de sugestiva metaforă-cifru, în care scriitorul (reformist și „transparent”, aidoma liderului sovietic) încorporează, pe de o parte, revolta sa împotriva păgubitoarelor dogme bolșevice și a catastrofalele întrebunțări (mai mereu cu rol intimidant) a acestora de către „oamenii-ziar” de teapa secretarului de partid Kocikorbaev, iar pe de altă parte, protestul său împotriva crimelor săvârșite de alde ăștia și de ciracii lor în numele partidului atotputernic: schingiuirea și crucificarea idealistului Avdeu Kallistratov de trei brute alcoolizate (Ober-Kandalov, Mișăș, Kepa), uciderea saigalelor/antilopelor în stepa Moinkumî (cică din rațiuni economice - pentru „completarea planului de predări la carne”), distrugerea tot din iraționale „rațiuni economice” (extragerea unei materii prime deficitare) a habitatului format din lacul Aldaş, unic în felul lui, și a miilor de hectare de stufăriș incendiate în jurul acestuia (căci pentru așa ceva, ne spune autorul cu un trist și biciuitor umor, „globul pământesc poate fi răscolit și curățat de măruntăie, precum dovleacul de semințe”), nu în ultimul rând alungarea perechii de lupi (Akbara cea cu ochi albaștri și Tașceainar cel puternic) din stepă, mediul lor firesc, spre lacul endoreic Issik-Kul, unde „s-a încheiat, cu o cumplită tragedie, povestea celor doi lupi”.

Și de fiecare dată, ne asigură autorul, la rădăcina crimelor și tragediilor (sociale și istorice, naturale și climaterice) a stat omul!

Dar, cu toate că pe lângă alte multe daruri (gândire, conștiință, grai

articulat, credință, iubire ș.a.m.d.), omul a fost înzestrat de Atoatefăcător și cu căință („veșnica și adâncă grijă de sine a spiritului uman”, respectiv „una dintre marile realizări ale spiritului uman”), în scrisoarea pe care Avdeu i-o trimite Ingăi Feodorovna, cea întâmplător întâlnită în vecinătatea stepei Moiunkumî din Asia Centrală și de care se îndrăgostește fulgerător și pentru totdeauna, din respect pentru adevăr („calea de zi cu zi spre desăvârșire”) nu poate să nu menționeze că ea, căința, „a dispărut cu totul din universul moral al omului contemporan”...

Dar este cu adevărat un roman în sens clasic această carte formată din trei părți (practic trei nuvele de mari dimensiuni, numite de unii microromane, pe care scriitorul, în stilu-i caracteristic, le îmbogățește cu adorabile povestiri - balada *Cei șase și al șaptelea* despre eroul georgian Guran Geohadze și bravii lui ortaci în lupta dusă împotriva expansiunii sovietice, respectiv translația temporală sau „întoarcerea” sincronă a lui Avdeu în Ierusalimul antic, taman în ziua prinderii Mântuitorului și înfățișării lui înaintea procuratorului Pontius Pilatus, „călătorie” care ne amintește de cea efectuată, la un înalt nivel artistic, de scriitorul lusitan Eça de Queiroz în romanul *Relicva* și de Mihail Bulgakov în capodopera *Maestrul și Margareta*), de îndată ce legătura dintre primele două părți este făcută de personaje antropomorfe (în principal Avdeu Kallistratov) și zoomorfe (perechea de lupi Akbara-Tașceainar), iar între primele două părți și cea de-a treia, numai de lupii venetici?

Mă rog, *Eșafodul* are statutul anatomico-morfologic al romanului în măsura în care criticii și cititorii nu sunt deranjați de faptul că autorul se abate cu bună știință în primele două părți de la structura liniar-temporală (prima parte conține, la persoana I și a III-a, secvențe care de drept aparțin finalului celei de-a doua părți - pregătirile pentru judecarea lui Avdeu) și că personajele cu care „lucrează” Aitmatov sunt antropomorfe (Avdeu și diverse creaturi cu care are de-a face în Rusia și în Asia Centrală), zoomorfe (perechea de lupi) și fantastice (după ce-i sunt furați puii din bârlog de către josnicul și bețivanul Bazarbai, îndurerata Akbara își înalță botul spre lună și astfel se „roagă” la Biuri-Ana, zeița lupilor, care sălășluiește în ea: „Pogoară-ți privirea spre mine, Biuri-Ana, zeița lupilor, sunt eu, Akbara, nefericită și singură, aici în munții cei reci”)...

Cum spuneam, personajul principal al primelor două părți ale cărții este Avdeu, fiul unui diacon, care - precizează autorul - moare la timp, recte mai înainte de-a fi martor „la acea metamorfoză eretică a fiului său” în timpul seminarului. Intrându-i lui Avdeu în cap că omenirea are nevoie de „o formă nouă, contemporană a lui Dumnezeu”, întrucât „ideea despre Dumnezeu nu mai corespunde de mult noilor cunoștințe ale lumii”, și nerenegându-și straniile concepții nici măcar în urma discuției cu părintele Dmitri, coordonatorul instituțiilor de învățământ ale Patriarhiei (dimpotrivă, susține cu încăpățănare: „Dumnezeu trebuie să fie de asemenea înzestrat cu proprietatea evoluției”), el este de îndată excomunicat, o duce din ce în ce mai greu în plan material, însă în plan moral este convins că - aidoma unui Mesia modern - are misiunea de-a salva lumea (la întâlnirea cu Grișan, „iezuitul narcomaniei” și șeful autoritar al culegătorilor de *anașa/cânepa* sălbatică din Asia Centrală, chiar afirmă: „Eu răspund pentru voi toți față de Dumnezeu și față de mine însumi...”), pentru ca în cele din urmă să se oploșească la un ziar regional de tineret.

Venind cu ideea „de a studia și descrie căile și modul de răspândire în rândurile tineretului din raioanele europene ale țării a narcoticului numit *anașa*, plantă care crește în Asia Centrală”, o specie de cânepă sălbatică din sud și care-i „soră bună cu *marijuana*”, Avdeu face echipă cu tânărul Petruha și cu copilandrul Leonka, ajung cu trenul și pe urmă cu o mașină în localitatea kazahă Ucikuduk, cătun unde o întâlnește și are o scurtă discuție cu Inga, cea care întrebuițează mijloace științifice în lupta cu cânepa, apoi intră toți trei în nesfârșita holdă de *anașa* și-și umplu rucsacurile cu frunzele și inflorescențele ei, nu

înainte ca fostul seminarist să aibă prima întâlnire cu lupoanca Akbara.

În sfârșit, se îndreaptă tustrei spre calea ferată, mai exact spre punctul de întâlnire cu Grișan și ceilalți anașiști, de unde - după „chimizarea” liniei - are loc urcarea precipitată în trenul ce încetinește și, desigur, călătoria clandestină până la Jalpak-Saz, principalul nod de cale ferată din zonă.

În prealabil, Avdeu se întâlnește cu maleficul și foarte prudentul Grișan, își exprimă deschis crezul, dar - nereușind să-l convertească acceptă provocarea acestuia: „Încearcă, deci, să-i convingi pe minorii de Leonka, pe rătăciții de Petruha, salvează-le sufletele, Mântuitorule! Eu n-o să te împiedic cu nimic, nici măcar cu o vorbă. Poți socoti că nici nu exist. Și dacă vei izbuti să atragi acești oameni după tine, să-i convertești întru Dumnezeuul tău, eu mă voi retrage numaidecât, așa cum se cuvine să te retragi în caz de înfrângere”.

Numai că răul generat de drog și de lesnicioasa îmbogățire prin comercializarea lui (plus anii de bolșevism ateu) este atât de adânc înfipt în sufletele și cugetele anașiștilor, încât aceștia îl bat măr în vagon (Grișan nu scoate nici măcar o vorbă!), apoi îl aruncă din tren, convinși că a murit și nu mai există pericolul de-a fi denunțați. De altminteri, cum să izbândească un biet fost seminarist, chiar îmboldit de crezul că este salvatorul lumii, când în urmă cu două mii de ani a reușit doar parțial și cu prețul vieții Însuși Mântuitorul?!

Indirect și cu mijloace eminentamente umane, Aitmatov confirmă profecția lui Ivan Karamazov din poemul filosofic *Marele inchizitor*: Dacă Iisus îndrăznește să revină printre oameni, cu siguranță va fi dat morții (ars pe rug, crucificat, pus la zid) de zeloși cărmuitori ai creștinismului, adaptat la sfidătoarele interese ale celor puțini și la confuzele trebuințe moral-spirituale ale celor mulți!

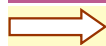
În timpul leșinului are loc „călătoria” lui Avdeu în Ierusalimul antic, apoi - grație unei ploii binefăcătoare - revine la viață; după puțin timp este descoperit și transportat cu camionul de un șofer milos până la Jalpak-Saz, pentru ca la gară să fie luat la ochi și dus la secție de un milițian, unde are marea surpriză să-i vadă după gratii pe toți culegătorii de *anașa*, mai puțin Grișan. Grav rănit și cu febră mare, el susține sus și tare că-i tovarășul anașiștilor (întrebați de ofițer, cu toții spun că nu-l cunosc!), deci trebuie să le împărțasească soarta. Numai că este la iu-teală internat, tratat și pus pe picioare, iar în timpul întremării primește vizita Ingăi...

Pleacă la Moscova cu îndreptățita dorință de a-și publica reportajele dobândite cu multă osteneală și scrise „ca o spovedanie”, însă aici i se spune că au intervenit anumite considerente despre prestigiul țării („Oare de ce creăm secrete pentru noi înșine?” se întrebă el), fapt care „amenință să înmormânteze aceste reportaje, obținute cu atâta caznă” (aici scriitorul și ziaristul Aitmatov își dau mâna), așa că-i spune de la obraz redactorului ce încearcă să dreagă busuiocul: „Cât o să mai susținem că la noi chiar și catastrofele sunt cele mai grozave?”

Pe urmă se duce în Asia Centrală, după ce Inga îi scrie că dorește să divorțeze, să-și ia copilul la ea și să locuiască împreună. Ajuns la destinație, Avdeu află din bilețelul Ingăi că a plecat la părinți ca să-și ia băiatul și să urgenteze procedura de divorț, dându-i indicații precise de unde să ia cheia, să se instaleze în casa ei și s-o aștepte. Numai că el, din sfială sau poate că din orgoliu, refuză generoasa invitație și se înapoiază la gară, unde ceasul rău face să fie ochit și la țanc mormit de Ober-Kandalov cu perspectiva câștigului consistent la vânzatoarea de saigale în deșertul Moiunkumî.

Complet lipsit de bani și dezorientat de păcătoasa întorsătură a lucrurilor, Avdeu acceptă, neștiind că va intra într-o gașcă formată din cinci bestii alcoolice (Ober-Kandalov, ferocele Mișăș, șoferul Kepa, fostul actor Hamlet-Galkin, Uziukbai-Aborigenul) și că oribila lui sarcină va consta din azvârlirea hoiturilor de saigale în camioane de tip militar, după ce uriașele turme fuseseră hăituite cu elicopterele

și împușcate la grămadă.

Dar iată că, adânc răscolit de măcel, spre seară l-a apucat pe Avdeu aceeași nebulă ca în tren, cerându-le tuturor (vânători dezlănțuiți și încărcători abrutizați, în mod deosebit mai puțin cruzilor Hamlet-Galkin și Uziukbai) să se căiască, deoarece „numai câința sinceră le poate ușura sufletul”.

Voia, adică, „să învingă ceea ce era de neînving”: să oprească acea mașină de exterminare, „forța mecanizată atotdistrugătoare ce gonea dezlănțuită pe întinderile savanei din Moiunkum”, respectiv pe unul ca Ober-Kandalov, care-și alimentează bestialitatea cu mizerabila spusă stalinistă „Cine nu este cu noi, acela este împotriva noastră” și se automotivează cu sinistrul raționament: „Dușmanii poporului trebuie stârpiți din rădăcină. Fără nicio milă! Dacă dușmanul nu se predă, este nimicit”.

Fiind considerat dușman al unui popor de teapa celor trei neoameni (Ober, Mișăș, Kepa), dârzul și naiul Avdeu este obligat să parcurgă/să refacă, în variantă modernă, calvarul Mântuitorului din urmă cu două milenii: schingiuirea-judecarea-crucificarea prin legarea cu funii pe trunchiul unui saxaul noduros. Cică să chibzuiască până dimineață „dacă există sau nu Dumnezeu”...

Călăii nu iau nicio aminte la cruzimea lor, încheiată cu o crimă, ci regretă că „în stea asta scârboasă n-ai unde găsi o cruce și niște cuie” și că din această cauză au loc abateri de la crucificarea noutestamentară.

Ultima ființă pe care o vede sârmanul Avdeu este Akbara cea cu ochii albaștri, lupoaica întâlnită în holda de *anașa* (ea, sărind peste el, l-a cruțat, semenii lui nu!), pe care o rugase pe urmă să nu-i facă rău Ingăi („Să nu-i pricinuiesti vreun rău! Iar dacă vei dori s-o admiri, frumoasă, călare pe mașina cu două roți, să alergi alături, pe margine, să alergi în taină, să te întraripezi și să zbori pe lângă ea. Și poate, dacă ar fi să-i credem pe budiști, vei recunoaște în ea pe sora ta cu chip de om”), pe care o chemase în ajutor când, cu puțin timp în urmă, fusese bătut de oberiști („Scapă-mă, lupoaică!”) și căreia îi adresează acum ultimele lui cuvinte: „Ai venit...”

În cea de-a treia parte, care-l are ca protagonist pe ciobanul fruntaș Boston (Blană cenușie) Urkunciev din sovhozul învecinat cu lacul Issik-Kul, scriitorul kirghiz dezvoltă în chip admirabil ideea interconducerii cosmice: tragedia lupilor (izgonirea lor din stepă și mai ales furtul celor patru pui) o generează cu necesitate pe cea umană (moartea băiețelului Kengeș și împușcarea lui Barzabai Noigutov de către Boston)! Prin extensie (acesta este avertismentul subsidiar al lui Aitmatov), orice agresiune săvârșită de om împotriva naturii (poluare, măcelărirea pădurilor, decimarea viețuitoarelor până la dispariția unor specii etc.), mai devreme sau mai târziu se îndreaptă ca un necruțător bumerang împotriva agresorului: ici ploii torențiale, dincolo secetă prelungită, într-o parte a globului geruri de crapă pietrele, în altele doar vreme de toamnă târzie și fără pic de zăpadă, pretutindeni călduri sufocante, furtuni cumplite și/sau turbioane.

Vasăzică, Barzabai fură puii de lup când părinții lor erau la vânatoare, chibzuiind să-i vândă ca să procure bani pentru băutură (chiar asta a făcut peste puțin timp), iar atunci când este urmărit de Akbara și Tașceainar, el nu ezită să se adăpostească în spațioasa stână și casă a lui Boston (întâmplarea face să fie acasă numai Guliumkan, frumoasa soție a acestuia, și micuțul Kengeș), deși - prin comparație - îl ura de moarte că-i fruntaș, harnic, nebețiv și respectat, că s-a recăsătorit după moartea primei soții cu Guliumkan, văduva lui Erzanar (cel căzut într-o crevasă din ghețarul Ala-Monghiu, în expediția făcută împreună cu Boston pentru stabilirea traseului spre pășunile de peste munte), și că-i fericit cu ce i-a dat Dumnezeu aproape de bătrânețe.

Pe când el, Barzabai Noigutov, cioban la fel ca Boston, are o ne-

vastă slabă, zbârcită și fără dinți, pe care, oricât o snopește în bătai, încât oamenii au poreclit-o Kok-Torsun (Torsun cea Vânătă), tot „n-a băgat la cap să-și țină limba spurcată”...

Crezând că puii lor sunt la stâna lui Boston, lupii se postau în apropiere de ea și noapte de noapte urlau, nelăsându-i pe părinți să doarmă și agitând somnul micuțului Kengeș (Kengebek sau bekul cel mic - prințul cel mic al neamului).

Exasperat de încăpățănarea și urletele lupilor, Boston se duce acasă la Barzabai și-i propune un târg cinstit: acesta să-i vândă lupișorii ca să-i poată duce înapoi în bârlog, astfel lucrurile reintrând în matca lor firească pentru sălbăticiuni și pentru oameni. Barzabai nu numai că refuză cu înverșunare oferta lui Boston („Puii de lup îi dau pe băutură, însă ție nu ți-i vând, auzi?”), dar chiar trece la insulte și amenințări: „Judecă singur cu capul tău de chiabur! Eu am nimicit o prăsilă întreagă, deci am adus un mare folos statului, iar tu vrei să-i duci îndărăt în vizuină. Lasă-i să crească, să se înmulțească - nu-i așa? și pe deasupra vrei să mă cumperi!”

Lucrurile degenerază și devin de-a dreptul insuportabile pentru oamenii ca Boston, conștienți că „din an în an e tot mai greu să muncești conștiincios și că poporul de azi, mai ales tineretul, nu mai are nicio rușine”, întrucât Barzabai se aliază cu găunosul activist Kocikorbaev, iar „omul-ziar”, încântat de ocazia ivită, își pornește mârșavul atac împotriva lui Boston la o consfătuire de lucru: „Poate că, pe lângă celelalte, dumneata, tovarășe Urkunciev, vrei să ai și lupii dumatiale personali?”

Cum lucrăturile „omului-ziar” continuă, îndeosebi după ce Boston îi spune verde în față că el îl hrănește, „nu tu pe mine”, și că „eroului” Barzabai „nu i-a trecut prin cap că mai întâi trebuia să urmărească lupii-părinți, să-i împuște, și abia pe urmă să se gândească la ce va face cu puii lor”, refuză să participe la ultimele două înfățișări, invocând lipsa de timp („trebuie să urce oile la munte, să se mute cu toată gospodăria pe timpul verii”) și precizând că „va fi de acord cu orice sancțiune pe care comisia va socoti de cuviință că merită să o primească”.

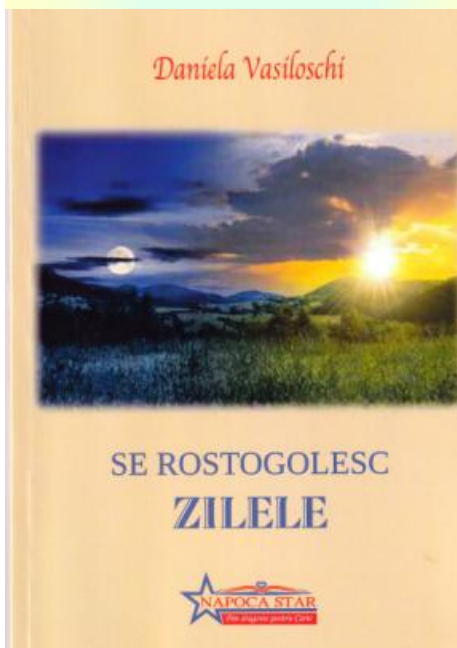
Totuși, înainte de plecare organizează pânda vânătorească în care îl împușcă pe Tașceainar, lupoaica reușind să fugă. Sigur că lucrul acesta îl neliniștește pe Boston, pentru că deși lupoaica rămasă singură nu mai urla noaptea - știa că este *anabașa* (femela căpetenie) „foc de deșteaptă”, deci cu atât mai impredictibilă și mai primejdioasă.

Și iată că vine fatala zi a mutatului. Părinții fiind ocupați până peste cap cu pregătirile, micuțul Kengeș ajunge până în spatele șopronului, lupoaica îl apucă de gulerul cămășii și-l aruncă pe grumaz ca pe un miel, apoi o ia la fugă spre munți, imaginându-și - presupune autorul - cât de fericită ar fi „dacă acest pui de om ar trăi în bârlogul ei de sub streașina stâncii”. Întrucât strigătele părinților întetesc goana lupoaicei, fără ca ea să renunțe la pradă, Boston își ia arma, ocheste și trage, însă același glonț care o rănește de moarte pe Akbara, îl ucide și pe Kengeș. Profund îndureratul Boston își ia arma încărcată, încalcă pe cal, merge la stâna lui Barzabai și, în văzul tuturor, îl omoară, apoi, conștient că aceasta-i „marea lui catastrofă, sfârșitul lumii lui”, izbucnește în lacrimi, cuprinde gâtul calului, îl lasă slobod și se predă autorităților.

Precum în toate scrierile sale, Cinghiz Aitmatov nu-și dezmente faima de înzestrat zugrav al naturii nici în acest roman aparte. Iată o convingătoare dovadă: „Era o zi caldă, o zi cu adevărat de primăvară. Munții sorbeau căldura soarelui, transformând-o în iarba care înverzise pretutindeni de jur împrejur. Câțiva nori albi-albi și cărlionțați se alintau lin în albastrul cerului. Cântau ciocârlile, printre pietre se strigau potârnichele de munte - într-un cuvânt totul îți umple sufletul de pace și fericire. Doar piscurile înzăpezite, ce se înălțau amenințătoare pe toată întinderea orizontului, unde în orice clipă era cu putință să se dezlănțuie viforita, și norii negri, mânați de aiurea de un vânt aprig, care puteau să întunece soarele, aminteau că fericirea asta nu e veșnică”.

Al. Florin ȚENE

Eul poetei Daniela Vasiloschi în căutarea sinelui sub presiunea timpului

Despre poezia **Danielei Vasiloschi** am mai scris, pentru motivul că talentul acesteia, împletit cu fatalitatea tipologiilor emoționale, m-a făcut să înțeleg eul acesteia care este în căutarea sinelui. Eul liric al poetei este vocea autoarei în volumul „*Se rostogolesc zilele*”, apărut la Editura Napoca Star, 2024. Acesta aparținând genului liric și este identificat la nivelul mărcilor lexico-gramaticale: verbe și pronume sau adjective pronominale la persoana I sau a II-a (eu, mi, îmi, mea, cânt, vreau etc.). Până și interjecțiile din poemele volumului sunt mărci ale eului liric. Dar sinele, căutat de eu, este în poezia din acest volum. Sinele poetei este o structură dinamică bazată pe acumularea de cunoștințe despre propria persoană referitoare la trăsături de personalitate, caracteristici fizice, abilități, valori, roluri sociale și relaționale. Însăși poeta ne luminează aceste deslușiri în versurile de pe ultima copertă:

„*Alerg zilnic să mă gădesc,
Să descopăr taina din lut.
Încerc să intru în tiparele mele,
Să le înțeleg, să le retușez,
Să mă acomodez.*”

Ceea ce pare a da unitate liricii este aici

procesul psihologic de eliberare a condiției confesive: poezia Danielei Vasiloschi se îndreaptă înspre recenta ei înfățișare în marea presiune a timpului ce marchează vârsta, biografică, în chipul catagrafiei emotive:

„*Te simt în fluxul și refluxul gondolei,
Te cânt, te sorb,
Te dansez, te respir,
Suntem miezul fierbinte,
Care a atins infinitul.
Să mă desprind,
Ar însemna
Să renunț la viață.*” (Extaz)

Un inedit realism liric și cu toate acestea un vizionar, de un vizionarism cu originea nu în exasperarea simțurilor și nici al gândului ci într-o constituție care trăiește poetic.

„*E atâta durere în noi
Și scrumul se-mparte la doi.
Amurgul e-un nor sângieriu,
E ceață, mi-a frig, e pustiu...*” (Final)

Poeta și-a găsit vocea lirică adecvată în acea stare elegiacă și într-o filosofie a răbdării de ardeleancă tristă în căutarea unui baltag. Există un anume stoicism în poeziile din acest volum, din această fatigabilitate cu plânsul în gât este un stil care este definitivat căci determinată de psihologie și de incidental, lirismul ei stă în propoziție directă cu percepția lumii.

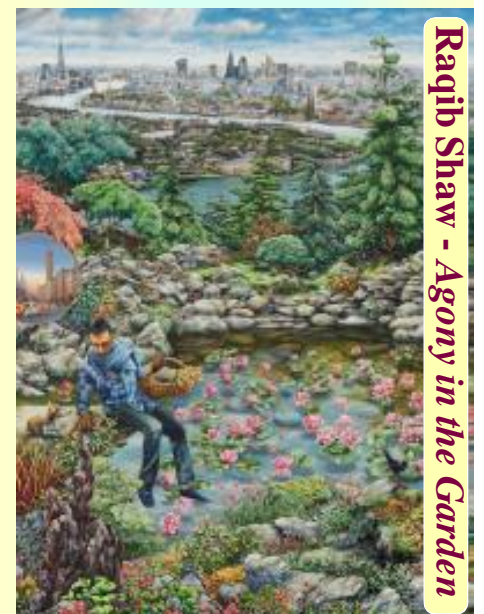
Această dramă a căutării sinelui de către eu constituie geneza poeziei Danielei Vasiloschi și fără îndoială cea mai de seamă condiție a originalității ei, ascunsă mai puțin în calcul și în stil și infinit mai mult în psihologie. Poeta comunică mereu o stare de neliniște abătută asupra ei ca un vârtej necunoscut al lumii care o înconjoară, ea vede în lume destrămările, „apele triste”, regimul ei este eshatologic care e mereu pe punctul de a se produce. Această trestie simțitoare e solitudinea însăși, desfășurând o devoțiune pe care nu o dorește nimeni, o umilitate trăită; lirismul Danielei Vasiloschi pare a fi o obsesia unui eșec. Însă un eșec izbăvitor de nenorocire, prin aceea că aduce pentru creație o materie inedită, s-ar zice că poeta cultivă o asemenea substanță sufletească și s-a zidit în ea făcând din singurătate și din necaz mitologie. Poeta nu ilustrează o biografie frântă ci un spirit care a desco-

perit pietatea din căutarea sinelui de către eu. O infinită toleranță descoperim în poeme, o milă aproape religioasă față de „pământul tandru”, un soi de căutare în drumul către „scumpa mamă.”

O asemenea simțire cu prelungi complicații inanalizabile e făcută pentru o creație poetică, pentru lungi poeme de întinderea sentimentului care nu e scurt, atunci când se întrebă „Cine mi-e prieten?” și tot poeta răspunde, soarele, dansatorii, biserica, în concluzie mediul înconjurător care îi dă sentimentul de singurătate a sufletului.

Daniela Vasiloschi e un liric al mișcărilor fundamentale ale interiorității, un Hesiod vișând la zeița Gustave Moreau povestindu-i pasaje din „Teogonia”. Poeta e când lentă când furtunoasă, ritual și stihinic, are furii dar și calm chinezesc din stirpea confuciaistă. Mâna poetei e blajină ca a femeii din mitologia greacă, însă arterele lirice pulsează grozav din mari emoțiuni în perioada căutării sinelui de către eu, în condițiile când poeta merge

„*Pe drumul meu,
Nu mă opresc, nu mă abat,
Fără ocolișuri,
Bălării și spini din belșug!*” (Îmi asum drumul).

Rabih Shaw - Agony in the Garden

Ion POPESCU-BRĂDICENI

Constantin Țișiroi - În fața contemporanilor

1. Vocea critică

Am ajuns să caut poeți autentici într-o Românie manufacturieră de texte fade, lipsite de nervură lirică, serbezi, insipide (incolore și inodore), plictisitoare și lipsite de orice identitate auctorială. În patrie, au proliferat tot soiul de indivizi, care au obsesia autorlăcului și tot soiul de poetese care compromit până și minimalul respect față de «adevărata poezie», iar rezistent din fericire la presiunea veleitarismului, incompetenței intelectuale, incapacității de-a înțelege literaturitatea elevată, rafinată și seducătoare estetic, artistic, stilistic.

Odată început, comentariul de față își propune ca, precum nu de mult Dan Cristea, Alex Ștefănescu, Nicolae Manolescu, să se opună prin noua mea critică degradării fără precedent a actului de creație semnificativ, veritabil și emoțional-social. Făcând o asemenea periculoasă afirmație, nu trebuie să cobor eu însumi ștacheta calității unei scriituri.

Prin urmare iată-mă riscând a scoate dintr-un anonim nemeritat un condei onest al unui om cu suflet de savant dar și înzestrat cu noima talentului versificației, fie ea și tradițională în „modernitatea ei”, defazată paradigmatic, dar dotată cu mesaj mobilizator, cu glas rostitor de atitudine verticală, de adevăr

necruțător, de opoziție la degenerarea mediului politic actual, poate și la acceptarea unor stări de lucruri antiumaniste, la tendința de a refuza promovarea interesului colectiv etc.

2. Împotriva dictaturii comunistoide

Satira lui Constantin Țișiroi e fără mască, directitudinală; ea amendează derapajele etice, morale, alteritare; la o adică îi arată cu degetul pe cei care încalcă legile democrației, pe cei dezumanizați de avariție nemăsurată căci „banii nu cumpără totul”. Fără „spirit în gândire, viață și iubire”, un om e ipocrit și mincinos. „Totul are un început și un sfârșit”, „anumite relații pot fi blestamate”, dar omul trebuie să știe a îmbătrâni frumos. Iar dacă „aparențele domină lumea”, „meru trăim pentru alții și prea puțin pentru noi”; iar esențele ne arată că „nu există om care să nu ducă cu el o enigmă”.

Uneori, ei, da, „concursul de împrejurări este esențial în viață”; pe acesta Constantin Noica îl considera kairicitatea bună.

Pe vremea dictaturii comunistoide „botnița la gură era mai sigură decât lanțurile la picioare”. Posibilitatea citirii gândurilor semenilor constituia o catastrofă existențială și o cruntă trădare a condiției umane. Desigur, s-a vădit că „violența răspunde cu violență”, iar „cuvintele trădătorului schimbă o cauză dreaptă”, „politicul de multe ori compromite instituțiile statului”. Însă, trebuie a nu uita că „mânia este o formă a nebulniei”. Există o cale de mijloc între a fi perfect și a fi inexistent; dar atunci mediocritatea domină în general, iar meritocrația este ignorată de prostocrația ajunsă, vai, la putere. Ba, mai „grozav” de atât, cei care-o duc mai greu poartă-n spate niște hoți cu-apucături de zei. Spre șansa lor, „a privi viitorul, fără frica exteriorizată sau interiorizată, este un act de mare curaj și de solidă înțelepciune”, prin urmare „toate trec/ și viața merge mai departe” dacă firește, „faptele nu-s vorbe aruncate în vânt ci certitudini”, în pofida oricărui „paralelism între prostie și noroc în viață”.

3. Cu prețios câștig

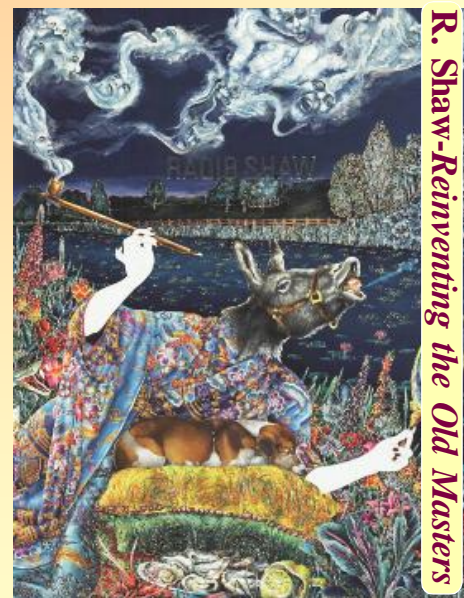
Cred că incursiunea mea prin labirintul gândirii și spiritualității efervescente a doctorului în științe medicale Constantin Țișiroi

este cu prețios câștig instructiv și educativ, motivațional și pedagogic. Omul este deopotrivă savant și filosof, moralist și practicant al rostirii în maxime și reflecții (sentențioase, grave, ultimative - n.m., I.P.B.).

Oricum „e ușor dar și greu să respiri aerul rarefiat al înălțimilor”; „a te controla pe tine continuu constituie unul din succesele vieții”, fiindcă, în mod nedezmintit, „fiecare clipă poate fi și ultima”, „lupta prea aprigă pentru o cauză poate aduce pierzanie”; cum, desigur, la nașterea omului i se poate ciocni un pahar și în cinstea unui drum lung și spinos”; „câteodată destinul joacă dur exact cu cine nu trebuie”; în consecință „ocupă-te de lucruri care merită”.

Problema stranie este „cine spune ce merităm sau nu?”; este cuminte „să nu confunzi riscul cu sinuciderea”, căci „orice naș își are nașul”. Și „constituie un semn de înțelepciune a realiza că nemurirea oamenilor s-ar stinge dacă n-am scrie istoria lor”. Istoria privită ca o retrospectivă filosofică este „o artă plină de interes și pilde”. „Când ești bătrân, uneori patria nu mai înseamnă nimic”. „Libertatea umană este ceva dumnezeiesc și în acest fel măreț și necesară”.

De aici încolo: proiecte, idei, vise, dar timp-i un vagabond... cuantic sau e doar o ficțiune? Și atât!?

R. Shaw - Reinventing the Old Masters

Mircea TUTUNARU

Graiul tainic al pietrelor din Plaiul Cloșani

În recenta sa carte, intitulată sugestiv *Graiul tainic al pietrelor din Plaiul Cloșani*, prof. dr. **Cornel Boteanu** se dovedește a fi un cercetător de excepție și, în studiul pe care l-a efectuat cu multă tenacitate, vine să ne prezinte faptul că pietrele din această zonă miraculoasă au rămas peste timp ca niște martori vii ai genezei poporului român. Autorul acestei cărți este pasionat nu numai de literatură, istorie și folclor ci și de viața ancestrală a locuitorilor din Plaiul Cloșani. Așa cum precizează în argumentul acestei cărți, înainte de a se fi descoperit zeii, oamenii se închinau pietrelor și cu certitudine a existat un cult religios al sacralizării acestora, deoarece erau considerate „case ale zeilor”. De altfel, „pietrele sacre” prin care se manifestă prezența divină au generat în jurul lor un ansamblu cultic, multe având menirea unor menhivi (dolmenele și menhirele, acei colosali bolovani de piatră grămădiți de celfi în codrii Armorcei), paznici ai mormintelor, „adevărați Dumnezei de piatră”.

La începuturi oamenii au trăit în peșteri și pe unele pietre sub care se puteau adăposti. Pe stânci și pe pietre, în general, au fost descoperite semne, simboluri, unele foarte greu de descifrat pentru că ele au un limbaj anume. Stânca și pietrele, în general, au constituit substanța esențială a vieții, un fel de izvor al

acesteia. Strămoșii noștri daco-geții erau legați visceral de munte și de stâncile lui, așa cum subliniază și unii istorici ai antichității. De acolo, din munți, s-a născut stirpea tare a strămoșilor noștri, așa cum spunea marele poet latin Ovidiu, poetul exilat la Tomis, pe pământul nemuritor al geților, pământ atât de bogat și de râvnit de către romani, care nu au reușit să cucerească decât o mică parte din el.

În această zonă foarte frumos descrisă în carte de prof. Cornel Boteanu - Plaiul Cloșani -, străbunii au găsit condiții prielnice de viață. Structura geologică, prezența carstului și mulțimea de peșteri au creat aceste condiții. Desigur, nu numai cadrul natural mirifici, ci și urmele pe care locurile le-au conservat au stârnit interesul cercetătorilor pentru aceste meleaguri.

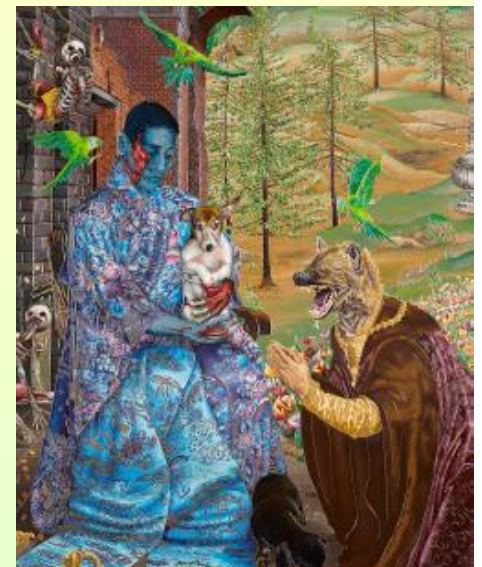
Unul dintre cercetătorii pasionați pentru studiul zonei Plaiului Cloșani se dovedește a fi și prof. dr. Cornel Boteanu, care a dedicat mai multe lucrări acestei zone. Cartea „*Graiul tainic al pietrelor din Plaiul Cloșani*” scrisă cu măiestrie, este structurată în trei părți distincte: un studiu introductiv exhaustiv care îl pune la curent pe cititor cu tematica abordată în carte, format din șase capitole; în a doua parte, structurată în zece capitole, autorul a încercat și a reușit să analizeze și să descrie cele mai importante locuri, poienile de munte și principalele văi care străbat ținutul de sub munte, iar la finalul cărții se află anexele cu fotografii ce ilustrează cele mai importante și mai interesante locuri din Plaiul Cloșani, materialul fotografic fiind bine realizat și grupat, ilustrând fiecare capitol în parte.

Dacă pentru mulți congeneri cariera profesională a însemnat mai mult ridicare la demnitatea catedrei, pentru prof. Cornel Boteanu, o dată cu pensionarea, formula cea mai potrivită este retragerea pentru o altă muncă, și anume aceea de scriitor, cercetător și de conservare a pasiunii publicistice. Iată că domnul Boteanu și-a mai asumat și alte riscuri exegetice. Ca poet, prozator, eseist, istoric și ziarist, domnul Cornel Boteanu reușește să impresioneze cititorii printr-o activitate deosebită pe care o face cu pasiune și profesionalism. Etosul românesc este pasiunea dânsului și ne dovedește atașamentul său față de valorile culturii și civilizației, acesta demon-

strând că este un fin cercetător al spațiului cultural din Plaiul Cloșani și nu numai. Orice povestire din această carte se caracterizează prin elementele ce primesc o conotație și o importanță aparte, iar scriitorul este mereu atent la detalii, reușind astfel să capteze atenția cititorului, care este fascinat de povestire.

Într-o derulare meșteșugită, care ține cont și de orizontul de așteptare al cititorului modern, autorul este preocupat de meandre neașteptate ale derulării narative care fac o lectură așezată, plăcută cititorului. De asemenea, scriitorul folosește un registru frumos al rostirii, iar verbele par a se rostogoli parcă după un anumit protocol reușind să transmită tot ceea ce este frumos din acest ținut mehedintean - Plaiul Cloșani, un spațiu privilegiat pentru că el a fost plămădit din pietre, din apă și din sânge, fiind un ținut al spiritualității noastre.

Lecturarea cărții relevă printre altele o preocupare deosebită pentru cunoașterea istoriei locale, a obiceiurilor și tradițiilor locale dar și punerea în valoare a acestora printr-o cercetare profundă, precum și meritul său de intelectual traversat de cultură de a ne prezenta multe amănunte documentare, inedite. Autorul caută esența existenței, lăsându-se captivat de idealurile și valorile timpului în care trăiește cu o identitate auctorială indiscutabilă.

Raqib Shaw - *The Adoration*

Gelu DRAGOȘ

Nostalgiile comunismului și realitatea occidentală din România se întretaie în romanul lui Al. Florin Țene

Scriitorul **Al. Florin Țene** reușește să ne surprindă prin energia, vivacitatea și dorința de-a lăsa urmașilor file de istorie trăită de autor în anii grei ai comunismului. De data aceasta o face prin... scriitorul Sorin Georgescu.

Romanul „*Bătrânul și câinele*”, editura „NapocaStar” Cluj Napoca, cu o prefață semnată de Liliana Moldovan, este un roman complex al cărui personaj principal este Sorin Georgescu, un personaj inventat de Al. Florin Țene pentru a-și putea expune trăirile, gândurile, principiile. Așa cum ne-a obișnuit în ultima vreme autorul, pe lângă narațiunea propriuzisă, dialogurile interesante, uneori filosofice, inserează în roman și piese de teatru ce-i aparțin, toate acestea dând romanului personalitate. Surprinde limbajul pentru că utilizează multe cuvinte folosite în acele vremi, un limbaj pitoresc mult mai plăcut decât cel de azi, în care „englezisme” și „franțuzisme” ne-au inundat limba română.

Sorin Georgescu, proaspăt pensionat de la o revistă culturală „cu sediul în centrul municipiului” era un ins în care se duceau mai multe lupte, inclusiv de ideologie. Treizeci de ani crezuse în ideile comuniste, servise siste-

mul dar decembrie 1989 îl prinse ascultând radio „Europa Liberă”. Pensionar fiind, se trezește ca fiind un om fără prieteni, motiv pentru care, pentru socializare, se duce la Cafe-Bar-ul din cartier. Îi plăcea să joace șah. Tulburătoare și adevărată este afirmația barmanei Doinei, când Sorin Georgescu întreabă de ce nu-i nimeni în bar, neavând cu cine juca o partidă: „Dimineața jucau câte o partidă cu șahul dumneavoastră, a doua zi, parcă era un blestem, murea cel care pierduse în ziua precedentă. O coincidență care ne-a uimit pe toți”.

Interesant mi se pare și episodul când își schimbă numele în George Soceanu. Oare dorește să nu fie recunoscut ca un fost fervent comunist, vrea să scape de coșmarurile trecutului luându-și o identitate nouă sau pur și simplu este un moft al anilor de după revoluție, când multe lucruri se puteau face cu ușurință? Cult, Sorin Georgescu alias George Soceanu își face probleme de conștiință și constată ceea ce a spus Bernard Swah. „Revoluțiile nu au ușurat niciodată povara tiraniei, ele doar au mutat această povară de pe un umăr pe altul”.

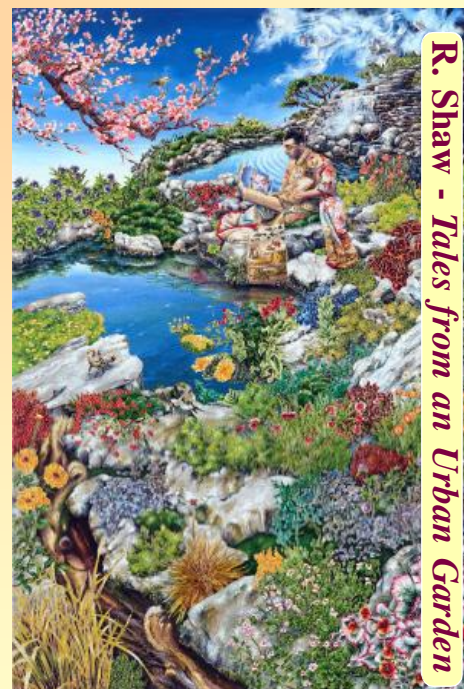
Alt episod pitoresc este cel cu caietul lăsat pe jos la cofetărie de către Doru Dorin alias Florin Ene pentru a putea fi publicat în revista condusă de Sorin Georgescu. Interesant este faptul că autorul Al. Florin Țene recurge la pasaje, aforisme, ziceri din literatura universală: „Prietenii ți-i alegi singur, rudele sunt cum sunt, și cum ți le dă Dumnezeu”. Finalul capitolului 1 are din nou valoare de simbolică: „Unul a luat-o spre cartierul rezidențial, celălalt spre cel muncitoresc”.

În capitolul 2 se vorbește, adică Sorin Georgescu vorbește despre „Legea retrocedărilor restitutio in integrum”, despre grijiile care încep să apară peste foștii nomenclaturişti ce trebuiau evacuați din casele primite de la partid.

Tot în regim tragic scrie și-n capitolul 3 când „dl. director” vrând să se mute într-un alt oraș vrea să-și doneze cărțile din impunătoarea bibliotecă personală unei școli iar

bibliotecara îi spune că majoritatea cărților „sunt maculatură”. Surprinde plăcut numărul mare de autori și titlurile „operelor”, o adevărată listă pentru Istoria literaturii române, de ieri și de azi, cu cărți și autori pereni, cu autori considerați „nuliți”. Concluzia lui Sorin Georgescu, după acest episod nereușit de a-și dona cărțile unei școli, dar și despre condiția scriitorului român de după 1990: „La ce dracu o fi bună Uniunea Scriitorilor dacă nu ne apără?! Mari scriitori ca mine rămân pe drumuri. I-am scris și președintelui, ăla care a ieșit la televizor și s-a făcut că lucrează, când tovarășul a fost alungat. Și nimic. A tăcut mălc. Păi atunci de ce mai plătesc cotizația?”.

Capitolul 4 se ocupă de „tovarășu Ceaușescu”, de sărbătorirea Paștelui, de „Scântea - organul de propagandă al P.C.R.”. Concluzia disperată a lui Sorin Georgescu: „Tot ce-am scris eu, prietenul Buzura, D.R. Popescu, marele Beniuc, Căpraru și șleahla toată să fi scris degeaba? Nu se poate! Îmi spunea

R. Shaw - Tales from an Urban Garden

cineva, nu de mult, că ce-am scris noi nu a fost valabil nici pe atunci, dar pentru viitor... Nu se poate! Nu se poate!”.

Capitolul 5 se referă la vechea securitate iar un episod interesant este întâlnirea lui Sorin Georgescu cu „poetul de casă” al familiei Ceaușescu, Adrian Păunescu. Este inserată și piesa într-un act - farsă comică „*Arca frumosaelor vise de vânzare*” (14 scene); capitolul 6 continuă cu aceleași întrebări chinuitoare pentru personajul principal: „Nenorociții ăștia chiar vor să facă democrație. Atunci de ce l-am pus în frunte pe Ilescu? S-a dat și ăsta cu occidentul. Până mai ieri era cu KGB-ul, acum cum... bate vântul”; capitolul 7 este cel mai religios din întreg romanul fiindcă Al. Florin Țene se prevealează de un vis a lui Sorin Georgescu. Este vorba despre cele 10 porunci sau Decalogul. Aflăm că: „bătrânul scriitor, de-a lungul vieții, niciodată nu a pronunțat cuvântul Dumnezeu. Era un ateu convins. Educat la Ștefan Gheorghiu și apoi cursurile de filologie organizate la Facultatea de Limbi pentru activiștii de partid”.

Capitolul 8 se referă la „Sfinții închisorilor”, la metodele „neortodoxe” ale vechii securități care s-au fofilat de consecințele faptelor lor, ba mai mult beneficiază de „pensii nesimțite”. Este un teritoriu arhicunoscut de Al. Florin Țene și amintește de Arsenie Boca, Radu Gyr, Mircea Vulcănescu, Petre Țuțea, Constantin Noica, Nicolae Steinhardt, Vasile Voiculescu, Paul Goma și lista ar putea, din păcate, continua. Sorin Georgescu dorește să se împace cu sine citind ziarul Partidului Național Țărănesc Creștin și Democrat și trage următoarea concluzie: „Așa au fost vremurile! Noi am fost loiali. Nu ca ungerii și polonezii care s-au răsculat. Noi am dorit să construim comunismul. Viitorul de aur al omenirii. Dar nu ne lasă occidentul putred”.

Capitolul 9 continuă cu alte file de istorie: Cetatea de la Alba Iulia, barajele de la Valea Lotrului și Vidra, cei patru haiduci ai locului Voinea, Ciungu, Mălai și Breazu, Mănăstirea Cozia, căderea lui Ceaușescu și implicarea autorului cărții la Revoluția din decembrie 1989, a eroului decedat Călin Nemeș. Avem parte și de o iminentă poveste de dragoste între George Soceanu și Nina, o autostopistă interesantă din Râmnicu Vâlcea. Aceasta se întreabă la un moment dat: „destinul și soarta e același lucru? Din punct de vedere spiritual soarta se întâmplă atunci când noi ne ignorăm chemarea vieții și nu încercăm în mod activ să ne reconectăm la sufletele noastre sau la adevărata noastră natură. Dar... ce este destinul? Destinul pe de altă parte, are o conotație mai bună decât cuvântul soartă”.

Capitolul 10. Firul poveștii romanului continuă, George trebuie să ajungă în Craiova

la un anticariat ca să-și vândă cărțile. Se izbește de același răspuns. Ceea ce-i oferă George e simplă „maculatură”. Cumpără un ziar. Găsește articolul „Nevoia de curățenie în rândul comunității scriitoarești” și-i vine să strige din toți rărunchii, citind cu atenție romanul o să aflați de ce. Tot în acest amplu capitol veți citi despre „Poezia realist-socialistă”, „Proza literară, romanul” în cadrul realismului socialist, „Teatrul militant realist-socialist”.

Capitolul 11. Punctul culminant al romanului, după părerea mea. George Soceanu primește de la Nina o scrisoare. Vă redau doar începutul pentru a nu vă strica plăcerea de a vedea ce se întâmplă în continuare: „Domnule fost ofițer la Direcția presei, cu numele Sorin, securist, profesor la catedra de Socialism Științific la Facultatea de filologie, director la revista de cultură din Cluj, așa-zis scriitor, acum pensionar cu numele George, încă de când m-am urcat în autoturism, la Alba Iulia, imediat te-am recunoscut”. Reîntors acasă observă cele două sigilii puse pe casă, a unui executor judecătoresc și al poliției deoarece spațiul locativ trebuia retrocedat. Constată cu tristețe dar și cu mândrie: „Pentru mine e o mândrie că am ajuns până la limita de sus a proletariatului. Până acum făceam teoria acesteia, de-acum o pun în practică”. „Proletarul” George se întâlnește cu câinele Patrocle (presupun că de aici provine și titlul romanului!). „După el s-a luat un câine. Din când în când se oprea și privea în urmă. Atunci se oprea și câinele. Până la un moment dat când bătrânul l-a chemat”.

Capitolul 12. George Soceanu este confuz în ceea ce privește doctrina socialist-comunistă. Constată, alături de bunul lui prieten Patrocle că: „Sub masca exploatarei omului de către om, practic, ei, cu ajutorul unor minciuni, care-i spuneau pompos ideologie, exploatau omenirea” (n.n. Marx, Engels, Lenin). Se inse-

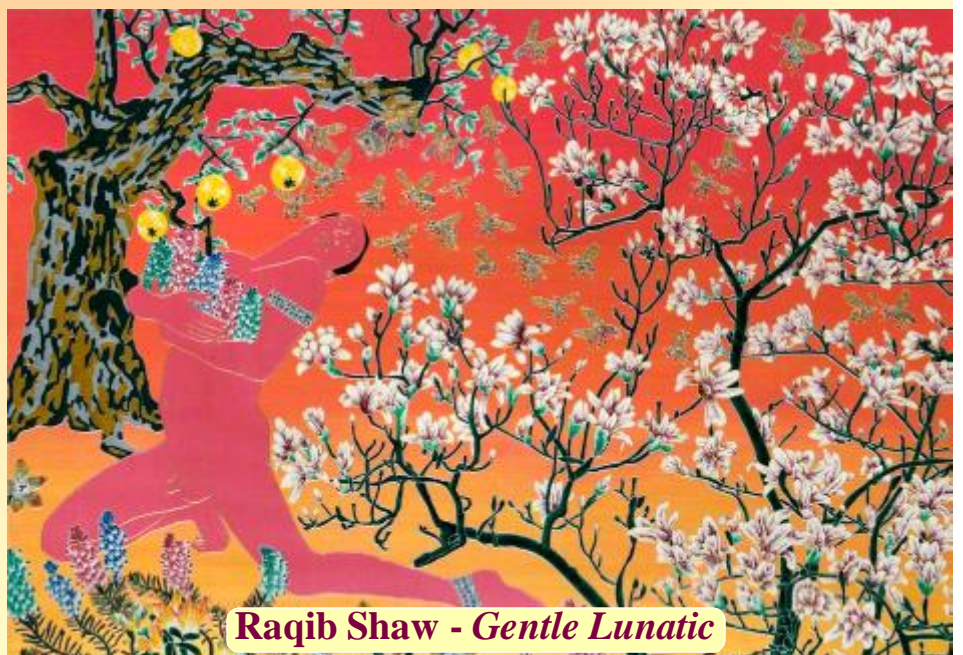
rează drama istorică în versuri, în trei acte „*Florile Sarmisegetusei*”.

Capitolul 13. Personajul principal întorcându-se la Vâlcea intră la Mănăstirea Cozia. Aprinde lumânări. Dorește să se spovedească. Îi spune starețului la întrebarea ce-l doare: „Mă doare sufletul Părinte Stareț. Am fost activist PCR, director la Gospodăria de partid, sunt scriitor, director de revistă, am fost profesor universitar, am mințit toată viața, am furat foarte mult, am înșelat femei, am făcut toate relele de pe pământ. În afară de faptul că nu am omorât. Dar... poate prin vorbe și scrisul meu am influențat în negativ viețile a mii de oameni”.

Despre capitolul 14 n-am să scriu nimic pentru a descoperi dumneavoastră deznodământul. Unul surprinzător pentru cititori, nu și pentru Sorin Georgescu alias George Soceanu care a știut să se „reinventeze” pentru vremurile ce au venit și să ajungă sus.

Un roman-document despre cariera unui personaj, trăitor în două regimuri diferite, personaj care putea fi oricare dintre românii trecuți de 70-80 de ani, cu eșecuri și victorii, cu abuzuri și muștrări de conștiință, cu viață reală în paginile romanului „Bătrânul și câinele”, (titlu ce te duce cu gândul la „Bătrânul și marea” a lui Ernest Hemingway), pe care ar trebui s-o cunoască și tânăra generație de azi, mult mai preocupată de... altceva. Este un roman de ficțiune presărat cu multe pagini reale din literatura română din vechiul regim, în care Al. Florin Țene are știința de-a interveni abrupt și a-l ține pe cititor în priză. Merită citit pentru stilul cursiv, pentru dialogurile filosofice, pentru secvențele erotice nicidecum pornografice, pentru realizarea unui personaj complex, un personaj cum demult n-am mai avut ocazia să întâlnesc în literatura actuală.

Felicitări, Al. Florin Țene!

Raqib Shaw - *Gentle Lunatic*

Petre GIGEA-GORUN

Înfruntând furia Dunării - în primăvara anului 1970

Motto:

„Apa când se umflă și pe munți îi inundă.” - proverb românesc

Primăvara anului 1970 avea să aducă țării noastre suferințele inundațiilor. Apele acumulate din topirea zăpezilor, dar mai ales ploile bogate din lunile aprilie și mai au ieșit din albiile obișnuite ale râurilor, revărsându-se pustietor. Majoritatea zonelor țării au fost inundate. Apa a trecut peste maluri și a pătruns peste semănături. Suprafețe mari din culturi de toamnă și de primăvară au fost în bună măsură distruse de furia apelor, dar și o parte din localități. Peste tot oamenii au ieșit să oprească acest blestem al apelor dezlănțuite. Mai întâi, țărani, dar nu au putut-o face singuri. De la orașe au venit specialiști în combaterea inundațiilor, constructori, militari, studenți, elevi și muncitori.

1. Cresc apele Dunării

Agricultura și avutul oamenilor trebuiau apărate, ca și viețile, în zonele inundate, unde acestea erau amenințate.

Pe teritoriul județului Dolj, pericolul s-a ivit, legat de apele mereu crescânde ale Dunării. Nivelul bătrânului Danubiu a fost urmărit cu atenție, de la intrarea sa în țară și până la vărsarea sa în Marea Neagră.

În conformitate cu prevederile legale, întreaga sarcină și răspundere în apărarea digurilor și combaterea inundațiilor revenea Consiliului Popular Județean și al Consiliilor comunale și orașenești. În acest scop, la nivelul fiecărei unități teritoriale s-au înființat comandamente, compuse din reprezentanți ai unităților de specialitate în domeniu, al construcțiilor, al armatei, al poliției, al proiectanților, unităților de transport etc.

La nivelul județului Dolj era constituit un comandament pentru combaterea inundațiilor, al cărui președinte, stabilit prin lege era Primul-vicepreședinte al Consiliului Popular Județean, stabilit prin decret prezidențial. Întrucât eu eram încadrat în acea perioadă în această funcție, ca președinte al Comandamentului Județean, am examinat situația din județ încă din luna februarie, stabilind de comun acord cele mai potrivite măsuri, în caz de inundații.

Previzunile pentru lunile aprilie și mai, în legătură cu evoluția apelor Dunării, nu erau deloc liniștitoare. Situația cea mai grea era legată de apărarea digului Jiu-Ostroveni-Bechet-Dăbuleni, pe o lungime de cca 20 de km. Digul Bechet-Dăbuleni și Bechet-Jiu au fost construite în anul 1962, fiind menite să apere de inundații peste 60 de mii de hectare teren arabil și desigur, gospodăriile țărănești din zonă.

Calculul de asigurare inițial a fost acela ca rezistența sa să fie de cel puțin 50 de ani, urmând ca după această perioadă să fie reparat.

Din analiza făcută în luna februarie, specialiștii au apreciat că trebuie luate măsuri de consolidare, deși trecuseră doar opt ani de la construcția digului, determinată de condițiile marilor viituri create pe Dunăre. Astfel, paralel cu asigurarea gârzii digului, la coronament, prin metodele clasice, s-a procedat la apărarea și consolidarea taluzelor, a malului cu fascine, pari, saci de pământ și nisip, palplanșe și

ca o metodă originală, destul de eficientă, folosirea foliei de polietilenă, care era bine întinsă, ancorată și așternută pe taluz și care a format o legătură întinsă cu rândurile, cu saci de nisip, ferind malul de spălare și eroziune. Supraînălțarea s-a făcut pe mari porțiuni, prin diguri iepurești, adică din saci umpluți cu pământ, iar în spatele lor s-au creat banchete puternice.

Apa din topirea zăpezilor, ca și ploile din lunile martie și aprilie, ne-au atenționat că nu ne așteaptă lucruri prea bune.

În calitatea mea de președinte al comandamentului, îi ascultam cu atenție pe specialiști, puneam întrebări, examinau răspunsurile. Eram de-a dreptul îngrijorat. Nu eram în specialitate, deși pătrusesem în această problemă și în esența lucrărilor. Deși îmi dădeam seama că ruperea digului din zona Bechet ar fi produs mari dezastre, apele Dunării, odată revărsate, ar fi inundat nu numai terenuri, dar și localități, până la Corabia, responsabilitatea ar fi putut, la o adică, să-i fie atribuită președintelui Comandamentului de Inundații, adică mie. De aceea, neliniștea mea creștea cu fiecare zi, odată cu apele Dunării.

Cota de atenție era în jur de 485 cm, iar de inundație era în jur de 600 de cm. Va ajunge Dunărea la această înălțime? Vom vedea că atunci, în 1970, Dunărea s-a ridicat cu încă 2 m în sus. Deci, un mare pericol se ivea pentru digul de apărare din zona Jiu-Bechet-Dăbuleni.

După prima fază de apărare, care a fost la 14 februarie, la 10 aprilie a apărut fenomenul incipient de formare a grifoanelor. Astfel, la kilometrul 8+800 din punctul Gârla Selci, a fost combătut primul grifon, luându-se totodată măsuri pentru combaterea taluzului dinspre Dunăre cu fascine. La 23 aprilie, către kilometrul 11+200 și 11+400, a trebuit să intervină energic și cu operativitate la o infiltrație foarte puternică, prin mărirea banchetei digului, cu saci de pământ și amplasarea a 25 mc de palpașe, pentru protejarea taluzului, pentru ca ruptura să nu antreneze malul.

Urmăream zilnic, permanent, cotele apelor Dunării, primind, de mai multe ori pe zi buletine informative de acest tip.

Local, eram cu „ochii pe cer”, să urmărim evoluțiile ploilor.

Se anunța că râurile Drava, Sava și Morava, din Iugoslavia, care erau afluenți ai Dunării, vor revărsa în curând o mare cantitate de apă. În aceste condiții, am hotărât ca tot comandamentul să-și mute sediul temporar la Bechet, la fața locului.

Și așa, la începutul lunii mai, pregătiți ca pentru front, de data aceasta pe frontul apelor, ne-am mutat domiciliul, respectiv locul de muncă în localitatea Bechet. Conducerea întregii acțiuni mi-a revenit mie, ca președinte al Comandamentului pentru combaterea inundațiilor.

La fața locului s-au deplasat Petre Gigea, primvicepreședinte al Consiliului Popular al județului Dolj, ing Gabriel Ciupagea și Ionel Cetățeanu, vicepreședinți ai Consiliului Popular Județean, ing Nicolae Voinea, director general al întreprinderii de construcții pentru sistemele de irigații, ing Manu Toma, șeful sistemelor incintei îndiguite Lișteava-Bechet-Dăbuleni, ing Teodor Dranga, director general al

Oficiului Județean pentru Îmbunătățiri Funciare, ing Victor Dumitrescu, ing Iancu Ion, șeful Sistemului Incinte îndiguite Bechet-Ostrovni, colonelul Ion Savin, locotenent-colonel Oancea Gheorghe și Dumitru Ursu, maior Marin Constantin și Gheorghe Tănăsescu, din cadrul Garnizoanei Militare Craiova, prof. univ. Mircea Oprean, rector, Tiberiu Nicola, prorector al Universității din Craiova, ing Bibi Melcea, director al Întreprinderii de Transporturi Auto Craiova.

Nu știam atunci că va trebui să stăm de strajă aici timp de o lună de zile, până când va trece furia Dunării și vom fi din nou acasă, la Craiova.

Dintre noi, s-au format patru colective, amplasate pe dig, din cinci în cinci km, eu rămânând în centru, la Bechet, pentru coordonarea întregii acțiuni.

În fiecare zi, apele creșteau cu 5 până la 10 cm, ceea ce prezenta pericolul ca apele să depășească nivelul digului.

În jurul datei de 15 mai lucrau de-a lungul digului circa 4.000 de oameni, țărani, militari, constructori, precum și mijloace de transport, buldozere, tractoare cu remorci, șalupe, ambarcațiuni speciale.

În final, au participat peste 10.000 de oameni.

În baza soluțiilor date de specialiștii în domeniu, prezenți la fața locului, s-au luat decizii rapide, competente, din mers. Nu se admitea nici un minut de întârziere, pentru un grifon, o spărtură în dig, ce ar fi fost fatal pentru apărarea pentru care ne mobilizaserăm.

În timp ce apele Dunării creșteau cu 5 până la 10 cm zilnic, digul trebuia supraînălțat în 24 de ore cu 14, până la 20 cm.

2. În luptă cu furia apelor

La un moment dat, în perioada 25 mai - 4 iunie, s-a acționat zilnic cu circa 8.000-10.000 de oameni. Din aceștia, 1.910 au fost ostași ai Armatei Române, 2.000 de studenți, în special de la Facultățile de Agronomie și Horticultură, 3.000 de elevi de la școlile Profesionale craiovene, țărani.

Totodată, au fost folosite 300 de basculante, numeroase auto-încărcătoare, buldozere, excavatoare, screpere, remorcare, șlepuri, șalupe cu ambarcațiuni de transportat balast. Toate acestea au constituit în acel timp scurt o veritabilă flotilă eterogenă de luptă. În aceste condiții, într-un termen scurt s-au transportat și amplasat pe dig, pentru supraînălțări, consolidări și stingerea unor fenomene de infiltrații, peste 100.000 mc de pământ, 300.000 de saci de nisip, peste 3.000 mc balast, sute de mc de cherestea, peste 4.000 kg polietilenă, peste 10.000 mc fascine și alte materiale de intervenție. Aici s-a investit un mare volum de energie, inteligență creatoare, forță tehnico-materială pentru salvarea de la inundație a zeci și zeci de mii de hectare de pământ și bunuri materiale.

Dar numărul mare de participanți, care lucrau pe un spațiu relativ restrâns, ridica o serie de probleme de rezolvat. Trebuia asigurată alimentarea grabnică, cu hrană, apă potabilă, ca și asistența medicală necesară. O problemă importantă era aceea ca cei zece mii de oameni să fie bine organizați în procesul muncii, să fie îndemnați și dirijați ce trebuie să facă și cum să facă. Pe dig lucrau peste 300 de basculante și alte utilaje, deci pe o fâșie îngustă și oricând era posibil ca multe dintre ele să alunece în Dunăre. De asemenea, oamenii să fie feriți de accidente sau alunecări în albia Dunării.

Se lucra ziua și noaptea. Trebuia asigurată luminarea electrică necesară, pentru a se lucra în timpul nopții, dar și la supravegherea atentă, la fiecare pas. Unii tineri au încercat să bea apă din Dunăre, ceea ce ar fi dus la îmbolnăviri și cazuri de dizenterie.

Doctorul Mihai Costescu, directorul Direcției Sanitare a Județului, a fost prezent cu cadre medicale, care au asigurat asistența medicală și intervenția cu medicamente și tratamentul necesar.

Personal, am „tremurat” de teama de a nu se răni sau să se acci-

denteze mortal cineva. Din fericire, toți cei care au lucrat aici, cu furia apelor Dunării, s-au întors sănătoși acasă, spre satisfacția tuturor.

Pe parcurs, au fost situații grele, în care a intervenit neprevăzutul și în care de alegerea unei soluții atârna victoria sau înfrângerea.

La solicitările noastre, toate instituțiile statului au răspuns cu promptitudinea necesară, pentru a rezolva situațiile create. Comandamentul central de apărare contra inundațiilor a fost operativ la toate cererile noastre, privind aprovizionarea pentru nevoile de apărare a digului cu materialele necesare, în special cherestea, folie de polietilenă, balast etc. Astfel, am solicitat ambarcațiuni cu care să acționăm pe Dunăre și în mai puțin de zece ore de la comanda noastră ne-au sosit două remorcare de la Giurgiu, dar și cantitatea de 100 mc de cherestea. A fost o muncă titanică, rapidă, în ritm infernal. Nervii erau suprasolicitați și acumulasem o oboseală permanentă. În ultimele trei săptămâni ale luptei cu Dunărea la Bechet, majoritatea dintre noi n-am dormit 3-4 ore pe noapte și acestea, desigur, pe rând.

Îmi aduc aminte că în ziua de 29 mai, după o lună de când plecasem din Craiova, soția mea, împreună cu soția lui Ionel Cetățeanu și a lui Gabriel Ciupagea, ne-au făcut o surpriză, venind la fața locului, pe dig, să ne vadă cum ne simțim și să ne aducă „ceva de mâncare”, de acasă.

Am discutat circa un sfert de oră și s-au pregătit să așeze masa. Dar, la un moment dat, a sosit ing Teodor Dranga, galben la față, transpirat, spunându-mi: - *E nenorocire! Vă aduc o veste proastă. La kilometrul 8+700 a apărut apă pe dig. S-a creat un grifon, în care apa atinge 80 litri pe secundă.*

Se înțelege că nu am mai stat la masă.

S-a interenit operativ și prin localizarea grifonului, a măsurilor luate, digul a fost salvat de la primejdie.

În ziua de 2 iunie s-au revărsat apele râurilor Sava, Drava și Morava, care au determinat creșterea viiturii la cota de 784 cm. Ca urmare, la km 3+600 s-a produs o alunecare de teren, pe taluzul dinspre apă. A fost nevoie de intervenția unei formații de scafandri, care au găsit la 6 m de la piciorul taluzului o groapă, care nu era creată datorită eroziunii, ci constituia capătul unei gropi de împrumut, din incintă. S-a acționat rapid, cu materialele necesare, taluzul fiind refăcut în cele mai bune condiții de siguranță.

Un alt grifon a apărut la km 9+400, care a necesitat, de asemenea, o intervenție eficientă.

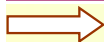
O situație dificilă a fost și la km 8 din cantonul 2, unde s-a produs un zgomot ușor, considerându-se a fi provocat de strecurarea de lichid la vana de închidere a conductei de irigații. În realitate, s-a produs o infiltrație între conductă și terasament. Soluția dată de specialiști a fost aceea a construcției unui batardaou special, care a făcut imposibilă pătrunderea în continuare a infiltrației.

Un curios fenomen de alunecare de teren s-a produs la km 13+700. Au intervenit rapid țărani și militarii, care au înlăturat situația grea a alunecării unei părți din corpul digului.

Într-o noapte a fost observat începutul unei infiltrații la km 5+200, din compartimentul 1. Locotenent-colonelul Gheorghe Oancea, care conducea supravegherea pe timpul nopții, a mobilizat imediat 100 de ostași, cu care, până la orele 7 dimineața a reușit să oprească infiltrația. La km 3+300, deși după prima viitură, au fost bine bătute brazdele taluzului, s-a ivit o crăpătură, care a pus în primejdie porțiunea aceea de dig. Soluția dată pe loc a fost aceea de a se intra în Dunăre, pentru a amplasa mai multe rânduri de saci cu pământ, zidiți în apă, până la nivelul coronamentului digului. În ziua următoare, s-a intervenit imediat în spate, unde deja se iviseră infiltrații. Aici s-a creat o mică, dar puternică banchetă, în spatele digului, pe toată lungimea, fapt care prezintă o siguranță pentru viitor.

După cum se vede, digul era supravegheat cu străjnicie permanent, zi și noapte.

Orice neatenție ar fi putut crea un dezastru. De aici, griji, frământări și nopți nedormite, din partea noastră. Asigurarea condițiilor de muncă, pentru a-i feri de accidente pe cei antrenați în această acțiune, asigurarea hranei, a apei, a condițiilor de odihnă, a stat permanent în atenția Comandamentului județean.

În același timp, s-au luat probe de apă, s-a efectuat control riguros al alimentelor și, în genere, a fost stăpânit și verificat întregul potențial epidemiologic al zonei, la aceste acțiuni participând cadrele medicale de la Spitalele Dăbuleni, Sadova și Craiova.

***

Acum pot spune cu sinceritate că, întrebând specialiști, ce s-ar fi întâmplat dacă digul de la Bechet s-ar fi rupt, când unul mi-a răspuns că „vor fi măturate localitățile Dăbuleni, Călărași și celelalte, inclusiv orașul Corabia.”, m-a cuprins o teamă lăuntrică, care m-a urmărit zi și noapte, timp de o lună de zile.

Ca președinte al Comandamentului județean aveam o mare răspundere morală. M-am străduit să creez acolo, pe dig, un climat prielnic și prietenesc de lucru, pentru a acționa cu răspundere și abnegație, ca să învingem apele Dunării.

Acum, deși au trecut mulți ani de la aceste evenimente, aș vrea să aduc mulțumirile mele sincere, din toată inima, celor care au fost în mod neprecupețit alături de mine în acele momente grele, în care mă cuprinsese și teama, dar pe care nu mi-am mărturisit-o.

Toți aceștia au făcut ca teama pe care o purtam ascunsă în sufletul meu să fie acoperită și învinsă de speranța succesului.

***

Își mai aduce cineva aminte de acele timpuri grele de atunci? Timpul a așternut încet uitarea peste evenimente care puteau fi tragice.

Fac o prezentare retrospectivă a gândurilor mele de atunci: pentru mine Dunărea era o imagine de vis, plutind pe valsul „*Dunărea albastră*” de Johann Strauss, sau pe „*Valurile Dunării*” ale lui Ivanovici...

Despre Dunăre mai știam din copilărie că este „*drum fără pulbere*”. În atare vis i-am închinat și eu două poeme...

Dar ajuns la Bechet în acea primăvară a anului 1970, am găsit aici o Dunăre furioasă, amenințătoare, chiar dușmănoasă. Toate visurile mele erau dintr-o dată spulberate, zdrobite, ca valurile spumegânde ale apelor. Dunărea nu mai era unduitoare, ci de-a dreptul tulbure și primejdioasă. Nu avea, atunci, Dunărea, nici o urmă de farmec și de poezie... La fel ca omul la supărare. Așteptam retragerea apelor, ca Dunărea să-și revină la normal, în matca sa proprie, alungând tendințele sale cotoptoare și acaparatoare de albiu ce nu i se cuveneau.

Dar retragerea apelor se făcea încet și cu mișală. În timp ce creșterea apelor se făcea rapid, cu 3, 4, 5 sau chiar 10 cm pe zi, scăderea Dunării se făcea încet, cu unul, până la trei cm pe zi. Această stare de fapt aveam să o evoc 15 ani mai târziu, când, fiind Ministru de Finanțe, o comparăm cu situația datoriei externe a unei țări.

Astfel, datoria externă se acumulează repede, prin împrumuturile și creditele contractate, în timp ce plata acestora se realizează mai greu, scăderea datoriei făcându-se încet, încet.

Atunci am zis: „Datoria externă seamănă cu revărsarea apelor Dunării, care vin repede și se retrag încet.” Ambele experiențe le trăisem pe viu. Fusesem chemat la conducerea Finanțelor țării, când datoria externă era la apogeu, deja acumulată și mi se spusese: „Acum ocupă-te de ea!”

***

Închei cu întrebarea: „Își mai aduce cineva aminte ce a fost atunci, pe digul Jiu-Bechet-Dăbuleni?!”

Am beneficiat în continuare de binefacerile și frumusețea apelor Dunării albastre, așa cum le auzim în fermecătoarele valsuri ale lui Ivanovici și Johann Strauss.

Apele au trecut, dar oamenii au rămas.

Vasile Dan MARCHIȘ

Poeme

Exercițiu 4

„Pregătește-te să faci ceva special ca astfel Dumnezeu să poată dormi undeva, măcar un minut.”

Incredibil, cum a intervenit de această dată muza față de mine!

Credeam că e pe „invers”, fără nici o legătură cu literatura și totuși mă gândeam să pregătesc un pat în care

Tatăl Ceresc să se așeze pentru un repaus pe măsură...

„Ce gânduri fără noimă te pătrund în acest sens, a intervenit ferm muza.

Crezi că Dumnezeu se odihnește în diverse paturi ca tine sau ca cei un miliard, două de pământeni, pentru că aceștia nu pot face nici nu pot spune ce poate înfăptui Tatăl Ceresc? La câte are de făcut și de spus Dumnezeu, se odihnește pe unde apucă... De aceea fă ceva special pentru el!”

Rămân perplex!

Este pentru prima dată când muza nu mă inspiră personal cu nimic... Dar a intervenit brusc:

„La câte cereri și vise deșarte sunt în lume...

Însă cum de veacuri munții așteptându-și pădurarul ideal, îndurând de toate, m-ai așteptat pe mine,

m-ai dobândit ca pe o recompensă sau premiu nu ca pe un lucru oarecare! Iată-mă!

Îți ofer posibilitatea să scrii... Astfel să pregătești

cel mai fin pat de cuvinte în care Dumnezeu să se odihnească măcar (temporar) câteva clipe...!

Exercițiu 3

Cade o ploaie ce pare o pregătire pentru finala concursului de ploi. Cum va curge atunci ploaia acționată în finală, în doi?

Dumnezeu cu cine se va confrunta în acest sens?

Când o parte din lume, de inundații a murit și alta momentan moare, eu refugiatul poeziei scriu parcă aș desfășura un colac de salvare... Nefăcând altceva, prin ce și prin cine să-mi aflu o iertare, o binecuvântare o altă chemare? „Ce tot vorbești acolo?”

M-a abordat fulgerător muza și apoi a continuat:

„Te-am atras prin inspirație aici să scrii, să nu dai apelor tribut chiar și poezii... Nu ești tu mai marele apelor ori judecător, marinar sau salvamar! Chiar potop să fie, aceștia au rolul lor...”

Eu pentru tine sunt aici... În fața Tatălui Ceresc, cu sau fără tine poeziile tale au aceeași trecere... Pentru că am lăsat pământul și apa din care sunt făcută te-am dobândit ca pe un premiu sau recompensă nu ca pe un lucru oarecare să nu încadrezi totul prin scrierile tale fără rând în geografie sau în istorie. Te-am atras unde inima salvamarilor și a tuturor lucrătorilor pe ape nu-i cuprinsă de iubirile amăgitoare. Acum că știi de ce te-am atras aici și nu în mijlocul lumii prinsă momentan între ape, scrie! Controlează-ți cu pixul poziția și fizionomia! Deci, scrie...! Doar scrierea ta continuă este virgula credibilă între tine și lucrurile neînsuflețite...!”

Florentin SMARANDACHE
(SUA)

Neutrosofia transcende opozițiile binare în mitologie și folclor

Abstract

Acest articol este o scurtă incursiune în domeniul complex al entităților compozite mitologice și folclorice. Analiza ne-a condus la ideea că aceste creaturi hibride și superhibride reprezintă dovezi convingătoare că psihicul uman transcende în mod constant opozițiile binare, așa cum susține neutrosofia. În diverse culturi și epoci, mintea umană manifestă o tendință către perspective nuanțate, neutrosofice, sfidând categorisirile simpliste. În plus, facem câteva observații marginale în temă și adresăm câteva întrebări mai puțin convenționale.

1. Introducere

Entitățile hibride (și superhibride) care apar în mitologii și în folclorul din întreaga lume au fost explorate pe larg în studiile culturale. O ramură a studiilor mitologice - care ar putea fi denumită „teratologie mitologică” - ar putea fi propusă pentru examinarea acestor monștri și ființe hibride (vezi mai jos *Observații și Întrebări Deschise*). Acest concept al „ființei hibride” ca o reflectare a societății și a normelor sale este o temă recurentă în diverse discipline academice, inclusiv în sociologie sau psihologie. De exemplu, Joseph Campbell analizează rolul ființelor mitice în cultură și societate, argumentând că acestea reflectă temerile și dorințele societății [Campbell]. În mod similar, conceptul de „arhetip” al lui Carl Jung discută cum societatea creează ființe mitice din ceea ce respinge sau găsește deranjant [Jung]. Cohen scrie despre modul în care acești monștri funcționează în cultură și societate, sugerând că ei oglindesc atât anxietățile, cât și aspirațiile societății, propunând un *modus legendi*, adică „o metodă de a citi culturile prin monștrii pe care îi generează” [Cohen]. Kristeva explorează conceptul de „abjecție”, un termen pe care îl împrumută din psihanaliză pentru a descrie sentimentul de groază care apare atunci când întâlnim ceva ce perturbă granițele dintre sine și celălalt [Kristeva].

Ființele mitologice hibride, care combină caracteristici umane și animale sau care îmbină trăsături divine și mortale, sunt văzute ca anomalii sau devieri de la ordinea naturală. Aceste entități întruhidează o natură paradoxală care depășește cadrele logice convenționale și protocoalele societale prestabilite. Ele există dincolo de limitele tiparelor previzibile și regulilor impuse, servind ca agenți ai disrupției în cadrul sistemelor structurate, apărând totodată ca un produs secundar al ordinii, născându-se din sfidarea haosului și acționând ca o forță contrară care delimitează și totodată fortifică granițele structurii. Mai mult, aceste ființe hibride nu sunt creații arbitrare, ci constituenți esențiali ai civilizației, provenind din însăși principiile pe care societățile le prețuiesc. Ele personifică în general toate aspectele respinse și contrazise de norme și valorile societății. Prin identificarea și marginalizarea acestor elemente nedorite, societatea își reafirmă propria identitate și principiile. În consecință, ființa hibridă se transformă într-o reflexie negativă, o oglindă distorsionată a societății, subliniind temerile, tabuurile și limitările acesteia. Prin confruntarea și interacțiunea cu aceste entități, societatea atinge o înțelegere mai profundă a propriilor contradicții, contribuind astfel la evoluția sa continuă (neutrosofică) și la autodefinirea sa ca sistem dinamic (neutrosofic) al vieții.

Pentru mai multe informații pe această temă, oferim un capitol bogat de sugestii de lectură la sfârșitul lucrării (vezi *Lecturi suplimentare*).

Acest articol nu își propune să fie o contribuție specială la acest domeniu dintr-o perspectivă culturală. Este doar o scurtă trecere în revistă a câtorva trăsături neutrosofice și multialiste ale unui număr relativ restrâns de hibridi, dar revelatoare prin semnificația lor.

Reamintim că MultiAlism-ul este un sistem multipolar format nu doar din elemente multiple care pot fi aleatorii, contradictorii sau adjuvante, ci și prin acceptarea trăsăturilor din mai multe sisteme de bază (sisteme unipolare, bipolare, tripolare sau pluripolare).

Acest articol se vrea, de asemenea, o încurajare pentru cercetătorii specializați să investigheze „teratologia mitologică” folosind instrumente și perspective neutrosofice și este - de ce nu? - o încercare de a transcende câteva întrebări comune despre apariția și perpetuarea acestor creaturi omniprezente în mitologiile lumii.

2. Identități neutrosofice: Hibridi și SuperHibridi mitologici

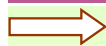
Selectăm câteva exemple din vasta gamă de domenii imaginative și apoi analizăm pe scurt, dar sistematic, modul în care acești hibridi sunt compuși. Ca structură generală a hibridilor, se pot categorisi drept „hibridi mitologici” creaturile care ar putea fi formate prin unirea a două entități (fie parte animal + parte uman, fie parte animal + parte divinitate, fie parte uman + parte divinitate, fie parte demon + parte uman, fie parte demon + parte animal, fie parte demon + parte divinitate) și drept „superhibridi mitologici” sau „hibridi multialisti” creaturile care ar putea fi formate prin unirea a cel puțin trei entități (de exemplu, parte divinitate + parte uman + parte animal), sau prin combinații din tipuri diferite ale aceleiași entități (de exemplu, animal1 + animal2 + ... + animaln).

- În mitologia mesopotamiană, Gilgames este un semizeu, întruchipând o fuziune între moștenirea divină și cea uman-muritoare. Descriș ca fiind două treimi divin și o treime muritor, cazul lui Gilgames prezintă un amestec complex de divinitate maternă și paternă. Dualitatea naturii sale, fiind atât divină, cât și muritoare, devine o temă centrală în narațiune, influențându-i acțiunile, luptele și căutarea sa finală a sensului vieții și a nemuririi. Ambiguitatea din jurul sorții sale în tradițiile ulterioare introduce un element de incompletitudine, permițând interpretări diverse [Gilgames].

- Lamassu sunt divinități protectoare în mitologia mesopotamiană, cu trup de taur sau leu, aripi de vultur și cap de om. Aceste ființe colosale serveau adesea ca gardieni la intrările palatelor și templelor [Lamassu].

- Bhima este unul dintre personajele centrale din epopeea antică indiană „Mahabharata”. Este al doilea dintre cei cinci frați Pandava, născut din Kunti, regina Hastinapurei, și zeul vântului, Vayu. Bhima este cunoscut pentru forța sa fizică excepțională, curaj și pricepere în luptă. Bhima joacă un rol crucial în diferite evenimente, inclusiv exilul fraților Pandava în pădure, jocul de noroc la curtea Hastinapurei și războiul de la Kurukshetra, bătălia epică dintre Pandava și Kaurava. Este adesea descriș ca o figură supranaturală, capabilă de acte extra-

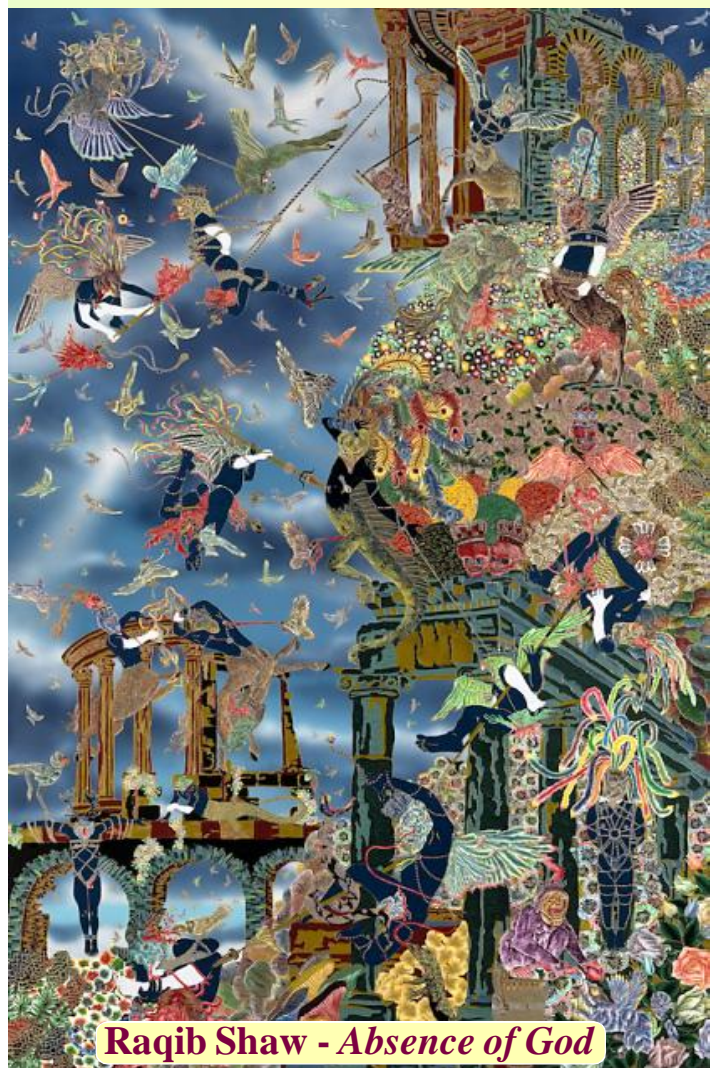

ordinare de vitejie și eroism. În ciuda forței sale formidabile, Bhima este, de asemenea, portretizat ca un individ cu compasiune, bun la suflet, în special față de cei oprimați sau marginalizați. Călătoria sa este marcată de momente de triumf și adversitate, culminând în rolul său ca figură cheie în stabilirea 'dharma' pe tronul Hastinapurei [Bhima].

- Ahile, fiul unei nimfe marine și al unui rege muritor, întruhidează dihotomia semizeului în mintea grecilor. Scufundat în râul Styx pentru invincibilitate, călcâiul său vulnerabil devine un simbol al incompletitudinii. Natura sa neutrosifică se dezvăluie în moartea sa, orchestrată de o săgeată muritoare ghidată de un zeu. Această intersecție dintre vulnerabilitatea muritoare și răzbunarea divină subliniază complexitatea sorții lui Ahile [Ahile].

- Freyr este o figură proeminentă în mitologia nordică, adesea descris ca un zeu frumos și binevoitor, asociat cu recolte bogate, iubire și abundență. În ciuda faptului că este considerat chiar zeu în mitologia nordică, statutul său de semizeu este subliniat de dualitatea parentală, unul dintre părinți fiind Njord și celălalt o gigantă numită Skadi. Cea mai faimoasă posesiune a lui Freyr este sabia sa magică, cunoscută sub numele de „Sabia lui Freyr” sau „Sumarbrandr”. Potrivit legendei, Freyr și-a dat sabia pentru a câștiga mâna gigantei Gerd, de care s-a îndrăgostit. Acest act de sacrificiu duce în cele din urmă la căderea lui Freyr, deoarece rămâne fără apărare în timpul bătăliei finale de la Ragnarok, evenimentul apocaliptic din mitologia nordică [Freyr].

- În tradiția islamică, Burâq este o creatură mitică descrisă ca un armăsar cu cap de femeie, aripi de vultur și coadă de păun. Se spune că l-a transportat pe Profetul Mohamed în timpul 'Călătoriei Nocturne' [Burâq].

Raqib Shaw - Absence of God

- Banshee este o ființă supranaturală adânc înrădăcinată în folclorul irlandez și celtic. Descrisă ca un spirit sau zână de sex feminin, Banshee este adesea asociată cu familii sau clanuri specifice, servind ca o prevestire a morții sau un semn de nenorocire iminentă. Una dintre trăsăturile cele mai distinctive ale Banshee este tânguirea sa jalnică, un strigăt înfiorător care se spune că este auzit atunci când cineva din familia pe care o veghează este pe cale să moară. Banshee este de obicei descrisă ca o figură solitară, adesea apărând ca o bătrână cu părul lung și despletit, îmbrăcată într-o rochie gri sau albă, având trăsături care amintesc de ființe din alte țărâni, cum ar fi elfii, vrăjitoarele sau aparițiile spectrale [Banshee].

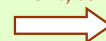
- Huli Jing, sau 'spiritele vulpii', sunt ființe metamorfozate din folclorul chinez. Ele se pot transforma în femei frumoase, dar forma lor adevărată este aceea de vulpe [Huli].

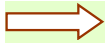
- Forma hibridă a lui Abraxas, cu corp de om, cap de cocoș sau leu și picioare de șarpe, este încărcată de semnificație simbolică.¹ Corpul uman reprezintă conștiința și intelectul, în timp ce trăsăturile animale simbolizează instinctele primare și forțele cosmice. Cocoșul, asociat cu zorii și trezirea, semnifică iluminarea spirituală, în timp ce șarpele este un simbol puternic al înțelepciunii, reînnoirii și transformării. Abraxas întruhidează conceptul de unitate în dualitate, simbolizând reconcilierea opozițiilor, precum binele și răul, creația și distrugerea, lumina și întunericul. Această fuziune neutrosifică a elementelor contradictorii reflectă viziunea gnostică asupra lumii, care concepe lumea materială ca un tărâm al dualității și iluziei, cu scopul final de eliberare spirituală prin gnoză sau cunoaștere divină [Abraxas].

- Conceptul de homunculus are rădăcini istorice în tradițiile alchimice și filozofice. În alchimie, se credea că un homunculus putea fi creat prin diverse procedee secrete, simbolizând dorința de a crea viața în mod artificial.² Ingredientul cel mai frecvent asociat cu crearea unui homunculus era fluidul seminal, considerat a conține esența vieții. În plus, alte fluide corporale, cum ar fi sângele menstrual, erau uneori implicate ca ingrediente. Alchimiștii indicau folosirea diverselor substanțe alchimice, cum ar fi săruri, minerale și extracte de plante, despre care se credea că au proprietăți transformatoare. Se sugera utilizarea de semințe animale sau alte substanțe derivate din animale. Iată niște instrucțiuni pentru crearea unui homunculus: „Amestecați sperma și piatra soarelui și înseamnăți vaca sau oaia. Blocați cu grijă vaginul animalului cu piatra soarelui. Ungeți organele genitale ale animalului cu sângele altui animal. Plasați animalul înseminat artificial într-o casă întunecată unde soarele nu strălucește niciodată.” Și așa mai departe. [Homunculus]. Dintr-o perspectivă neutrosifică, un homunculus poate fi explorat ca o metaforă pentru incertitudinile, contradicțiile și complexitățile inerente în dimensiunile biologice, filozofice și simbolice. Homunculus, ca simbol al creației artificiale a vieții, întruhidează implicații etice și existențiale. Fiindcă nu este în totalitate uman, această entitate reprezintă un animal rațional, adăugând un alt capitol fictiv în aspirația umanității de a controla granițele vieții și ale morții.

- Balaurul ocupă un rol proeminent în folclorul românesc, apărând ca un dragon sau șarpe cu mai multe capete³, adesea asociat cu fenomene meteorologice tumultuoase și haos disruptiv. Interesant este că legendele românești conferă salivei Balaurului o trăsătură particulară, despre care se crede că posedă abilitatea transformatoare de a se cristaliza în „diamante”. Simbolic, Balaurul întruhidează energii primordiale, encapsulând esența haosului și a sălbăticiiei neîmblânzite, evocând un joc complex de respect și teamă în cadrul narațiunilor culturale.

- Zmeul, o altă figură captivantă din folclorul românesc, îmbracă haina unui monstru care își schimbă forma. Versatilitatea sa în a-și asuma forme diverse epitomează imprezibilitatea, perpetuând o aură de eluzivitate enigmatică. De obicei, Zmeul este descris ca o forță malefică, întruhidează teme ca frica, vicleșugul și pericolul iminent, ser-

vind ca un motiv de avertizare profundă în cadrul basmelor. În plus, portretizarea sa reflectă temerile societale, simbolizând amenințări latente, conflicte interioare și lupta dintre forțele morale opuse.

- Dintre spiritele folclorului românesc, Zburătorul apare ca o entitate seducătoare, asemănătoare arhetipului *incubus*.⁴ Apărând sub forma unui bărbat carismatic, Zburătorul seduce fetele nevinovate, simbolizând dorințe interzise și atracția necunoscutului. Traversând simbolic pragul delicat dintre vise și realitate, Zburătorul evocă un amestec de frică, fascinație și introspecție profundă în cadrul psihicului uman. [Chelariu]

Să încercăm acum să integrăm aceste entități într-un sistem coerent.

3. Descendenți ai zeilor și muritorilor: Hibridi parțial zei + parțial oameni

În mitologiile lumii, entitățile formate atât din descendență divină, cât și din linie uman-muritoare, adesea denumite 'semizei' sau 'semizeite', întruhidează un amestec complex de trăsături moștenite de la părinții lor divini și de la părinții lor muritori. Mitologii sunt, în general, de acord că aceste ființe hibride servesc la crearea unei punți între tărâmurile celeste și cele terestre, reflectând dorința umană de a înțelege natura existenței și locul nostru în cosmos.

Semizeii posedă o gamă variată de caracteristici și abilități: pot moșteni forță supraomenească, agilitate sau intelect de la linia lor divină, dar în același timp se confruntă cu încercările și tribulațiile mortalității. În ciuda abilităților lor extraordinare, semizeii sunt adesea reprezentați ca ființe imperfecte și vulnerabile, care se luptă cu complexitatea naturii lor duale și cu așteptările plasate asupra lor atât de zei, cât și de muritori.

Pentru a explora mai multe mitologii, să ilustrăm personajele a trei figuri reprezentative ale acestor ființe:

- Krishna. În mitologia hindusă, Krishna este venerat ca un avatar al zeului Vishnu, născut ca fiu al lui Devaki, sora regelui Kamsa, și al lui Vasudeva.⁵ [Vishnu] Krishna a refuzat să pună mâna pe arme în monumentalul conflict dintre Kaurava și Pandava. În schimb, el a oferit o opțiune: să ofere îndrumare personală unei tabere și să împrumute armata sa celeilalte. O altercație tragică a izbucnit între șefii Yadava, rezultând în pierderea fratelui și a fiului lui Krishna. Profund întristat, Krishna s-a retras în pădure. Acolo și-a găsit sfârșitul când un vânător, confundându-l cu o pradă, l-a rănit mortal în picior, singurul său punct vulnerabil. [Krishna]

- Hercule, fiul lui Zeus și al Alcmeniei, o prințesă muritoare, este o figură centrală în mitologia greacă, întruhidează complexitatea existenței unui semizeu. Descendența sa divină, combinată cu limitările umane, formează esența narațiunii sale. Celebrele sale (doisprezece) Munci, întreprinse ca penitență pentru uciderea soției și copiilor săi într-un acces de nebunie indus de zeița Hera, evidențiază forța sa extraordinară, curajul și determinarea. Zeus, recunoscând faptele lui Hercule, îi acordă nemurirea, subliniind jocul dinamic dintre mortalitate și divin. [Hercules]

- Dagda, „Zeul Bun”, este o figură proeminentă în mitologia irlandeză, venerat ca o (semi)zeitate puternică și binevoitoare. El este adesea descris ca o figură paternă, un lider înțelept și un războinic abil, întruhidează idealurile de putere, înțelepciune și generozitate. Dagda este considerat tatăl sau conducătorul Tuatha Dé Danann, o rasă mitică de ființe supranaturale. El deține artefacte magice puternice, inclusiv un buzdugan magic cunoscut sub numele de „lorg mór”, care poate atât ucide, cât și învia cu un capăt și controla vremea cu celălalt. De asemenea, deține un cazan magic numit „coire ansic” sau „cazanul abundenței”, care oferă o cantitate nesfârșită de mâncare și băutură. Dagda este cunoscut pentru aplecarea sa pentru desfătări și plăceri, fiind adesea portretizat ca un iubitor de mâncare, băutură și muzică.

3.1. Devații indici: intermediari cerești ai echilibrului cosmic

În cosmologia complexă a mitologiei hinduse, semizeii, sau „Devași,” ocupă un rol central ca ființe cerești care se situează la granița dintre divinitate și umanitate. Acești semizeii întruhidează o interacțiune complexă de atribute în cadrul neutrosofiei, unde conceptele de certitudine, incertitudine și indeterminare converg într-un echilibru dinamic. [Deva]

Originea semizeilor în mitologia indică este învăluită în ambiguitate, reflectând indeterminarea inerentă a ordinii cosmice. Născuți din amestecul de linie divină și muritoare, semizeii întruhidează principiul neutrosofic al incertitudinii, unde existența lor sfidează categorisirea convențională. Ei locuiesc în spațiul liminal dintre certitudinea esenței divine și incertitudinea trupului muritor.

Semizeii din mitologia indică dețin o semnificație culturală și simbolică profundă, servind ca reprezentări alegorice ale echilibrului cosmic dintre ordine și haos. Inspiră introspecție, reflecție și o înțelegere mai profundă a principiilor neutrosofice care guvernează universul. Ei oferă perspective atemporale asupra complexităților existenței și asupra căutării eterne a echilibrului și armoniei.

Mai mulți semizeii din mitologia indică exemplifică principiile neutrosofiei prin natura lor complexă:

- Indra, regele Devașilor, întruhidează principiul neutrosofic al opoziției, deoarece poartă război împotriva forțelor întunericului, în timp ce se confruntă cu conflicte interne și dileme morale.

- Agni, zeul focului, simbolizează conceptul neutrosofic al indeterminării, servind atât ca purificator, cât și ca distrugător, întruhidează natura duală a focului creator și distrugător totodată.

- Varuna, zeul apelor cosmice, reprezintă noțiunea neutrosofică a adevărului parțial, susținând ordinea cosmică, în timp ce se luptă cu propriile limitări și imperfecțiuni.

- Surya, zeul soarelui, întruhidează principiul neutrosofic al ambiguității, iluminând universul cu lumina sa radiantă, în timp ce aruncă umbre de îndoială și incertitudine.

- Vayu, zeul vântului, simbolizează conceptul neutrosofic al complementarității, însuflând viață în toate ființele vii, în timp ce poartă semințele distrugerii și schimbării.

3.2. Semizeii grecilor: explorarea arhetipurilor eroice

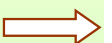
În vasta și complexă tapiserie a mitologiei grecești, semizeii se remarcă drept figuri extraordinare, ocupând un spațiu unic între zei și muritori. Născuți din uniuni între ființe divine și oameni, acești eroi hibridi posedă abilități extraordinare, inimi curajoase și destine complexe care modelează cursul miturilor și legendelor. Această dualitate inerentă reflectă principiul neutrosofic al indeterminării, în care semizeii există într-o stare de flux perpetuu, nefiind nici pe deplin divini, nici complet muritori.

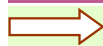
În panteonul semizeilor greci, mai multe figuri se remarcă drept exemple de arhetipuri eroice, fiecare întruhidează principiile neutrosofiei în mod unic:

- Hercule, fiul lui Zeus și al Alcmeniei, întruhidează lupta împotriva adversității și căutarea răscumpărării. Cele Douăsprezece Munci ale sale simbolizează conceptul neutrosofic al opoziției, unde forțe aparent contradictorii coexistă și interacționează într-un echilibru dinamic.

- Iason, fiul a doi muritori, deși conceput de Zeus, demonstrează carismă și diplomație ca lider al argonauților în căutarea Lânii de Aur. El navighează prin intrigi politice și provocări personale cu tact și reziliență, întruhidează principiul echilibrului și armoniei în relații și eforturi.

- Un alt semizeu proeminent, Perseu, născut din Zeus și o prințesă muritoare, reprezintă principiul neutrosofic al indeterminării prin

încercarea sa de a ucide Meduza și de a salva pe Andromeda. Drumul său prin lume plin de incertitudine și ambiguitate, dar el perseverează prin viclenie, ingeniozitate și hotărâre pură. Perseu întruhidează noțiunea neutrosofică a adevărului parțial, unde realitatea este inerent subiectivă și deschisă interpretării. Destinul său legendar, inclusiv uciderea Gorgonei, nu are o narațiune singulară, ilustrând incompletitudinea inerentă în portretizarea destinului semizeilor. Fie că Perseu își întâlnește sfârșitul în luptă sau printr-o lovitură de disc, rămâne un subiect de interpretare, adăugând un strat de indeterminare la statutul său de semizeu. [Kerenyi]

3.3. Tuatha Dé Danann și Fomoiré: descendența divino-umană în mitologia celtică

În mitologia celtică, Tuatha Dé Danann⁶ apar ca figuri enigmatice, întruhipând o fuziune complexă de descendență divină și muritoare. Primele relatări îi descriu ca fiind alungați din cer din cauza cunoștințelor lor profunde, după care au coborât în Irlanda, învâluți într-o ceață misterioasă. [Tuatha]

Inamicii antici ai Tuatha Dé Danann erau Fomoiré, un alt grup de ființe supranaturale din mitologia irlandeză. Fomoiré sunt o rasă de ființe monstruoase, semidivină, adesea descrisă ca malevolentă, asociată cu întunericul, haosul și forțele distructive ale naturii. Ele sunt portretizate drept creaturi marine monstruoase sau uriași. [Fomoiré]

Conform mitologiei irlandeze, Fomoiré au fost printre primii locuitori ai Irlandei, precedând sosirea Tuatha Dé Danann. Se spune că au sosit în Irlanda din ținuturi îndepărtate și au purtat războaie împotriva Tuatha Dé Danann pentru controlul insulei. Bătăliile dintre Fomoiré și Tuatha Dé Danann sunt descrise ca lupte cosmice între forțele haosului și ordinii, Fomoiré reprezentând haosul și întunericul⁷, iar Tuatha Dé Danann reprezentând lumina și civilizația.

Tuatha Dé Danann sunt pricepuți în magie, metamorfoză și alte forme de cunoaștere ascunsă, dar, de asemenea, experimentează emoții,

Raqib Shaw - Palazzo della Memoria

dorințe și vulnerabilități umane. Câteva figuri cheie din Tuatha Dé Danann exemplifică triada neutrosofică a certitudinii, incertitudinii și indeterminării prin descendența lor complexă:

- Dagda, de exemplu, este uneori portretizat ca fiul zeiței Danu și al prințului muritor Elatha, reflectând împletirea elementelor divine și umane în descendența sa.

- În mod similar, Lugh este descris ca fiind fiul unui muritor, Cian, și al unei ființe supranaturale, Ethniu, evidențiind natura sa hibridă și ambiguitatea identității sale.

4. Hibridizări demonice: Hibridi parțial demon + parțial uman

În mitologiile lumii întâlnim adesea 'ființe' care sunt hibride, parțial demonice și parțial umane. Deși trăsăturile și aparențele acestor ființe pot varia foarte mult între diferite culturi și mitologii. Iată câteva exemple:

- Cambionii: În folclorul european, cambionii sunt urmași ai unui demon și ai unui om. Ei sunt adesea descriși ca având unele dintre puterile supranaturale ale părintelui lor demonic, cum ar fi schimbarea formei, telepatia sau magia neagră, împreună cu aspectul fizic uman. Cambionii sunt uneori portretizați ca figuri seducătoare și manipulative, folosindu-și puterile pentru a influența sau a păcăli muritorii.

- Nephilim: În mitologia iudeo-creștină, *nephilim* sunt urmași îngerilor și ai oamenilor.⁸ Ei sunt descriși în texte antice, precum „Cartea Genezei”, ca uriași sau războinici puternici. *Nephilim* sunt adesea asociați cu tema pedepsei divine, deoarece existența lor este văzută ca o răsturnare a ordinii naturale.

- Hibridi Oni-Om: În folclorul japonez, oni sunt spirite malefice sau demoni, descriși cel mai adesea ca uriași cu coarne și păr zburlit. Basmelor prezintă hibridi oni-umani, deci care rezultă din uniuni între un oni și un om. Acești hibridi pot moșteni unele trăsături fizice ale oni, cum ar fi coarnele, precum și natura lor jucăușă sau malefică.

Acestea sunt doar câteva exemple, iar în mitologiile din întreaga lume există multe alte variante de ființe parțial demonice și parțial umane. Ele servesc adesea drept figuri captivante în povestiri, întruhipând teme de luptă între bine și rău, între supranatural și cotidian, și complexitățile ideilor de 'moștenire' și 'identitate'.

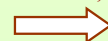
4.1. Cambionii: Hibridi demon + om

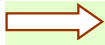
Imaginația umană a creat o mulțime de ființe mitologice, printre care cambionii ocupă un loc intrigant. Conceptul de cambion⁹ își are rădăcinile în folclorul european occidental, în special în cadrul demonologiei creștine. Cambionii sunt ființe născute din uniunea între un demon și un om, întruhipând o amestecare unică între supranatural și muritor. Aceste uniuni sunt de obicei prezentate ca acte de seducție, coerciție sau ispitire, reflectând teme mai ample de ambiguitate morală și lupta dintre bine și rău. [Cambion]

Caracteristicile atribuite cambionilor variază între diferitele tradiții mitologice, dar aceștia posedă de obicei un amestec de puteri supranaturale și vulnerabilități umane, având trăsături fizice care amintesc de descendența lor demonică, cum ar fi coarne, colți sau ochi de culoare nefirească, dar mai ales posedă abilități supranaturale, inclusiv schimbarea formei, telepatia sau cunoașterea magiei negre. Pe lângă puterile lor supranaturale, cambionii sunt adesea portretizați având o manieră carismatică și seducătoare, folosindu-și atracția pentru a manipula și a păcăli muritorii. Acest aspect al caracterului lor reflectă teme de ispitire și corupție morală, întrucât cambionii - nici pe deplin umani, nici pur demonici - navighează prin complexitățile moștenirii lor duale.

- Merlin, vrăjitorul legendar din mitologia arturiană, este uneori descris ca un cambion.¹⁰ Conform unor versiuni ale poveștii, tatăl lui Merlin era un *incubus* care și-a sedus mama, o femeie muritoare. Din această uniune s-a născut Merlin, oferindu-i abilități magice.

- În piesa lui William Shakespeare „Furtuna”, Caliban este o ființă

jumătate umană, jumătate demon. Deși natura exactă a părinților lui Caliban nu este explicit menționată în piesă, originile sale sunt descrise ca fiind monstruoase și nenaturale. Caracterul lui Caliban atinge teme precum colonizarea, dinamica puterii și conflictul dintre 'civilizat' și 'sălbatic'.

Ca ființe hibride, cambionii ocupă un spațiu liminal între supranatural și muritor. În demonologia creștină, cambionii sunt adesea considerați întru chipări ale păcatului și decăderii morale, reflectând consecințele cedării în fața dorințelor lumești. Ei servesc drept avertisment împotriva pericolelor corupției spirituale.

4.2. Judecata divină: povestea Nephilimilor

Nephilimii¹¹, menționați în texte antice precum Biblia și diverse lucrări apocrife, sunt învăluiti în mister și controversă, ocupând un loc unic în tapiseria mitologică, întru chipând teme de hibriditate, rebeliune și judecată divină.

Nephilimii sunt menționați specific în „Geneză”¹², unde sunt descriși ca fiind urmașii uniunilor între „fii ai lui Dumnezeu” și „fiice ale oamenilor.” În unele interpretări, ei sunt descriși ca uriași, posedând o forță colosală. Alte surse îi descriu ca ființe de mare răutate sau corupție spirituală, ale căror prezență pe Pământ amenința ordinea stabilită de Dumnezeu.¹³

Conform narațiunii biblice, prezența nephilimilor pe Pământ a provocat intervenția divină, conducând la Marele Potop ca un mijloc de curățare a lumii de corupția lor. Numai Noe și familia sa au fost salvați, fiind considerați drepti în ochii lui Dumnezeu. Povestea Nephilimilor servește drept o lecție despre consecințele corupției morale și ale judecății divine.

Două personaje reprezentative sunt:

- Goliat, uriașul legendar din povestea biblică a lui David și Goliat¹⁴, este adesea interpretat ca fiind un Nephilim sau descendent al Nephilimilor. Goliat este descris în textul biblic ca un uriaș, dominându-și adversarii cu statura sa impunătoare. Armura sa ar fi cântărit sute de sicli de bronz¹⁵, subliniind prezența sa formidabilă pe câmpul de luptă.

- Og, regele Basanului, este o figură menționată în Biblia ebraică, în mod specific în Vechiul Testament. Conform narațiunii biblice, Og a fost unul dintre ultimii rămași dintre Refaeii, un grup de uriași cunoscuți pentru statura și forța lor imensă. Refaeii erau considerați o rasă antică de oameni care au locuit în țara Canaan înainte ca israeliții să sosească acolo. Înfrângerea lui Og este relatată ca una dintre victoriile obținute de israeliți sub conducerea lui Moise.¹⁶ [Nephilim]

Povestea nephilimilor a lăsat un impact durabil asupra narațiunilor religioase și culturale de-a lungul istoriei. În tradițiile iudaice și creștine, ei sunt adesea interpretați ca simboluri ale rebeliunii, păcatului și judecății divine, servind drept figuri de avertisment, îndemnând împotriva pericolelor mândriei, corupției și decăderii morale.

4.3. Intersecții între umanitate și demonologie în folclorul japonez

În folclorul japonez, oni sunt spirite sau demoni formidabili și malefici, cunoscuți pentru aspectul lor monstruos și comportamentul rău-intenționat. Adesea descriși ca fiind creaturi cu coarne, având păr sălbatic și expresii înfricoșătoare, oni întru chipează aspectele întunecate ale regnului supranatural.

Hibridii oni-umani reprezintă un arhetip multifacțat în folclorul japonez, reliefând teme ca puterea, ispitierea și încălcarea regulilor morale. Rolul lor ca spirite malefice capabile și doritoare să aducă haos în viața oamenilor reflectă anxietăți culturale mai largi legate de forțele întunericului și haosului.

Hibridii oni-umani, uneori denumiți „jumătate-oni” sau „oni-kijo,” moștenesc trăsături din ambele ascendențe, demonică și umană. Ei pot

avea caracteristici fizice de oni, precum coarne, colți și trăsături exagerate, dar păstrează de asemenea elemente ale strămoșilor lor umani.

Acești hibridi sunt adesea descriși ca fiind ființe puternice și înfricoșătoare, capabile atât de mare forță, cât și de inteligență vicleană. În ciuda aspectului lor monstruos, hibridii oni-umani pot prezenta emoții și motivații complexe.

Două personaje reprezentative sunt:

- Shuten-doji este un rege legendar care a terorizat capitala antică Kyoto. Conform folclorului, Shuten-doji era considerat un hibrid de oni, născut din uniunea dintre o femeie și regele oni-ilor. [Shuten]

- Ibaraki-doji este o femeie oni adesea descrisă ca un spirit rapace care caută răzbunare pentru nedreptăți anterioare. [Ibaraki]

Acești hibridi oni-umani populează mitologia japoneză, întru chipând teme ca puterea, răzbunarea și lupta dintre umanitate și supranatural. Din poveștile tradiționale și teatrul kabuki până la manga și anime moderne, hibridii oni-umani rămân simboluri durabile ale supranaturalului și fantasticului. Poveștile lor servesc drept lecții de avertizare, amintind publicului despre pericolele cedării în fața ispitei și importanța integrității morale în fața adversității.

¹Referințe la Abraxas pot fi găsite în diverse texte gnostice, inclusiv în Biblioteca Nag Hammadi, o colecție de scripturi gnostice antice descoperită în Egipt în 1945. Aceste texte îl descriu adesea pe Abraxas ca pe o ființă divină sau arhon (uneori asociat cu Dumnezeu) sau ca o emanație din tărâmul divin.

²Una dintre cele mai faimoase relatări despre crearea unui homunculus provine din scrierile alchimistului elvețian Paracelsus, care susținea că un homunculus poate fi creat prin manipularea lichidului seminal. Rețeta sa presupunea plasarea materialului seminal într-un vas de sticlă sigilat, împreună cu anumite substanțe alchimice, și apoi incubarea amestecului într-un mediu cald și întunecat timp de câteva săptămâni sau luni. Paracelsus era convins că, după perioada de incubare, o creatură umanoidă în miniatură s-ar fi format în interiorul vasului.

³Legende descriu Balaurul ca fiind o ființă monstruoasă, cu gheare ascuțite, solzi care îi acoperă corpul și suflare de foc.

⁴Încadrat în folclorul mai larg al incubilor și succubilor, Zburătorul întru chipează spiritul masculin enigmatic care caută legături nocturne cu femeile adormite.

⁵Vasudeva este patronimul zeului Krishna, fiul lui Vasudeva. Închinătorii lui Vasudeva-Krishna au format una dintre primele mișcări devoționale teistice din cadrul hinduismului.

⁶În traducere, „poporul zeiței Danu,” care reprezintă apele primordiale ale creației și fertilității, aceste ființe semidivine sunt venerate pentru înțelepciunea, magia și conexiunea profundă cu pământul înainte de sosirea Milesienilor, considerați strămoșii irlandezilor moderni.

⁷În ciuda reputației lor malefice, unele povești îi descriu pe anumite Fomoiri într-o lumină pozitivă, portretizându-i ca personaje complexe cu propriile dorințe și motivații. În anumite relatări, Fomoiri sunt descriși ca meșteșugari și războinici iscusiți, capabili de mari fapte de forță și magie.

⁸Uneori interpretați ca îngeri căzuți, adică demoni.

⁹Cuvântul „cambion” se crede că provine din termenul latin târziu „cambuca,” un vas folosit de soldații romani. În timp, a evoluat pentru a desemna un vas sau un recipient pentru spirite, ajungând în cele din urmă să semnifice urmașii demonilor.

¹⁰Merlin drept cambion este o versiune explorată în diverse texte medievale, inclusiv în „Historia Regum Britanniae” a lui Geoffrey de Monmouth.

¹¹Termenul „Nephilim” provine din cuvântul ebraic „nephil,” care se traduce prin „uriași” sau „căzuți.”

¹²Cf. Geneza 6:1-4.

¹³Identitatea lor precisă este un subiect de dezbatere printre cercetători, interpretările variind de la îngeri căzuți la ființe divine sau conducători.

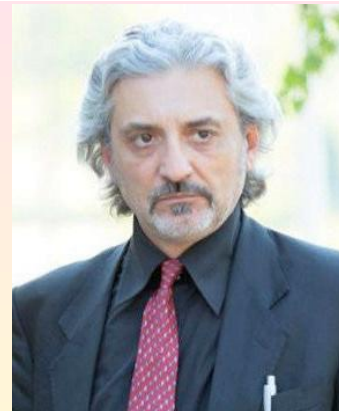
¹⁴Samuel 1:17.

¹⁵1 siclu = 1 beca = 12 g, cf. Geneza 23:15.

¹⁶Cartea Deuteronomului oferă mai multe detalii despre Og și regatul său. În Deuteronom 3:11, se menționează că patul lui Og era făcut din fier și avea mai mult de patru metri lungime și aproape doi metri lățime, indicând dimensiunea sa uriașă.

Gaetano LONGO (Italia)

Doeme

Gaetano Longo s-a născut la Trieste, în 1964.

Între 1991 și 1993 a colaborat la diverse publicații, la radio și posturi de televiziune italiene și străine, cu reportaje din America de Sud, fiind și reporter de război în teritoriile din ex-Iugoslavia.

Este membru în redacția revistelor *Zeta News* (Udine - Italia), *El cielo de Salamanca*, *Revista Hispano-americană de Literatură* (Lima - Peru), director artistic al *Premio Internazionale Trieste - Poesia*, reprezentant al *Fundazione Fernando Ortiz* (Havana - Cuba) în Italia,

membru corespondent al *Academiei Pirenopolina de Letras, Artes e Musica* (Brazilia) și al *Institutului de Studii Vallejiani* (Trujillo - Peru).

Deține funcția de Consul de Onoare al Columbiei pentru Friuli - Venezia Giulia. Este Doctor Honoris Causa al Universității de Științe Politice și Studii Economice Europene din Chișinău.

Poezia sa a fost tradusă în spaniolă, sârbă, română, macedoneană, croată, portugheză, engleză, catalană, germană, japoneză, slovenă etc.

Un verde tovarăș de călătorie

Un mic Buddha verde mă însoțește de câțiva ani.
Nu știu dacă e făcut din alabastru sau din marmură
dar este mereu acolo liniștit privindu-mă și râzând.
Nu este niciodată rece sau cald.
Este ca și cum nimic nu contează pentru el
și nu-i este niciodată foame sau somn.
Mi-aș dori să am calmul și liniștea lui.
Pare să știe totul și nu are nevoie să se miște niciodată.
nici ca să meargă la baie sau să iasă pentru o clipă pe balcon.
Mi-ar plăcea să fiu ca el
verde și nemișcat în fața tuturor problemelor.
Cu înțelepciunea și râsul lui ironic
pare mereu să-mi amintească că viața în fiecare clipă
fură timp pentru a se bucura de plăcerile vieții.
Mi-ar fi de ajuns să-i semăn puțin,
chiar și numai un pic,
nu neapărat făcut din alabastru sau marmură.
Mi-ar fi suficient să fiu făcută din plastic.

Versuri cu îmbrățișări și cafea

*Pentru Arturo Corcuera, Mateja Matevski,
Oliver Friggieri și Nicolae Dabija.*

În jurul meu, prietenii încep să moară tot mai des.
(și dușmanii dar sunt întotdeauna prea puțini).
Acest lucru se întâmplă întotdeauna
când cineva este cel mai tânăr din grup
și crede că nimeni nu pleacă pentru a nu se mai întoarce niciodată.
Dar ce vor fi gândit în ultimele lor clipe?
Cum și-or fi spus adio lor înșiși?
Distanța poate uneori să atenueze tristețea
dar memoria nu se măsoară în distanță.
ci prin clipe trecătoare, fotografii îngălbenite,
cu biletele vechi scrise de mână trimise
din Peru, din Macedonia, din Malta sau din Moldova.
Din când în când mă pregătesc ca și cum aș merge la o petrecere
și îi găsesc în versurile lor

pentru a petrece cu ei câteva clipe fericite,
o cafea, o îmbrățișare și tot ce mai avem chef.
și eu, la ce mă voi gândi în ultimele mele clipe?
Cum îmi voi spune adio mie însumi?
Poate că cineva își va aminti că am fost prieteni
și își va pune aceleași întrebări.
Se va apropia de versurile mele pentru a mă reîntâlni.
și pentru a petrece câteva clipe fericite împreună,
o cafea, o îmbrățișare și tot ce ne dorim.
Se va uita nostalgic la niște fotografii îngălbenite.
și-și va aminti și el date și momente trecătoare.
și el însuși, așa cum fac și eu acum,
va ajunge la singurele, evidentele și definitivele concluzii:
timpul zboară, nimic nu e veșnic.
și toată lumea pleacă pentru a nu se mai întoarce niciodată.

Teoria relativității

Impostorii se dedică înșelăciunii
precum măicuțele rugăciunilor precum ospătarii clienților
precum Casanova femeilor precum bancherii furtului
precum poezii eternității.
Impostorii se dedică înșelăciunii
precum Dumnezeu măicuțelor precum clienții băuturii
precum femeile unui Casanova precum hoții băncilor
precum eternitatea poezilor.
Totul este relativ.
Liberul arbitru este la fel. Doar substanța se schimbă.

Mistere și soluții

O iubire de mâna a doua poate fi una serioasă.
Diverse iubiri de mâna a doua pot fi o micuță colecție.
Multe iubiri de mâna a doua pot fi obișnuință sau muncă.
Doar iubirile de mâna a doua pot fi o scurtătură spre înfrângere.
Trebuie să încercăm să nu ștergem ceea ce a mai rămas din tandrețe.
Trebuie să îmblânzești piatra ca să nu rănească picioarele și sufletul.
Între Dumnezeu și neant nu există întoarcere.
Doar o linie invizibilă și grea ca aceasta între prima dragoste și ultima.
între vid și o privire între noi și lume.

Reynaldo LACAMARA (Chile)

Poeme

Reynaldo Lacámara Calaf s-a născut la 19 aprilie 1956 în orașul Santiago. Fiul unui tată argentinian și al unei mame catalane este, de asemenea, cetățean spaniol. Se ocupă de ateliere de creație literară la Centrul Cultural din Barraca și la Corporația Culturală a Reginei (1994-1995), iar în propria casă din comuna La Reina pe care a numit-o „Rancho Alegre”, organizează ateliere de poezie pentru tinerii studenți. La Casa Scriitorului, face parte din Colectivul Tinerilor Scriitori. A fondat Atelierul Colectiv de Reparare a Literelor (1988-

1994), un grup de scriitori dedicat criticii operelor sale și publicării unor ediții și reviste.

Lacámara a fost membru în juriul diferitelor premii și concursuri de literatură: în 1996 și 1998 - Premiul Municipal de Artă din San Antonio, în 2005 - Premiul Municipal de la Santiago, în 2006 - Premiul Pablo Neruda; Premiul Eduardo Anguita, 2007, a fost consilier național pentru carte și lectură în anii 2006 și 2007. A primit diverse distincții în țară și în străinătate.

Recunoașterea

I
În melci te voi cunoaște
în timpanele adânci ale pământului
convertit în procesiune de limbi
care ascute sunetul până la nimic
în timp ce melcii
se predau lenți pământului lor.

II
În dinți te voi cunoaște
în absența acestor mase
în segmentul separat al pulpei,
voi merge în căutarea pântecelor,
fruct orfan de buze.
Te voi cunoaște în profunzimile fildeşului,
în filonul care ajunge la rădăcini
și într-o lume fără formă
ruptură după rupere.

III
Marea nu ne-a iubit niciodată.
Când abisul cheamă
nu știm dacă e o lovitură de cer.
Expulzați din realitatea umedă,
din paradisul arid, numai noi trebuie
să extragem mării configurațiile noastre.
Acolo jos. neînarmați printre comori mergi
înconjurat de cei care caută recompensa
Nicio alternativă ca o vagabond palid oprit
printre meduze, în căutarea unei imagini
pierdută pentru totdeauna.

Pleoapa

Pleoapa este o pauză pentru a privi noaptea
Pleoapa ne lasă singuri scurtează
distanțele și suntem nerealiști și onirici
Pleoapa este o rană prin care visele gem
Uneori e o gură mică care vorbește culori
Pleoapa este o fântână mai de neoprit

ca tăcerea este apărarea insectei care nu a
intrat în moartea insistentă bătând la
porțile sale. Pleoapa cortină deschisă la
scenariul cotidian. Geantă care păstrează
ceea ce a fost dobândit
Imagini rămase ascunse trăitoare în vreo
amintire și imensa pleoapă a universului
se termină și începe atunci
când se închide pe piele pleoapa mică.

Cutremur

V
Această urmă continuă pe lume este istoria
șarpe grandios care se pliază și se întinde
pe el însuși, și înaintează
devorând prin trecerea sa, consumarea
faptelor; hrănindu-se cu reproduceri
de gesturi frumoase sau excremente de
lupte inutile
Istoria este acest cutremur care trasează
o linie pe planetă și o transformă
într-o fisură gigantică:
Pe de o parte au rămas scrise faptele eroice
și toate cuvintele conținute în almanahuri
citate enorme, rostite în medii de epopee
exemplare, alături de executori magnifici
Pe de altă parte roiesc mulțimi de tipografi,
mutând literele grele pe umeri
gestând volume zdrobitoare
și sfârșesc prin a fi absorbite de abis,
deschis ca o reluare a alimentelor folosite.
Să ascultăm soarta: El a fost cel care
mergea înapoi, trecând prin câmpuri
care ascundeau floarea lor, prăfuind rumuri
unde salutul se dădea retroactiv,
transformând zâmbetele în surpriză;
până când să ajungă la bumbacurile și la
mirosurile rănite.
Așa țipau până se înecau în sânge

se adună în jurul focului moștenit și
bătrânele povestesc, celor mici, istorii
incredibile despre obiecte pedepsind aerul
și despre o regiune care se dezintegrează
cu fiecare lovitură de groază terestră
Copiii vor plânge de frica la un moment dat
și se vor dubla culcându-se cu coșmaruri
pe dinlăuntru și afară bestia sălbatică îi va
aștepta pentru a-i devora
Să ascultăm destinul...

VII

Pe aici au rămas împrăștiate materialele la
descoperirea de păsări pietrificate de
groază, pietricele pe drumuri, ape salvate
care negându-se s-ar descompune pe
dinăuntru

Și tu împrăștiată;
Ochișori de piatră ușoară, flori largi ca
urechi de iepure, franjuri de obsidian ca să
ne rănească cu artă veche... și tu împrăștiată
Așa era repovestirea istoriei prin cartierul
cu case aruncate și bifurcații de copaci
cu păsări despărțite în cercuri atente
în jurul mâinilor tale
Mâinile tale: prisme pentru spectrul
lucurilor, cunoscătoare ale pâinii
care este o mulțime de culori ce penetrează
în venele tale (Cu mâinile noastre rănite ne
atingeam, oferindu-ne o haină de
sensibilitate. Suntem ființe terestre, nu
avem alt bun decât dragostea noastră, o
mână provoacă toată căldura
Ne-am atins modelând ferm membrele.
Doar ușor, cu atingerea provocam
gesturile. Din lut, suntem ființe de lut, de
lut senzația celui mai ascuns parfum al tău.
Nu deținem mai multe bunuri decât
copiii noștri)

Cornelia CALAJDOGLU

Doeme

Puii de leu

Undeva, într-o savană, înnoptau doi pui de lei,
Părăsiți de mama lor, într-o luptă legendară.
Iar în mijlocul savanei, erau liniștea și ei,
Îngroziți de libertate și de răgete de fiară...

Brusc, din bolta vișinie, ploaia își desfășoară norii
Pentru-nțâia oară-n viață, picurii le-au curs pe piele,
Numai de gândești o clipă și te macină florii,
Câte chinuri o să-ndure în savana de sub stele.

Foametea își cere dreptul iar ei plâng de dorul mamei.
Însă toată vietatea îi privea ca niște regi,
O hienă-i alăptează să le-alunge chinul foamei,
Ca un fel de reverență, scrisă-n legea fără legi.

Și aveau să crească puii, neînfricați în mândră blană,
Fiecare vietate se-nchina ca la un zeu,
Regi au fost și vor rămâne peste veșnica savană,
Unde toată măreția se ascunde într-un leu...

Legenda Cascadei Urlătoare

Cea mai dulce ciobăniță, singura falnică fată,
Urca-n răspăr și sudoare cărările scrise pe munți,
Cu vântul zburdalnic prin plete și-adesea etern îmbrăcată,
În straiile vechi și lemnoase din scoarța copacilor crunți.

Proptit cu zorile-n rouă și liniștea pusă-n toiag,

Dimitrie Sturza ciobanul, avea un frate sub Soare,
Mureau purtași de o poftă, de inimă grea li de drag,
Ca unul să poată cu fata, să prindă cu ea însurare.

Două suflete de sânge și aceeași ispitire,
Pe mireasa nenuntită vor s-o vadă-n pragul lor,
N-au știut că însăși moartea-i e aproape de menire,
Ca și cum o crizantemă s-ar lovi de un topor.

Într-o noapte blestemată de tentațiile gropii,
Ca o șoaptă înserată, ca o doină, ca un joc,
Au pornit pe urme-i frații să îi cucerească ochii,
Dar la văzul lor, în beznă, a încremenit pe loc.

Dintr-odată, ca un fulger se simțea și ea iubită
Deunăzi ea se iubise cu mioarele din jur...
De pe stâncă se desprinde păstorita-ncremenită,
Nu știa că-n lumea asta poate fi ceva mai pur.

Și pe locul căzăturii se înalță o cascadă,
Mieii, frunzele și munții, sunt cu toții îngroziți,
Nimeni n-a venit s-o plângă, nimeni n-a venit s-o vadă,
Numai frații stau de veghe și de strajă, împietriți.

Legenda din Kaliakra

Adevărurile noastre pot în crime să se-mbrace,
Promontoriul Kaliakra a avut acest destin,
Numai timpul și uitarea vor putea să îl împace
Cu oceanele de sânge, de cadavre și de chin.

Aerul e plin de-o vreme de miasmu-ngropăciunii,
Mulți viteji cu drag de țară se mai zbat printre morminte,
Nici n-au terminat masacrul otomanii semilunii,
C-au ales pentru plăcere, patruzeci de trupuri sfinte.

Într-o peșteră păzită au stat blânde fecioare,
Nu se cunoșteau, dar chinul, le-a legat ca pe surori,
Au făcut un pact de taină, preferând să moară-n mare,
Să n-ajungă de necinste, monștrilor invadatori.

Tot ce le-a rămas în suflet, era numai demnitate,
Cea mai vrednică le spune drumul către izbăvire,
Și-au fost toate pentru una, dar și una pentru toate,
Împletind de-olaltă părul, să nu cadă-n răzgândire.

Aripi de fecioare plânse, fluturau deasupra mării,
Ca un stol de grații blonde scurse-n rochii vapoase,
Peștera-i înghite goală pe soldații însetării,
Din dorința lor de carne doar blestemul le rămase.

Au privit cu ochii țintă la jertfirea lor divină,
Nu știau de-ncremenire, ce noblețe se petrece,
Iar în locul prăbușirii, sub o vrajă de lumină,
A rămas legenda vie, liniștea și marea rece...

Ragib Shaw - Reinventing the Old Masters

Ovidiu ȚUȚUIANU

Poeme

Cocorii lui Sadako

(În memoria lui Sadako SASAKI (1943-1955),
celebră supraviețuitoare a Bombardamentului
atomic de la Hiroshima)

Când Little Boy* căzu la Hiroshima,
Numai doi ani avea Sadako mica,
Și l-anceput crezură că nimica,
Nu afectase grav pe om, sau clima.

Dar peste 10 ani acea copilă,
Simți atingerea periculoasă,
A cancerului gheară nemiloasă
Ce inspira la toată lumea milă.

La vizita unei amice bune,
Sadako auzi poveste mică,
Despre cocorii de hârtie, cică,
1000 pot ani vieții să-i adune.

Și începu îndată să creeze,
Mulțime de cocori din ambalaje,
Din publicații vechi și bricolaje,
Credința-n viață s-o însenineze.

Dar când ajunse peste șase sute,
Se frânse traiul bieteii fetișcane,
Urmare celei bombe-americane,
Ce-a vrut Războiul Doi să îl comute.

.....
După Sadako n-a murit speranța,
Cocorii „s-au produs” în lumea mare,

Și-n Hiroșima monument ea are,
Cu-ndemn spre pace, vivat... toleranța!

*„Micuțul”, bomba atomică aruncată la
Hiroshima de avionul american „Enola Gay” în
ziua de 5.08.1945.

Povestea tristă a dinamitei!

(În memoria celebrului inventator
Alfred NOBEL, 1833-1896)

Alfred Nobel, suedezul
A avut invenții sute.
Doar la oameni i-a fost crezul,
Să-i servească, să-i ajute:

„Cauciucul, cel sintetic”
Și faimoasa „dinamită”,
Întrecută-n mod patetic,
De mai tarea „gelinită”**!

Astfel că inventatorul,
Chiar „sacrificând” un frate,
Ajunsesse păstrătorul
De averi nemăsurate.

El ura nespun războiul
„Cea mai mare dintre crime”
O oroare ca buboiul,
Râspândit în tinerețe.

Obsedat de-a sa menire,

Nu s-a însurat vreodată
Și-a-ndreptat spre omenire,
Misiunea sa curată.

Iar prin testament donat-a
Chiar a sa avere toată,
Ca în premii, mult bogata
Să ajungă transformată.

Și-an de an se decernează,
Premii Nobel sumedenii,
Pentru cei ce realizează,
Excelență în domenii.

I-a fost greu ca să admită,
Chiar lui Nobel, fire tare,
Că faimoasa dinamită,
Fi-va-n scopuri militare.

Din păcate, după moarte,
(Anii n-au trecut șuvoaie)
Dinamita avu parte,
De-aplicații în... războaie!

* Exploziv inalterabil în apă și puțin sensibil la
șoc, format din nitroglicerină, azotat de potasiu
și rumeguș de lemn.

Dacă...

(În memoria lui Nichifor CRAINIC/ Ion DOBRE,
teolog, poet și jurnalist, 1889-1972)

Dacă stelele din ceruri, ți-au venit întreaga viață,
Și-astfel zilele-ți se-nșiră ca mărgelele pe ață,
Dacă lumea cea nebună te strivește fără milă,
Și-ți creează neplăcere, indignare, scârbă, silă,

Dacă nimeni dintre oameni nu primește-a ta povață,
Și nu vezi decât sfidare pe a lor cea dublă față,
Dacă n-ai niscăi propte, și nici bani și nici tu pilă,
Poți să tragi din greu povara, gâfuind ca o cămilă.

Dacă tot ce te-nconjoară, este fals și plin de gheață,
Și te-ncarci cu-amărăciune începând de dimineață.
Dacă totul se rezumă la antet și apostilă,
Nu mai poți decât alege între prafuri sau pastilă.

Dacă și organizarea este una hrăpăreață,
Ce te strânge între ziduri, ca un val de fortăreață,
Dacă ești vânat la colțuri și sub sticlă de lentilă,
Ai putea să ai chiar pizmă pe o biată de reptilă.

Dacă lumea cea nebună te strivește fără milă,
Și-ți creează neplăcere, indignare, scârbă, silă,
Nu uita și ia în seamă ce bătrânii ne învață:
Nu doar stelele din ceruri ți-au venit întreaga viață!

Raquib Shaw - Paradise Lost

Alicja KUBERSKA
(Polonia)

Poeme

Alicja Kuberska s-a născut în 1960 în Swiebodzin, Polonia. Scrie poezie, proză, piese de teatru Poeziile ei au fost publicate în numeroase antologii și reviste din Polonia, Belgia, SUA, Marea Britanie, Canada, India, Italia, Israel și Australia.

Alicja Kuberska este membră a Asociației Scriitorilor Polonezi din Varșovia (Polonia), a ZLP filiala Wrocław și a IWA Bogdani (Albania). De asemenea, este membră a consiliului director al Cercului de Poezie Chineză (China), al Our Poetry Archive (India). Este ambasador cultural al The Inner Child Press (SUA).

Alicja Kuberska a obținut: distincție (2014) și medalii (2015 și 2020) la concursul de poezie Nosside UNESCO din Italia, statueta în Lituania (2015), medalie a Academiei Europene de Științe, Arte și Litere din Franța (2018)), premiul Festivalului Cultural Internațional „Tra le parole e l'infinito” Italia (2018), Premiul Bolesław Prus Polonia

(2019), Animator Cultural Polonia (2019) și Premio Internazionale di Poesia Poseidonia- Paestrum Italia (2019), medalie la concursul de poezie Nosside UNESCO din Italia. În 2021, Ministerul polonez al Culturii și Patrimoniului Național i-a acordat o medalie pentru activități în beneficiul culturii poloneze. De asemenea, în 2021 a câștigat Premiul Internațional „Tulliola - Renato Filippelli” - competiție italiană pentru o carte de poezie. De asemenea, a primit cinci medalii în 2021. În 2022 a primit: Statueta „Spiritualitate fără frontiere” Plovdiv, Bulgaria, Premio Internazionale di Poesia Poseidonia - Paestrum XXVII edizione: Stranieri I Premio, Paestrum, Italia, Aripile lui Ikar - premiul III, Varșovia, Polonia, Premiul Bolesław Prus, Stowarzyszenie Autorów Polskich, Varșovia, Polonia, Premio Mondiale di Poesia - Premiul Internațional de Poezie Nosside, XXXVII Premio Nosside, Vocitore Assoluto, premiul I, Reggio di Calabria, Italia.

Visuri

Voi scoate cu grijă din părul tău
razele soarelui și cântecul ciocârliei
și voi împleti lumina lunii și trilurile privighetorilor.
Privește - iată că ziua obosită adoarme
și în întuneric se nasc visuri translucide.

E timpul să pornim într-o lungă călătorie în necunoscut,
să străbatem nesfârșitul deșert al cerului.
Haidem acolo unde stelele strălucesc sub tălpile noastre.
și praful visurilor împlinite se așterne pe pământ.

Hai să cântăm o melodie dragă pe coardele timpului
și trecutul va penetra prezentul.
Amintirile vor căpăta culori vii
iar momente uitate, de mult apuse vor prinde viață.

Vom merge până la capătul Căii Lactee,
pentru a ne întoarce în zori, fără grabă.
Vom uita secretele revelate ale universului.
Visuri eterice în veșminte vapoase vor dispărea,
șoptindu-ne cu încredere viziuni profetice.

Hoțul de visuri

Eram tăcută, zâmbind suav, fără pretenții.
Nu te-ai așteptat că voi lua fără consimțământ.
Am fost prea aproape și totul era la îndemâna mea.

Ca un hoț, ți-am furat privirile și singurătatea.
Gândurile tale,
le-am legat într-un labirint de noduri, creând o plasă densă,
și din vise am țesut conturul a unei figuri feminine.

Am stârnit scânteia pasiunii în ochii tăi,
și a izbucnit o vâlvătaie.
Ne-am învăluit într-un dulce parfum de flori din părul meu.
și am planat spre multe nopți îndepărtate.

Tu ești de pe Marte, eu sunt de pe Venus.
Planete îndepărtate sunt punctele strălucinde
pe un firmament de tandrețe.
Cuvintele și mâinile noastre se atrag reciproc
cu forța gravitațională a vieții.

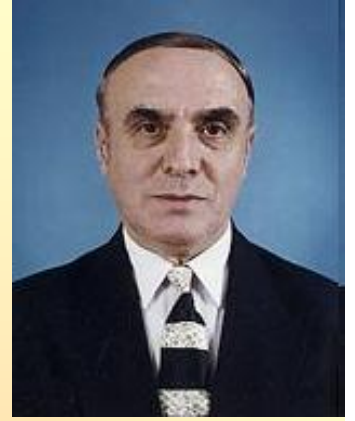
Printre stele

Aștept potopul de stele.
Poate că am timp să-mi pun o dorință șoptită.
Privesc cu speranță spre Leonide.
Cred că voi vedea scânteile căzând.
Dansul Pleiadelor a stârnit un nor de praf.
Invidiosul Orion nu le va depăși
Și Sirius nu le va găsi pe cele șapte nimfe.

Morfeu mă conduce spre tărâmul somnului,
unde va la marginea râului Styx.
Alesul meu cunoaște tainele existenței
Și toate metamorfozele cosmosului.
În fiecare noapte mă poartă pe brațe
Și mă dă în stăpânire lui Apollo și muzelor.
Împletește viziunile în premoniții profetice.

Berenice și-a sacrificat coșita de aur cerului.
Ne explică cu tristețe,
că nu și-a găsit nici pe Pământ fericire,
nici printre zei și nici printre stele.

Ioan VOICU

Solidaritate, încredere și globalizare

Data de 22 septembrie 2024 va fi una memorabilă în istoria diplomației multilaterale. La acea dată, 193 de state membre ale Națiunilor Unite, reunite în Summit-ul ONU pentru viitor, au adoptat Pactul pentru viitor care include, ca anexe, un Global Digital Compact și o Declarație privind generațiile viitoare, reprezentând un document cuprinzător de 66 de pagini. Există toate motivele să credem că acest document va fi tratat cu atenția cuvenită pe toate continentele.

În același timp, se poate presupune că implementarea angajamentelor asumate de statele membre ONU va depinde de gradul în care acestea vor demonstra în practică că sunt ghidate de o solidaritate autentică și încredere în cooperarea lor bilaterală și multilaterală în perioada actuală caracterizată de vulnerabilități, perplexități și discontinuități globale.

În lumina acestei evaluări, vom încerca în această scurtă cronică să evocăm relevanța solidarității și încrederii pe baza Pactului pentru viitor, a Global Digital Compact și a Declarației privind generațiile viitoare, respectând terminologia folosită în aceste texte diplomatice.

O imagine complexă

Punctul de plecare asupra căruia se presupune că există un consens deplin ne spune că provocările lumii prezente sunt profund interconectate și depășesc cu mult capacitatea de soluționare a oricărui stat singur. Astfel de provocări pot fi abordate doar colectiv, printr-o cooperare internațională puternică și susținută, ghidată de încredere și solidaritate, manifestate în beneficiul tuturor și valorificând puterea celor care pot contribui la progres din toate sectoarele și generațiile.

În acest context, Națiunile Unite au un rol indispensabil în menținerea păcii și securității internaționale. Eforturile depuse pentru a aborda urgent amenințările acumulate și diverse la adresa păcii și securității internaționale, pe uscat, pe mare, în aer, în spațiul cosmic și în spațiul cibernetic, ar trebui sprijinite prin acțiuni hotărâte pentru a reconstrui încrederea, a consolida solidaritatea și a aprofunda cooperarea internațională, inclusiv prin utilizarea intensificată a diplomației.

Toate aceste eforturi ar trebui să fie permanent ghidate de principiile echității și solidarității și ar trebui să contribuie la promovarea utilizării responsabile și etice a științei, tehnologiei și inovației.

O astfel de abordare responsabilă este necesară pentru a promova un mediu deschis, echitabil și incluziv pentru dezvoltarea științifică și tehnologică și cooperarea digitală, reducând în același timp decalajele ști-

ințifice, tehnologice și de inovare, inclusiv decalajele digitale, în interiorul țărilor și între ele.

În același timp, este imperativ să se consolideze parteneriatele intergeneraționale și solidaritatea între generații prin promovarea oportunităților de interacțiune voluntară, constructivă și regulată între tineri și persoanele în vârstă, în familiile lor, la locul de muncă și în societate în general.

În acest domeniu de acțiune este de remarcat faptul că multe sisteme juridice naționale existente, precum și unele culturi și religii, urmăresc să salveze nevoile și interesele generațiilor viitoare și să promoveze solidaritatea intergenerațională, justiția și echitatea.

Analizând problema dintr-o perspectivă mai largă, este important de observat că promovarea solidarității intergeneraționale, precum și a dialogului intergenerațional și a coeziunii sociale este o parte indispensabilă a fundației pentru prosperitatea generațiilor viitoare și, în acest sens, trebuie recunoscut rolul familiilor și al politicilor favorabile familiei și orientate spre familie, ca factori care contribuie la dezvoltarea durabilă.

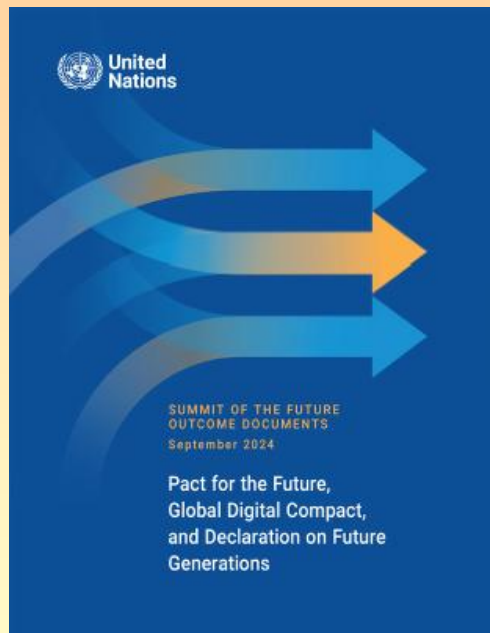
193 de state membre ONU și-au reînnoit angajamentul față de multilateralism și cooperare internațională, ghidate de Carta ONU și de principiile încrederii, echității, solidarității și universalității. Ele s-au declarat pregătite să transforme guvernarea globală și să consolideze sistemul multilateral pentru a contribui la realizarea unei lumi sigure, pașnice, juste, egale, incluzive, durabile și prospere.

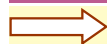
Este satisfăcător să aflăm din documentul analizat că statele membre au reafirmat în mod clar principiile proprietății și consimțământului național, echității, solidarității și cooperării, care le vor ghida viitoarele răspunsuri la șocuri globale complexe, acționând cu respect deplin pentru dreptul internațional,

inclusiv Carta ONU și scopurile acestora și principiile și mandatele existente pentru organismele și procesele interguvernamentale ale ONU, ale entităților sistemului ONU, precum și ale agențiile specializate.

În toate aceste procese, un sistem multilateral incluziv, transparent și eficient este esențial pentru a spori solidaritatea și cooperarea internațională, pentru a reconstrui încrederea și pentru a crea o lume sigură, justă și durabilă, în care demnitatea umană este asigurată.

În plus, este urgent să se prevină o diviziune dăunătoare în materie de dezvoltare durabilă, extinzând inegalitatea în interiorul țărilor și între ele și determinând, astfel, o erodare suplimentară a încrederii în relațiile internaționale și în sistemul multilateral.

Investițiile în oameni pentru a pune capăt sărăciei și a întări încrederea și coeziunea socială ar trebui să fie completate de o încredere reînnoită în instituțiile globale, făcându-le mai reprezentative și mai receptive față de lumea de astăzi și mai eficiente în îndeplinirea angajamentelor reciproce asumate una față de cealaltă și față de popoare.

Un alt angajament pertinent este formulat după cum urmează: construirea unui sistem multilateral mai puternic, mai eficient și mai rezistent, bazat pe dreptul internațional, cu ONU în centrul său, susținut de transparență și încredere, în beneficiul generațiilor prezente și viitoare.

Reevaluarea globalizării

Pe ordinea de zi a actualei sesiuni a 79-a a Adunării Generale a ONU (AGNU) se află punctul intitulat *Globalizare și interdependență: rolul Națiunilor Unite în promovarea dezvoltării în contextul globalizării și al interdependenței*. Pentru a facilita o dezbatere adecvată asupra acestui subiect, Secretarul General al ONU a pregătit și prezentat un raport special intitulat *Îndeplinirea promisiunii globalizării: promovarea dezvoltării durabile într-o lume interconectată* (18 pagini, 72 paragrafe).

În prima parte, acest raport reamintește angajamentul liderilor mondiali de a lucra într-un spirit de solidaritate globală, în special cu cei mai săraci și cu persoanele aflate în situații vulnerabile, și de a facilita eforturi globale intense în sprijinul implementării tuturor Obiectivelor de dezvoltare durabilă.

Într-un context similar, se subliniază că parteneriatul incluziv ar trebui să se concentreze pe strategii pe termen lung. Urmărirea spiritului de solidaritate globală necesită un angajament ferm de integrare a Obiectivelor de dezvoltare durabilă în cadrele politice naționale prin antrenarea tuturor părților interesate relevante, inclusiv societatea civilă, sectorul privat, mediul academic și tinerii. Colaborarea între diverse grupuri, în special prin soluții și acțiuni locale, care pot fi extinse prin consolidarea capacităților subnaționale și regionale, este esențială pentru a conduce la un progres semnificativ.

Este menționat un exemplu relevant. Entitățile ONU, ghidate de Agenda 2030, au pledat pentru eforturi multilaterale și solidaritate internațională pentru a controla pandemia și a depăși efectele acesteia. Raportul Secretarului General intitulat „Agenda noastră comună” a cerut un plan global de vaccinare imediată și pași pentru consolidarea securității și pregătirii sănătății globale.

O concluzie fundamentală a raportului în cauză merită reprodușă *expressis verbis*. Se arată: „Este necesară solidaritatea globală pentru a conduce la progrese semnificative către implementarea Agendei 2030, cu accent pe parteneriatele globale, regionale, naționale și locale. Pentru a realiza un parteneriat global reînnoit, globalizarea trebuie utilizată ca instrument de consolidare a guvernancei multilaterale, care vizează eliminarea decalajelor inegalității prin eradicarea sărăciei, creșterea investițiilor, îmbunătățirea securității alimentare, ameliorarea accesului la sănătate și la educație de calitate, pentru a reduce decalajul digital și promovarea ocupării decente a locurilor de muncă, spre a construi reziliența și a nu lăsa pe nimeni în urmă.”

În același timp, se formulează un avertisment semnificativ. În absența unui răspuns internațional coordonat imediat, țările devin extrem de vulnerabile la impactul șocurilor globale neprevăzute. Rezultatul se concretizează în apariția unor impacturi negative asupra economiilor și vieților din întreaga lume, ceea ce stimulează neîncrederea în globalizare și multilateralism. Astfel, guvernelor, organizațiilor internaționale, sectorului privat și societății civile le revine sarcina să dezvolte principii globale voluntare și să construiască încrederea pentru a promova echitatea și justiția, transparența, investițiile, sustenabilitatea și drepturile omului.

Sensibilă la această realitate solicitantă, AGNU a cerut în mod special statelor membre și altor părți interesate să ia măsuri pentru a sprijini țările în curs de dezvoltare în eforturile lor menite să ducă la realizarea unor sisteme de inteligență artificială incluzive și de încredere pentru o dezvoltare durabilă, printr-o serie de activități specifice.

Concluzie finală

Promovarea solidarității naționale, regionale și globale depinde de prezența încrederii autentice între statele membre. Lipsa sau insuficiența unei astfel de încrederi împiedică în mod semnificativ procesul de globalizare, ceea ce duce la discuții frecvente în literatura de specialitate despre de-globalizare și eforturile de re-globalizare.

În acest context, ne aliniem cu perspectiva Secretarului General al ONU, care subliniază că Summit-ul viitorului din 2024 a creat o oportunitate de a consolida rolul multilateralismului în accelerarea progresului asupra Agendei 2030. Pactul pentru viitor, așa cum este subliniat în rezultatele Summit-ului, include acțiuni critice în domeniile enumerate în Declarația privind generațiile viitoare și în Global Digital Compact.

Pentru a merge mai departe, este esențial să se reformeze arhitectura financiară internațională, asigurându-se că sistemele sale de guvernare protejează drepturile generațiilor viitoare și dă putere tinerilor să participe activ la procesele de luare a deciziilor. În plus, este esențial să se transforme radical educația la toate nivelurile, echipând cursanții de toate vârstele pentru provocările viitorului și sporind capacitățile instituționale la nivel sistemic. Deși aceasta este o sarcină imensă, nu este de netrecut.

Mihai GÎNDU

Correspondența dintre Carmen Sylva și Lev Tolstoi evocată în Constelații diamantine

În cel mai recent număr (septembrie a.c.) al revistei de cultură universală „Constelații diamantine”, Nicolae Mareș propune un „articol insolit”: „Lev Tolstoi și Regina Elisabeta a României”. Sub acest titlu este evocată corespondența dintre marele scriitor rus și Regina Elisabeta a României, scriitoarea Carmen Sylva (o parte din aceasta aflându-se la Biblioteca Centrală din Moscova). Din ciorna răspunsului dat de Tolstoi unei scrisori a reginei reiese că acesta își exprimă recunoștința „pentru frumoasa scrisoare pe care ați avut bunătațea să mi-o trimiteți. Solidaritatea persoanelor care se află la cele două extreme ale scării sociale îmi este în mod deosebit prețioasă, pentru că sunt foarte receptiv și emoționat când cineva îmi vorbește despre ideile creștine”. Semnatarul articolului face de asemenea un apel pentru ca „aceste nestemate să iasă la lumină în România și să nu mai apelăm la Biblioteci străine, pentru a le cunoaște și a intra în posesia lor”.

Sub deja consacratul generic „Jocul minții”, Doina Drăguț oferă cititorului poezia „Poetul și Arta lui”, în care poetul, această creatură aleasă, este văzut în primul rând ca având o misiune nobilă pe Pământ, dar și o existență sfâșietoare: „înrob de gânduri/ se răzbuna/ prin libertatea/ artei sale/ întotdeauna opunea ceva/ în fața a altceva/ lăsând o urmă/ de neșters”. Fatalitatea nu-l ocolește, ca pe orice muritor, dar sensul existenței sale este unul superior: „între dorință/ și cunoaștere/ convins de fatalitatea/ ce apasă asupra lui/ își făcea din viață/ o nesfârșită dramă”. După o existență în care se îndoiește și se teme de toate, dar mai ales de sine însuși, face pasul desăvârșit către eternitate, către o anticipată integrare cosmică: „apoi eliberându-se/ de efemer/ trecu/ apropiindu-se/ de veșnicie”.

Din aforismele semnate de Nicolae Mareș „Unii desființează gardul ca să lichezeze proprietarul” (subtilă, dar din păcate adevărată, n.n.); „Împăcarea-i soră cu Iertarea”; „Viața ți-o înobilezi lucrând, nu vegetând”; „Individul care nu visează trăiește degeaba”; „Dacă omenirea lacrimile și le-ar fi strâns, multe oceane ar fi umplut”.

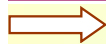
Un incitant eseu despre unul dintre marii scriitori români semnează Mihai Caba sub titlul „Liviu Rebreanu sau modernitatea romanului”. Pornind de la luarea de cuvânt a lui Rebreanu în plenumul Academiei Române, în care acesta aducea elogiul unui înaintaș menționând „strămoșul meu și al unora dintre d-voastră, într-un sens mai larg strămoșul tuturor: țărănul român” și continuând cu enumerarea unora dintre romanele sale celebre: „Ion”, „Pădurea spânzuraților”, „Răscoala”, semnatarul articolului se oprește în egală măsură asupra referințelor critice elogioase ale unor critici

Calendar - Noiembrie

- 1.11.1886 - s-a născut N. Davidescu (m. 1954)
- 1.11.1929 - s-a născut Vasile Nicolescu (m. 1990)
- 1.11.1942 - s-a născut Gabriel Iuga (m. 2009)
- 1.11.1946 - s-a născut Eugen Uricaru
- 1.11.1961 - a murit Aron Cotruș (n. 1891)
- 2.11.1816 - a murit Gheorghe Șincai (n. 1754)
- 2.11.1854 - a murit Anton Pann (n. 1796)
- 2.11.1869 - s-a născut Iulia Hasdeu (m. 1888)
- 2.11.1916 - s-a născut Laurențiu Fulga (m. 1984)
- 3.11.1866 - s-a născut Traian Demetrescu (m. 1896)
- 3.11.1938 - s-a născut Nicolae Dragoș
- 4.11.1907 - s-a născut Cella Serghi (m. 1992)
- 4.11.1913 - s-a născut Vlaicu Bârna (m. 1999)
- 4.11.1930 - s-a născut Horia Aramă (m. 2007)
- 4.11.1937 - a murit D. D. Pătrășcanu (n. 1872)
- 4.11.1966 - a murit Traian Chelariu (n. 1906)
- 4.11.1970 - a murit Tudor Mușatescu (n. 1903)
- 5.11.1880 - s-a născut Mihail Sadoveanu (m. 1961)
- 5.11.1909 - s-a născut Octav Suluțiu (m. 1949)
- 5.11.1954 - s-a născut Ion Popescu-Brădiceni
- 5.11.1978 - a murit N. Crevedia (n. 1902)
- 5.11.1999 - a murit Radu G. Țeposu (n. 1954)
- 6.11.1936 - s-a născut Emil Loteanu (m. 2003)
- 6.11.1947 - s-a născut Alex Ștefănescu (m. 2024)
- 6.11.1993 - a murit Alexandru Piru (n. 1917)
- 7.11.1881 - s-a născut Peter Neagoe (m. 1960)
- 7.11.1897 - s-a născut D. Ciurezu (n. 1978)
- 7.11.1914 - s-a născut Ion Bănuță (m. 1986)
- 7.11.1916 - s-a născut Mihai Șora (m. 2023)
- 8.11.1897 - a murit Grigore H. Grandea (n. 1843)
- 8.11.1928 - s-a născut Dumitru Micu (m. 2018)
- 8.11.2001 - a murit George Munteanu (n. 1924)
- 8.11.2003 - a murit Iosif Naghiu (n. 1932)
- 9.11.1897 - s-a născut Basili Munteanu (m. 1972)
- 9.11.1901 - s-a născut Liviu Rusu (m. 1985)
- 9.11.1918 - s-a născut Teohar Mihadaș (m. 1996)
- 9.11.1930 - s-a născut Aurel Rău
- 9.11.1981 - a murit Paul Constant (m. 1895)
- 9.11.1981 - a murit Sergiu Al-George (n. 1922)
- 10.11.1895 - a murit Alexandru Odobescu (n. 1834)
- 10.11.1934 - s-a născut Ovidiu Genaru
- 10.11.1937 - s-a născut Ioana Bantaș (m. 1987)
- 10.11.1942 - s-a născut Dan Cristea (m. 2024)
- 10.11.1945 - s-a născut George Țârnea (m. 2003)
- 10.11.1950 - s-a născut Ioan Flora (m. 2005)
- 10.11.1999 - a murit Romulus Vulcănescu (n. 1912)
- 11.11.1886 - s-a născut Cezar Papacostea (m. 1936)
- 11.11.1910 - s-a născut Mihail Davidoglu (m. 1987)
- 11.11.1950 - s-a născut Mircea Dinescu
- 12.11.1869 - a murit Gheorghe Asachi (n. 1788)
- 12.11.1947 - s-a născut Nicolae Diaconu (m. 2005)
- 12.11.1949 - s-a născut Adriana Babeți
- 12.11.1950 - s-a născut Mircea Nedelciu (m. 1999)
- 12.11.1984 - a murit Eta Boeriu (n. 1923)
- 13.11.1909 - s-a născut Eugen Ionescu (m. 1994)
- 13.11.1914 - a murit Dimitrie Anghel (n. 1872)
- 14.11.1871 - s-a născut Ilarie Chendi (m. 1913)
- 14.11.1898 - s-a născut Benjamin Fundoianu (m. 1944)
- 14.11.1967 - a murit Petre P. Panaitescu (n. 1900)
- 14.11.1990 - a murit Ernest Bernea (n. 1905)
- 14.11.1991 - a murit Constantin Chiriță (n. 1925)
- 14.11.2008 - a murit Ioan Lăcustă (n. 1948)
- 15.11.1845 - s-a născut Vasile Conta (m. 1882)
- 15.11.1876 - s-a născut Anna de Noailles (m. 1933)
- 15.11.1911 - s-a născut Alexandru Ciorănescu (m. 1999)
- 15.11.2001 - a murit Z. Ornea (n. 1930)

continuare în pag. 59

de prestigiu ai vremii, printre care George Călinescu, Tudor Vianu și Eugen Lovinescu, pentru a oferi în final cititorului date biografice esențiale ale marelui scriitor român.

O poezie aparte, în egală măsură senzitivă și cu asocieri în afara comunului, propune Mariana Zavati Gardner. Spațiul descris de poetă devine unul al trăirilor declanșate de impactul simțurilor, unul al contrastelor: „aerul se simte neuniform/ miroase a sudoare de șa/ miroase a lână umedă/ miroase a lemn ars/ plăci de ardezie se ridică la cer” (Spații din chirpici). Sau: „N-aud cântec de păsări”/ șoaptele lui se estompează/ lumina, o portocală de sânge/ cuvinte ce sună a plumb/ sângele lui devine zăpadă”.

O prezentare amănunțită a însemnărilor literare ale Lilianei Moldovan reunite sub titlul „În albastrul lecturii” face Al Florin Țene în materialul „Spiritualitatea lecturii și a însemnărilor literare”. Arătând că albastrul este culoarea spiritualității, numită de G. Heinz-Mohr „culoarea cea mai adâncă și imaterială” și menționând inclusiv atitudinea Chinei antice față de această culoare, una contradictorie și incitantă, semnatarul articolului face în continuare o caldă pledoarie pentru lecturarea celor 64 de cronici ale autoarei („scrise într-un stil baroc”), o talentată scriitoare din Târgu Mureș.

George Petrovai propune cititorului o binevenită incursiune în spațiul literaturii clasice, în materialul „Percy Bysshe Shelley, romanticul profetic și revoluționar”. Pornind de la considerații generale asupra romantismului (unele dintre acestea fiind publicate de autor în articolul „Fantasticul și obsesia irealului”), G.P. oferă apoi câteva repere esențiale despre viața și opera poetului romantic englez, care a lăsat posterității o operă memorabilă, deși viața i-a fost scurtă (în rândul marilor poeți romantici care întregesc această listă menționându-i pe Byron, Keats, Poe, Eminescu, Pușkin, Lermontov, Leopardi, Petofi, Botev). Poemele lui Shelley sunt recomandate pentru „farmecul, profunzimea și inegalabila lor fluentă”.

Ediția este ilustrată cu reproduceri după Georgia O'Keeffe, artistă americană modernistă căreia Filip Tudora îi consacră la final un medalion sub genericul „Picătură de pictură”.

Premiul Nobel pentru Literatură - 2024

Premiul Nobel pentru Literatură din 2024 a fost acordat autoarei sud-coreene **Han Kang**, „pentru proza sa poetică intensă care confruntă traume istorice și expune fragilitatea vieții umane”.

Han Kang s-a născut în 1970 în orașul Gwangju din Coreea de Sud, înainte de a se muta cu familia la Seul, la vârsta de nouă ani. Ea provine dintr-o familie literară, tatăl său fiind un romancier renumit. Pe lângă scris, s-a dedicat și artei și muzicii, aspect care se reflectă în întreaga sa operă literară.

Han Kang și-a început cariera în 1993, odată cu publicarea mai multor poezii în revista „Literatură și Societate”. Debutul său în proză a avut loc în 1995, cu colecția de povestiri „Dragostea din Yeosu”, urmată curând de alte lucrări în proză, atât romane, cât și povestiri.

Han Kang este prima persoană născută în Coreea de Sud care a câștigat Premiul Nobel pentru Literatură și a doua din istoria acestei țări care a fost premiată cu un Nobel. Fostul președinte sud-coreean Kim Dae-jung a câștigat în 2020 Premiul Nobel pentru Pace pentru eforturile sale de reconciliere cu Coreea de Nord și Japonia, dar și promovarea democrației și drepturilor omului.

Calendar - Noiembrie

continuare din pag. 58

- 16.11.1816 - s-a născut Andrei Mureșanu (m. 1863)
- 16.11.1903 - s-a născut Dumitru Stăniloae (m. 1993)
- 16.11.1984 - a murit Laurențiu Fulga (n. 1916)
- 16.11.2000 - a murit Laurențiu Ulici (n. 1943)
- 17.11.1932 - s-a născut George Muntean (m. 2004)
- 17.11.1944 - a murit Magda Isanos (n. 1916)
- 17.11.1957 - a murit George Murnu (n. 1868)
- 17.11.1962 - a murit Sandu Tudor (n. 1896)
- 18.11.1872 - s-a născut G. Tutoveanu (m. 1957)
- 19.11.1919 - a murit Alexandru Vlahuță (n. 1859)
- 19.11.1921 - s-a născut Dinu Pillat (m. 1975)
- 19.11.1923 - s-a născut Monica Lovinescu (m. 2008)
- 19.11.1992 - a murit Radu Tudoran (n. 1910)
- 19.11.1993 - a murit Ion Iuga (n. 1940)
- 20.11.1907 - s-a născut Mihai Beniuc (m. 1988)
- 20.11.1912 - s-a născut Letiția Papu (m. 1979)
- 20.11.2001 - a murit Constantin Dumitrache (n. 1948)
- 21.11.1887 - a murit Petre Ispirescu (n. 1830)
- 21.11.1918 - s-a născut Eugen Todoran (m. 1997)
- 21.11.1930 - s-a născut Ion Gheție (m. 2004)
- 21.11.1933 - s-a născut Anghel Dumbrăveanu (m. 2013)
- 21.11.1939 - s-a născut Constantin Crișan (m. 1996)
- 21.11.1955 - s-a născut Aurel Dumitrașcu (m. 1990)
- 22.11.1901 - a murit V. A. Urechia (n. 1834)
- 22.11.2006 - a murit Lucian Raicu (n. 1934)
- 23.11.1905 - s-a născut Petru Comarnescu (m. 1970)
- 23.11.1920 - s-a născut Paul Celan (m. 1970)
- 23.11.1923 - a murit Urmuz (n. 1883)
- 23.11.1939 - s-a născut Zaharia Sângeorzan (m. 2002)
- 23.11.1948 - s-a născut Grete Tartler
- 24.11.1902 - s-a născut N. Crevedia (m. 1978)
- 24.11.1909 - s-a născut Ion Sofia Manolescu (m. 1993)
- 24.11.1920 - a murit Alexandru Macedonski (n. 1854)
- 24.11.1994 - a murit George Almosnino (n. 1936)
- 25.11.1814 - s-a născut Matei Millo (m. 1896)
- 25.11.1885 - a murit Grigore Alexandrescu (n. 1810)
- 25.11.1942 - a murit Mihail Dragomirescu (n. 1868)
- 25.11.1953 - s-a născut Augustin Frățilă (m. 2010)
- 25.11.1996 - a murit Valentin Silvestru (n. 1924)
- 25.11.1999 - a murit Alexandru Ciorănescu (n. 1911)
- 26.11.1901 - s-a născut Mihail Drumeș (m. 1982)
- 26.11.1926 - s-a născut Tudor Oprîș (m. 2015)
- 26.11.1970 - a murit Vladimir Streinu (m. 1902)
- 27.11.1818 - s-a născut Aron Pumnul (m. 1866)
- 27.11.1884 - s-a născut Vasile Voiculescu (m. 1963)
- 27.11.1885 - s-a născut Liviu Rebreanu (m. 1944)
- 27.11.1924 - s-a născut Nina Cassian (m. 2014)
- 27.11.1939 - s-a născut Nicolae Manolescu (m. 2024)
- 27.11.1940 - a murit Nicolae Iorga (n. 1871)
- 27.11.1947 - s-a născut Irina Petraș
- 27.11.1970 - a murit Petru Comarnescu (n. 1905)
- 27.11.1972 - a murit Victor Eftimiu (n. 1889)
- 27.11.1987 - a murit Nicolae Ciobanu (n. 1931)
- 28.11.1874 - s-a născut Jean Bart (m. 1933)
- 28.11.1919 - s-a născut Cornel Regman (m. 1999)
- 28.11.1941 - s-a născut Eugen Negrici
- 28.11.1971 - a murit Dimitrie Stelaru (n. 1917)
- 28.11.1973 - a murit Martha Bibescu (n. 1886)
- 28.11.2002 - a murit Zaharia Sângeorzan (n. 1939)
- 28.11.2004 - a murit Ioana Postelnicu (n. 1910)
- 29.11.1880 - s-a născut N. D. Cocea (1949)
- 29.11.1994 - a murit Titus Popovici (n. 1930)
- 29.11.1996 - a murit Teohar Mihadaș (n. 1918)
- 30.11.1874 - s-a născut Paul Zarifopol (m. 1934)
- 30.11.1930 - s-a născut Andrei Bantaș (m. 1997)
- 30.11.1934 - a murit Cincinat Pavelescu (n. 1872)

Filip TUDORA
(Anglia)

Picătură de pictură

RAQIB SHAW

Raqib Shaw s-a născut în Calcutta (India) în 1974, dar și-a petrecut copilăria în Kashmir, unde familia sa a avut afaceri (negustori). În 1989, tulburările politice au început să crească în Kashmir, conducând în cele din urmă familia Shaw să se mute la New Delhi, în 1992.

Din 1992 până în 1998, Raqib a lucrat pentru unchiul său matern în afacerea familiei, o activitate care varia de la design interior, arhitectură, la vânzarea de bijuterii, antichități, covoare și țesături. Această oportunitate l-a adus în contact cu multele lucruri frumoase care se făceau în India. Afacerile de familie l-au adus pe Raqib la Londra în 1993, unde a putut vedea pentru prima dată picturile la National Gallery. Această întâlnire l-a convins să-și petreacă restul vieții în Anglia ca artist practicant.

În 1998, Raqib Shaw s-a mutat la Londra, unde a studiat atât pentru licență, cât și pentru master la Central Saint Martins School of Art.

Raqib Shaw este cunoscut pentru picturile sale opulente și complicate, detaliate, ale paradisurilor imaginate, încrustate cu bijuterii și smalț colorate vibrant. Picturile și sculpturile sale evocă opera unor vechi maestri precum Holbein și Bosch, în timp ce se bazează pe surse multiple, de la mitologie și religie la poezie, literatură, istoria artei, textile și arte decorative atât din tradițiile orientale, cât și din cele occidentale, toate infuzate cu spiritul artistului.

Raqib Shaw - The Departure